

SITITULED



ESTI AJAKIRJANIKKUDL

ALBUM

5

„PÄEVALEHT“

JA

„KOIT“

ON KÕIGE SUUREMAD JA LOETAVAMAD LEHED EESTIS, MILLEDES
KUULUTAMINE KÕIGE KASULIKUM.

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUSE

**TRÜKIKOJAS,
LITO- JA TSINKOGRAAFIAS**

TEHAKSE KÕIGE PAREMAID TRÜKITÖID
KÕIGE ODAVAMATE HINDADEGA.

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUSE

**RAAMATU-JA KIRJUTUS-
MATERJALIKAUPLUSED**

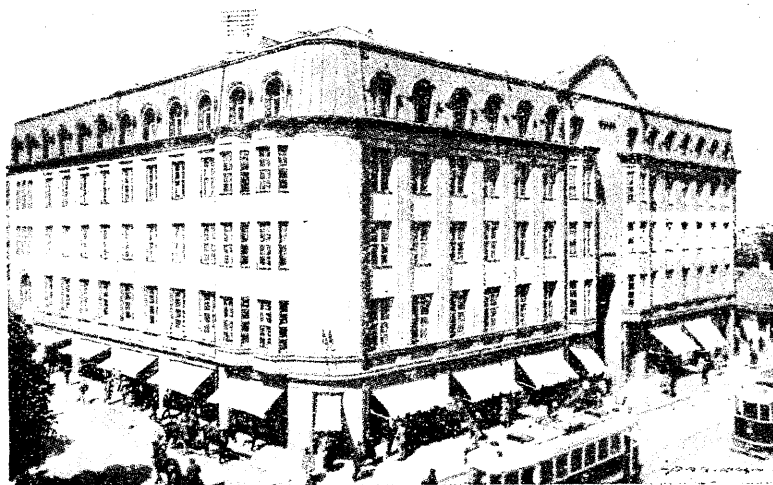
JAANI TÄN. 6 JA PIKK TÄN. 2

ON KÕIGE SUUREMAD JA TÄIELIKUMAD EESTIS, KUS
MÜÜGITINGIMUSED KÕIGE SOODSAMAD.

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUSE

KIRJASTUS

ON KÕIGE SUUREM.



TALLINNA KREDIIT PANK A.-S.

Suur Karja uul. nr. 23, omas majas.

Telegrammi-address: „KREDIITBANK“.

Osakonnad: Haapsalus, Narvas ja Nõmmel.

Telefonid: Juhatus 12-49. Kontor 4-36, 5-47, 19-64.

Pank toimetab igasugu pangaoperatsioone sise- ja välismaal.



Kerge on hea
perenaine olla
kui tarvitusel
taimevõi
PRIMA

TAIMEVÕI
Prima

TAIMEVÕI-JA ÕLI TEHASED
A/S • EXTRAKTOR • TALLINN, TELLISKIVI 9. Kõn. 29-03.

J. PENT'I AAMIVABRIK

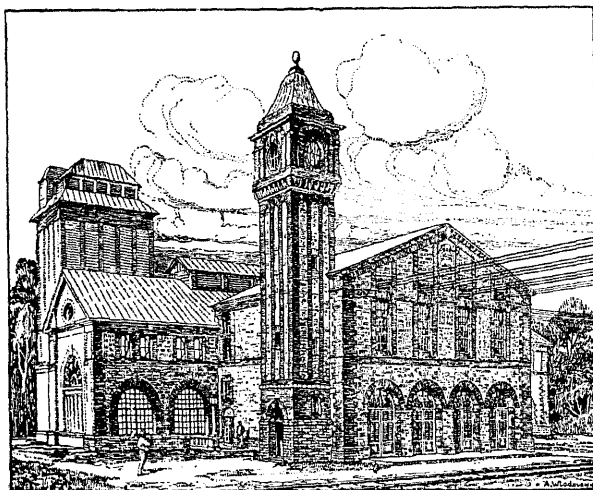
Tallinnas, Alam Luha tän. nr. 5
Kõnetr. 4-10

Võtab tellimisi vastu õlle-,
piirituse-, veini- ja naha-
vabrikute sisseseadete
peale aami- ja tõre-
:: tööde alal ::

Soovitab meiereidele kõiki
tarvisminevaid puunõusid

Ladus ja tellimise peale
ankrud, vaadid, kurgi-
ja piimanõud j. n. e.





Ellamaa elektrijaam (tarvitab kütteks ainult turvast).

RIIGI TURBATOOSTUS,

juhatus Tallinnas, Kohtu tän. 8,

varustab kütetarvitajaid Ellamaa, Aruküla ja Lavassaare turbatööstuste
odava ja kõrgeväärtusliku

PRESSTURBAGA.

Varustab Ellamaa kaugemaa elektrijaamast Haapsalu-Tallinna elektri-
liini ümbruskonnas asuvaid tööstusettevõtteid ja teisi valguse ning energia
tarvitajaid odava

ELEKTRIENERGIAGA

ning elektriseerib põllumajandust.

Muu seas varustab elektrienergiaga Tallinna-Pääsküla elektriraudteed,
raudtee- ja arsenaalitöökoda ning paljusid teisi suuremaid tehaseid.

Aastane turbatoodang kuni 4.000.000 puuda.

Ellamaa elektrijaama võime 2.200 hobusejõudu.

RIIGI PÕLEVKIVI- TÖÖSTUSE JUHATUS

Tallinn, Valli tään. nr. 4

Telegr. aadress:
„Peapõlevkivi Tallinn“

Kõnetraadid:
10-85, 11-62 ja 13-47.

MÜÜB:

Põlevkivi, põlevkivi toores-
õli, mootornaftat, pigi, gud-
roni, asfalt-mastiksi, asfalt-
raualakki, katuselakki ja
fenolaati igasugu puumaterjalide kait-
seks mädanemise eest.

LADUD KOHTLAS JA TALLINNA SADAMAS

Lähemaid teateid annab ja tellimisi võtab
vastu RIIGI PÕLEVKIVITOOSTUSE JUHATUS
Tallinnas.

Väliskaubanduskontor
J. Habicht & Ko.

Tallinn

Estoonia puiestee nr. 23.

Telefon 7-12.

Telegr.: „HABICHTKO“ Tallinn (Reval).



MÜÜB suuremal arvul
(en gros) kõiksugu

koloniaalkaupa:

suhkrut, soola, kohvi, teed,
riisi ja teisi tooresaineid
mõõdukate hindadega.



O.-Ü. „CALORICA“

Rootsi punschitehas.

Soovitame oma tehase kõrgeväärtus-
likke saadusi:

Svensk Punsh 28% kange.
Caloric Punsh 35% kange.
Prima Punsh 40% kange.
Kloostri Liköör (Benedictine).
Konjak (X. X. X.).
Konjak V. O. Konjak V. O. S.
Chartreuse kollane.
Curaçao pruun.
Kristall Kummel.
Scotch Whisky.
Pomerants.
Allasch-Kummel.
Riia Balsam.
Kirsi liköör.
Cherry Brandy.
Samiten.
Valge viin (vodka).

Kroonitud näitustel ainult
kõrgemate auhindadega.

Tallinn, Rüütli t. 13. Telef. 15-53.

A. TÕNISSON & KO.

Tallinn, Rüütli tän. nr. 28/30.

Kontori telefon: 4-60. Era-telefon: 11-83.

Telegr.-aadress: Tõnisko – Tallinn.



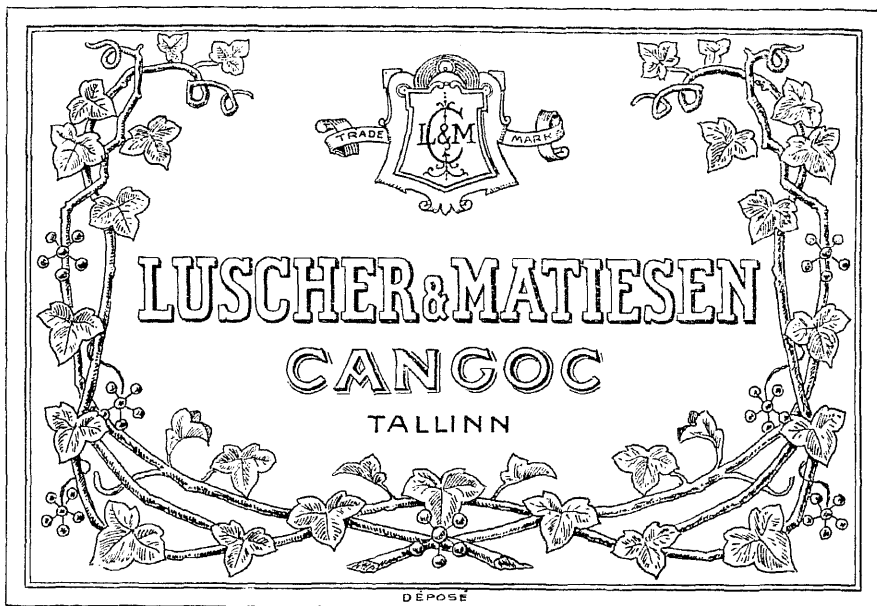
**Keskküte, ventilatsioon, vesivarustus, kanalisat-
sioon, puurkaevud, pumpade sisseseaded j. n. e.**

Ladus:

Supelusvannid, vanniahjud, pesulauad, musta-
veekausid, klosetid, mimesugused armatuurid.

**Kõige paremad jõu- ja käsipumbad
igasugustele kaevudele.**

**Keskkütte katlad, küttekehad (radiaatorid
ja ribitorud), igasug. torud ja ühendusjaod.**



F. Wachtmeister

Kaubamaja

Tel. 50.

S. Tartu m. 1.

Soovitan võimalikult odavate hindadega omast suurest ladust:

Põllutöö- ja käsitööriistu ja masinaid.

Majaehitajatele ehitusmaterjaali.

Kõiksugu majapidamise tarbeasju.

Raud-, teras-, vask- ja pudukaupa.

Kaupmeestele ostutingimused
kõige kasulikumad.



J. & P. PARIKAS

TALLINN, KUNINGA TÄN. NR. 1
FOTO-ATELJEE * KIRJASTUS

Foto-ateljee täidab kõiki fotograafia alale kuuluvaid töid tuntud meistri-rikkusega * Valmistab eritellimiste peale igasugu fotograafilisi pildi- albume, mappisid ja seinapilte. Seinapildid kodumaa kenamatel ja nägemisvääriisematel kohtadel ja avalikkude tegelaste portree-suurendused on kaunimaks etteks igale kodule ja ametiasutusele * Fotoamatööride võtete valmistöödamine.

TALLINNA VASTASTIKKU VASTUTAVATE
AMETNIKKUDE ÜHING.

TALLINNAS, S. KARJA T. 18. — — KÖNETRAAT 15-48.

Ühing on asutatud 1920. aastal.

Soovitab oma liikmete hulgast hästi vilunud ja laitmata elukommetega

ärijuhte, raamatu-
pidajaid, laeka- ja
laduhoidjaid, kau-
bareisijaid j. n. e.
ja vastutab nende
kätte usaldatud
varanduste eest.

Ühing on asutatud 1920. aastal.

Vastutuskapital seisab Tall, börsikomitee valve all.

Makaroni- ja nuudlitehas

„MINERVA“

Tallinn, Telliskivi tänav nr. 5.

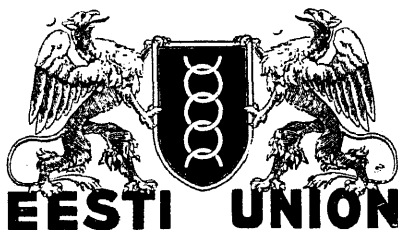
Kõnetraat 15-88 ja 4-05.

Nõudke „MINERVA“

makarone, nuudleid ja tärne,

sest nad on oma väär-
tuse poolest üle kõige.

Näitustel kroonitud kõr-
gemate auhindadega.



KINNITUS - AKTSIA - SELTS

Juhatus ja peakontor

EESTI LAENU PANGAS

Suur Karja tän. nr. 18

Kõnetr. 11-90 Telegr. aadr.: ASSEKURANZ

Tule-, veo-, autokasko- ja klaasikinnitus. Murdvarguste vastu kinnitus, Elukinnitus — Kaasavarakinnitus

UUDIS!!! Tähtis Igaühele! UUDIS!!!

Kapitalikinnitus ühenduses **invaliidsusrendikinnit.** Kindlustab Teid Teie v a n a d u s e puhul, muretseb Teie omaksete eest Teie surma puhul ning hoolitseb Teie enda eest töö- ja teenistusvõime kaotuse puhul

!!! PREEMIAID VÕISTLEMATA ODAVAD !!!

Kiiret ja õiglast kahjude likvideerimist võimaldavad soodsad edasikinnituse tingimused soliidsemais välismaa seltsides

Eesti Union seisab väljaspool konventsiooni!

A.-S. „SILVA“

Peakontor, ladud ja kauplus
Tallinn, Merepuiestee nr. 17.

Telefonid kontoris: 9-29, 13-80, 21-37, 21-38, 21-39.
Kaupluses 18-09. Metsajaoskond 13-20

Tartu jaoskond:
Riia uul. 2. Telef. 2-41.

Lubjavabrik Tamsalus.
Telefon Tapa 24.

Ommedo lauavabrik.
Telefon Mustvee 18.

Lauavabrik „Forest“.
Narva, Ingeri uul. 4. Telef. 97

Lauavabrik „Lennuk“.
Pärnus, Riia uul. 191 Telef. 91

Telegrammide aadress:

„Tallinn-Silva“

A.-S. Tallinna Laeva-Ühisus.

Laevaomanikud ja laevaagendid.

Peakontor:

TALLINN, Merepuiestee nr. 5.
Kõnetr. 9-52 ja 10-93.

Osakonnad:

Pärnus, Paldiskis ja Narvas.
Telegr. aadr. peakontoril ja osakondadel:
„LAEVANDUS“.

KAUPADE EKSPEDITSIOON.
(JOH. PITKA & POJAD)

Kõnetraat 2-66.

Telegr. kodid: Scott's Code 10 th. Ed., Watkins 19 Of, A. B. C. 5 th. Ed.

SÜTELADU:

Laevatarbeasjade kauplus
ja ladu:
Sadama tän. nr. 3. Kõnetraat 5-39.

LAEVA

PARANDUSTÖÖKOJAD:

Suur Batarei tän. nr. 18.
Kõnetraat 10-80.

Kõrgeväärtuslikku, heamaitselist
Schokolaadi,
Kompvekke,
Biskviiti

valmistab Eesfi kõige vanem schokolaaditehas

A. Brandmann

Tallinnas.

Tallinnas.

*Tehase saadused on näitustel kroonitud I auhindadega,
mis tõendab nende headust kõige paremini.*

Nõudke igalpool!

Eesti vanem päevaleht

«POSTIMEES»

71. aastakäik.

Ilmub iga päev.

«Postimehe» ümber on koondunud paremad ajakirjanduslikud jõud ja eriteadlased. Tema kindel siht, sisurikkus ja sõnumite värskus on üldiselt tunnustatud. Praegu on «Postimehel» rohkem kindlaid tellijaid kui ühelgi teisel päevalehel Eestis. «Postimehes» ilmuvatel kuulutustel on ülemaaline kindel mõju, seepärast kuulutab iga töösiur ja ärimees «Postimehes».

«Postimeest» trükitakse hilja õhtul, seepärast toob ta üle riigi värskemaid teated kui Tallinna lehed. «Postimees» on ka Tallinnas müügil varahommikul ilmumise päeval.

«Postimehe» kaasanded:

Kirjendus ja pilkeleht

«**Sädemed**»

ilmub üks kord nädalas.

Arsiteaduslik kuukiri

«**Tervis**»

ilmub üks kord kuus.

«**Lasteleht**»

ilmub üks kord kuus.

Peakontor Tartus, Jaanit. 11/13 (oma majas). Kõneir. 80; 1-86; 2-86; 9-86.

Kontor Tallinnas, Kuninga tän. 6. Kõneir. 16-11.

ÕITSITULED

EESTI AJAKIRJANIKKUDE ALBUM

KOGUTEOS V

TOIMETANUD
PAUL OLAK



EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU

EESTI AJAKIRJANIKKUDE LIIDU VÄLJAANNE NR. 5



PÕHJA PANK A/S.

Tallinnas,

Suur Karja tän. 20, oma majas.

Telegrammi aadr.: POHIPANK.

Telefonid: Direktorid nr. 8-44 ja 30-36.
Üldised nr. 8-43 ja 6-17.

OSAKONNAD:

Abjas, Antslas, Hiiu-Keinas, Jõhvis,
Kohtlas, Tartus, Türil, Viljandis ja Võrus.



Kõiksugu kaupade mahutamiseks avarad laduruumid Tallinna sadama läheduses Uuel t. nr. 32/34, oma majas. Ladukontori telef. nr. 31-21. Panga varakambrites Tallinnas, Tartus ja Jõhvis teraslaekad (safes) väärtuste ja dokumentide hoiuks välja üürida.

Ühendused kõigi kodumaa kui ka suuremate linnadega välismaal. Pank ostab ja müüb välisvaluutat, maksab hoisummade pealt $7\frac{1}{2}$ —12% aastas, annab välja laenusid ning toimetab kõiksugu pangaoperatsioone kodu- ja välismaal.

„ÕITSITULED“

Eesti Ajakirjanikkude Liidu album ja häälekandja.

Eesti Ajakirjanikkude Liit, kelle ümber on koondunud kõik Eesti ajakirjanikud, annab 1922. a. saadik iga aasta välja oma albumi „Õitsituled“.

„Õitsituled“ on koguteosed, milledesse koondatud paremad palad ajakirjanikkude, kirjanikkude, luuletajate ja riigimeeste sulest ning sisaldavad hulga karrikatuure, pilte ja päevapiltlikke ülesvõtteid, mis ei ole ilmunud mujal.

„Õitsitulede“ sisu ei ole seotud ei pühade ega muude tähtpäevadega, seepärast on „Õitsituled“ värsked ja huvitavad ka aastakümnete jooksul, kuna artiklite autorite nimed kindlustavad töö väärtuse.

„Õitsituled“ nr. 1 sisu:

Eesti ajakirjanikkude pere. **Anton Jürgenstein.**
Üles, madjar! **A. Petõfi** järele **K. E. Sõõt.**
Pühajõgi — eestlaste muinaspiir. **Arnold Schulbach.**
Sügiseleegia. **G. E. Luiga.**
Valge nobu. **Jaan Lintrop.**
Eesti ajakirjandus ristteel. **Ed. Laaman.**
Sügiskuu lõpp. **A. Petõfi** järele **K. E. Sõõt.**
Patrioodid. **G. E. Luiga.**
Ühe lahkumise tunni mälestus. **A. Kitzberg.**
Ilmariik. **Hans Rebane.**
Poeet ja naine. **Milli Mallikas.**
Ajakirjaniku haridus. **Mihkel Martna.**
Küla kõrtsis. **A. Petõfi** järele **K. E. Sõõt.**
Eesti ajakirjanikud. Lühikesed eluloolised andmed.
Lõpusõna.

Hind 100 marka.

„Õitsituled“ nr. 2 sisu:

Iseseisev ajakirjanik Eesti rahvariigis. **Jaan Tõnisson.**
J. V. Jannseni kirjad C. R. Jakobsonile. **Anton Jürgenstein.**
Kaugelt! — Lahingu laul. **A. Petõfi** järele **K. E. Sõõt.**
Väljamaa ajakirjanikkude külaskäigud. **H. Vellner.**
Lützeni sündmus. **Th. Fontane'i** järele **K. E. Sõõt.**
Spätsommer-Abend. **Christoph Mickwitz.**
Särg-Jakob ja tema hobune. **Richard Roht.**
Neli luuletust. **Jaan Kärner.**
Vaidlus i täpi pärast. **G. E. Luiga.**
Teliskoplis. **Tõnis Sander.**
Maailma ajakirjanikkude pere koosviibimine Rootsisis 1923. a. suvel. **Harry Visman.**
Lied, Im Schnee. **K. E. Sõõt'i** järele **Chr. Mickwitz.**
Kaks luuletust. **Ed. Nukk.**
Kapten Irve surm. **Ed. Laaman.**
On hädaohus isamaa. **K. E. Sõõt.**
Nägemiseni, Tallinn! **E. Just.**
Näkineitsid. **Jaan Lattik.**
Eesti karrikatuur. **Hoia Ronk.**
Ajakirjandus ja ajakirjanik Nõukogude Venemaal. **Aleksander Rebassov.**
Vähja talu pärnapuud. **Juhan Jaik.**
Katkenud. **Oskar Triik.**
Tulekul tiivad. **Tiibuse Jaak.**
Eesti ajakirjanduse algaegadelt. **H. Prants.**
Tormis. **K. Osvet.**
Lilli Suburg. **A. Jürgenstein.**
Eesti ajakirjanikud. Lühikesed eluloolised andmed.

Hind 125 marka.

„Õitsituled“ nr. 3 sisu:

Eesti ajakirjanduse algusaegadelt. **H. Prants.**
Vihmasel ajal. **Aleksander Rebassov.**
Sigtuna vallutajate radasid. **Ed. Laaman.**
Arutegemise tund. **G. E. Luiga.**

Tõnis Tulver. **Karl Rumor.**
C. R. Jakobsoni ja prof. Kõleri vahekord. **A. Jürgenstein.**

Jõululaul. **Arthur Adson.**
Kaugesse Idasse. **Edmund Hunnius.**
Näitekirjaniku suurpäev. **A. Kitzberg.**
Eduard ja Kuningunde. **Jaan Lintrop.**
Artur Paulmeister †. **A. Jürgenstein.**
Surm. **K. E. Sõõt.**
Hiinlane. **Juhan Jaik.**
Magavale. **Juhan Jaik.**
Christoph Mickwitz †. **Edgar Mesching.**
Härjad Franz-Josefi sillal. **Nigol Andresen.**
Telegraafi-agentuuride konverents Bernis 1924. **Jaan Lintrop.**

Piedigrotta Napolis. **Laos Metsloff.**
Suveõine. **Mart Raud.**
Ajakirjanikud koolis. **Harald Vellner.**
Põud. **Mart Raud.**
Pardijahil. **M. Aitsam.**
Hindrey ärgu suurustagu. **Jaak Tiibus.**
Aasialik viirastus. **A. de Vries.**

Hind 125 marka.

„Õitsituled“ nr. 4 sisu:

Esimene Eesti ajaleht. **Karl Kesä.**
Sepp. **Mart Raud.**
Eets. **Hugo Raudsepp.**
Mälestusi Aadu Grenzsteinist. **Ed. Hubel.**
Kadumise laps. **G. E. Luiga.**
Leht ja poliitika. **Ed. Laaman.**
Sügis. **K. Osvet.**
Kolm pala. Tõlkinud **Marie Under.**
Linnulennul läbi Euroopa. **Artur Roose.**
Õlulaul. **Ed. Nukk.**
Soome ajakirjandus ja ajakirjanikkond. **Yrjö Koskelainen.**
Kevadhelinad. **Juhan Jaik.**
Ränd koha peal. **Nikodeemus.**
Henri de Rochefort-Luçay. **H. Vellner.**
Väsind elu. **Ed. Nukk.**
Esimene arupärimine Vene II riigiduumas. **A. Jürgenstein.**
Kiri. **Juhan Jaik.**
Ajakirjaniku suurpäev. **Mait Metsanurk.**
Läti ajakirjandus. **A. Goba.**
Karl August Hindrey 50-aastane. **ArA.**
Lahkumine Herthast. **Edmund Hunnius.**
Hindrik Prants. **G. E. Luiga.**
Kahekordne jubilaar. **K. Ehrmann.**
Misjonär ja pagan. **G. E. Luiga.**
Mälestuspilte Eestist. **Väinö Joensuu.**
Pärismaa. **T. Braks.**
Puulbä õdang. **Artur Adson.**
Konrad Mägi †. **Artur Adson.**
Kuidas mind kuulutati provokaatoriks. **Marta Lepp.**
Kalastamisretk Pirttijärvele. **Juhan Jaik.**
Ilmalinna vulkaani kaldal. **H. Vellner.**
Ajalehemehed. **W. Koch.**
Propaganda. **J. Lintrop.**
Venemaa sule tähe all. **Edgar Mesching.**
Eesti ajakirjanduse algusaegadelt. **H. Prants.**
Eesti Ajakirjanikkude Liit. **M. Aitsam.**
Eesti Ajakirjanikkude Liidu liikmed.
Ajakirjanikkude elulood.

Hind 125 marka.

Varemalt ilmunud albumeid on vähesel arvul tagavaraks ja neid võib tellida Eesti Ajakirjanikkude Liidu asjaajaja M. Aitsama kaudu. Aadr. Tallinn, Luise uul. 14, krt. 10. Telefon 14-24.

Ühistegeline Kinnitusselts „TALU“.

TULEKINNITUS.

LOOMAKINNITUS.



Juhatus ja peakontor: TALLINNAS, Lai tän. 39 (Oleviste kiriku vastas).
Kõnetraadid: 17-56 ja 5-32.

Kindlustab soodsamatel tingimustel igasugu liikumata ja liikuvat varandust tuleõnnetuste vastu, koduloomi — haiguste, õnnetuste, taudide ja varguste vastu.

Kõik põllupidajad ja teised kodanikud kindlustavad oma varandusi ja loomi Ü. K. S. „TALU“s kui ühistegelises ettevõttes, kes ei aja taga kasusid, vaid hoolitseb kindlalt oma liikmete varanduse kindlustuse eest. Kõik kinnitajad on ühtlasi seltsi liikmed ja tema varanduste kaasomanikud.

Valla Vastastikused Kindlustusseltsid! Kohasem asutus teie suuremate riskete edasi kinnitamiseks on Ü. K. S. „TALU“ — kellel kindel vastutusvõime.

Juhatus kinnituse alal antakse (suusõnal ja kirjalikult) tasuta seltsi peakontoris ja järgnevatel maakonnalinnades: 1. Rakveres — M. Mäekivi, Viru maakonnaavalitsuses. 2. Haapsalus — P. Priima, Suur Liiva tän. 4. 3. Tartus — Joh. Veimann, Tartu maakonnaavalitsuses tuba 8. 4. Viljandis — J. Viilip, Lossi tän. 12. 5. Paldes — L. Räästas, Pikk tän. 1. (turuplatsil tarv. üh. „Iva“). 6. Võrus — J. Kraav, Liiva tän. 18. 7. Valgas — F. Saluste, Uus tän. 31-6. 8. Petseris — E. Luik (asun. liidu nõuandja) Petseri maakonnas. 9. Kuresaares — E. Kerves, Riigim. ül. kantsleil. 10. Pärnus — A. Sepp, V. Jõe tän. 3.

Peale selle agendid igas linnas, alevis, vallas ja suuremas keskkohas, kes igal ajal kindlustusi korraldavad ja tasuta kohale sõidavad.

Tuli hävitab eluaseme! Haigus tapab looma! Kinnitage veel täna — homme võib see olla hilja!

Varas jätab varna seinale, tuli ei jäta sedagi!

Varanduse kindlustate, muredest vabanete!

Asunikude-Riigirentnikkude Liidu
juures töötav

Ehitustalitus

valmistab asjatundlikult ja odavalt

EHITUSPLAANE JA EELARVEID

igasuguste

põllumajanduslikkude, ühistegeliste,
seltskondlikkude ja t. ehituste jaoks

Talituse ehitusnõuandjad asuvad igas maakonnas maakonnaavalitsuste juures. Suuremate ehitusplaanide valmistamise puhul on soovitatav pöörduda otsekohe talituse keskkoha ehitusbüroo poole, mis asub

Tallinnas, Lai t. nr. 39. Telef. 282.

Põllupidajate Ühispank

Tallinn, Lai t. 39 (Oleviste kiriku vastas)

Kõnetr. 5-32.

Annab laenu igasugu kindlustuste vastu. — Toimetab raha üleviimist igasse linna ja maakonda. — Toimetab raha sissenõudmist vekslite ja teiste dokumentide järgi ning muid pangaoperatsioone.

Maksab
hoiuse summade pealt
ajakohast protsenti



Panga kohustuste eest
vastutavad panga osanikud - põllupidajad oma
-- varandusega. --



S. Prants

Gesti ajakirjanduse noorusaegadelt *)

IV**)

Teine arenemisjätk

„Seiwatorwitenne“ — „Maitlm ja mõnda, mis seal sees leida on“ — „Sannumetoja“

1825. a. viimasel päeval ilmunud „Marahwa Näddalilehhe“ 52. numbriga lõppis eesti ajakirjanduse esimene aegjätk, ja üle kahetümne aasta möödus, enne kui teine suutis alata. Tundub kurbloolusena, et Gesti, kes endale ajakirjanduse enne oli saanud kui ta mõlemad naaberriigid põhjas ja lõunas (Soome ja Läti), nagu karistuseks selle „edevuse“ eest hulga ajaks jäi ajakirjandusest üsna ilma, kuna teistel see vahetpidamata jatkus. Küll oli „Näddalilehhe“ soome kaimul („Turun Viikkoanommat“), mis algas temaga ligikaudu ühel ajal, veel hoopis lühem iga kui eesti lehel, aga selle kadumisel tekkisid ta asemel mitmed teised (ka Soome suurmees Lönnrot tegutses korra ajakirjanduses „Mehiläise“ toimetajana), Lätiis aga jäi 1822. aastal kätima hakanud „Latweshu Uuises“ kindlasti püsima. — See nähtus on

aga hõlpsasti seletatav asjaoludega Gestis ja teisel. Meie rahwal tuli kõnesolewal ajal kätte suur ja mitmekülgne murranguaeg. Pärispõlwest wabanedes tuli tal kohaneda uute oludega, mis mitmeti tundusid majanduslikult endistest raske matena. (Kriit halvawalt mõjusid — mõisate majanduskorra muutuse tõttu — teoorjuse tõus ja talude häwitamine mõisamaade laiendamiseks.) Riiklikust tõstisid tihti korduwad ikaldusaastad. Ja 1840. a. järele ilmus meie rahwa arenemiskäitu seni tundmatu tegur: suurearwuline „wene usku minet“.

Mainitud asjaolud mõjusid igauks oma kohast kaasa rahwa edu- ja kofumistkäigu segajaina ja halvajaina; tulus aega ja nõudis hoolt, kuni uus edukäit wõis hoogsamalt alata. (Samad raskused olid tанда ju ta lätlastel, kuid rahwa suurema arwu ja rohkema jõutuse tõttu saadi seal nendest hõlpsamini jagu.) Tütati aga peitusidki otse kirjeldatud asjaoludes ta uue tõusangu idud. Rahwa hulgaline minet „teisri usku“ oli meie maa wõimumeestele otsekoheseks „teibaga näitamiseks“, et senisel wiisil asju ajades nad lähewad kadule wastu. Tuli „paran-

*) Faktimiihtad on wõdetud ja rohkesti andmeid saadud selleks artiklilis Gesti arhiiv- raamatukogust, juhataja h- ra J. Muide lahtusel.

***) Gelmised osad ilmunud „Õitituledes“ 1923., 1924. ja 1925. a.

dada meelt" — osaltki. Ilmalik wõim — rüütelfond — afus maaolude korraldamisele, mille wiljaks oli 1849. a. uus ja wabam talurahwaseadus. Waimulik wõim — kirikuõpetajate logu — wõttis hoopis hoogsamalt kui seni käsile rahwa kooli olude kohenemise ja kirjanduse kaswatamise, et uuele idawõistlajale mitte alla jääda. Sest see afus — temal kasutada olewate aineliste jõudude foodustusel — siinse „maafirikuga“ igal alal wastawrinda, nimelt kirjanduses. Ujandudel astus siis Gw. Lutheri kirik uuele kirjanduskitule ettewõttele, oma sihtide taotlemiseks. 1847. a. lõpul hakkas käima eestikeelne perioodiline wäljaanne — nii ajakirja laadiline, iga ane 24 wäikest lehekülge. Selle tiitlits oli:

„Zeiwatorwifenne

ehf „Õppetused ja juttustamis- sed marahwa kasjuts üllespantud“. Kats an- net tulid juba samal aastal, järgnewal aastal ilmusid 3.—10., 1849. aastal tuli weel tats lišaks (neist üks erandina 32-leheküljeline), — nii siis kokku 12 annet, ligitaudu kuu kohta üks. Kuid nähta- wasti tulid nad wahel pikema, wahel lühema waheaja järele, nagu juhtus. Igal andel on tiitli ees number: 1, 2, 3 j. n. e.

Wälimuselt oli „Zeiwatorwifese“ eestujuts samal ajal Tartus Karowi kirjastusel ilmunud raamat: „Der Brotkorb“, millest tuli a. 1846 I köide (50 eritükki), 1848 II köide (45 tükiga), kokku 856 lht., seesama kaust ja nägu, mis sellel, on ka „Zeiwatorwifesel“. Kuid siisu on kummalgi wälja- andel täit sa teine; saksa keelsel puuduwad eriti kõit misjonilood, ajaloolitud asjad ja ka sõnumid, mida „Zeiwatorwifesel“ on rohkesti.

Mingit juhtiwat kirjutust wõi algõna ajakirjal ei ole, waid esimene ane algab kohe peale kirik- ajaloolise kirjutusega „Ignatius ja Politarpus, Kris- tuse tunnustajad.“ Kuid wiimse ande wiimses tü- fts seisawad „lopposannat“, kus õeldakse, et „selle

ramato kirjutajad on nüüd ka, nagu Õnnisteggija jüngrid kõrbes 12 korwitait pallotefi foggunud, need kirjajad kokku pannud, olgu sellepärast seks korrats kül... Meie olleme teile need manitfused tonud, et wõiksite ristiinnimese elokombeid tähhele panna, olleme ka monned teada andmised annud, mis mailmas sündinud, et teie sest Jummalaga wägge ja au tunda saaksite, et teigil luggijatel õp- petust ja juhhatust omma elute peale wõikts olla. Meil on hea meel, et see roog teile, armsad luggi- jad, on mõnnus olnud ja et wiistuhhat sest rama- toft on trüktud, siis olleme omma kirjotuse waewa täielikult tasu- tud sanud. Ramato kir- jutajad tahhawad arm- sa marahwa peale mõt- telda ja ka eddespidi healt teha, kui rahwal himmo on nende healt kuulda. Jättame nüüd Jummalaga.“ (Nineli- felt oldi wist — 5000 efs. juures — hästi lä- bi saadud.)

Kuid tõotatud „edas- pidist häält“ ei tu- nu d enam, waid „Zeiwatorwifenne“ jäi 12 andega lufftu. Põhjusets on arwatawasti küll, et hädaoht, mille tõrju- mijets ettewõte ellu fut- futud („wene usu“ pea- letütkimine), pea mõõ- dus. Sest ajakirja pea- ülesandeks oligi abi- nõude otsimine „wõõra usu“ wastu, mida näitab päewafelgelt asjalugu,

et kõigi kirjutuste siisu on sihitud „marahwa usso fin- nitufeks“. Selle tõttu siis oli esimene tüft kirikloost — usufufamise aegjärgust, tuues eestujuts usufannata- jaid. Ja teises tüftis wõetakse arufusele küsimus: „mits hoiame Lutterufe usso fogguduse pole?“, mida põh- jendatakse järgnewalt: „Armas marahwas. Teie ol- lete jo lapselt sadit Lutterufe usso fogguduse liitmed; ni kui laps omma isja maias, ni ollete ses usfos sündinud, kaswanud ja ta warranduselt ossa sa- nud. Ni on tarwis, et iggaüks selle fogguduse pole hoiab. On ka mitto meie omma usso mahha jätnud, agga on ka paljo, kes truits on jänud. Nende kasjuts tahhaksime näidata, et nemmad tõesti sedda head asja on ärra walitsenu.“ — Usja aru-



tamisel tuuakse ette teitse põhjust, mis peavad Euteruse usku eelistama muudest. Kuid kogu sõnadekäigust näib, et toimetajatel kõnesolew tegewus tundus otse „kasuja pesemisenä“: taheti oma usku kiita, kuid ei tohtud selle juures ka „riigiustku“ laita, mis oleks toonud halbu tagajärgi.

Järgnewatena tükkidena on mõned ajalehtede sõnumite taolised teated — muu seas, et „Läänemaal ja ka mujal Tallinna ja Riia maal on Jummal tännawu haigusse läbbi põllude pealt kartohwliid ärra rikkunud ja kuulda on sedasamma ka Saksja ja Inglise maal ollewat“.

Üks tükk puudutab karstusküsimust. Kõneldakse „ühhest joditust, kes pöördud“, mille juures tehakse südikalt propagandat karstusele, teatades, et „Kootsimaal on 323 kasinusse seltskonda, kus on 88 tuhat inimest üles kirjutud, ja 628 liget, kes wina kogguniste on mahha jätnud, sellepärast on wina põlletamine paljo wähhemaks jänud ja on wilja leiwa tarwis rohkem ja oddawam.“

Teises andes hakkab ilmuma kirjeldus „Lühike juttustus Martin Euteruse ellost ja sündinud asjadest“, mis aga pole sugugi „lühike“, waid täidab pea kogu ande ja suurema osa järgmisest. (Muu seas kõneldakse selles, et keiser oli kutsunud „üht rigi koggudust Augsburgi linna“). Selle loo järel leidub mitmeid wähemaid tükke, kus muu seas kõneldakse ka „piibli-koggudustest“ ja misjonitööst, eriti kujutades „Lõunamerre saarlaste“ oluforda. (Misjoniga teewad tegemist ka mitmed edaspidised kirjutused.)

Wiendas andes leidub muu seas sõnum: „Minnewa aasta, 21. jõulu ku päewal, sai Tallinna marahwa (Püha-Waimu) kirikus uus oril pühhitsetud,“ mille jaoks oli kogutud „934 rubla hõbbedat“; see raha „ep olle weel pisand (sest oril makswat enam), agga lodetakse et Jummal ka edespidi wõttab awwitada“. — Tähelepanu nõuab armustik „Tallinnamaal“ 1847. a. sündinute ja surute kohta, millest olgu mainitud, et Tallinnas oli sündinud saksa kogudustes 174, „marahwa“ kogudustes aga 415 last, mis arw näitab, et juba siis Tallinnas eestlastel oli rohke ülekaal.

Seitsmes anne toob pikema ajaloolise kirjelduse „Prantsusema loust“, mis lõpeb nütra teatega, et: „Tännawu (1848) Kiiunla kuul on nemmad (prantslased) omma tunninga jälle ärra aianud ja tahhawad ka ilma tunningata jada“. See ja juba ka eelmine anne patub muu seas jutu „Lestnaene ja waenelaps“, ning üksteistkümnes (laiendatud) anne on pea otsani (29 lht.) täidetud „Wagga mehhe Hans Põri“ jutuga, milles antakse õige wõimukat ja tüsedat kõlbluseõpetust. — Pikemate tükkide wahel käiwad tihti mitmed wähemad jututesed.

Pearõht seisab aga itka misjonikirjeldustel; seletatakse, et „Ost-India ma on ärramõõtmata suur maakond Asia maal“, kus elutseb „Tammuli rahwas mustaka pruni karwaga Pengali merre nurga ümber“. — Näeme, kuidas sel ajal wõõrteele nimised eestlastele „suupärast“ püüti teha. Eriti maotult tunduwad järgnewad nimed: „krahw Sinfendorhw, Wennaste palwerahwa koggudusse asfotaja; Praunswigas; Poti linnas Louna-Amerika maal; ehwangeliumi usfos.“

Nagu juba eelpool nimetatud, püüdis „Seiwatorwikenne“ jõudu ja oskust mõõda täita ka aja-lehe kohust, milleks tõi pea igas andes lühikese teateid, enamasti välismaadelt. Nendest siin weel üks näide: „Wennetsuelas olnud kanged ilingid ja tormid, mis Ultinga linna ärra rikkund“.

Saagu neist näidetest kõnesolewa „ajakirja katse“ iseloomustamiseks. *) — — — —

„Seiwatorwikese“ käimise ajal oli temale kaaslasteks juba tekkinud teine eestikeelne ajakiri, mis kogu oma olemises: kui sisult nii kujult ja weel enam sihilt, oli täitsa teiselaadiline. Selle tiitel käis järgnewalt:

Mailm **)

ja mõnda,

mis seal sees leida on.

Tullosats õppetuseks ja aewiteks marahwale.

Kolmeteistkümne pildiga.

Maksab 15 top. hõbbedat.

Tartus 1848.

H. Saatmanni kirjade ja temma kulloga trükitud.

Esimesel andel täidab tiitel t e r w e külsje, järgnewatel annetel ainult ülemise neljandiku, lühendatud kujul, ja lisandusega: teine, kolmas j.n.e. anne. Kõtku ilmus „Mailma“ wiis annet; igaüks 32 lht. õige suures kaustas.

Kõigiti tundub, et see ajakiri arwestas koguni teise lugjastonnaga kui eelkirjeldatu; kuigi ta oli määratud ka alles „marahwale aewiteks“, pidas ta filmas ju h a r i t u m a, enamarenenuid rahwaoja tarbeid. Ta tekkimisekäik aga oli umbtaudu ühine „Seiwatorwikesega“; nagu see, oli temagi „ajawaimu saadus“. Oli „Seiwatorwikese“ esile kutsunud usuwahetuse woolus meie maal, siis oli selleks mõjuandwaks „Mailma“ juures 1848. a. „rahwastekewade“ tõttu Lääne-Euroopat liitwele panew üldine elemus ja käärwus, mis oma äärmisi laine-

*) Iseäraldusena tunnub, et „Seiwatorwikeste“ trükituba on antud ilmalikult tšensurilt Tartus, waimulikult tšensurilt esimesele tuuele andele Kuresaares, Saaremaa konsistooriumilt, järgmisele tuuele Tallinnas, Eestimaa konsistooriumilt.

**) Paigutatud pildite seise.

wirwendusi saatis meigi maale, äratades siin wä-
hemalt kirjanduslikku huwi.

Eesõna, mis täidab terve lehekülje, annab
fogu ettewõttele ta jume. Selles öeldakse, et „mõist-
likomal rahwal on jubba mitmes kohhas iggatjus
tõusnud, üht ja teist õppetlikku asja pikemalt
tundma sada, kui tännini mõimalik olnud. On
kuulda saggedat järele nõudmist, kas nisuggusid kir-
jutusi kui O. W. Masing affas wälja andma, nüüd
mitte ennam ei trükkita.“ Criti oodatawat „pühha-
päewa wahhelugemiste“ taolist lugemiswara. Kuid

„30 aasta sees, kus
kõigis paigus wõdrait
mail teadmiste riik otse-
go auruwankri kirusega
eddaši läinud, on meie
marahwas üksi kaugele
mahha jänud“. Nüüd
tuleb aga muutus:
„Tarto linna rama-
tutrukija Saafmann,
kes jubba mitto tännu-
wäärt kirja marahwa
kätte saatnud, on nouks
wõtnud katse kombel
eelseiswa õppetuse wa-
ra teie kätte anda. Kun-
na Masingi suggusi meh-
hi iggal aastakümnel ei
sünni, ei olnud wõima-
lik kirjameest leida, kes
jubba kuulsa nimme
tõttu ramatule õnnelik-
ku siggidust olleis wõi-
nud walmistada. Meie
ramatu kirjutaja ei olle
weel kuulsat nimme sa-
nand, mis kenna krantfi-
telse sisse punnutud, efi-
messe lehhepeale tohhi

panna, ega polle ka lotust nisuggust au leida. Siiski
peawad need lehhed tunnistust andma, et meie taht-
mine on kõigest wäest luggijale sest juhhatust anda,
mis meile näitab, kui suur on teadmiste riik, kelle
rajades on taewatähhed ja merre süggamus...
Kui meie ettewõttel pikemad kui liblika ello aega
saab ollema, siis pallutakse igga rahwasõpra mõnne
weringi selle ramatu ehteks tua.

Kirjutud Mihkli päwal 1848“.

Toim. appitutse taastõõle kajas küll tuule; fogu
wäljaandes ei märta ühtki wäljastpoolt tulnud tütti.
Aga dieti polnud ka abi wajagi, sest agar toime-
taja üksi suutis mõne kuu jooksul walmistada w i i s
fuurt annet t u b l i t waimutoitu. (Wiimase ande

lõppõna on kirjutatud „Paasto kuul 1849“ ja kan-
nab allkirja „Ramato wäljaandja“; kirjutajast (toi-
metajast) pole kusti sõna lausutud.)

Kui see mitte ka muidu kindlasti teada po-
lets, siis ütleks aga juba kuulnud eesõna sifu selgesti
küll, et siin kõneleb lugijatega „Wõru tark“: dr.
F. r. K r e u t z w a l d. (Tema piste „krantfitesse pu-
nutud nimest“ on sihitud J. W. Jannseni pihta,
kes oma raamatu „Sannumitoja“ nimilehele oli
pannud kilbikesesse oma nime.)

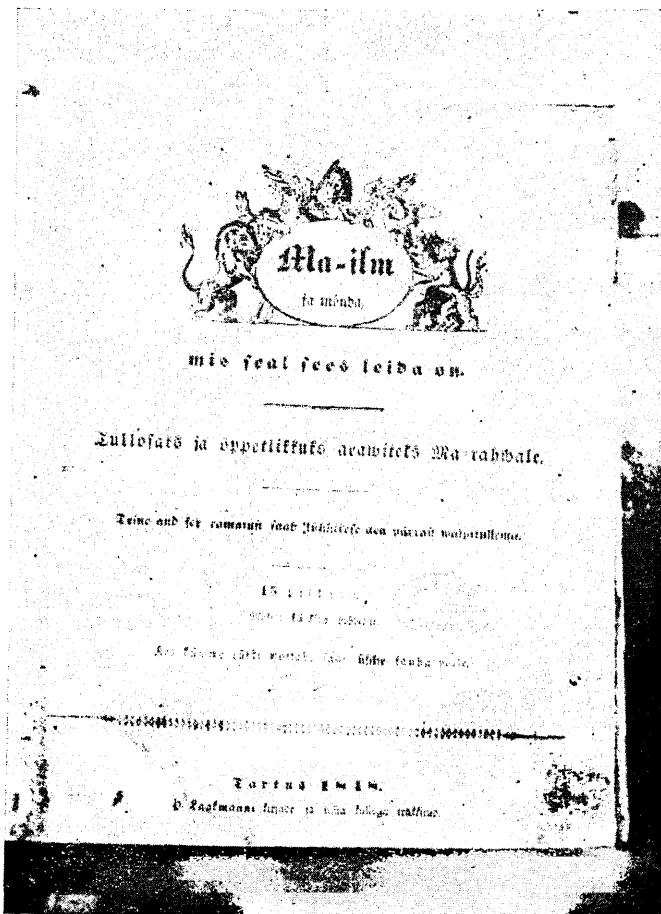
„Mailma“ iga anne on jagatud n e l j a osja:

I. „Lühikene õppetus
mailmast“ (kõtku wiis
tütti). II. „Mõnnesug-
gustest ellajatest ja wõõ-
rast madest“ (42 tütti).
III. „Kunstlikud tööd“
(14 tütti). IV. „Tulloli-
tud õppetused“ (ena-
masti termishoiu alalt;
18 tütti).

Esimene osa annab
— kõnesolewa aja olude
kohaselt osawasti kõtku-
seatud — algelisi teateid
astronoomia alalt, mille
juures kaunis selgesti
tundub, et need on wõe-
tud mõnest safsakeelsest
populaar-wäljaandest;
õige palju sugulust on
sellel lugemisraamatus
„Der Kinderschach“ lei-
duma samasifulise kir-
jutusega.

Teadagi, et toime-
tajal tuli arwestada
oma-aegse lugejaston-
na waimlise tafapinna-
ga ja arusaamise ulatu-

sega, ning seetõttu käsitada oma ainet dieti algeliselt.
Tal tuli alata oma seletusi järgnewalt: „Silmaga nähha
on taewas otsegu ma serwa külge kinni pandud, mis
kui suur kummuli lütkatud leme padda Ma kinni kattab,
nii et monnel wõib tulla mõtte rändada Ma otjani,
sinna serwani, kus ühhe ülles tõuswa tähhe nagu linno
poea pessast pihhuga taewa küljest wõib kinni wõtta
ja karmanni pista. Ugga meie tähhe tundjad ja
kalendri teggijad teame seda asja paljo parremini“.
Ja siis hakatakse õige ettewaatlikult ja rahwa suu-
pärast jagama tõeterakesi täheteadusest, mille juu-
res toimetajal ühtlugu maadlemist on oskusõnade
puudusega, mida ta alles looma peab, kuid alati
ei õnnestu see. Tulewad wälja wäljendused „il-



matere tomp" j. n. e. Kirjeldatse efiti „Maad ja päiteft“, fiis „tuud ja rändawtähti“, edasi „finnitähiti“ ja „fabbaga tähti“. Suure uudifena Eesti lugejas-konnale tundub fiin eriti kuupinnast tehtud f a a r t.

Rõige enam ruumi wõtaw oma alla teine osa, mille fiisu on selgitatud ja ilustatud 42 p i l d i g a (mis on kõnesolewa aja kohta päris ilusad ja mõnufad). Efitatud ained on õieti mitmelaadilifed ja wahelduwad. Kirjeldatse — ofalt jutu kujus — wõõraste maade elu-olu ning nendel asuwaid erilift tähelepanu nõudwaid loomi ja nähtufi. Efitmene tüft (pildiga) kujutab „Löopardi faki walwamas“, teine lõukoera, kolmas „Hindu rahwast tööd tegemas“, neljas taewa wirmalifi (pilt näitab laplast sõidul wirmalifte paistel; feletufes õeldatse, et „nifuggufed põhjamaal kolleda mõuramifega taewa laele tõuswad“; Tartus olewat neid nähtud 22. oktoobril 1804 ja 7. mail 1847). Järgnewad pildid efitawad muu seas Rooma linna, fealset Peetri kirikut ja ta fifemust, Trajani ausammast, ning Inglitanti, Londoni linna ja fealset hiiglapostimaja, edasi Neapoli linna, fealsete mafaronifõõjatega, „Wini linna ja Tehwani kirikut“, „Ibraltari kindlust“, „Löweni linna Belgia maal“, ja ta uhket „Radi majja“, „Notredame kirikut Pariifi linnas“, „Lappo rahwa majjapidamift“, „Lisjaboni mawärfemift“, „pühha Bernhardi koeri“ Alpi mägestikus tuiwu kätte fatunud inimesi pääftmas j. n. e.

Õieti tähtfad on neljandas andes ilmunud kirjeldused ja pildid: „Tarto wana Toompea kiriku mürid“, mille juures tähelepanu juhitaftse asjaoludele, et „Tara pait ja Emajõggi olid meie marahwa efitwannematele otsego Israeli rahwale Paradiis, kufi Iomife toido jäljed wälja läftid.“ Peale eelmainitute efinewad kirjutusjed ja pildid „Tsebra, ülge, Merreobbo, Maddude kohta (milles kõneldatse eriti kodumaa madudeft).

Kolmas osa kirjutusfi: „Kunftekunfust tööd“, langeb fiifult ofalt eelmifega kokku, kuna fellesti kujutataftse fuuremalt jaolt wälismaade asju ja olufid.

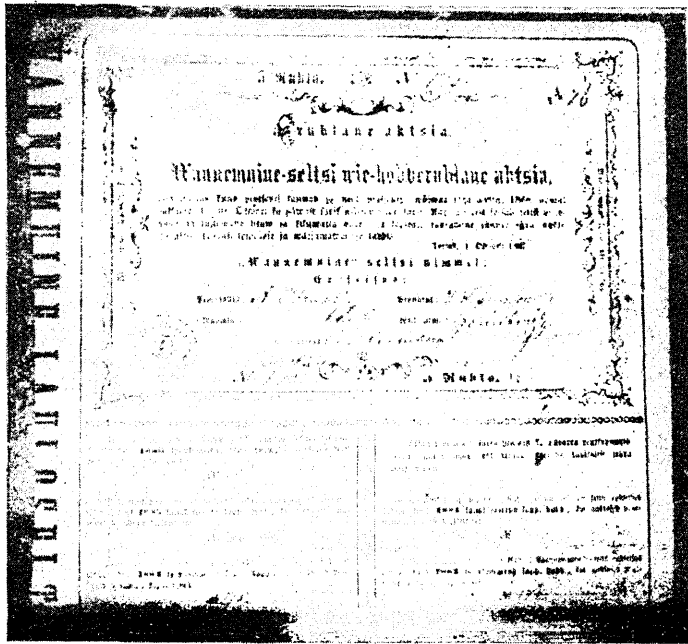
Efitmefe pikema ja tähtfama tükina leidub kirjeldus „Kamato trüftkimifef“ (3. pildiga), milles kõneldatse fuurena uudifena, et feni on wõidunud trüftkojas „wirl õppind koftkupanija päewas kümme tuhat kirjatahte koftu panna*); kaks trüftkijat trüftkivad igga päew kaks kuni kolm tuhat lehte ühhelt poolt walmis“, kuna aga uus „kirufe preff — kus trüftkimine tehkaftse ümmarguste rullidega, — mis ka Inglismaal nüüd feitungid trüftkitaftse“, kümme korda rutemini tööd tegewat; „felle mafina on üts mees Rõnig ülles arwand!“

Leidub ifegi tüft „tellegrahwift“ — muidugi alles felle algatseteft, mille juures aga toimetaja tarwilifeks arwab õelda, fee olewat „nii fuur imme asfi, et fee iggauhhe peaajjus koitma ei atfa“. — Muudeft piltidest ja kirjatuftkidest olgu mainitud: „Münfteri kirwit Strasburri linnas“, „Ahhela fild Brightonis“, „tunnel Londoni linnas“, raudteed, paberitegemismafifi; maalitõõdest „Kafaeli madonna“.

Rõige lühem osa on iga ande lõpul efinewad „Tullufikud õppetufed“, milles leiduwad ainult wäikefjed tüftid — peaasjalikult arftekunfust alalt, milles toimetaja oli todud. Rõigepealt on

peetud filmas tegelifte juhatusfi, „kudda ellufse aidata wette uppund inimest, külmas kohmetand, ülles podud, wingu furnud, kedda wälf on rabbanud“; teistes tüftides antatse teaduslikke feletufi imena tunduwaift „kiwif, konna- ja kübbarate wihmast, mahhafukunfunud pilwetüftkidest, rändawateft ufites- teft“. Eriti tähtfad on aga tüftid „kirja läbbi sõnnume andmifef“, milles jagatatse ofawaid näpunäiteid kirjade kirjutamifef; felle juures saab toimetaja mahti korrats ka awalbada oma ifiklikke aateid ja wäateid, kuna ta muidu on ainult waatleja ja kirjeldaja. Siin ilmub fiis laulufi — muidu enamasti „põue põhja peidetud“ — e e f t l u s täies ilus ja wäes, kuna ta wõimufate sõnadega sõitleb fiis tunduwalt peadtõftwa f a t s a m i f e tuhina wastu. Noomib waljusti neid narre, kes oma „mafefe ramatud ei tahha luggeda“, waid kipuwad waimu-

*) „Ladumife“ sõna fiis weel ei tuntud.



toitu otsima saksa keelsest, millest nad ometi aru ei saa. Tema olewat leidnud „paljo ennam aritud rahwaft musta Ma mehhe kue sees, kui ilparrafade isfandate felfist, tulle kõige suurem au on, et pisfut ostafid Saksja feelt soltida“.

Kohtuwõttes wõib „Mailma“ wäljaande kohta küll atesteerida, et lauluisa sellega eesti kirjandusele on annud kõrgewäärtusliku toote, mis juba wõib feista sel ajal ilmunud muuteelsete ajakirjade kõrwal. Nustustunne kaswab arwestades, kui suurte raskustega temal selle juures wõidelda oli, eesti kirjakeele arenematusse tõttu 80 aastat tagasi. Seda awal dab ta kujukalt wiimse ande lõppõnas, õeldes, et „tunneme isse kõige ennam, et kele poleft wägga paljo puudust on“. Seft tulnud teed kãia, kus „esimeft korda jälgi piddime ette ajjama“. Seetõttu ilmuwadki kirjawiisfis mitmed kõikumused, nii „õ“ tähe tarwitamise ja tihti „h“ tähe puudumisenä. Kahekorone „m“ ja „n“ on märgitud peal olewa kriipsuga (samm uue kirjawiisi poole). Eesti nimetus ei efine weel, — aetatse läbi „marahwaga“. Tihti tundub kaldumust tabada jannsenlikku hästi rahwalist wäljenduswiisi, mis aga tihti ei õnnestu; näiteks „kittas ma ninna, kus Ibraltari linn otsegu tult õrrel seifab“, ning teade Englise „laewamehhe Kooti“ surmast, kus õeldakse, et „Owai saare peal metsinnimesed tedda 1774. a. surnuks kopsifid ja — tohoo metsalised — nahka pannid“.

Lõppõna lõpeb teatega, et kuna nüüd kewade käes, mil põllumehel tuleb kibe töö, jatab „Mailma“ wäljaandja oma tegewuse seisma „kulamise peale“, tahab seda aga jatkata, kui lugejaskonnal niisuguse toidu järele on ifu. Kui põllumees Mihkkipäewa järgi oma töõst jälle enam mahti saab, siis mingi ta raamatupoodi kuulama, kas „Mailm“ on seni saanud puhkuse järele uut jõudu, ja siis wõib ta temaga jälle sõprust uuendada.

Nähtawasti on aga seda ifu olnud napilt, mille tõttu töö jatkamist enam ei tulnud, waid wiies anne jäigi wiimseks. Efinene eesti õpetlik ajakiri kustus juba poolaastase käigu järele ning aastakümned mõõdufid, enne kui sel alal usaldati teha uusi katseid. *)

*) Efinene sets sündis a. 1876, — nõnda praegu just pool sada aastat tagasi, — ning sel põhjusel olgu siin kohal mainitud ka sellest mõnda. Mainitud aastal ilmus teos, mis nii kujuliselt kui sisuliselt tahtis olla jatkuts „Mailmale“: sama kaust, ligikaudu sama suurus (38 lehekülge), ja üldiselt samasuguline tolfuseade. Ta tiitel kãis:

Mõnda looduselt ja teaduselt.

Raamat wana ja noore rahwale õpetusels kottu pantud ja toimetatud.

Efinene wiht (piltidega).

Tartus 1876. S. Saatkanni tulu ja kirjadega.

Otse ühtaegu kahe eelkirjeldatud ajakirjaga ilmus eesti kirjandusse kolmasti samalaadiline ette wõtte, mis erines mõlemast igas tükis, seistes n e n d e w a h e l, — kui oma ilmunise ajalt (see trükiti 1848. a.), nii ka siisult ja kujult. Ta tekkimine oli tingitud niisama asjaoludest nagu mõlemal eelmisel. „Wändra mees“ Jannsen, kes juba koolipõlwes Masingi „Mädalalehest“ waimustust tundes oli mõlgutanud mõtteid tema töõd hakata jatkama, katsus täiseasse jõudes, kui oli juba kirjanduse alal asunud tegewusse, oma mõtet teostada. Kuid ta loopalwele selleks tuli ülemuselt järstus e i t a w wastus. Sellest ei lastnud aga agar mees end kohutada, waid astus teisele teele, mis tal oli

Nii siis oli nüüdki wäljaandjaks sama kirjastus, tulle käes 28 aastat warem „Mailm“ oli äpardunud; nähtawasti ei olnud temal sellest katsest halbu mälestusi jäänud ja nüüd lootis ta asjaolud sellewõrra muutunud olewat, et ette wõtet jatkata usaldas. Seekorõki kõlas saatesõna esimesel leheküljel umbes samasugusena kui omal ajal „Mailmal“. Õeldi et „raamat tahab meie armsale Eesti (nüüd mitte enam Ma) rahwale mõne täädusliku asja ille õpetust ja juhatus anda, mille järele igatust tuntakse. Ta saab wihtudena wäljalatema; kui tema järele tarwidust on, siis saab lõpul kaunis paks raamat olema. Raamatust saab lugeja mitmet moodi teadmist leidma, niihästi looduselt, kunstist ja hstooriast, kui ka Eesti ja muu rahwa kirjawarast.

Tartu linnas, paastutuuul aastal 1876.

Raamatu wäljaandja“.

Toimetajast ei ole eesõnas ega ka kustil mujal kõnet, kuid kindlasti on teada, et see oli tuntud kirjanik J. K u n d e r. Terwe teos tunnistab, et ta on püüdnud wõimalikult kãia Kreutzwaldi aetud radafid. Wihtu siisut on mitmed kirjeldused rahwasteaduselt, terwishoiust (magamisest), loodusteaduselt (kaljutits, hobune j. n. e.), täheteaduselt („tähtis taewas“, kuu pilbiga), tehnikast (raudteedest, eriti Londoni tunnelitest), maadeteaduselt („Muhamedi usu pühad paigad Mekkas ja Meedinas“), ta todomaa tutrustamisest (Marwa linna ja ta ajaloo kirjeldus, — tunduwalt Masingi kirjutuste järele).

Kõige hea tahtmise juures, mis toimetajal nähtawasti on olnud, pole ta suutnud ometi anda teosele tarwilist wäärust ega wõita soowitud määral lugejate poolehoidu, nii et wäljaande esimesele wihtule kolme aasta kestmusel teisi ei järgnenud. Alles a. 1879 tuli teose teine wiht, kuid esimesest wãhem (26 lht.) ning ta kahwatum, ühetõlgsem. Siisut oli kirjeldus pikseft, siis inimese wiieft meeleft, mitmed tükid loodusteaduselt (krokodill, kaelkirjak, wãitesed putukad, milles kõnelakse eriti sipelgateft), edasi maade- ja rahwasteaduselt (Konstantinoopol, hulujad derwishid, wanaaegsed waremed Mehikos, ruffilõditus Põhja-Ameerikas).

Mõlemad wihtud on ehitud rohkesti piltidega ning n e n d e pooleft on „Mailma“ omadega wõrreldes küll edu tunduw. Siis kohta ei saa seda õelda.

Nähtawasti oli eestikeelse teadusliku ajakirja wäljaandmine ka siis weel enneaegne püüe. Kirjastus jãttis selle ette wõtte jällegi katti ja asus enam populaarsema siisuga ajakirja „Meelejahutaja“ wäljaandmisele, mis juba läbi lõi ja a. 1884 tuli wiimats ka „Mailmale“ ta wãäriline jãrelkãija, mis pikemats ajaks püfima jãt: Dr. Weste toimetataw ajakiri „Oma Maa“.

täidaw: a a s t a r a a m a t u wäljaandmisele, mis juba kandis perioodilist laadi ning nõnda endas peitis ajalehe idu. Ja ta awaldas toote:

E s s i m e n n e
Sannumetoja

a. 1848.

ehf!

Ut ja wanna

m a r a h w a r ö m ö k s j a ö p p e t u s s e t s.

Tarto linnas trükitud Laakmanni kullu ning warraga.

Nimelehe keskel seisab wäike pildike kilbiga, kus sõnad sees: ühel poolel „Johann Jannsen“, teisel „Wändra kanter“.

Sellele esimesele wäljaandele järgnes hiljem kuus teist; nimeleht kõigil samasugune, muudtui „esimese“ asemel sõnad: „teine, kolmas“ j. n. e., ning muidugi ka teine aastarw: 1849, 1850, 1851, 1852, 1857, 1860. Kaust on kõigil ühtlaadi: hariliktu raamatu oma, ja ligistittu ka pakfus. II andel*) on 216 lht., kolmandal 280, tuuendal 168 ja seitsmendal 142 (mis wäike arw näitas nagu wäsimuse tundemärki ja ennustas lõppu).

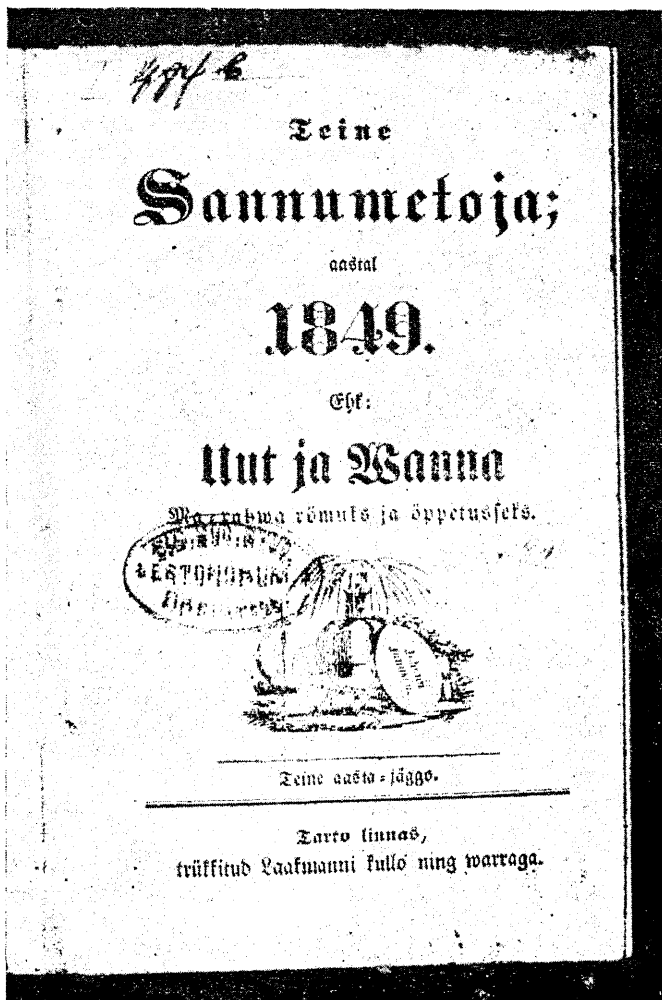
Kuna „Sannumetojad“ ilmusid tosin aastate jooksul, wõtame need kirjeldusele teisel puhul. Seeford olgu mainitud ainult niipalju, et esimeses raamatus leidus 8 eritükki; neist kolm pikemat, pooleli jääwat juttu ning kolm terwituna (tõmbetükiks oli „Saardami linna puusepa sell“, — tsaar Peetri tegutsemisest Hollandis laewatõõlisena, mis kirjutus nõutas Jannsenile erilise lugupidamise, kuna meeldis lugejatele lõpmata); kaks olid lühemad lood. Seega oli „Sannumetoja“ siis peaaegu täieliselt ilukirjanduslik weste, jutu ajamine, ning see toode kandis juba siis

*) Esimese, neljanda ja wiienda ande lehekülgi ei tea, kuna neid andeid arhiiv-raamatutogus ei leidu.

üldiselt sama jume mis togu Jannseni kirjatöö päraatpooles. — — — — —

Kokkuwõttena wõib siin harutatud wäljaannete kohta öelda, et „Sannumetojad“ olid õieti r a a m a t u d, kuid nende aegjärguline ilmumine annab neile ikkagi perioodilise wäljaande ilme. Enam ajakirjalist laadi näitawad aga kaks teist, kuigi needki ilmusid kindla tähtajata. Neid tuleb ikkagi liigitada eesti ajakirjanduse raamidesse. Kõige kolme juures on aga ühiseks nähtuseks see, et nende ülemats otstarbeks on öeldud „Ma rahwale“ õpetuse pakkumine.

Sisuliselt neid hinnates wõib üldiselt öelda, et „Zeiwatorkenne“ oli togu oma laadilt juba enam minewiku nähtus, siis ju kaduma hakkawa kultuurilise tasapinna kujutus, selle juures ometi harjumise tõttu kõige suurema lugejaskonnaga. Wastandina oli „Mailm“ tulewiku etteõõte, kõrgemale taotlewa sihiga, ja sai nõnda tähtsaks teguriks meie rahwa kultuurilises arenemises, kuid ta oli siis ajast ettepuüüdw, ning ei leidnud selle tõttu elutsemiseks tarwilist pinda. Mõlemate wahel seisis otsekohe olewiku tarbeid täitew „Sannumetoja“, mis pakkus otse niisugust waimutoitu, mida selleford ne



rahwapõlw ihaldas — peaaegu alalt „magusa jutu westmist“*). Selle asjaolu tõttu närtstisid 1847. — 1849 a. esinenud kolmest eestikeelsest perioodilisest

*) Olgu siin estitud (kuna see kirjandusajalooselt tohiks huwitaw olla) ka kirjeldatud kirjandustoodete esimene hindamine, mis awaldati otsekohe nende ilmumise järele, Tartu „Õpetatud Eesti Seltsi“ wäljaantawas teoses „Tarto ja Wõrro Ma rahwa kalender 1849 aasta pääle“, mis on tähelepandaw sellepoolestki, et kõnesolew armustus oli üldse esimene seda laadi kirjutus eesti keeles (kui mitte armusse wõtta O. W. Masingi kirjutatud mõningaid armustuslikke märkusi ta „Näddalitehes“, mis olid koguni lühikefed).

wäljaandest kats juba noorelt, kuna kolmas jäi püsi-
ma. Ja sellest võrsuski wälja kümmeaastane
hiljem eesti esimene ajaleht, sõna täies

Mainitud kalendis kirjutas ta toimetaja (nime ei leidu
teoses, ei nimetähtegi, aga kõigiti isenäitlikult oli ta C.
K e i n t h a l, endine Kõige õpetaja, hiljem Cartus Siimimaa
rüütlilõugu krediitühingu peasekretär, „Õpetatud Eesti Seltsi“
tähelepanuaw tegelane, kes muu seas tõlkis ka „Kalewipoja“
saksa teele) lõpututina esimest korda eestikeelse „Kamato
tulutaja“, milles võttis hindamisele loogu eelmisel aastal il-
munud eestikeelsed trükitooted. Neid oli — tähelepanuaw kõ-
nesolewa aja kohta — kõigest 15, ning nende stiils ühtegi äri-
lise siuga: parajasti asutatud talurahwa „Krediitkass“ (hoiu-
ühingu) põhikirja. Teised olid enamasti wäikesed raamatukesed,
umbes pooled waimuliku siuga. Kuid igatahes oli ju ajamär-
giks, uue ajajärgu ennustajaks nähtuseks, kolme eelkirjeldataud
suurema teose ilmumine. Nendeft teatab siis arwustaja ka
pikemalt. „Leiwawormiteft“ kõneles esitab ta ainult kõigi an-
nete siisu pealkirjad ühtlasjaliselt, lõpuks lühidalt mainides,
et need leheküljed olewat „ma rahwale“ kohased heaks ja arm-
saks lugemiseks; eriti ft soowitust aga ei ole. Koguni teise

mõttes: „Perno Postimees“, mis awas
eesti ajakirjanduse arenemiskäigus kolmanda
aegjätgu.

hinnangu osaliseks saab „Mailm“, millele arwustaja jagab
täit kiitust ja awaldab rohket rõõmu niisuguse lugemiswara
pakkumise kohta „ma kelli“, soowides selle ettewõtte jatkumist.
Kaamatu lõppõna kohta awaldab lootust, et „tullemise aig
pea otja lõppes“ ja „Mailm“ tulewat aastal end jälle näitaks.

Kõige suurema kiituse osaliseks saab aga „Sannumetoja“,
mille ilmumist ta terwitab järgnewate mahlatate ja wärwi-
late sõnadega: „Meie es tiija jenni, kas Wändra kanterit om
wai ei olle, ja kas Wändra kanter ramatit kirjotada mõistab
wai ei mõista, ent selle ramatu läbbi olleme Wändra kant-
riga tuttawas sanu ning pakkume temmale kui häle sõbrale
täht, tennaten, et temma selle töö om tennu. Sel mehhel om
armastus omma rahwa wastu sõamen, ma keel kui lodu suun,
temma mõistab kirjotada ni armfalt ja illofalt, et temma
juttu peap luggeja kullema kas wai tahtmata — selle man
unnetab kulleja ärra esigi sõmife ja maggamiseft“.

Ääme, et Wändra kantrit juba ta töö algul tabawalt
hinnata osati.

Vaguni aknal.

Marie Under.

Poeb päike läbi tellingute filigraani,
Kaob õõtsudes hall sillavõre loor;
Mets tõuseb taevani ja taevas maani,
Uus maailm jookseb vastu, õhetav ja noor.

Kant ratastiku kärsitumast tuksest,
Läind tülpimused, mis sind rammetid.
Paar sea tagumikku lauda avat uksest
Su poole roosatavad oma sammetit.

Siis lammaste prisk-paksud valged mättad —
Kuid äkki juba tolmuks hajund koost.
Säält tüki puna võtad, teise jätab
Ja südamesse surud need kaks nukkert hoost.

Ja lehtlad rohelisse punut. Kähardumas
Violetilt kapsapäid. Ni i suuri päevalilli
On kummardumas iseenda kumas.
Tuul pilvedesse tirib rongi pilli.

Nurk kirikut. Lehm lepatrinuks täpit.
Palkvirnad. Korstnad. Hoogsad suitsukringlid.
Miks mitte: pesu kuivab tuulest näpit:
Kõik särgid kõlguvad kui päätud inglid.

Bulvaarid veavad linna pikas rodus
— Oo, kogu ruut täis ruskeid pihlamarju —,
Säält istuvad nad vaikselt-väikselt kodus
Ja õhtu kuldab nende katusharju.

Ja teine rong! Näod akendesse litsut,
Täis kompvekke ja naeru tüdrukute suud.
Sarvprilles mehi. — Viimsepäeva mütsud!:
Eest! Lahti! Tähtedesse! Kohe ööd ja kuud.



G. E. Luiga

Ajakirjanduslik protsess vallakohtus

Mälestusi ühe ajakirjaniku saamispäevilt.

Vaatlen väikest neljanurgelist paberilehek-
kest enese ees laual, vaatlen ja tunnen, kuidas
ta kannab mind üle aastakümnete tagasi mine-
vikku, mis näib olevat nii kauge ja kummaline,
aga on siiski lahutamatu osa minust. Leheke-
sel on vähe kirja ja see käib nii:

Nr. 30.

Valgjärve mõisavalitsuse kaebtuses
laimamise perast peab G.... L....
30 kop. tr. ähvardusel sel 23. Mail
s. a. kell 2 p. l. selle kog. kohtu ees
olema.

Valgjärves, sel 8. Mail 1886.

Päakoht. as. N. N.

Kirjat. N. N.

Kohtupitsat riigi-
kulliga ja ääre-
kirjaga:

Valgjärve Koggo-
konna kohhus.

See oli mu esimene tutvus ajakirjanduslikes
asjus kalli kodumaa kohtuga, muidugi mõisa-
valitsuse kaebuses ja muidugi „laimamise pe-
rast“, nagu kaebaja harilikult ikka ütleb, kui
ajaleht temast midagi tõtt on kirjutatud; aga
see on vist ka ainus omalaadiline juhus, kus
vallakohus kord katsus ajalehes kirjutamise
asja võtta enda otsustada.

Mõisavalitsus oli tol korral suur võim. Meie
perekond ei olnud küll ei rendimaksu ega teo-
päevade kaudu tema surve all: isa oli koolmeis-
ter ja nautis teatavas mõttes kahe mõisa lah-
kust. Valgjärve ja Pikajärve olid nimelt väike-
sed vallad ning ei jaksanud kumbki iseseisvalt
kooli ülal pidada, seepärast olid nad ühinenud
ja koos ehitanud kooli- ning palvemaja. Selleks
oli Valgjärve mõisa oma piiriäärseist kõlbma-
tuist maist annud kaheksa taaldris ja vallad
sinna maja peale ehitanud. Mäletan vähe, kui
sisse kolisime: olin paari aasta vanune. Isa ja
ema ütlesid, et uus maja on suurem ja ilusam
kui vana, aga mulle ta ei meeldinud, oli võõras
ja õudne. Jooksin välja ja hakkasin karjuma:
„Tarre taassi, tarre taassi! (Tuppa tahaksin)“
kuni mulle meelituste ja ähvardustega selgeks
tehti, et see meie „tare“ nüüd ongi.

Uuel majal oli peale eeskoja (võõruse) 4
ruumi: pahemat kätt suur „lugemise“-tuba, kus
pühapäeva-õhtuti inimesed koos käisid palve-
tundidel; kojast otse edasi köök, paremat kätt
klassituba, sealt viis uks elutuppa, mis teise ukse
kaudu ühenduses oli köögiga. Elutuba oli kau-
nis väike ja üheainsa aknaga põhjapoolses sei-
nas, kust ainult südasuvel paari nädala kestes
loojaminev päike vahest sisse vaatas. Kümme-
kond aastat hiljem ehitati maja seesmiselt üm-
ber: lugemise-tuba muudeti klassitoaks ja selle

kõrval olevast endisest köögist tehti väike kam-ber noorele kooliõpetajale, kellena tegutses esi-otsa minu vanem vend ja hiljem mina. Ka raiuti elutoale hommikupoolsesse seinä teine aken, mille läbi tuba sai rõõmsama ilme, iseäranis kui hommikul päike sisse paistis.

Esimesed kümme aastat oli see tuba tumeda-võitu ja tusane, nagu temas asuvate inimeste elugi. Koolmeistril muud palka ei olnud kui maa, aga maa oli põllupidamiseks kõlbmatu: lahjad, kivised kruusakingud ja vesised, mätlikud sood, täis pajupõõsaid, sammalt ja joovik-varsi — ei kasvatanud heina ega vilja. Et siiski midagi välja kiskuda sellest tänamatust pinnast, pidi harija asetuma sunnitöölise seisukorda: hommiku pimedast õhtu pimedani väljal kive kaaluma, soos kraave kaevama, mättaid roo-kima. Seda tegid esiotsa isa-ema kahekesi, sest lapsed olid väikesed, võõra abi palkamiseks pol-nud jõudu. Hiljem ehitas isa koolimaja juure väikese sauna ja võttis sinna vana Kõõluse ela-ma, andis talle ka natuke maad kasutada ja see tegi selle eest mõned päevad. Ka lapsed — mina olin neljas ja minu järele tuli teist nii palju — pidid aegsasti tööle hakkama. Oma leivast ei jatkunud harilikult kauaks, ostmiseks ei olnud raha, pidi laenama. Mõisaomanikud ei küsinud kumbki midagi koolist ega koolmeistri käekäigust. Ainult üks kord sõitis Pikajärve mõisa omanik v. Roth ühel talvisel õhtupoolikul kooli vaatama. See oli suur sündmus. Lapsi lasti testamendist härrale natuke ette lugeda ja paar kirikulaulu laulda. Siis jagati neile kring-leid ja kompvekke, mis mõisa proua oli kaasa toonud. Lõppeks küsiti ka, kas koolmeistril mi-dagi on soovida. Isa kurtis, et aiad hoonete juu-res puuduvad. Sedamaid tõmbas v. Roth tas-kust raamatu ja hakkas kirjutama, küsides isalt, kui palju on vaja teibaid, kui palju latte, kui palju kuuseoksi. Ja andis paari pliatsikriipsuga kõik, ilma maksu nõudmata. Lubatud materjaali pidi isa muidugi ise metsast välja vedama ja ise ka aiad valmis tegema, sest vallalt seda ei võinud nõuda; või siis vallale neid vaja oli? Aga peaasi oli, et ta aiad sai ja meie kodus oli tol õhtul rõõm suur. Pealegi oli mõisa-härra meile toonud kolm raamatut, Jannseni „Uued sõnumitooja jutud“, M. Kirseli „Weodor ja Olga“ ning kolmas, vist „Ewangeline ehk üks ilus osa on minule saanud“. Nendest sai kauaks ajaks lugeda, sest siis loeti üht juttu mitu korda, iseäranis Jannseni omi.

Muud head meie mõisate poolt ei näinud. Hoopis rohkem osa võttis meie elust Kanepi kirikuõpetaja G. v. Holst, minu ristiisa, kes isast tema tõsise vagaduse, ustavuse ja hoolsa koolitöö pärast hästi lugu pidas, teda kirjades ikka „armas Mihkel“ nimetas ja kitsikuse ajal alati valmis oli aitama. Ilma küsimata. Nii mõnigi aasta andis ta oma vallast saadava vilja meile „laenuks“ ja ei tuletanud iialgi maksmist meele. Ja maksmata on see tänapäevani. Sest kui lapsed olid suureks saanud ja teenima haka-nud ning maksa tahtsid, vastas ta, et tema seda

„võlga“ millalgi ei ole kirja pannud, seepärast ei tea, kui palju seda on olnud, ja ei võta mingisugust tasu vastu, aga tal on hea meel, et lapsed seda on tahtnud tasuda.

Isa oli südame poolest jumalakartlik ini-mene ja teadlikult kange õigeusklik luterlane, seepärast vennaste ja vene usu vastane. Tema õnnelikumad tunnid olid kirikus mainitud õpe-taja Holsti jumalateenistusel, kes oli tema sil-mas ideaalne inimene ja tõsine jumalamees. Kui aga ei saanud kiriku — see oli versta 15—18 kaugel — siis võttis ta pühapäevahommikuti viiuli, mängis ja laulis poole lauluraamatut läbi, kusjuures ema innukalt kaasa aitas. Ülepea armastas ema laulda. Kui ta talvehommikuti ku-keajal üles tõusis vokki tallama, helises varsti läbi toa tema hõbekõlaline hääl:

„Virguge, om vahte heli,
mes tornist käip nüüd liina üle —“

või:

„Nüüd paistap meile kauniste
see aotäht nii selgeste —“

või muid sarnaseid laule, ja kummaline mõnus oli siis seda läbi une soojas voodis riide all kuulata.

Tolleaegne katekismus nõudis igalt inime-selt, kes tahtis pärast surma taeva saada, et ta siin maa peal „mõisavanemaid“ pidi austama ja armastama. Minu isa tegi seda ka südame-tunnistuse järele ja ei ütelnud iialgi halba sõna kummagi mõisahärra kohta. Aga südamevaluga pidi ta nägema, et ta lapsed ses suhtes kipuvad käest raisku minema. Juhtus, et mina kord sel alal tegin suure pahanduse. Ühel suvisel püha-päeval sõitsime kirikust koju tulles Pikajärve mõisa õuest läbi. Tuli vastu v. Roth ja hakkas isaga juttu ajama. Mina teretasin ja panin kü-bara pähe. Olin lugenud juttudest ja mujalt, et ei tarvitse härra ees palja peaga käia. Isa aga hoidis kogu aja kübarat käes. Kui pärast edasi sõitsime, sain kibedasti noomida, et ma ei oska „härra ees“ mütsi maha võtta ja isale häbi teinud. Ei tohtinud vastu vaielda — olin vist kaheksa-aastane — aga mul jäi okas süda-messe: tundsin, et mõisa pärast kannatasin üle-kohut. Mingisugune rahulolematuse tunne mõisa vastu hiilis mu lapserrinda ka siis, kui käis võõraid meie pool isaga juttu ajamas oma muredest ja hädadest. Muud ei kuulnud kui aga seda, kuidas saaks kustki lapikese maad, kus võiksid elada ja tööd teha, ilma et sind keegi võiks ära ajada, renti lisada ja töö-vilja ära võtta. Nagu janused kõrberändajad vee järele, kisendas kogu meie ümbruskond maa järele. Oli nagu oleks kogu õhk, kogu maa-ilm olnud täis igatsemist ja ägamist: maad! maad! lapikest maad! Paljud läksid maasaa-mise lootuses vene usku, aga isa ütles: „Usku ma ei anna ärä, see om minu kallimp vara,“ kuid Venemaale minekut kaalus tihti, kui ainult ei oleks nii suurt peret! Hiljem, kui meie sood olid muudetud heinamaaks ja kruusakingud viljapõldudeks, siis näris kui uss isa südant ala-

line mure: kellele on see kõik tehtud, kellele kõik jääb, kelle heaks oled tapnud ennast, naist ja noori lapsukesi need pikad orjusaastad ülejõu käiva tööga, pingutusega, nälgimisega. Kõik jääb teistele, sest

„mõts ja maa om saksa oma,
see man härrä omma nemä“.

Ülepea oli suur õhurike meie Jumala-maa-keses juba alanud. C. R. Jakobsoni „Kolm isamaa kõnet“ oli trükkis ilmunud. Laste kätte seda raamatut küll ei antud, aga Märt Mitt, see jumalavallatu inimene, kes oma kahele karjakoerale oli nimeks pannud Georg ja Holst (meie kirikuõpetaja nime järele, kes oli aus ja hea inimene, aga keda vihati tema puritaanliku valjuse pärast), see Märt Mitt, kes igale poole Jakobsoni mõtteid edasi kandis ja levitas, ei elanud kaugel meilt ja meil jutustasid inimesed palju, mis nad Mitt'ilt kuulnud. Seda ei räägitud küll laste kuuldes, sest seesugused kõned olid kardetavad, aga seda enam ajasime kõrvad kikki ja püüdsime neelda iga sõna, kus sarnaseist asjust oli juttu. Ja õhk oli elevil, oli paisumas meeolust mõisnikkude ja kirikhärrade vastu.

Kord oli mu vanem vend kelleltki tuttavalt saanud vihu luuletusi, mis ta ainult salaja luges ja hoolsasti isa eest varjas. Aga kui õhtuti teised noormehed teda vaatama tulid ja mina juba voodis olin, siis võeti vihk välja ja loeti pooleni ööni, tasakesi, et isa teises toas ei kuuleks, aga suure huvi ja innuga; mina aga tegin enese voodis magavaks ja olin vakka nagu hiir, kuid mitte üks silp ei läinud kaotsi. Venna äraolekul nuhkisin raamatu välja ja lugesin ise, aga ei saanud niipalju mahti, et ära kirjutada. Neis lauludes kõneldi pappidest ja mõisnikest, kõneldi niisugusel kujukal keelel ja rabavates riimides, et nad endid raiusid kuulajatele meele ja jäid kõrvus kustumatult helisema. Nii kõlavad veel praegu, 50 aasta järele, mu kõrvus sõnad ühest laulust, mis ööle kadu kuulutas:

„Kikka laulva halleluuja!
Tere koit, sa päivä tooja!“

Kui tihti olen kahetsenud, et neist lauludest ei teinud ära kirja ja neid hiljem enam kustki kätte pole saanud. Aga nad on oma töö sooritanud ja nende tundmatu luuletaja võib rahul olla: tema laulude mõju oli tol ajal palju suurem kui Koidula omade, kuigi viimased on jäänud kirjanduslukku, esimesed mitte.

Ülepea oli Kanepi tol korral saksluse seisukohalt vaadates üks kihvitatud nurk. Tema kihelkonnakool oli kaugele kuulus ja teistest kihelkondadest tuli sinna õpilasi. Aga koolijuhataja Juulius Erlemann oli suur Jakobsoni sõber ja austaja ning „Sakala“ levitaja, teine õpetaja Hindrik Tõevälja oli kiindunud nooreestlane, juba ammu enne Suitsu: ta muutis oma nime Treufeldtist Tõeväljaks ja kirjutas selle v tähega; ta nõudis keele puhtust ja oli germanismide leppimatu vaenlane; tema eesti

keele tunnid olid meile huvitunnid, sest ta jutustas Reinwaldist ja Jakobsonist, Kreutzwaldist ja teistest, nii et meil südamed löid hõõguma, ning küsis vahest: „Kas teist ka keegi —?“ ja ennustas kord: „Ehk vahest L—“

Tema tegi „Sakalale“ kaastööd, aga salaja, sest koolivalitsus oli vali ja ei sallinud seda. Avalik „Sakala“ mees ihu ja hingega oli aga Mart Vares, Tamme valla kooliõpetaja, vägev pass kuulsas Kanepi kvartetis, siis veel vennaksed Danielid, vanem, Gustav, kihelkonna koolivanem, ja noorem, armsanäoline Adolf, kooliõpetaja, kes pärast anti soldatiks ja hiljuti Võrus suri. Tema oli laulik ja sai tuttavaks eriti ühe kirikhärrade vaenulise laulu läbi:

„Kristlane ma olen,
ütleb mõni mees,
silm mul hunti nägi
lamba naha sees.

Neid on ilmas palju,
kellel pikk, must särk:
Eesti rahvas, tunned,
neil on kuri märk.

Ühe käega annab
kõrgepreestri verd,
teise käega püüab
kinni raha veert.

Ja nõnda edasi, kümmekond salmi. Lauldi viisil „Kuldne õhtu päike“ ja lauldi kõikjal.

Siis oli veel Koorastes või Karstmõisas keegi lihtne külapoiss „Kipas“, kes tujju sattudes puistas laule nagu käiksest. Tuli ette, et ta kõrtsis õllepudelite taga hakkas teistele laulmiseks sõnu ette ütleva ja ütles nagu raamatust. Tihti üllatas ta ennekuulmatute riimidega, nagu järgmised:

Mo viidi vaimust põrgu,
kos näi ma Holsti sõrgu
jo tulen tossama;
Holst kiskse ennast kerrä
ja mõtel häste perrä,
mis minust vaesest mehest saa!

Kuigi koolis oli ametlikult vali kord ja isegi isamaa-laule ei tohtinud laulda ning Jakobsoni „Koolilugemise raamatu“ II jagu oli (J. Hurti kirjutuste pärast eesti rahva vanast ajast) keeldud kirjandus, aga kes jõudis kontrollida, mis meie isekeskis vahetundidel ja pikkadel õhtutel — olime nimelt ööd ka koolis — rääkisime! Keeldud vili äratas seda rohkem himu, mida suuremas saladuses seda pidi nautima, ja ärritas oma uudusega. Nagu õhust mikroobid, tungisid seesugustest lauludest, kõnedest ja kirjadest uued üleannetud mõtted ja vallatumad vaated noortesse ajudesse ning kiskusid maha püha aukartuse hirmu kiriku- ja mõisahärra ees, keda põlvest-põlve oli õpetatud kummardama nagu ebajumalaid.

Isa vaene märkas seda suure südamevaluga. Ta oli eluaja olnud aus inimene õpetaja ja mõisahärrade ees ja häbenes astuda nende sil-

ma ette, kui ta poeg laseb enese avatleda „pil-
kajate kilda“.

Ja see sündiski õige pea.

Valgjärve mõis oli ammust aega olnud ilma
kõrtsita. Seal aga leidis mõisaomanik v. Mül-
ler kasuliku olevat kõrtsi käima panna ning ehi-
tas seks uue hoone mõisa taha orgu, kus
Krüüdneri ja Saberna teed lahku lähevad. Uue
kõrtsi juures tuli ette kakelusi ja rahvas ris-
tis selle „Hädaoru kõrtsiks“. Tol ajal oli dr. K.
A. Hermann V. Justi „Eesti Postimehe“ toime-
tamise võtnud enda peale ja mind, 16-aastast
poisikest, kihutas kiusaja vaim, et pidin kodu-
nurga elust-olust lehele kirjutama, kus ka „Hä-
daoru kõrtsi“ tema kakelustega ei unustanud.

See oli mu esimene ajalehe kiri. Varemalt
oli küll üks luuletus „Meelejahutajas“ ilmunud,
aga ajakirjanduse alale astusin selle sammuga.
Põneva ärevusega lugesin oma sulese pitsust le-
hes, olin õnnelik, et ei olnud midagi muudetud
ega kustutatud, tähendab: oskasin kirjutada, et
doktorilegi meeldis, ja kujutasin enesele ette,
kuidas kirjutata talle nüüd kogu maailma kokku,
aga — „Himmelhoch jauchzend, zum Tode
betrübt“ on ka algav ajakirjanik. Isa oli kui
näkku löödud. Ta ei oleks olnud vist õnnetum,
kui mind oleks tabatud hobusevarguselt. Küll
ei olnud tal midagi öelda kirja sisu vastu, see
oli ju kõik õige, aga ta ütles: kes on sind pan-
nud kohtumõistjaks mõisahärra üle? Mis sul
sellega tegemist? See oli ju patt, Jumalast sea-
tud ülemate mitte austamine.

Varsti tulidki teated, kuidas mõisahärra vi-
hastanud ja kurjustanud ning isa käskinud
enese juure tulla. Isal ei olnud midagi ainelist
kahju karta, aga tal oli häbi raiskuläinud poja
pärast. Kuigi ma ei näinud midagi paha omas
teos, siiski mõjus see minule väga suruvalt, kui
nägin, kui raskesti isa selle all kannatas. Olek-
sin meeleldi kogu asja olematuks teinud ja mõt-
lesin, et enam üht rida kellelegi ei kirjuta. Et
kuidagi asja lahendada, panin ette, et lähen ise
härra juure ja seletan asja. Oligi asja minna:
isa painutas toole sarapuuvabadest ja tõi seks
materjaali mõisa metsast; kui ta seks mõisas
oli käinud luba küsimas, oli mõisaomanik käs-
kinud enesele ka teha paar tooli. Need olid
nüüd valmis ja ma läksin neid viima. Mind
võeti vastu kõrgilt ja karmilt: „Ah sina oled
see lehekirjutaja jne.“ Alanduse vaim, mis isa
hingehäda nähes minu rinda oli asunud, lahkus
sealt ja andis maad trotslikule kiusuvaimule.
Ütlesin, et olen kirjutanud, aga mis sest siis
on? Kõik on ju õige. Härra tõreles edasi:
miks ma teda puutuvat? Mis mul temaga asja?
Ja kui ma just tahtvat kirjutada, siis tulgu ma
ja näidaku enne talle ja tema ütleb, mida kir-
jutada, mida mitte.

Mina kartsin ja püüdsin olla tagasihoidlik
isa pärast, aga nende sõnade juures sai häbe-
matus minus võitu. Ütlesin, et ei maksa här-
ral ennast seepärast vaevata: valitsuse poolt on
isegi tsensor ametisse pandud ja see juba ütleb,
mida võib trükkida, mida mitte.

Sellega lõppes meie jutt. Aga kodus kestis
draama edasi. Ei kirjutatud küll mõni aeg
enam midagi, aga isa ei väsinud siiski seleta-
mast, et kõik ajalehtede lugemine ja kirjuta-
mine ei ole muud kui tühi töö ja vaimu näri-
mine; et sellest tuleb loobuda ja parem oma
amet hästi ära õppida.

Nagu alkohoolik langeb ikka jälle tagasi
viina võrku, kuigi ta on võtnud ette sellest
eemale jääda, nii langesin minagi jälle kirjuta-
mispattu, aga kirjutasin jutukesti ja laulukesti,
mis „võimused“ ei ärritanud. Ja kui kord dr.
Hermannilt koju tõi 10 rubla esimesena hono-
raarina seesuguste kirjutuste eest, siis hakkas
isagi vähe leplikumalt asjale suhtuma.

Kuid siis viis vana õel, kes käib ümber ja
otsib inimesi hukutada, mind jälle mõisaga
vastamisi: kihutas mõisa öövahi mingit rumal-
lat tempu tegema ja mind selle üle „Postime-
hele“ kirjutama. Sellele järgnes kohtukutse,
millest alguses jutt, ja pani mu kodurahva ahas-
tusse. Arvasime küll, et vallakohtul ei ole õi-
gust seda asja otsustada, aga teadsime, et kõige
taga seisis kirjutaja, kes tahtis olla mõisa mee-
le järele ja seepärast mõne vägitüki eest tagasi ei
põrganud. Mina olin küll juba 20 aastat va-
naks saanud, siiski ikka nooruke, kellest suurt
õiguseotsijat ei kardetud, pealegi teati ka ki-
helkonna kohtunik mõisa poolt olevat, nii et
edasikaebamisest kasu ei oleks olnud. Ema
nuttis juba ette, et mind vallakohus mõistab
pariiks nädalaks kinni ja pistab kohe ka puuri;
ma võivat pärast edasi kaevata ja õiguse saada,
aga olevat ikka „mürgitud inimene“ kogu elu-
ajaks. Ja tema ei võivat häbi pärast end enam
teiste inimeste silmi näidata.

Peakohtumees oli meil tol korral algupärane
isik, kellest oodati hoolsat mõisa käsu täitjat.
Tema oli nimelt ainus peremees vallas, kes ei
osanud lugeda (sest ta oli tulnud väljastpoolt;
Kanepis niisuguseid ei olnud) ja tema kosjas-
käigust käis kena kirjeldus suust suhu. Pruu-
t oli tõrkunud ja siis oli ta sedaviisi püüdnud
talle auku pähe rääkida: „Mis mul siis õieti
viga on? Viina ma ei joo, piipu ma ei tõmba,
rikas ma olen, raha mul on, ainult et ma lugeda
ei mõista, muud viga mul ei ole.“ Ja otse see
ainus inimene vallas, kes ei osanud lugeda,
pidi minu üle kohut mõistma minu esimeses aja-
kirjanduslikus protsessis!

Ilmusin määratud ajal kohtu ette. Oli oma-
jagu ärevust, kuigi mitte niisugust hirmu nagu
emal. Kutsuti sisse. Punasega kaetud laua
ümber istuvad pühalikult kolm kohtumeest ja
kirjutaja. Laua peal „kohtu kull“, mille ees
inimesed ikka ütlesid hirmu tundvat.

Kirjutaja näitab mulle „Postimehes“ ilmu-
nud tükki ja küsib, kas mina olen selle kirjuta-
nud? Vastuseks küsin omapoolt, milleks ta
seda tahab teada saada? Olevat kaebus. Kelle
poolt? Mõisavalitsuse poolt. „Kus ta on?“ kü-
sin mina, sest et ühtki kaebajat näha polnud.
Kirjutaja seletab, et mõisavalitsus ei tarvitse-
nud isiklikult ilmuda; ta on kaevanud kirjali-

kult. „Mis asja kaebab mõisavalitsus?“ pärin mina edasi. „Teda ei ole ju lehes nimetatudki.“

Kaebus oli tõesti haruldaselt kokku seatud. Minu sõnumis ei olnud mõisat ega mõisavalitsust nimetatud, oli ainult teatatud, kuidas mõisa öövaht vallamajas ühe üürniku tuppa tungis ja sellelt väevõimuga üht protsessipaberit tahtis ära võtta, mis eest sama vallakohus tema trahvi alla mõistis. Sõnum oli nõnda täiesti õige ja kohtulikult kindlaks tehtud, süüdlane ise ei mõtelnudki kaevata, aga mõisavalitsus leidis enese „laimamist“ selles, et süüdlast mõisa öövahiks oli nimetatud. Seda ta oli küll ka, aga mitte ametlikult, mitte öövahina ei olevat ta süütegu teinud, vaid eraisikuna. Kuid seda mulle esialgu ei seletatud, vaid kirjutaja ütles, et kohus asja harutamisel juba kaalub, kuipalju mõisavalitsusel õigust ja põhjust on kaebamiseks, minu käest küsitakse nüüd ainult, kas tunnistan enese selle tüki kirjutajaks? Mina astun laua juure, võtan „Postimehe“ ja näitan sõrmega reale: „Vastutav toimetaja K. A. Hermann“ ning ütlen: „Siin seisab, kes on kirjutanud: dr. K. A. Hermann.“

Nüüd tegi ka peakohtumees suu lahti ja ütles: „Kost tu Hermann siia sai toda asja vahtma!“ — „Seda küsige temalt eneselt, mitte minult,“ vastasin. Vaadatakse üksteise otsa,

kästakse mind siis välja minna ja „kohus jääb nõu pidama“. Läks tükike aega, kutsuti mind jälle ette ja teatati, et asi jääb poolleli: kohus küsib Hermann käest järele.

Sain emale kord headmeelt teha: tulin kohust tagasi, vabalt ja raudadeta.

Teisel nädalal Tartusse sõites läksin Hermann juure, koju, nagu harilikult, sest iseäralist „toimetust“ „Postimehel“ ei olnud. Doktor tuli mulle vastu, öökuues nagu ikka, paberileht käes ja ütles: „Praegu sain Valgjärve vallakohtult kirja.“ Selles küsiti järele, kas mina olen teatud sõnumi kirjutaja. Jutustasin kogu kohtuloo ära. Doktor naeris ja ütles: „Lase nad nüüd ootavad minu vastust.“

Nad ei saanud seda ialgi näha.

Nõnda jäi mu esimene ajakirjanduslik protsess poolleli tänapäevani.

Paar aastat hiljem, kui vallakohtu ümber juba uued inimesed olid, tahtsin endale mälestuseks kaebusest ja esimese kohtupäeva protokollist ärakirja saada, aga selgus, et mitte tähte ei olnud sest asjast järele jäänud protokolliraamatusse. Ja kui mitte kohtu kutsekirja minule ning järelepärimise kirja dr. K. A. Hermannile, oleksin kogu lugu võinud unenäoks pidada.

Öine elegia.

K. Osvet.

Põle, põle, küünlake,
heida kiiri kambrisse,
helgitse ning valgusta
meelt ja mõtet julgusta.
Põle, põle, küünlake!

Nuuksus öö mu akna all —
murdus süda mures tal.
Astus argus ajusse,
kukkus kurbus kujusse.
Nuuksus öö mu akna all.

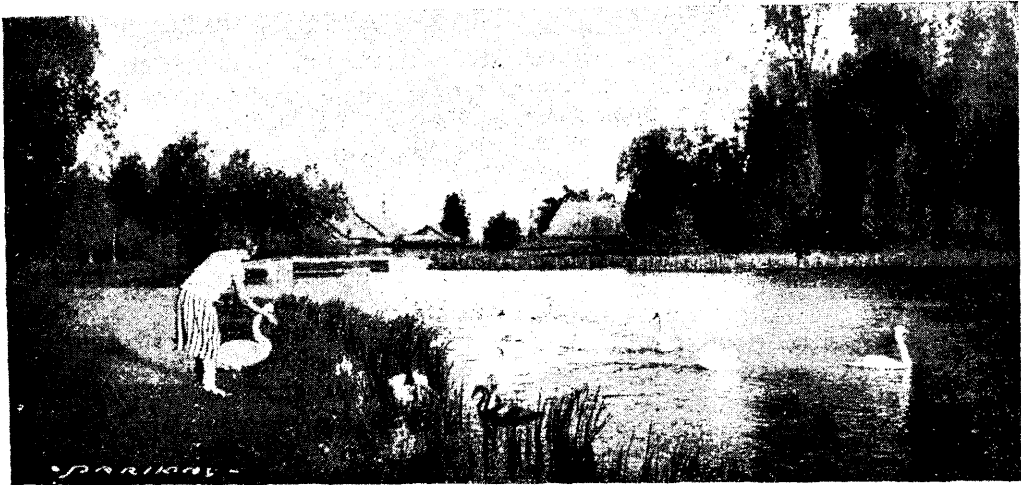
Kaugel läänes tõusis tuul.
Huikus öise tormi huul.
Võõraks ta mu ukse praol.
Hinges igatsuste laul.
Kaugel laanes tõusis tuul.

Lõõtsus, paisus tuulte pill.
Akna all mu viimne lill
murdus, närbus mullale —
minu arm, mu kullane.
Lõõtsus, paisus tuulte pill.

Kaugeid hõiskeid kuulatan
kutsuvaid. Ning aru saan:
Öise tormi tume tiib
viimsed õnnehelbed viib.
Kaugeid hõiskeid kuulatan.

Öö on pime, marune. . .
Helgitse, oh küünlake.
Heida kiiri, loida veel.
Kaugel alles koidang eel.
Öö nii pime, marune.

Jõuab hommik — hellub meel.
Tuleb päike taeva teel,
tõuseb üle maa ja vee —
valgneb siis me kõigi tee.
Jõuab hommik — hellub meel.



Jäineda park

Mälestusi



Kitzberg à la Tihvas

Jaan Koort . . .

Ta oli wastuwaidlemata juba warem kunstnikuna kuulus ja on nüüd veel kuulsamats saand — nelja kohtuprotsessi läbi, mis tema ametwennad, teised kunstnikud, ta wastu on alustand ühe arwustuse pärast, milles Koort endale oli luband ametwendade kohta olla teisjughes arwamises tui nad ise.

Wana mees olen, töit wähegi wõimalituid juubelid juba ära peetud puha. Kardan, et kõr-

wan warsti wälja ja maailm ei saa teadagi, et mul lord elus ka au on olnud Koordiga tokku puutuda. Pean sellest tingimata kirjutama. Koordi ja meie tulewaste kunstiajaloo-uurijate pärast, et ei jääts, kui hatatats jälgima, mis Koort kunagi lord on teind ja ütlen ja kus ta on käind ja külitand — selle suwe kohta, mil mul õnn oli tema läheduses wiibida, tühja auku.

See oli nimelt mitme-setmeteistkümnne aasta eest — millal just, seda enam ei mäleta — ets sellele saa uurijad jälile ifegi — tui meie mõlemad, Koort ja mina, todumaa selleaegses kuulsamas tuurordis, Otepää mägisel mail, ilusa Pühajärwe kaldal, mõlemis Kolga taludes suwitafime. Koordi nimi oli seekord Pusag wõi Puusaag, ei mäleta, kuidas ta seda kirjutas, kas wana 1858. a. rewisjonieegse wõi praeguse ortograafia järele; tema elas todumaal, kus igamees teda hästi tundis, nõndanime-tatud maapagulase elu: tal oli Piiteris shandarmeeriaga wabaduswõitluse asjas olnud mistisjugheseid mõtete lahtuminekuid. Pühajärwele suwitama kolind oli ta juba aegfasti enne lumelagunemist, tema tahtis lätlase Purwiti kombel maalida todumaa loodust ja maatohti warakewadistes warjun-dites. Saak oligi siis hult walgetüweliste kaskedega punaste waaritute pilte. Kui mina neid pilte nägin, mõtlefin: nojah, kunstnikud maalivad alati lambad lillawärwilifits ja inimeste näod rohelifits, see on — nemad näewad nõnda. Uga Koort ifegi mulle selgets, et ta oli ainult loodust kopeerind. Kes ei usu, waadatu kewadel ife järele, meie waaritud on, enne tui lähewad hiirekõrwa, tui lehe-pungad alles punaste koorukeste, kaitselehtede katte all, tõesti punased.

Koort oli Kolga-Tedre juures okupeerind talu elumajast paar tuba suurema werandaga, pererahwas ise oli kolind suweforterisfe. Oo, neid suwefortereid oli sääl mitu, kõigepäält oli sääl muidugi suurem villa (nüüd on neid kaks) suurte sakste jaoks, eestlane sel ajal weel ei suwitand. Ka ait oli ümber muudetud suweforteriks. Üll suur salong, hoonelaiuse rõduga, kahe ärklitoaga ülal (kus Hindrey ikka suwitab); salong oli ja on weel praegugi möbleeritud sarapuumalkadest korwööblitega, mis sinna üks warem sääl suwitand Tallinna kooliõpetaja ajawiiteks oma käega walmistand. Minu korter teises talus, Kolga-Sinnamee juures, oli ka tore, enese ette villa: piimakeldri pääle ehitatud toake, nagu latern, nelja aknaga ümberringi, mis mattufid alt ülesulatuwate pärnade rohelusfe. Toa ees oli wäike palkong, kuhu wiis kitsas trepp alt üles. Oigu kohe ära öeldud — meie pererahwas ei olnud weel suwitajatega wilund, me olimegi esimesed — mõistfid toa eest wõtta kõigest 10 rubla kuus ja kui hommituti läsfid paluma kohwikoort, andis wana perenaine sulle tasfi ja lusika ja ütles: „Mine riisu ise telbris piima päält“. Wõi kui läsfid kartuleid paluma, anti sulle kestel ja öeldi: „Mine sibli ise aiast, ega's meil ju ei puudu.“ Ja seda hapukoorewõi piima, mis säält sai, see oli alles midagi. Ega neil koorelahutajat ja muud sar-nast wärki ei olnud.

Kingi ümber Pühajärwe on palju ilutsetud ja palju armatsetud, sääl on suwitand Wilde oma Sindaga, Under oma Udsoniga, Tuglas, Wisnapuu, Gailit ja teised tähtsamad — ma ei tea kõt-fidest, kes kellega. Meie Koordiga suwitafime sääl perekondadega. Tähendab, mina küll naise ja kahe piisitefe pojaga — Koordil päris perekonda ei olnud, temal oli selle asemel pere. Ta oli nagu üks hotelli-, nagu üks sanatooriumipidaja, tema juures oli alati külalisi täis. Kõik selleaegsed Tartu kunst-nitüd, kui neil linnas midagi hamba alla polnud panna, õnnis Uurits, Einsild, Kangro-Pool — wõi ma enam nende kõitide nimesid tean, neid oli sääl wahel tofina wõrra — kolifid ka ikka pitema aja pääle Koordi juure üle ja Koordil oli nende jaoks alati süüa ja juua; kui tal enesel wahel midagi polnud, tema leidis ikka nõu. Pererahwas oli wäga wastutulelit ja lahke ja laenas kõife hää-meelega, ikka sügisefe õiendamise pääle, mis siis ka tulemata ei jäänud. Kui raha oli, mindi Nuustafulegi wärske liha, kanamunade ja muude pare-mate palade järele. — Ma ütlesin: Koort leidis ikka nõu. Korra murdis ta oma külalistega meile sisse ja leidis nurgast korwi munadega. Sõnalau-sumata wõttis ta munafestli näpu otfa ja ütles: „Läfi meile, küpsetame pannkoofe, mul on jahu.

Tulge ise ka sööma“. — Läätimegi. Pannkoogi-tainast tehti ämbri täis, parajat suuremat anu-mat ei olnud käepärast. Hästi elaw tuli süüdati põlema ja Koort oli tõesti osaw küpsetama. Pere-rahwal oli haruldaselt lai pann, kõigesuurem num-ber. Koort walas tainast panni pääle ja kui koo-gil esimene kül küpsend, wiskas ta koogi panni päält lae alla lendu; sääl ta siis lipendas ja pöö-ris allalangemisel raskema, toore külje allapoole (nagu ka wõileib alati wõipoole pääle kukub), ja Koort püüdis ta nii osawasti finni, et kook kordagi tulle, ei millalgi kahekorra wõi wiltu wõi panni ääre pääle ei kukund. — Pariisi kool. — Kor-terikriisist, kui Koordi külalistele wahel linnast tut-tawaid daame ja nii külla tuli, saadi sedawiisi üle, et ülal lae pääl wäike laudadest kokkulöödud tuba, kuhu wäljast trepp üles wiis, juure okupeeriti ja sinna õled sisse wiidi, — kus keegi ei efsitand ega ka kedagi efsitada polnud. Sääl siis sabitfeti põ-hus ja tagajärg on olnud paari paaritefe pärastine paariminef.

Koort ise elas wäga koduselt. Riietas end kui äri- nii pühapäewal ainult rinna päält laiast lahtise õsfärgiga ja pükstega, mis harilikult kan-tasse teiste pükste all. Käifsed olid tal küünar-nuttideni ja pükfifääred põlwini üles kroogitud, — tal peaks küll haruldane hää mefifilaste õnn olema; ta rind, käewarred ja sääred on haruldaselt karwa-fed. Ja kui weel sinna juure wõtta, et suwe otfa käärid ega habemenuga teda ei pidand puutama, siis wõite ise arwata, kui habemesfe kaswand ja karwane ta oli, — tugew kehahitus ja musklid weel ka — metsinimene mis metsinimene. Selle ülesastumiseega tegi ta suurt fuurori, Pühajärwe lossis oli mingi suwitajate aadlitfude preilite pang-fion — kui need Koorti tundma said, ei jätanud nad teda enam kuhugi, Koort pidi käima alati nendega muusikat tegemas ja jalutamas ja — prantsusteelt rääkimas. Tema ju pursfifid midagi sellesarnast, preilite jaoks oli see muidugi hää ülearu.

Koordil oli taltsutatud noor wares, werifulis ja inetu, Koort oli ta pesast toond ja oma käe järele kaswatand. Üks hirmus loom, traafsus alati kui kuriwaim. Elas muidu õues puude otfas, aga söögiajal oli ta jaomees, lendas suhu ja filmi ja püüdis suhupistetawat pala eest ära näpsata. Et ta selle juures küüntega kriimustas, see polnud tema asi. — Mis niifugune loom süüa jõudis — otse hirmus, alati oli ta nälfjane.} Ja mis ta weel muud tegi, kukkuda lastis, — oh heldeke, seda ei olnud wähe. Kui see pähe, söögilauale wõi nii juhtus, — ei tihta rääkida. Koort kandis tema eest küll isaliktult hoolt, ta armastas teda kui oma last. Hommitul woodist tulles oli ta esimene mure

tõtata järwe ääre waresele kala õngitsema. See juba ootas säääl ja kraakfus hirmfasti: kas tuled juba kord! — kuni sai esimese kala. — Kui Koordil juhtus raha olema ja ta Nuustakule läks „toiduaineid“ tooma, — wares lendas pääkõhal, kõrgel üle metsalatwade eel ja kraakfus ärritatult. Ta teadis, et lihunikugi juures ei jäeta käimata ja et siis ikka midagi temalegi langeb. Sihunik juba ei jätnud nii tarfa ja julget looma, kes kohe leti pääle lendas, ometi kostitamata. — Selle warese eest pakkus Nuustaku hotellipidaja kõrget hinda, Koort ei annud ära. Alles sügisel . . .

Igakuks teab, Koort on töömees, Koort ei purjuta. Uga ta külalised? Need sõitsid, seni kui kopik taskus, lootõituga Kolga ja kõrtsi wahet, kas wõi paar korda päewas. Kui kuiwal oldi ja Koordigi, nõu ei hakand, olid nad tulnud väga häa mõtte pääle ja kõrtsmikule (wõi hotellipidajale, kuidas tahate) kõrwad täis puhund, et tema on üks tüüp ja peaks end Peterburi ermitaazi jaoks lastma maalida. Säääl kogutawat ja ostetawat kallihinna eest temataoliste tüüpide pilte. — Kõrtsmik oli end meelitatud tunnud, mis „tüüp“ pidi tähendada, seda ta muudugi ei teadnud. Ta oli ka üks tüüp, karwane, ise joodik, punase safitud pää ja dito habemega. Ka nii — metsinimene. Uga enda maalimise eest raha maksa, selle liimi pääle ei ole ta läind.

Nad olid temale siis teind teisjugu eettepanu: nemad maalivad, kõrtsmik saab pildi endale ja wõtab ermitaazist need tuhanded. Uga pildi maalimise ajal prii sõök ja jook. Prii jook. Kõrtsimees wõib ise ka kaasa purjutada, see läheb siis kõik ühe kupatuse ette.

Selle kaubaga oli kõrtsmik sisse läind, mõeldagu, tema wõis kunstnikkudega ja päälegi nii lõbusate meestega seltis . . .

Ta siis olid nad teda maalind. Kolm nädalat, ikka nõnda, et üks kordamööda maalib ja teised pinnisid purjutada.

Oh, see oli olnud üks lõbus aeg. Ka Koordile, tema sai wähe külalistest wabamaks. Muudugi, päris omapääd ta neid ei usaldand jätta, selle eest pidi ta juba hoolitsema, et nad õhtul üle wee ilusasti koju said. Õnnist Uritsat wõi teda oli tal ikka kord waja olnud järwestki lootõitusse kiskuda.

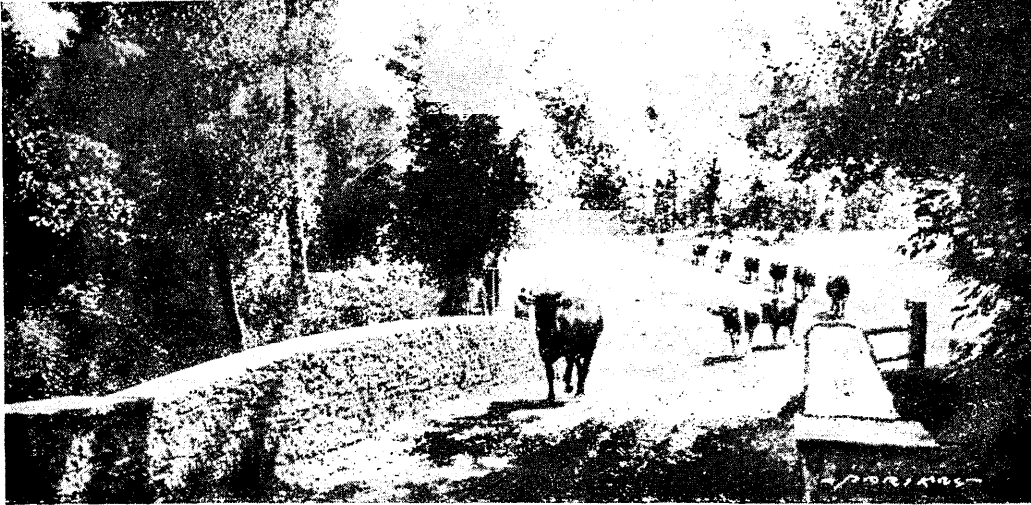
Siiap Koort wahepääl ka mahti sai mind modelleerida. Kolm nädalat testis see. Ma pidin sõõgilaua pääle üles ja säääl hästi wagu si istuma. Koort tegi suure sawist käki, millest pidi saama kaju; waatas aga mind ainek ja pani jällegi kujukule näpuga märga sawi nätku, wahel kaapis ka ülearuft maha. Urmas polnud see sugugi, ikka oli, nagu oleks enesele sawi nätku pandud ja wahel maha kaabitud. Kuni kaju walmis sai ja kipsi walati. Ilus walge oli ta siis küll, aga wäheke nagu elutu ja furnud ilmega, mis tuli küll sellest, et ma kolm pikka nädalat säääl laua pääl ertjat nägu ei suutnud teha.

See kaju on ka Pariisis ära läind, mina õnetu pole ise sinna saand. Selle kipsi järele on Koort mind pärast ka weel punasesse sõmerkivisse raiund; ei tea, mis tend seda tegema ajas, ega mina pole selle eest tasund pennigi. Kuhu kõrtsmiku pilt jäi, kas ta walmis sai wõi pooleli jäi, seda ma ei tea.

Ma ehk lõpetan?

Noist õnnelikelt päewilt ripub mul mälestuseks seinäl Koordi wärwiliste pliiatõitega kriipsutatud wiisand: õitsew ristõheinawäli mäendõlwaful, kus oma perekonnaga alati istuda armastafin.

„Das waren mir selige Tage, bewimpeltes Schiffelein, o trage noch einmal . . .“



Võsu suvituskohat kesksuvel kell 12 päeval

M. Martna

Võrdlusi

Paari aasta eest parlamentide vahelise uniiooni kongressi puhul Kopenhaagenis oli kongressi liikmetel muu seas ka võimalus näha daani talupoegi või põllumehi nende kodus. Muidugi ei ulatunud see kaugemale, sest kongressi liikmete aeg oli lühike. Seepärast oli ka ainult võimalik Kopenhaageni ümbruses — u. 40–50 klm. kauguses — ringi vaadata. Minul isiklikult oli aga juba varemgi selleks mõningaid võimalusi. — Mainitud ringsõidul oli aga küll igal kongressiliikmel võimalus ära tunda ja tunnustada, et daani põllupidaja on haritud inimene ja et tema paljude teiste maade talupoegadest on hariduselt ette jõudnud. — Kuidas daani põllumehe kõrgem haridus m a j a n d u s l i k u l t ilmsiks tuleb, sellest kõneles daani sotsiaaldemokraat Rasmussen aruandjana Marselle' sotsialistide rahvusvahelisel kongressil väga huvitavalt.

Rasmussen rõhutas, et daani rahvaülikoolil on talupoja kõrge hariduse juures suuri teeneid ja näitena ütles ta, et igal daani talupojal

on majas oma raamatukapp ja et tema kirjavara hulgas ei puudu näiteks ka Goethe ja Shakespeare'i tööd. Iga daani talupojaga võib

Parikaste foto



Mihkel Martna

mõtteid vahetada Goethe ja Shakespeare'i kirjatööde üle, eriti aga Hamleti üle, mis ju õieti on „daani asi“ — lisas kõneleja pool naljatoonil juure. — Oma aruannet täiendas Rasmussen järgmise mõistuvõrdlusega: „Kuna daani talupoeg üldises hariduses seisab nõnda kõrgel, et temaga võib mõtteid vahetada suurvaime, nagu Goethe ja Shakespeare, tööde üle, ei ole ime, et daani või, kanamunad jne. Londoni turul valitsevad“.

On hõlpsasti mõistetav, et daani talupoja kõrge haridus teda laseb tegutseda hoopis teissuguse vaimlise liikuvusega ja painduvusega, oma töid ja kavatsusi korraldada

ajakohaste teadmiste abil hoopis viljarikkamalt ning seetõttu loodust võib panna oma teenistusse hoopis paremate tagajärgedega kui teine talupoeg, kelle haridus alles on niisama lapsekingades nagu tema kirjavara, kus peale väikese

kalendri, mõne palveraamatukese ja kiriku-lauraamatu palju muud ei leidu.

Daani talupojal on kirjandus saanud vajaduseks nagu igapäevane leib. Tema raamatukappi võime õigusega nimetada koduseks raamatukoguks; tema kodus leidub — teadagi — ka ajalehti ja ajakirju. Temal ongi sõna tõsisel mõttel „kodu“, s. o. elukorter, kus ta end tunneb kodusena, kus ta — peale päevatööd — puhates oma keha ja vaimu kirjanduse abil kosutab, ette valmistab uueks tööks, uueks päevaks. Ta oskab oma töö nii korraldada, et tal aega jääb ka elamiseks. mõnusklemiseks. Tema kodus valitseb puhtus, meeldiv kord.

Endastki arusaadav, et inimesed, kelle vaimlised vajadused arenenud nii kõrgele, vajavad kunsti. Mitte ainult, et me talupoja korterist leiame klaveri, ka maale, skulptuure jne. leiame siit. Vajadus ja paigutamisevõimused on arenenud käsikäes. Suur osa, võib olla suurem osa, daani rahvast käib kunstirenguga käsikäes ja kunst — omakorda — võib siin pidada sammu maailma kunsti arenguga: eeltingimused selleks on olemas.

Meie talupoja kultuur, tema põllumajandus peab nüüd hakkama jõudsamini arenema, sest see oleneb nüüd „rahvast enesest...“ Tähtsaks on võetud õnneks Daani, daani või, daani munad, daani sealihha, daani väikemaakohad... Ma ütlen õnneks, sest sihiks kuulub rohkem kui võivabrikud ja sealaudad, sihiks kuulub ka Goethe ja Shakespeare, s. o. kõrgem haridus, kultuur ja tsivilisatsioon, sest näib, et kõrgem haridus hea või valmistamise juures on väga tähtis... Seda peab kätte püüdma meiegi talupoeg. Ja selle kättesaamiseks ei ole tee lühike. — Kui pikk see tee õieti on, sellest tahan öelda mõne sõna.

Meil ei taha ajalehtki veel õieti külla jõuda, s. o. ajaleht ei ole veel küla ära võitnud!

Mina käisin hiljuti oma sündimiskülas, kus umbes 60 aastat tagasi loeti „Missioni Lehte“, mis „isa“ Jannsen oma „Postimehega“ kaasa andis. Lugejaks oli tol ajal kirikuvõõrmündri perekond ja — pealehest ei hoolitud. See oli „ilma lori...“ Vaheajal ei ole raamat ega ajaleht veel sinna teed leidnud... Ei näinud ühtki ajalehte ega leidnud vajadustki selle järele. Raamatud? Laodi, s. o. viletsa, seinakülge kinnitatud riivli nurgal paar kolletanud vihikut, tähtraamat ja mõni lendleht, mis möödaminnes pihku pistetud.

Aastasaja vahetuse ajal käisin sõbraga

Tartu lähedal talumajas — elumaja teistes hoonetest eraldi, peremehel korteriks mitu tuba, suuremas isegi klaasustega raamatukapp. Aga kapis ei olnud raamatud, vaid — hobuseriistad, nahkrangid ja valjad... Daanis — Goethe ja Shakespeare, meil — hobuseriistad!

Läänemaal, Pärnumaa piiril käies mõtlesin nende asjade peale ja püüdsin endamisi võrrelda meie ja Daani olusid. Küsisin ühelt armsa välimusega vennaspaarilt, kelle näolaad lubas oletada, et nad kuuluvad küla nobedamate noorte hulka: „Mis teete teie töövabal ajal, õhtuti, kui põllult koju tulete, eriti laupäevaõhtuti, pühapäeviti jne., kui tööriided ja töömured tulevad kõrvale panna ja „teist elamist“ elada?“

Muidugi oli vaja küsimist mitmeti selgitada ja korrata, mis ei olnud just kerge. Sain viimaks vastuseks: „Niisamuti“, mis pidi tähendama nõndapalju, et ei ole midagi kindlat ja silmapaistvat. „Käiakse lõõtsapilliga külavahel ümber ja viidetakse juhuslikult aega omavannuste seas, mängitakse vahest kaarte...“ „Mis mõnikord lõpeb kakelusega?“ lisasin küsides juure. Sellele vastasid noormehed muia-tes...

Aastakümnete jooksul on talud ostetud päriseks, põldu on hakatud harima kahtlemata vähe paremini, puuvankrid ja harkadrad on kadunud ja endised külmad kambrid rehetoa otsas on ümber ehitatud köetavaiks tubadeks, aknad on nüüd suuremad ja endise aukliku savi-mullapõranda asemele on tehtud siledavõitu lubja-kruusapõrand. Aga mis need kambrid mugavaiks eluruumeks võiks teha, see puudub alles täieliselt: ei leidu veel niihästi kui mitte mingisugust mugavust, mida võiks nimetada tsivilisatsiooni komfordiks; ei leidu talumajas kuski kohakest, kus inimene võiks vähegi mugavamalt istuda, end toetada; ei ole lauda, ei tooli ega lampi, mis meelitaks näiteks lugema, mõtteid mõlgutama, teisega mõtteid vahetama! Kahjutundega peab ütleva, et kõik sellesarnane ei kuulu veel talupoja igapäevaste vajaduste hulka. Seisukord on sarnane, nagu prantsuse põllutöölise kohta selles suhtes öeldi: tal pole vabal ajal muud peale hakata kui istub kuski redelipulgal ja kõlgutab jalgu...

Kui daani, hollandi, schveitsi jne. talupoeg astub töö juurest elutuppa, siis jätab ta oma välised jalavarjud ukse taha, sest need teeksid toa puhta põranda mustaks. Tuba, eluruum peab aga olema puhas, muidu ei paku

ta mõnu! — Meil? Ma leidsin, et ahi oli ülekütmisest lõhki; täis pragusid; ahju peal kõrendiots teist otsapidi vastu seina, selle peal mustad kapetad, pastlad ja mitmesuguseid muid tööriideid kuivamas; tagakambris hunnik ilusaid õunu põrandal; sealsamas teises nurgas haige perenaise süng! Esikambris kaks pooltühja süngi mõne madala toolinimelise riistapuuga, madal söögilaud — panipaigaks sajale anumale ja asjale, sest: kuhu sa asjad käest muidu paned!... Akna all piima-separaator, selle kõrval terve koorem mõnesuguseid tarbeasju. — Söögiajaks kohendatakse osa asju laualt kõrvale, et ruumi teha leemekausile, leivale, lusikatele jne. Taldrikud, noad ja kahvlid — neid otsitakse „ratsa hobusega“, kui neid „võõrale“ vaja, sest omainimesed söövad lusikaga, taskunoa ja näppude abil... Minu sealolekul oli vaja otsida. Leitigi mõni mitutsorti taldrik, nagu vanakraamipoest; nuge ja kahvleid nii, et üks pidi leppima noaga, teine kahvliga... Aetakse läbi... Ja ei olegi vaja „läbi ajada“: niisugused asjad ei kuulu veel talupoja igapäevaste vajaduste hulka... Vabanduseks kuuled: „Kellel aega neid küttrida ja korraldada! Saame ilma läbi küll...“ See — ühe talu elupilt — on kahjuks õige üldine.

Vahest sekka juhtub nagu ime. Leidsin ühes väikeses, ilusas metsatalus üle 60-aastase peremehe, kellel hing ja silm nagu — Daanist, kuid ainult pooleni: temal on vana klaveriloks kambrinurgas, aga vanamees lööb selle peal kuuldavale ilusaid polkasid ja koraale, olgugi et klaver häälest ja keeled vist juba ammu roostetanud... Peremees on endale ise, nagu iga teinegi talupoeg seal kandis, teinud toolid — maitsega, nägusate ornamentidega kaunistatud. Ja kõik — „põlve peal, näpu vahel...“ Teisal oleks selle mehe peast võinud rohkem esile tulla! Siin on ta klaverikeeled roostetanud ja oma põldu harib ta — kolmevälja korras: temal on „traditsioone“, sest Uduna põldu pole veel keegi harinud teisel viisil...

Viiskümmend aastat ei ole rohkem suutnud kui et külmad kolukambrid rehetoa kõrval on saanud ahjud ja lubja-kruusapõrandad. Ligemalt silmitsedes puutuks silma kahtlemata veel mõnd muudki. Aga ajalehed, raamatud, raamatukapid ja eluarmas kodu, nagu Daanis, puuduvad. Kui oleks võimalus 50 aasta pärast jälle näha, kahtlemata ollakse siis kaugemal.

Mullu juhusi lühikest aega Helsingis olles käisin vaatamas uusi väikesi kortereid, mis

seal korterikriisi lahendamiseks ehitatud ja ehitatakse. Nii mõneski toas leidsin — oma suureks imestuseks — tuttavate kunstnikkude töid seintel. (Ja seda Soomes mitte ainult seekord!) Rääkimata „kunsti jälgedest“ ja kirjandusest, eriti ajalehtedest.

Meie kunstnikud seletavad viimasel ajal, meil puuduvat traditsioonid, see takistavat kunsti arenemist... Mis siin mõeldakse traditsiooni all, jääb minule tumedaks. — Ka soomlaste ja teistegi juures, kus olen leidnud kunsti jälgi, ei ole ma leidnud rohkem traditsioone kui meil, s. o. rahva laiemate hulkade ja n. n. „keskkihtide“ seas. Aga kunsti vajadus on suurem kui meil, sest et haridus on suurem, tsivilisatsioon kõrgem.

Vaadatagu meie talumaja ja meie linnade elukortereid, millest 85 sajast on viletsuseurkad: kus oleks siin maalil, kujul koht? Kuidas võib eeldada, et inimesed, kes sel kombel heitlevad ainelises viletsuses, tunneksid vajadust kunsti järele? Ja — enne maali, enne kuju peab saama vajaduseks raamat, ajaleht! Alles kirjanduse järel tekib kunstivajadus... Kus aga hobuse nahksed rangid ja valjad leiavad aset raamatukapis, kuidas saab seal kõnet olla kunstist?

Meilgi ei puudu traditsioon, sest mis on meie „isaisade viisi“ muud kui — traditsioon, aga traditsioon ilma kunstivajaduseta! — Vigala meestel on juba põlvest-põlve ilusad hobused. See on sealpool saanud traditsiooniks. Teisal on hakatud lugu pidama ilusatest piimalehmadest ja viimasel ajal seltsivad nendele ilusad nuumsead... Arvatavasti on see mujalgi olnud nõnda: mispärast leiame muidu hollandi, schveitsi jne. varemate kunstnikkude maalidelt ilusaid lehma, kalu, tulpe, linde, tuulveskeid jne.? Ma usun, et nii mõnigi Vigala mees, kellel sünnis korter, oma ilusa hobuse pilti sooviks näha oma toa kaunistuseks; mõni teine peremees tahaks heameelega näha oma pulli, piimalehma jne. lõuendil.

Tahaksin sellega öelda, et meil selles suunas on tehtud teatav kaugehüpe, on nimelt liialt järsku, ilma sillata mindud äärmusse... Meie „kunstirahvas“ — 1905. a. revolutsiooni tõttu parun Stieglitzi kunstikäsitöökoolist vabanedes — hüppas Pariisi ja hakkas end seal „kohandama“ kõige modernimatele kunstivooludele, kuna eesti publik seda hüpet kaasa ei teinud, kaasa teha ei saanud. Nüüd pahandab „kunstirahvas“, publik ei saavat temast aru... Võib olla, et see hollandi, vlaami jne. kunsti

arengule ei olnud õnnetuseks, et sealsed kunstnikud endistel aegadel ei saanud teha niisugust hüpet võõrastesse vahekordadesse? Aga nüüdki: Segantini — näiteks — on nähtava huviga maalinud lambaid, lehmakarju ja muid pudulõjuseid, jäädes, teadagi, Segantiniks... Max Liebermann maalib muu seas hobuseid — küll mitte hobuste „portreedena“. Schveitsi kunstnik Würtemberger maalib lehma, talupoja ja lihunikku — pilt osteti Berni kunstikogusse...

Saksa kunstnik Leistikow olevat läbi käinud suure osa maailmast ja otsinud endale kohast ainet maalimiseks. Tagasi Berliini tulles on ta hakanud maalima Grunewaldi järvi ja metsi ja maalib neid niisuguse innuga, niisuguse menuga, et igaüks peab ütleva: siin on kunstnik õige aine juures; siin elustab kunstnik oma aine kunstnikuna „jumala armust“, tähendab: kunstnik annab järvedele ja metsadele Mark-Brandenburgi liivanõmmedel elu ja hinge, mis kõneleb lõuendilt igale vaatajale.

Leistikowi „otsimine“ kõneleb kohane mispuudusest. Kas ei peaks meilgi nähtama niisugust „otsimist“?

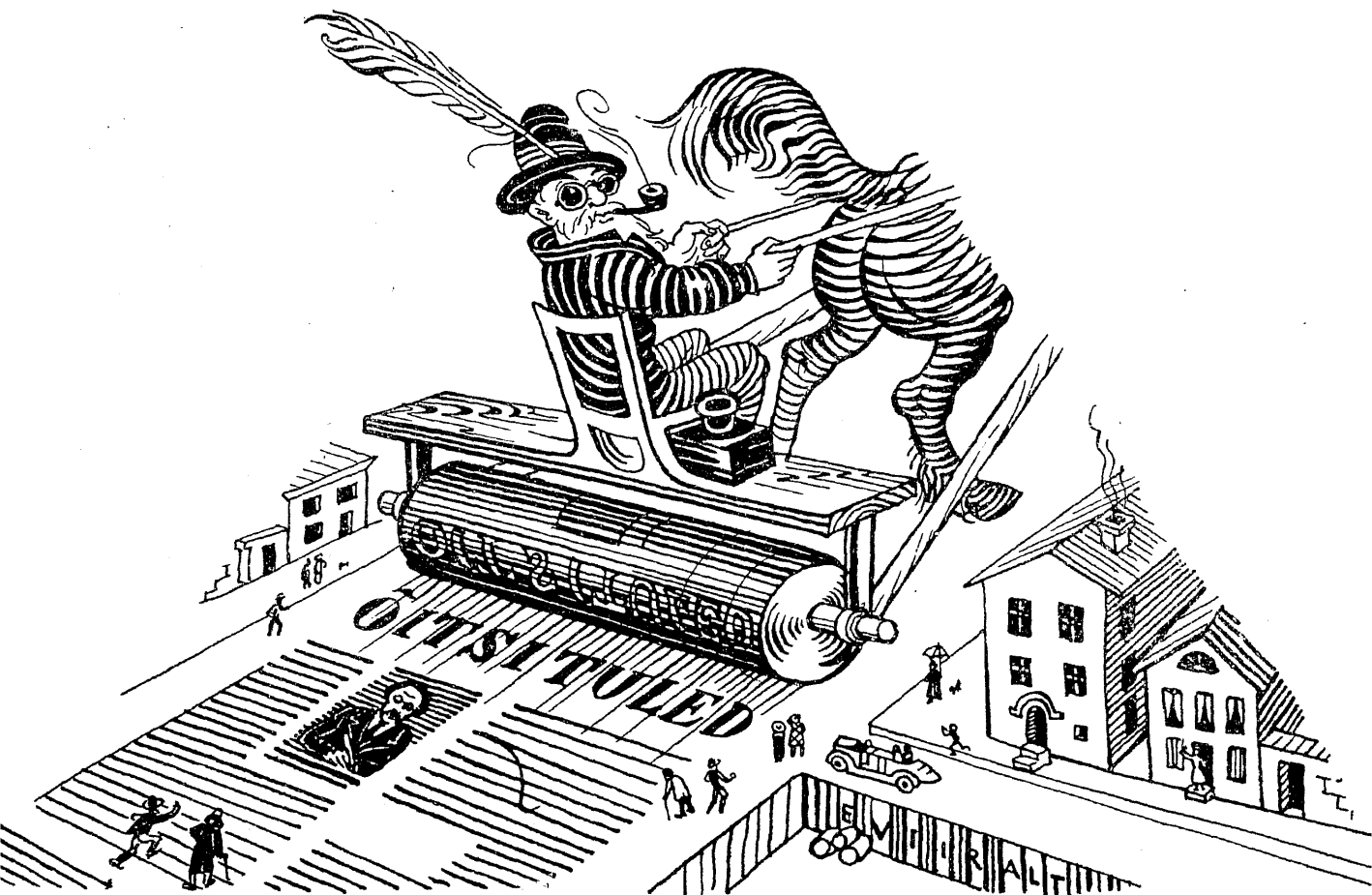
Stieglitzi kool, üldse kunstikool viib kunstniku ja kes selleks tahab saada kunstiilma kõrgustele. See tähendab aga teataval viisil nabanööri läbilõikamist kunstniku ja rahva vahel, eriti veel meie „kunstirahva“ hüpe Pariisi... Nüüd oleks vast aeg seda ühendust rahva ja kunstniku vahel — ilma kunstikooli abita — otsima hakata: kool andis — annab — teadmised, kasvatas võimisi. Kunstnik peab oma teadmisi ja võimisi rahvale kohanedes

õppima tarvitama... Igaüks ei tarvitse kõnelda Leistikowina, maalida järvi ja metsi, vaid igaüks võib ja peab seda tegema „oma keeli“. Küll aga peaks iga kunstnik püüdma „kõnelda“ seda „keelt“, mida oskab tema „publik“... (Seejuures ei tarvitse ta mitte ikka maalida Vigala hobuseid ja Abja sigu!)

Eesti töölistelegi on antud mõista, miks nad ka kunsti edendamist ei sea endile sihiks... Kus võideldakse igapäevase olemise pärast, kus kõht tühi ja tuba külm, seal ei tunta nalga kunsti järele; või kui, siis niisugust, nagu Kreenholmi vabrikute tööliste tubades; vene kiriku-pühamuste pildid kullastes raamidest ehitavad nurki, nagu oleksid need kabeli altarid!.. Niisugune on „traditsioon“ Kreenholmis — nalja ja ahastuse kõrval...

Aga meie „ülemised kümme tuhat“? Nende traditsioonid? Kõigepealt: see ei ole kümnetuhandeline pere — ja siingi puuduvad kunstile vajaduse-traditsioonid... See „kümme tuhat“ võrsub ju sealt, kus ilusad hobused, piimakad lehmad ja mürakad sõnnid seisid ja seisavad erilises lugupidamises. Nende sidemed on siin ikka alles kindlamad kui moodsate kunstivoolude koguduses. Meie „kunstirahvas“ usub enese aga olevat kindlama moodsate kunstivoolude kõrgustel kui nii igapäevaste asjade juures, milliste juures meie publikul võib olla traditsioone. Selles on vahe. Ja — ainelises kehvuses. Vajab juba käsitöö jõukust, s. o. rahvast, kellel teatavad kaugemale ulatuvad vajadused, saadik siis kunst! Mitte traditsioonide puudus, vaid vajaduse puudus, sest et rahva tsivilisatsioon on alles arenemata, mis ainelise kehvusega kaasas käib nagu vari.

7. nov. 1926.



K. R. Pusta

Euroopa ja Eesti

Meeldiv ettepanek, avaldada „Õitsituledes“ oma mõtteid aine üle, mida ise pean huvitavamaks, jõudis mulle kätte Bretagne'i põhjarannas, kus mul osaks saanud mööda saata oma suvepuhkust. Seda igivana keltide asumaad peavad geoloogid Euroopa mandri algmaaks. Kes Ploumanach'i ja Tregasteli kaljumaastikus ümber kõndinud, see veendub vähemalt selles, et Looja meie mandri ehitamiseks on tarvitanud soliidist materjaali, graniiti alusmüüriks ja tahvelkivi katmiseks. Ja kui kahe nädala eest tugev maa-alune tõuge ulatas põiki läbi Bretagne'i Pariisini ja meiegi suvemaja kõvasti raputas, siis oli see nagu meeletuletus loomingu algpäevilt, kuid hirmu ta ei teinud, alus paistab olevat liig kindel ja küllalt „vajunud“. Ookean, mis tema kaljustikus õõnistab, hõõrub ja voolib, tuleb küll kaks korda päevas hooga Bretagne'i kaldaid vallutama, kuid on näha, et ta pole ammuugi enam nii vihane kui neil kaugetel aegadel, mil ta lahutas Suur-Bretagne'i (Inglismaa)

praegusest mandri Bretagne'ist. Hoopis selle vastu, mere taganemist mandri ees on selgesti näha. Mitmed kohad, mis mõne saja aasta eest olid saared lahtises meres, asuvad nüüd sügaval maa sees. Kas tuleb aeg, mil kogu Cornuaille, keltide kodud ühel kui teisel pool Manche „kanali“, jälle ühendatakse? Jumal seda teab, aga siin Euroopa algmaal istudes tahaksin millegi pärast väga, et see sünniks, et Euroopa oleks üks ja et mingi „saarlase vaim“ ei segaks ta rahulikku kosumist. Inglased ja iirlased, kes tulevad teiselt poolt kaldalt kas suve mööda saatma või siia asuma (viimaseid ongi juba palju!), on minuga selles punktis täiesti ühel nõul. Muidugi aitab selleks palju kaasa, et nad Bretagne'is kõik leiavad nagu neil Iiri maal: seesama tuul ja hall taevast, needsamad mäed ja jõed, taimed ja kaljune rand, seesama kange peaga rahvas, kelle keelekõla sarnane Iiri omale. Kui need ülekanali inimesed siin mõnd aega elanud, siis seltsivad nende tõen-

dusel Iiri kodutundele uus mandri, Euroopa tunne. Ja ometi on Bretagne Euroopa pool-saar, kes Ludvig XIV ja prantsuse revolutsiooni ajal veel sõdis oma iseolemise eest. Prantsuse keel on Bretagne'is saanud teiseks rahvakeeleks viimasest maailmasõjast peale, kirikuis peetakse aga jutlusi ikka vaid bretagne'i keeles.

Bretagne ja Eesti... palju on sarnasust nendelgi maadel, ja kui üht peetakse Euroopa alguseks, siis on mitmed vöörad meie maad nime-tanud viimseks Euroopa eelpostiks Idas. Arvan, et võime selle nime õigusega vastu võtta. Siin tuhan-deaastasel maal, kes nii kaua pani vastu oma lii-tumisele Euroopaga, tule-vad meele otsustavad sil-mapilgud Eesti uuemast ajaloost, mil valmis otsus lahku lüüa suurest Eu-roopa-Aasia riigist:

1903—06 käärimis-aastad, maailmasõda 1914—17 ja lõppeks 1918. aastast tä-nase päevani. Vene riigi-volikogudesse ei saatnud küll meie maa tühtki sot-sialisti ega vabariiklastki, 1914.—17. aastatel pida-sid meie mehed auks olla Vene riigi lojaalsed sõdu-rid. Peale 1917.a. märtsi-revolutsiooni kõnelsime tulisemate peadega, nagu Jüri Vilms, vaid Eesti

autonoomiast, mitte suveräänsest rippumatu-sest. Suure maailmariigi liidus lootsime tulevi-kus elada mingit kõrgemat, teadliku kodaniku ja eurooplase elu. Vähe oli neid, kes Lääne-Euroopat näinud oma silmaga. Helsingi eks-kursioonid nelipühi kaskedega ehitud laevadel olid meie esimesed „Euroopa reisid“. Kirjude kaelasidemetega ja soome põlledega toodi kaasa mälestusi soome rahvusmuuseumist, teatrist ja Maapäeva istungist, mis hinge täitsid mingi uue igatsusega. Vene Bobrikovide vägiteod täitsid meidki vihaga, aga ometi oli meile vaid poo-leldi arusaadav soomlaste täieline Vene eita-mine. Mulle näib, et Vene vihkamine, õigem põlgamine, algas meil suurte Vene-Balti, Beckeri ja teiste laevatehaste ehitamisega. Venelane näitas end oma kasimatuses, hakkavate tõbede

laiailaotamise oskuses, sai nimeks „tibla“ ja „plekilise“. Ja kui tema lobisema ja märtsema õpetatud vägi oma märtsi-revolutsiooni tap-mistega, põletamistega, nälja ja tõbedega oli degradeerinud, kui meie Maapäev tema abil oli pekstud laiali, valmis Eestis üle öö otsus — lahti Venest! Valida õieti ei olnudki. Venega ühte jääda tähendas hävineda üldises mülkas, temast lahti lüüa — vähemalt oma elu katsuda

Parikaste foto



K. R. Pusta

päästa. On tõesti õige, et 90% Euroopa riikidest kuulsid üllatusega uue Eesti riigi tekkimist. Aga võiks öelda, heatahtliku üllatu-sega. Meie iseolemine sün-dis tol ajal, 1918. aasta algul, väga hästi liitriikide Euroopa kombinatsioonide-sse. Meie ei tahtnud ühi-neda Preisiga ega minna kaasa desertööri Venemaaga. Valisime õigel ajal õige Euroopa orientatsiooni. See oli teene, mis võitjate riikide poolt meile heamee-lega arvesse kirjutati, meile tõi sümpaatiat ja koguni ainelist abi. Ühe aastaga aga löid Eesti ja teised Balti riigid endale uue tähtsa teene Euroopa ees: nad sundisid hävitava kommuni-smilaine peatuma oma piiridel. Sellega täitsid nad suure üldkasuliku ülesande ja üksteise järele tunnustasid sõdijad ja mittesõdijad

riigid nende iseseisvuse, Rahvasteliit võttis nad selle peale vastu oma täisõiguslikkude liikme-tena. Genfi liidus leidsid Balti riigid kergesti oma õige koha, nad toetasid iga algatust, mis sihtis sõjaaegse meeoleu kaotamisele, võtsid aga ühtlasi õige seisukoha Euroopa julgeoleku ja tagatislepingute küsimuses. Ise kõige noore-mad eurooplased, tundsid nad instinktiivselt oma solidaarsust teiste mandriirikidega, eeskätt nendega, kes, nagu nad isegi, olid läbi elanud pealesunnitud sõja kannatused.

Rahvasteliidus on praegu käsil kui mitte pereheitmine, siis igatahes suure perekonna liikmete vahakordade selgitamine. 1919. aasta Genfi põhikiri on tehtud universaalsele liidule, kõikidele kontinentidele, liidu asjaajamine aga rajatud vanale kahe-koja-süsteemile ja ülem-

kojas, liidu nõukogus, on sõjaaegsetele suurtele reserveeritud „eluaegsed“ alalised kohad, teistele valitavad, vahelduvad. See ei saa kaua nii kesta, sest Genfi liit oleks igaveses vastolus oma demokraatia ja rahu põhimõtetega, kui ta oma viiele-kuuele liikmele annaks mingisugused põlise aadli kirjad selle eest, et need olid sõja ajal kõige kangemad lööjad. Teiselt poolt kardavad aga suured Euroopa riigid, et kui nemad anduksid täiesti valimiste riisikole, siis mingisugune juhuslik enamus, kus koguni teiste kontinentide, Lõuna-Ameerika ja Aasia, esitajad ülekaalus, võiksid neid kas liidu juhtimisest eemaldada või neile peale sundida vastuvõtmata ülesandeid. — Kontinendi tunne ongi Genfis ärkamas. Locarnos, Genfis ja prantsuse parlamendis toonitas välisminister Briand, et mingisugused püsivad kokkulepped endiste vastaste, eeskätt Saksa ja Prantsuse, vahel pole mõeldavad, kui mitte kõikide riikide valitsused ei õpi tarvitama ühist Euroopa keelt, see on oma vahekordi õiendama Euroopa seisukohast. Sellele eurooplase kõnele vastasid sümpaatlikult kõik teised Locarno lepingute allakirjutajad. On veel teisi fenomeene, mis näitavad, et mõte, mis alles eile kandis utopia nime, mahub tänapäev väga hästi praktiliste riigimeeste kavadesse. Noor Pan-Euroopa jutlustaja (krahv Coudenhove-Kalergi on 35 aastat vana) oli alles kolme aasta eest kodune unistaja — filosoof. Tänapäev rändab ta ühest Euroopa pealinnast teise, sai eriti tähelepanndava vastuvõtu osaliseks Ameerikas ja asutab ühe rahvusliku Pan-Euroopa komitee teise järele. Nende komiteede liikmeteks on endised ja praegu tegevad riigiministrid, parlamentide esimehed, diplomaadid, vaimulikud, lehtede toimetajad, ülikoolimehed, sõjaväelased kõigist erakonnist peale äärmiste parempooliste, kelle shovinismile vastumeelt kui Genfi universaalne liit nii Üld-Euroopa, ja kommunistide, kes nähtavasti vandunud, et nende eluajal igalpool valitsegu vaid vaen ja segadus.

Euroopa Ühisriikide mõte pole uus, kuid esimest puhku on see utopistide, üksikute valitsejate ja õpetlaste asjast saanud suurte mõtlejate hulkade, demokraatia asjaks. Millalgi ennem pole ka ükski inimeste sõgedus nii rängasti inimesi karistanud kui viimane suur sõda. Eriti on selle all kannatanud Euroopa, kõik, suured ja väikesed, võitjad ja võidetud riigid. Vanasti majanduslikult täiesti rippumatud, rikkad riigid, nagu Prantsuse ja Saksa, põevad tänapäev raskeid kriise. Peaaegu eksimatult võib öelda, et ühegi Euroopa riigi rahamärk

pole enam nii absoluutselt kindel, et sellele kokkuhoidja kodanik võiks usaldada oma vana-dus- ja töövõimetuspäevi. Kindel järgmise kriisini. . . Muidugi on sõda hävitanud määratu hulga tööjõudu ja väärtusi, aga rohkem tööd tegema pole ta inimesi mitte õpetanud. Aga ka töösaaduste ja turgude jaotamine on lõpuni segi aetud, sõjaaegsed traataiad püsivad edasi lugemata keelu- ja tollipiiride näol. Euroopa poliitiline kaart on nagu Bretange'i maastik, kus iga talu on sügavasti okastaimedega pealt kinni kasvanud tunnelteedega muust maailmast lahutatud, nii et kümne hektaari peal kaks tundi võite ristelda ja mitmelt peremehelt peate paluma läbipääsu tema õue kaudu. Ühe rahva hea tahtmine ei aita siin midagi, sest tema liberaalsemaidki ettepanekuid, nagu Saksa ettepanekut Genfi rahvusvahelise majanduskonverentsi komisjonis, tollid üldse ära kaotada, tõlgitsetakse teiste poolt, ja võib olla õigusega, kui oma enda majandusliku laiutamise, hegemoonia püüdeid. Mingi kõrgem, üldisem tahtmine võiks selle kaose lõpetada. Euroopa Ühisriigid, presidendi ja parlamendiga? Vaevalt küll, sest kui 26 Euroopa riigi parlamendid või rahvahääletus seda hakkaksid otsustama, kulaks ära vähemalt 50 aastat ja nii kauaks ei jatku meil armuaega. Aga Euroopa majanduslik liit ja Euroopa riikide rühm Rahvasteliidus, see paistab olevat „reaalne unistus“. Saksa-Prantsuse majanduslik kokkulepe on juba tõeks saamas. Suurriikide silmapilguhuvid ja ajutised liidud sunnivad neid küll otsima teid ühe ja teise auahnuse rahuldamiseks, alaliste ja poolalaliste Genfi liidu nõukogu kohtade tõstmiseks. Selle kõrval kõnelevad aga juba julgemad kas alaliste kohtade täielisest kaotamisest või nõukogu ümberkorraldamisest kontinentide põhimõttel. Viimane korraldus eeldab aga kindlama Euroopa bloki või liidu loomist ja meie Balti poliitikagi saab siit uue, kõrgema sihi.

Kui me võrdleme oma aina vahelduvate valitsuste ja välisministrite deklaratsioone Riigikogus, siis näeme, et juba kuuendat aastat korratatakse ikka ühti ja neidsamu sõnu: rahu kõikidega, majanduslik ja poliitiline koostöö kõikide Balti riikidega. Viimasel ajal kordub juba sagedamini Rahvasteliidu nimi meie valitsuste ettekannetes. Meie koostöö teiste Balti riikidega ongi juba asetatud Genfi liidu põhikirjale, samuti meie vahekohtulepingud nende ja teiste riikidega, isegi meie tulevaste vahekohtade selgitamine Venemaaga (vähemalt on see meie soov). Balti riikidest on Euroopa hu-

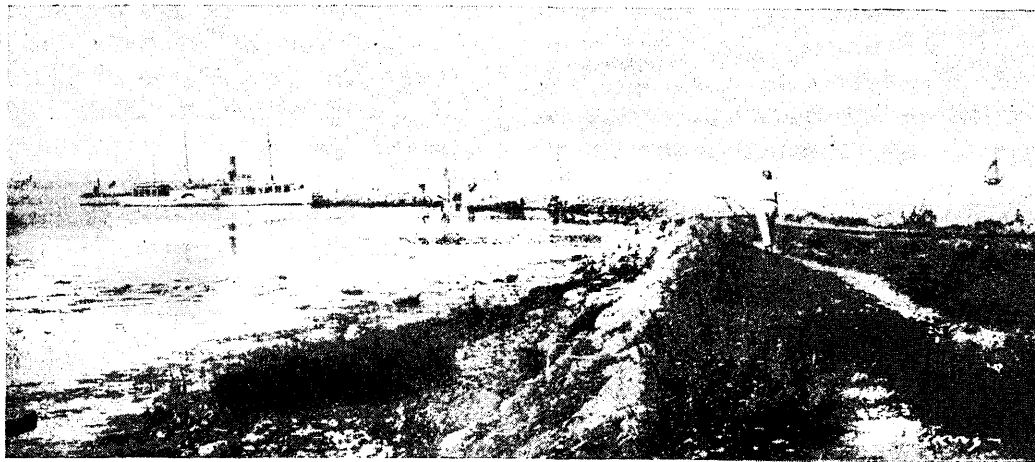
vitatud kui uuest jõukorraldusest, kindlast rühmast uues euroopa-süsteemis. Kuid Balti riigid on pidanud paremaks jääda ootama, kuni Genfis valmib üks või teine doktriin, kas üldine rahu ja tagatisleping või regionaalsete lepingute süsteem. Selle järgi on siis ka nende omavahelised nõupidamised osutunud rohkem üldise seisukorra hindamiseks ja „jooksvate asjade“ õiendamiseks. Rahvasteliidu truude liikmetena ei jäta nad küll midagi tegemata, mis Genfis üldiselt tunnustatud tarviliseks, algatust pole nad aga usaldanud võtta oma peale ja mõned julgemad katsed on seni jäänud tagajärjeta. Isiklikult ei pea ma seda ettevaatust suureks vooreseks. Rahvasteliit pole mingi abstraktne üliolevus, kes hoolitsegu kõikide eest, sinna tulevad maailma, peaaegjalikult Euroopa rahvaste esitajad üheskoos mõtlema, oma kavatsusi teiste omadega võrdlema, lepitama või kokkukõlastama. On loomulik, et igaüks kõigepealt hoolitseb oma julgeoleku eest ja sellele nõutab teistelt vaid lisakinnitust. Niisugune oli julgema Genfi dokumendigi, liidu põhikirja täiendus-protokolli sisu.

Väljaspool korraldatud, rahulist Euroopat ei ole mõeldav iseseisev Eesti. Meie välispoliitika ülesanne on näidata, et Euroopalegi on tarvis Eestit. Selleks on vähe, kui ütleme, meie oleme transiidimaa, kes kõikidele kaupadele pakub odavat veotariifi ja jäävabu sadamaid. Tariife võib mõni teine veelgi rohkem alandada ja sadamaid samuti korras hoida. — Mõnelegi riigile on veel soodus, et Soome lahe suus asuks väike riik, kellest pole karta, et ta ise rikuks

Läänemere rahu või muutuks rannategevuse baasiks mõnele kolmandale. — Kahtlemata kaalub see teadmine palju meie kasuks, kuid võimalikud on siingi teised teed, kuidas saavutada samu tagajärgi, meilt küsimata. Usun enim, et meilt kui teisteltki Balti riikidelt oodatakse eurooplaste tööd, Balti tolliuniooni, vaba ja kiiret läbipääsu piiridel, sallivust ja koostööd vähemusrahvustega, kokkulepet, et Rahvasteliidu liikmete kohustusi vastastikku abi andmises täidame kõigepealt omavahel. Meie noore vabaduse õnn oleks täieline, kui Euroopast saaks suur demokraatlik liit, kui Eesti kodaniku tunnistus oleks igale ühtlasi eurooplase tunnistuseks, mis võimaldab nõu, abi ja kaitset igas paigas Euroopa mandril. Öeldakse, et see on unistus. Aga kas pole Rahvasteliit, ülemaailmik föderatsioon, veel suurem unistus? Ja ometi nägime ülal, et seda peame tõsiasjaks, samuti nagu teised 52 riiki, kes Genfi liidu liikmed. Rahvasteliitu pole meie teinud, meid võeti sinna vastu pealekäimistel ja palvetel. Euroopa liikmeks kutsutakse meid tingimusega, et näitaksime oma head tahtmist, et korraldaksime oma naabritega ise selle Euroopa nurga, kuhu ajalugu meid asetanud.

Ülaltoodud väited ei pretendeeri uudusele — panin need kirja „Õitsitulede“ sõbraliku toimetaja kutsel, et ütelda, kuidas siit Euroopa algmaalt, Bretagne'ist, suvitaja Eesti diplomaadi mõtted jõuavad Balti liiduni, Euroopa idapoolse eelpostini.

*Saint-Efflam,
14. augustil 1926.*



Loksa. Udune hommik „Kungla“ sadamas

Pierre Backman

Mõlemal pool Läänemerd

Kui ma esimest korda „Kalevipoja“ laelt nägin Tallinna silmapiiril erinevat ja terava siluetina esile kerkivat — see oli paar aastat pärast sõda, kui ma oma lehe esitajana paarisaja Rootsi spordipoisiga sõitsin kaasa Eestisse — oli mul mulje, et linn oma katuste ja tornidega mulle lähenes nagu terav gravüür merimehe vasksel tubakatoosil. Mulle tulid meele sellased vanad tubakatoosid, mida olin näinud piltidega Antwerpenist, Geenuast ja Barcelonast. Aga tookord ei võinud ma aimata, et linn, mille pinnale olin valmis astuma, vähemalt niisama huvitav oli kui kõik need nimetatud linnad.

Pärast seda olen luusinud Eesti pealinna vanade majade ja kirikute keskel ja õppinud armastama seda arhitektoonilist varaaaita endiselt ajult, millega võivad end võrrelda ainult kuus-seitse teist kohta Euroopas. See vaikne rahu kitsaste tänavate müüride vahel Gooti ajult, kas ei loo see sama meeleolu, mis hõõgub vastu Flandria Brügge'st? Vägevad pärjerrite majad, mis aastasadade jooksul käinud põlvelt põlve kätte, kas ei ole need Rothenburgi pidulikud vanad asumid? Need uhked tempelehitused, kas ei ulatu nende esivanemad koguni Avignonini? Ja müürid, mis kaisutavad linna, kas ei tuleta nad meele Ragusa't Aadriamere rannal? Või on vast linn Läänemere rööpsaarel, vana Rootsi Visby, Tallinnale kõige rohkem sarnane?

Muidugi on see Visby. Ajalugu ja mõistus kinnitavad seda. Ja tunne sosistab seda-

sama. Kui siin nii seal paistab vastu vana Põhjala linna pilt. Ja kuhu peaks see maa-nurk mujale kuulumagi kui Põhjala kultuuriringkonda?

Peale oma esimese päeva Tallinnas olen möödunud aastate jooksul võtnud vastu Eestist palju valdavaid muljeid, mis kõik minus on kinnitanud usku, kui lähedal meie kahelpool Läänemerd õieti oleme või vähemalt peaksime olema, meie — rootslased ja eestlased. Poolteist-aastasajane ühine ajalugu on jätnud kahtlemata palju sügavamaid jälgi Eesti rahva arenemisse kui seda Rootsis üldiselt on harjutud arvama. Lühike aeg, mil Rootsi kuningad ka Eestis valitsesid, on külvanud siiski mõnegi hea seemne Eesti mulda, mis pärast kahesajaaastast idanemisaega on lõõnud rikkalt õitsele ning hakanud andma ilusat saaki. Et see on olnud võimalik, seda pean ma eeskätt Eesti rahvas elutseva visa jõu ja tahte ning elujatamise tagajärjeks. Selles suhtes on olemas varjatud suguluski Eesti ja Rootsi rahva vahel. Kuid mitte ainult selles ei peitu ühisus mõlema rahva vahel. Meid, rootslasi, tuntakse maailmas kui haruldaset korralikku rahvast. Olen veendunud, et sama otsuse võib anda ka Eesti rahva kohta, sest kõigis kohtades, kus mul on olnud võimalus Eestis viibida, olen alati võinud rõõmuga tähele panna eeskujulikku korda, kavakindlust ja täpsust, puhtust ja head maitset — kõike seda, mida rootslane suuresti hindab, kuid mida ta ei leia igal pool Euroopas.

Kui ma tänavu suvel elasin kaasa suure Tartu laulupeo, rabas mind veel teine ühisus. See oli ühisus eestlase ja rootslase iseloomus. Kui eestlased nii rootslased on kenad inimesed, lihtsad ja otsekohesed, teatava huumorianniga, veidi luuletajad, veidi unistajad, konksudeta ja võrastevastuvõtlikud — kaks tõsiselt demokraatlikku rahvast, kuid mitte laia, nivellee-riva demokraatia esitajad, vaid intelligentsi demokraatliku aadlimärgiga otsaesisel.

Mida ma muidu Eestist kuulnud ja tundma õppinud, on mind viinud veendumusele, et eestlased ja rootslased mõlemad palju kasu saaksid intiimsemast kultuurilisest läbikäimisest. Mõlemad maad kuuluvad vaimlisel alal täieliselt Lääne-Euroopalisse kultuuriringkonda ja mõlemil on tugev tahe edasipüüdmiseks. Mõlemal maal on olemas rahvakultuuri, mis laulus, muusikas ja rahvakunstis on saavutanud kõige paremat Euroopas. Teatavad kokkupuutumispunktid on olemas näiteks rahva kudemiskunstis, ning on kindel, et kummalgi maal on teine-teiselt sel alal paljugi õppida. Tahaksin näitena tähendada ainult seda, et Rootsi rahva kudemiskunst on Rootsima geograafilise suuruse ning sellest tingitud võõr mõjude tõttu kaugelt mitmekesisem Eesti omast ning omab mustrites ja värvides palju vahelduvat materjaali kui viimane. Haruldaset arenenud Eesti rahvakunst võiks siit kindlasti saada mitmesuguseid impulsse. Teisest küljest on nüüdisaja Eestis rahvalik muusika arenenud palju kaugemale kui Rootsis, kus lõõtspill ja grammofon on teinud lõpu rahvalauludele ja -viisidele. Mulle näib, et Rootsi laul ja muusika võiksid saada mitmekesist inspiratsiooni Eestist, eriti seetõttu, et mõlemad kahtlemata on hingelt sugulased. Olen veendunud, et Eesti luule leiab Rootsi pinnal niisama suurt vastukõla nagu seda on leidnud Soome luule.

Säärane uuendatud intiimne kultuuriline läbikäimine olekski ju ainult igivanade traditsioonide jätkamine. Nüüdisaja teadus on täie selgusega tõendanud ühenduse vana rahvaluule vahel Soomes, Eestis ja Skandinaavia Põhjas. Juba paganuse ajal oli Läänemeri kultuuriliseks vahemeheks Rootsi ja Eesti vahel ning arhitektoonilised mälestusmärgid palju hilisemaist aastasajust tunnistavad, et vastastikune läbikäimine hiljemgi edasi kestis. Kõik osutab sinnapoole, et Rootsi-Eesti sõprus võib olla viljakas. Mõlemal maal ei puudu ka ühised

raassilised omadused. Eesti saartel asub ju vana Rootsi rahvatõug, kes veel kõneleb Rootsi keelt, kuid kindlasti on palju Rootsi verd ka Eesti rahvas. Teiselt poolt on kindlasti teataval määral Eesti verd ka Rootsis. Stockholmi saarestikus ja Roslagen'is paistab Eesti vere mõju eriti silma. Veel hiljuti oli mul juhuseks kuulda, et Rootsi saarestiku äärtel Eesti koloniseerimine veel tänapäevani on eluvõimas. Läänemere rannikud, mil eestlasi kodumaal tugevasti rõhuti, on paljud ja paljud eestlased sõitnud lahtistes lootsikutes üle Läänemere Rootsi, et pääseda rõhumisest ja Rootsi saarestikus leida vabamaid eluvõimalusi. Nende põgenejate järeltulijad asuvad seal praegugi põllupidajatena ja kalureina. Suurel Mõja saarel, Stockholmi põhjapoolses saarestikus, on praegugi veel talupojaperekondi, keda kutsutakse eestlasiks, kuna nende isaisad on rännanud saarele teispoolt merd.

Meil on teisigi mälestusi eestlasist Stockholmi ümbruses. Vanal ajal, kui rootslased ja eestlased sõitsid kaugeile rannikuile röövkäikudele ja oma vikingilaevadel viisid sõjasaaki koju kaasa, näivad eestlased üsna sagedasti olevat randunud Rootsi poolel. Sel ajal polnud veel Stockholmi, kuid Mälari järve seespool asus kaks rikkast ja tähtsat Rootsi linna, Birka ja Sigtuna, mis nähtavasti eestlasi erilisel külge tõmbasid ning lõppeks ka eestlaste kaudu hävinesid. Mälestusena sellest kaugest minevikust kannab veel praegugi üks kalju Mälari järve suus, praeguse Stockholmi läheduses, nime „Estbröten“, mille tähendus on „hoiatus eestlaste eest“, s. t. sellelt kaljult peeti vahti Mälari järve sissesõidu üle ning sütitati hoiatus-tuled, kui Eesti vikingilaevastikud vetel tulid nähtavale.

Ei tarvitse arvata, et vikingiaegsed ebasõbralikud tervituskäigud olid tühe külgseid. Ka rootslased on kahtlemata sagedasti käinud Eesti rannikuil, eriti seetõttu, et sealt kaudu viis tee „Gårdarike'sse“ (Venemaale, Konstantinoopoli). Paari aastatuhande jooksul on seega mõlemad maad olnud ühenduses. On olnud aegu, kus see ühendus on olnud üpris intiimne ja kus samad käed on juhtinud mõlema maa riigilaevu. Kahtlemata peitub selles põhjus, miks rootslane end Eestis tunneb olevat kodus rohkem kui vast kuskil mujal väljaspool oma maa piiri.

Kolm luuletust.

Jaan Kärner.

Traagiline öö.

See sügispäike kõrvetas, et pani veegi keema:
kui lennult lastud lind päev täna suri lämmastav,
nüüd nagu hiigelkilpkonn lõunakaarest hämmastav
a'ab üles piksepilt — mu luuletuse selle teem ja
maa patuse ning roojastatu igavene kari.

Veel õhtukuma veretab kui kobarates mari,
ent vahelt punetavi puude kuulen kõminat:
kui maokas elajas, kes kurgu põhjast jõminat
a'ab vastikut, maa üle langeb pimeduse vari;
pilt ähvardavalt ligineb ja neelab eha verist.

Õhk raske nii kui kütaks keegi nägematut kerist,
ent tuulehurdad jooksevad ju jooksu marukat.
Näen ilmatut ma lagipunkti tõusvat varukat,
kust alla puistab üha miskit sügisest ning merist,
ja selles järjest prahvatab ning sütitib sinkjas väävel.

Kui tuleks kiskjas Ilmutuse raamatu ja rõõvel,
nii linnupoeg ning inimengi pageb värinal.
Ju välgud sähvivad kui põleks laotus särinal
ja metsist lisaks väsimata laaste lõikaks hõõvel.
Tuld sülgab elukas, kes laskund maoli üle ilma.

On pime nii kui lapsekoda suleks veel su silma,
kui poleks olemas taas muud kui ürgne sügavus.
Ja äkki ilmutab end meelevaldne vägevus:
ei olnud piire inimlikke, olid kõigest ilma —
nüüd näed, et valgus lõhastab kui tulinuga uhu,

et esmakordselt antakse kui nisa sulle suhu,
kust imed kui vastsündinu sa tunnet valusat.
Näed enda kõrval inimesi ärdalt paluvat,
ja kõik on nagu mõistatus: mis teha, minna kuhu.
Maa väriseb su jalge all ning kõikjalt vastab kaja.

Ei ole kuski pääsu sul, ei anna varju maja:
kui väljas siingi seisad sa, kesk laotust pimedat,
ja valgub aju hämarusse teadvust tinedat,
mis on su elu vahel kahe olematu raja.
Kust oled tulnud, kuhu lähed, milleks hing su halab?

Ent ülalt vihma lakkamata nagu pangest valab:
see õudselt vastu aknaid, seinu, katust paginal.
Siis äkki välgunool käib läbi õhu raginal,
ja näed, et taamal inimeste eluhoone palab.
Õöd sünget käristab nutt laste, appihüüd ja kisa.

Päikese tõus sügisel.

Nagu veretav ohvripann lõkkab ida:
männid põlevad, kuused täis valutuld,
aias vahtrad ja kased kui sulakuld,
ülal sinise suitsuna pilverida.

Lehist langenuist vaibana kirgas muld,
kahu pole veel, rohi vaid röske, jahe.
Aurus hõbeses valendab metsavahe,
kuhu siuglema heidetud jõgilint.

Kuski põõsastes siristab vilgas vint.
Kari kellade kõlinal välja rühib.
Aeleb lapsena mullikas, must kui tint,
karjatüdruke põllega huuli pühib.

Imetaoliselt hommik see maaga ühib:
kaunid küllusevärvid on säääl kui siin,
voolab kõikjale valguse kiirgav viin
läbi roosa ja kollaka pilvesiidi.

Tajun sügist kui nägusat nurganaist,
poisil' eluks kes rebinud nabaniidi.
Õhus tunda on imal ja kange haist
küpse mahlaka vilja ning karbamiidi.

Kuuvalge laul.

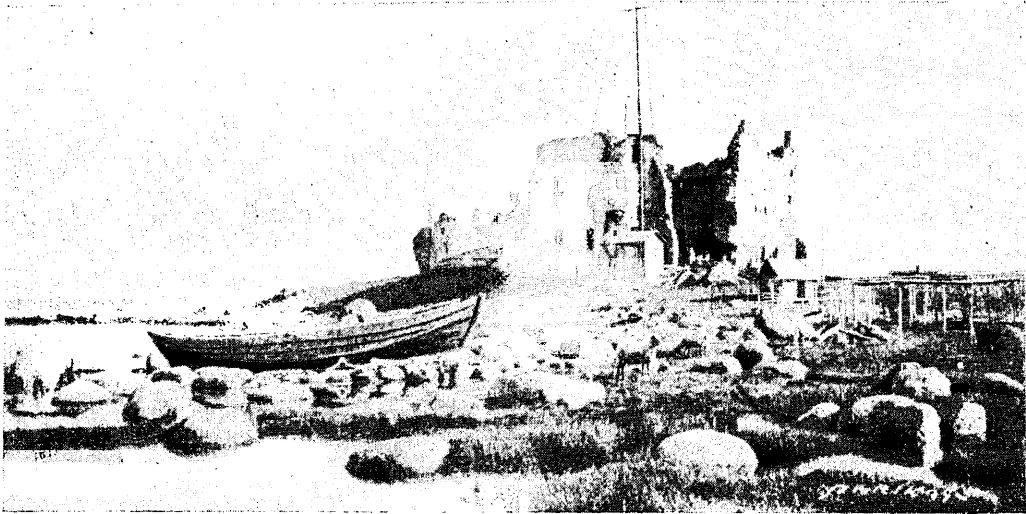
Sidrunkollase täiskuu elutark kahvatu nägu
täna ülevalt vaatab kurvas iroonias mind.
Olen väsinud päevist, sügav on aastate vagu
otsaesisel, kuna kärsik veel südames ind.

Naera, kollase kuu
elutark kahvatu suu!

Tuuled sügisest hõngu puhuvad aknasse hiiest,
lehe kollase mõne leiangi põrandalt maast.
Suvi kadunud nagu humal on meelest mu viiest,
talve kaheksakuise algab taas palve ning paast.
Naerab kollase kuu
elutark kahvatu suu.

Veelgi jaanikuu öösi metsas ei õitsenud imar,
männi vaiguse tüve vastu vaid toetuda võin.
Mured kasvavad üha, kasvab ka tarkuse kimar:
kergemeelsena endas surnuks ma nooruse lõin.
Naerab kollase kuu
elutark kahvatu suu.

Kõlgub minevik õhus otsekui terata kõlu,
ette vaadates näha sünget ja sügavat laant.
Valge sügisöö väljas — hõbedat heietav võlu,
tühjas majas mu närib hiir nagu puusärgi kaant.
Naera, kollase kuu
elutark kahvatu suu!



Toolse varemed

Mait Metsanurk

Rahu ja üksmeel

Berta ja Julius Otte olid eneste ja kogu linna jõuka klassi silmis õnnelikud; neil oli mitu suurt maja ja suur äri. Majade alumistel kordadel olid laiade vaateakendega ärid, teisel ja kolmandal korral bürood ja kontorid, kõrgemal elasid advokaadid, tohtrid ja soone-tasujad. Vaesem rahvasi linna ääres oleks Ottesid pidanud õnnelikuks, aga ta teadis neist vähe, ainult ärisildi kaudu.

Kesklinna jõukast klassist tundsid aga paljud Ottesid isiklikult, teised näo järele, kolmandad kuulu järele. Igaüks suhtus nende õnnele aga omal kombel. Natuke vaesem majao-manik, kes hommikuti ise kastis ja kasis uulit-sat, lausus Ottest kõneldes salakadedusega:

„Mis neil viga! Said suured lossid seene-hinnaga kätte!“

Naaber, kellel umbes sama suur maja, kes aga selle omandamiseks pool eluaega pidanud raha kokku ajama, katsus sellest kõne-ainest võimalikult ruttu mööda minna ja lausus üks-kõikselt: „Mõnel on õnne“.

Spekulant, kes nagu kärp igale poole heitis saagiahneid pilke, sõnas õpetlikult: „Peab oskama õnne tabada! Otte oskas seda.“

Pangahärra, kes peale seaduslikkude prot-sentide enesele kabinetis nelja silma all võttis laenajalt veel isiklikud, eriprotsendid, ütles Ottest kõneldes paljutähendavalt: „Et saada rikkaks ja õnnelikuks, selleks on väga mitme-suguseid teid“.

Raha peale kaardimängija, kahtlane aferist ütles võikalt naerdes:

„Peab oskama valida momenti! Selles on kõik!“

Ühine otsus oli aga see, et Ottel oli olnud õnne. Ta oli segasel ajal sõja hirmust peatuks

jäänud vanalt proualt ostnud majad krosside eest, siis omandanud äri ühes kaubaga, võlgu, midagi maksmata. Kauba hind tõusis poole aastaga mitmekümne võrra, Otte maksis oma võla nagu jootraha, kosis siis veel jõuka naise, ja õnnelik elu oli rajatud kindlate alusele.

Otted ei elanud aga mitte ükski õnnelikku, vaid ka eeskujulikku elu. Nad hoidusid pillamisest ja ülearuusest toredusest, neid ei nähtud liig sageli restoraanes ega lõbustuskohtadel. Ainult harva, laupäevaõhtuti, sõid nad kaup-meeste klubis õhtust. Aga see oli siis ka korralik, seisusekohane eine: maitsti esiti kõike külma, mis leidis puhvetis, sellele järg-nes midagi, mis ujub vees, ja siis midagi, mis lendab õhus, kõik rohke ja mitmekesise salati saatel, soustiga ujutatud, siis liuatäied kom-potti ja lõppeks kohv koogivirnadega. Et õi-gel ajal kohast veini kõrvale rüübatu, on ene-sestki mõistetav. Aga oli kord kõht täis — ja seda pidi ta tarvitatud toiduhulga järele olema — siis ei jäädud kergekaaluliste äri-meeste kombel klubisse vedelema, vaid mindi viisipäraselt minema, istuti autosse ja sõideti otse koju. Pühapäevaõhtuti mindi mõnikord teatrisse, võeti seal vastu tagasihoidliku pea-noogutusega austavad tervitused ja vaadati mõnuga operetti, sest draama oma tõsiduse ning raskepärasusega ei pidanud kummagi une peale hästi mõjuma. „Ja elu isegi on täis raskusi, täis muret ja võitlust,“ ütles proua Otte sellest kõneldes väga tõsiselt, „mis jaoks seda veel vaadata teatris! Meie ei nõua ju alatist lõbustust, aga mõnikord on ikka tarvi-dus end unustada! Ja see on operetis võima-lik!“ Mis peale härra Otte heakskiitvalt noo-gutas pead.

Natukene sagedamini käidi kinos, valati liigutava draama puhul mõni pisar, aga farssi või jantigi ei vaadatud kuivade silmadega.

Külas käidi harva, selleks hoolsasti valides ja kaaludes perekondi, veel harvemini võeti vööraid vastu, jällegi valitult ja hinnatult.

Kui siin veel nimetame pühapäevahommikupoolseid sõite autol linnaparki, siis saame peagi lühikese kokkuvõtte Otte õnneliku abielupaari avalikust elust. Siiski, kirikuskäike, nii harvad kui need olidki, ei maksa jätta nimetamata. Suhted Jumalaga hoiti head, aga peeti kinni põhimõttest, et kõige suuremat olevust sageda tülitamise ega alatise pealekäämisega ei kõlba tüüdata. Ükskord aastas kutsuti hingekarjane õhtusöögile, et ta Jumalaga heade suhete säilitamises ei oleks ükskõikne.

Härra Otte istus äripäeviti püsivalt oma äri väikeses kontoris raamatute ja arvete taga, võttis, istmelt tõusmata, sealsamas vastu ärisõpru, kaubapakkujaid ja allkirjanurujaid, käis ainult tähtsail juhuseil ise pangas, aina istus ja töötas.

Tõsi, ta lubas endale siiski peremehe mõnususi: tuli tund pärast uste avamist ärisse, veetis täpselt 35 minutit keskpäeva-eineks ja lõunaks vabastas enda kaheks tunniks — kella $\frac{1}{23}$ — $\frac{1}{25}$.

Enne naimist oli härra Otte hommikuti alati ühes teenijatega, uste avamisel, ilmunud ärisse, sageli linnupetteta. Noor proua leidis selle olevat täiesti lubamatu ja tervisevastase: inimene läheb tööle tühja kõhuga. Jumal, missugused haigused sellest ei või tulla! Nõrgaks jääb inimene sel moel, nõrgaks ja kiduraks! Iseasi, kui veel ei ole süüa või kui seda on vähe, nagu mõnel vaesel päevatöölisel! Ja mis saame siit ilmast, kui me õieti ei söögi!

Proua Otte oli juba enne naimist rulljas ning lihav, aga täienes Otte majas nendelt omadustelt nobedasti. Ta hoolitses hommikul vara selle eest, et mees laualetoodud külmadest lihalõigetest, munadest, delikatesskalast, juustust ja muist suupisteist konsumeeriks suure hulga, sinna juure rüübates mõne klaasi healõhnalist kohvi, aga ta ei jäänud selle juures ise ka külmaks vaatlejaks, vaid püüdis oma eeskujuga ergutada „armast Juliust“, sündimistki mitte ülearuseks pidades.

Kui siis härra Otte ennast päeva algul ohttrasti turgutanud, lauas istudes ühe paberossi peale suitsetanud, alles siis võis ta suudelda oma abikaasat — ühe korra kummalgi lihavale põsele, ühe korra huultele, nii oli proua Otte alatine nõue — ja minna ärisse.

Täpselt pool kaksteist tõi teenija härra Ottele ärikontorisse eine: kahe klaasi osa piima, ühe võileiva kiluga, teise teevorsiga, kolmanda singiga, neljanda pasteediga. Einestuse kestes oli ärikontor suletud kõige tähtsamatele pangahärradelegi, see oli tõsine, peaaegu pühalik talitus.

Siis tuli päeva raskuspunkt — lõuna! Proua Otte oli isiklikult algusest lõpuni aidanud kaasa, et see moment ei jätaks järele tühjusetunnet, mis oleks võinud tekitada vahest üldse mõtet elu tühjusest või koguni mõtetusest. Ta käis ise igal äripäeval teenijaga turul ja lihapoodes, valis, maitsis, haistis ning kobas toiduaineid ja, ranga koormaga koju tulnud, juhatas ise lõunavalmistust, seisis ise katmise juures, ja kui siis härra Otte ärist tuli, istuti lauda tõsiselt, peaaegu traagiliselt. Ja mis nüüd sündis, sel polnud nalja maikugi.

Lõuna ei olnud nii rikas käikude arvult kui toidu portsjoni suuruselt.

Härra Otte pidi sööma kaks, kolm karbonaadi või filet' kamakat, pidi tarvitama taldrikut kolm-neli suppi, et mitte rikkuda oma abikaasa meeleolu. Prae kõrvale virnad juurevilja, siis liuatäied kompotti ja — kumbki istus veel tüki aega söömise järel oma kohal, lühikeselt, kärmesti hingates, peaaegu lõõtsutades, ega tahtnud tõusta.

Kui siis härra ottomanil lähedale tunni lebanud, tõusis ta ja võis ühekordse suudluse järele, mille südamlikkus aga kostis läbi mitme toa, jälle ärisse minna Kohvi joodi siis, kui ta sealt tagasi tuli, ja seda kommet pidas proua Otte väga peeneks, sest ta teadis, et väga paljudes jõukais perekonniski õhtupoole kohvi ei jooda. Oma köögis valmistatud koogid või tordid olid alati nende kohvilaual ja neid maitsti aplasti, kuigi lõunane raskuse vaim veel ihust polnud lahkunud.

Selle järel algas õnnelik oleskelu pehmeis tooles või sohval päeva-uudiste vastastikune vahetus, ajalehtede või pildiajakirjade sorimine, teineteisele armastussõnade kordamine, filosoferimine maailma elust ning selle mõttest, unenägude jutustamine, mõnulemine ja kudrutamine.

Kell üheksa kaeti jälle laud ja kuigi ei olnud isu ei Bertal ega Juliusel, oli tarvis maitsta singiviilukaid, lõunast jäänud praade, lõhekala lõikeid, küpsiseid, keediseid ja juua mõni klaas teed.

Pärast seda mindi magama.

Õnnelik päev oli jõudnud õnnelikult lõpule, oldi väsinud, algas öö, mitte vähem õnnelik.

*

Möödus õnnelikult mõni aasta ja proua ning härra Otte juures mitte jäljetult. Mõlemad olid moondunud tugevasti rulljamaks ja väga sarnanenud. Muidugi sarnastub pikkamisi suurem osa pooli abielus oma teise poolega, omapärased jooned kaovad mõlemil, maailmavaade muutub ühesarnaseks, kõneviis samuti, sammud saavad ühepikuseks, oma maitset pole enam kummalgi, oma käekirjast kõnelemata. Aga tuli see nüüd suurest hingelisest kokkukõlast, tuli see alatises õnnes ühtesulamisest — härra Otte sarnastus proua Ottele mitte ainult lihavuselt, pehmuselt, ümaru-

selt ja raskuselt, — ei, nende näoilmed olid sarnased, nende naeratus samuti, nende sõnastik koosnes ühtedest ja samadest sõnadest, nende laused olid nagu teineteiselt laenatud. Ühtede ja samade sõnadega kaebasid nad maailma kurjusest ja ülistasid oma abielu tumestumatut õnne. Nende soovid olid mõlemil ikka ühed: ütles üks, et ta õhtul soovib minna kinno, siis kinnitas teine, et tal see mõte olnud juba hommikul; ütles üks, et pühapäevaõhtu sel nädalal soovib veeta kodus, mitte minna teatri, siis tõendas teine, et tal see mõtegi olnud vastumeelt, seekord minna teatri. Ütles härra hommikul kohvilauas, et lõunaks soovib Kiievi kotletti — siis seletas proua, et ta otse kirglikult seda rooga himustab. Sellest järeldasid nad, et neil haruldane hingeline kokkukõla.

Oma tuttavaile rääkis proua otse liigutavaid näiteid õnnest ja üksmeelest, mis valitsevat tema ja mehe vahel. Härral jäi üle seda ainult kinnitada, sest see oli tõsi.

Ainult üks väike pilveke tõusis nende õnnetaevasse, aga esialgu ei tumestanud veel päikest. Nimelt tundis mees rutemini käies, et ta süda hakkab lööma liig tugevasti ja korratult. Proua oli aga küllalt leidlik, et eemaldada seda pahet: ta ei lubanud mehel enam ühtki pikemat käiku linnas teha jala. Milleks joosta poeselli või vürtspoodniku kombel jala?! Seda võib ometi tema mees enesele lubada, et tüürida auto!

Härra Otte oli aga järjekindlam ja võib olla suurejoonelisemgi oma mõtteviisis, seepärast arvas ta, et parem siis juba enesele osta auto. On ju temast vaesematelgi ärimeestel juba oma autod!

„Armas Julius, ma olen ammu seda mõelnud!“ hüüdis Berta ja suudles oma meest kaulegelekestva südamlikkusega. „Õigust öelda, ei ole vist minugi süda enam päris terve. Kui ma turult tulen, lööb ta ikka nii teravasti ja hing jääb mul nagu rinnus kinni. Siis sõidaksin alati autos turule!“

„Enesestki mõista! Ka sellest olen ma mõelnud,“ vastas härra Otte.

Nii siis osteti auto ja oldi veel õnnelikum kui enne. Ka tuttavate ringkonnas oli sel puhul juhus kinnitada, et Otted tõesti õnnelikult elavad, et neil kõik läheb hästi.

Juba esimese turulkäigu järel seletas proua Berta rõõmuõhinal:

„Hoopis teine asi! Igaüks vaatab su peale suurema lugupidamisega, kõik taganevad aupaklikult kõrvale! Ja ei ole seda raskust ihus, mis jala käies!“

*

Kui aga aasta möödus, kaebas härra Otte uuesti südame pärast ja arvas, et tarvis minna arsti juure.

„Seda olen ma ammu mõelnud!“ hüüdis proua Berta.

Arst oli inimlik ja mõõdukas, ei kaldunud radikaalsusse ega tahtnud vaevata oma patsi-

enti. Ta kirjutas mingi rohu, soovitas meele- rahu, ärritustest hoidumist ja kerget toitu; rasvase sea ja vintske looma asemel lindu ja kala, soolasingi asemel midagi värsket.

Kaalus, leidis üleaurust raskust, pidas vajalikeks kergenemist, soovitas mõne aja pärast jälle kaaluda. Natuke liikumistki ei pidanud olema üleaurune.

Need eeskirjad ei olnud rasked täita, sea asemel maitses lind lõunalaua alati paremini, soolasingi asemel mingi värsket suupiste samuti. Ärritusi oli ennemgi olnud vähe, neist hoidis Berta oma meest nagu tulise mõõgaga ingel pühakut kiusatuste eest, ja liikuminegi laskis end kuidagi teostada: sõideti autol pühapäeval puiestikku, astuti maha ja kõnniti mõni sada sammu.

Kõik need muudatused ei rikkunud Otte abielupaari õnnelikku elu, see kujundus isegi südamlikumaks ja õrnemaks. Proua Berta oli hellem kui enne ja muretses armastusega selle eest, et tema Julius uue dieedi juures ei nälgiks.

Vist ta ei nälginud, sest kaal näitas iga nädal vähest, aga järjekindlat raskuse tõusu.

Korratused südametegevuses aga avaldusid sagedamini ja, mis veel pahem, sellele seltsis nõrgalt, aga iga lõunasöögi järel selgesti tunduv undav valu, vähemalt tuikamine, kõhu ümbrises „südame all“, nagu viisakasti öeldi. Ja imelik — vist avaldus siingi selle kahe inimese haruldane kokkukõla — niipea kui härra Otte sellest kaebas, tõendas proua Berta, et temalgi „südame all“ pärast lõunat midagi tuikavat.

Nüüd mindi juba üheskoos arsti juure, seekord mitte enam endise, vaid uue, tähtsama juure, kes võttis küllalt kallist tasu vaeva eest, kelle ooteruum sellest hoolimata kõnetunnel oli täis.

Nagu üldse tähtsad inimesed, nii oli see arstki läinud iseteadvaks, peaaegu jõhkraks ja kohtles oma patsiente üsna otsekohevalt ja julgelt.

Kui ta härra ja proua Otte kaebused kuulnud, kui ta kuulatanud härra südame lööke ja mõõtnud nende mõlemi pikkust ning kaalunud raskust, ütles ta:

„Teie mõlemi haigus on liigsöömise tagajärg. Tahate paraneda, olge söömisel väga mõõdukad, käige jalutamas iga päev tund või paar.“

„Jala?!“ hüüdis proua.

„Iseenesest mõista jala.“

„Aga mu mehe haige süda?!“

„Pikkamisi kõndida — see ei ole südamele hädaohtlik.“

„Aga meil on auto . . .“

„Ja-jah, sellest see üleliigne rasvumine!“ hüüdis arst kannatamatult.

„Ta on otse häbematu!“ pahandas proua Otte välja tulles, pisarateni haavunud. „Rasvumisest kõneleb ta! Muidugi, ma ei ole kõhn, aga ma ei ole ometi vabrikutöölaine või uulitsa-

pühkija, kellel ei ole õieti süüa ja kes end ülearu väsitab! Mul on, Jumalale tänu, mis süüa! Miks peaksin end näljutama! Tahtsin öelda: meil on auto, selles võime tundide kaupa sõita puhtas õhus! Aga ta ju ei kuulagi mind — niisugune harimatu!”

Proua Berta läks apteeki, küsis tilku südame ning kõhuuhu vastu ja hakkas nendega end ning oma meest ise ravitsema, jäädes kindlasti truuks senisele eluviisile.

Lähenes suvi ja enne linnast lahkumist mindi ometi veel arsti juure, muidugi mõlemad eelmisi põigates. See soovitas vanne, mitte aga palavaid, mineraalvete joomist, toiduks kuivikuid ja piima, mõõdukaid kõnninguid iga päev.

Sellele alistuti, alistuti kui paratamatusele. Ainult toitmise suhtes, seal jäi proua Otte väramatult kindlaks: ainult kuivikute ja piimaga ei või ükski inimene elada! Ja miks peaks ta end lausa piinama! Ei, ei, neil arstidel on kõigil oma eelarvamised ja veidrad kartused! Linnupraad ja kerged suupisted ei või ometi kellelegi kahju teha!

Sõideti peenesse kuurorti, kus teisigi sarnaseid rasvunuid, südame-, kõhu-, maksa-, põie- ja neeruhaigeid ning jooksvast vaevatuid oli palju, kõik jõukast kihist, kõigil haiguse põhjused enamasti ühed ja samad.

Siin meelitasid proua Ottet iseäranis värsked angerjad, mida igal hommikul võis osta elavalt. Ja nende värske valge liha ei võinud ometi olla kahjulik! Tervist võis see aina tuua.

Kõnniti iga lõuna eel ja õhtusöögigi eel, võeti korralikult vanne, joodi mineraalveesid, ja tagajärjeks oli umbes kümme naela kaotust mõlemil kahe kuu järel. Tõsi küll, pärast lõunat tunti rinde all ikka veel raskust, aga mitte just tuikavat valu, ja härra Otte süda oli kaotanud oma ägedustujud, tuksus rahulise, mõõdukalt, soliidilt, nagu see jõuka äri-mehe südamele kohane.

Nii võidi linna elu endiselt alata ja jätkata, olles segamatult õnnelik. Võidi jälle süüa ega tarvitsenud linnaparki sõites autost väljagi tulla, et käia jala.

Jõuluni ei kaevanud härra Otte ei südame ega rinde-aluse üle, aga kui Kristuse sündimist oli, nagu kord ja kohus, pühitsetud ränga söömisega, siis pidi härra Otte südame ja kõhu pärast mõneks päevaks jääma koju ja proua Ottegi ei salanud, et „südame all“ aina tuikavat, mitte ainult lõunasöögi järel, vaid ka pärast hommiku-einet ja õhtusööki. Kutsuti arst, kes mõlema haige suureks meelepahaks jällegi soovitas tagasihoidlikkuse tarvidust toitude suhtes. Ta loetles terve rea toite, mis pidid ära jääma. Proua Otte sai ägedaks ja hüüdis:

„Te keelate ära hulga toite, aga õelge, mis me nende asemel peame sööma!”

„Peaaegu mitte midagi,” vastas arst. „Nautuke saia, võid, piima . . .”

„Ega me ometi nälga või surra!” pahandas proua.

Kutsuti veel arste, aga nende nõuanded ei läinud palju lahku üksteisest. Ainult üks, nende hea tuttav, see, kes neid kõige enne konsulteerinud, lubas rohkem, lubas kõike, mis lendab, ja ka seda, mis ujub, suveks soovitas välismaa kuurorte. Ta kirjutas terve rea preparaate, mida kogu maailma rasvunud ja kõhukatarride all kannatajad kasuga tarvitanud ja veelgi tarvitavad.

Need pidid ometi aitama, ilma et end näljutamisega tarvis oleks olnud piinata! Nende võigast maitset pidid aga hea maitsega toidud osaltki tasuma.

Mõnikord arvasid mõlemad, et asi juba märksa parem, sealsamas, mõni päev hiljem, kaheldi, kas need rohud üldse aidanud ja kas neid juua maksab.

Kui raske kana või kalkuni järel pärastlõunasel tunnil lühidalt ja raskelt lõõtsutades sohval lebati, vahel sekka ohatigi, härdus proua Otte süda enese vastu ja ta ütles kaeblikult: „Mis on vaestel inimestel viga! On neil söögiga mingit kiusatust! Sööb oma supivedelat, hammustab leiba peale — kas selle juures millalgi on karta paksuksminekut! Ja ikka nad kadestavad meid! Alati võivad nad larpida oma lahja toitu nii palju kui tahavad!”

„Kui neil aga on seda larpida nii palju kui tahavad,” vastas mees kiusakalt.

„Seda tervemad nad on, mida vähem söövad,” hüüdis proua. „Oled sa nende hulgas näinud pakse?”

„Kes keelab meidki vähe söömast, et oleksime terved,” kiusas mees.

„Kes keelab!” osatas proua. „Taevakene, mis ma veel elan, kui enam süüagi ei või!”

See kaebe oli nii traagiline, et mees vastatagi ei sõandanud.

*

Kui suvi tuli, mindi välismaale, alistuti teatud mõõdul arstide eeskirjadele, joodi mineraalveesid, võeti vanne, kõnniti ja kaotati mõnigi hea nael talvel kogutud rasvast.

Kodu katsuti jälle endiselt olla õnnelik, võidigi seda mõni aeg, aga siis hakkas jälle mõlemate südamealune ja lisaks härra Otte süda end tunda andma.

Seekord võttis proua Otte arstimise enda hooleks, ta ei usaldanud enam ühtki arsti. Osa tinktuure mõtles ta ise välja, leotas mitmesuguseid juuri piirituses, segas ja tempis neid. Teise osa laskis valmistada posijail või „tarkadel”, kes asetsesid aguli mustades korterites, tohterdasid rikkaid ja vaeseid.

Neid salapäraselt ja suure hulga eest varjatud teadmistega valmistatud tinktuure joodi iga söögi eel, aga mõnd ka täie kõhuga. Mõnikord tunti neist abi, mõnikord tekitasid nad valu kõhus ja südamepööratust.

„Kahtlemata on neist siiski kasu,” ütles viimaks härra Otte.

„Sa usud siis?!” hüüdis proua rõõmuga.

„Nad rikuvad vähemalt söögi-isu. Ja see on ometi kasulik!“

Sellest päevast jäeti tinktuuride joomine. Katsuti õnne nii mitmel korral naerdud vahendi — naljutamisega.

Jäeti söömata kaks hommikupoolset einet ja istuti lõunalauda otse hundiisuga. Söödi siis harilik lõuna, tasuti kaks võlgujäänud einet suurte intressidega ja pärast seda aina oiati.

*

Jumalatelegi näis see mäng minevat igavaks, seepärast mõtlesid nad liigsöömisega Otte perekonnaõnne tumestamiseks tuua vaheldust.

Üks neist, nimelt naissoost, kehastus inimeseks ja laskus kontoripreilina otse Julius Otte büroosse. Ta oli sihvakas, mitte liig noor, mitte liig iluski, aga nägus, julge, avameelse ilmega ja terve jumega.

Härra Otte leidis esimesel päeval, et tema silmad kontoripreili näol peatuvad kauemini kui see hädaliselt tarviline, ja saledaid kehajooni silmitses ta igakord, kui preili tõusis ja tema laua kõrval peatus.

Aga preili pilk peatus ka härra Otte näol ja see mõjus nõnda, et ta koju lõunale minnes end arvustavalt peeglis vaatles.

„Nüüd tuleb sel kõigel lõpp“, ütles ta peaaegu kuuldavalt ja sammus otsustavalt söögilauda. Maitsis natuke praadi, enam moe pärast, sõi pool taldrikut suppi ja loobus magusast. „Mul ei ole, õnneks, täna seda äravõitmatut isu,“ ütles ta nagu vabanduseks. Lebamise asemel läks ta välja ning hulkus pool tundi jala mööda uulitsaid. Äri sulgemishetkel helistas koju: ei ole võimalik tulla kohvile, ärgu oodatagu. Kaalus end, läks jala linna puiestikku, käis mõne ringi ja tuli sealt niisama tagasi.

See enesetalitsemine ja treening kena kontoripreili pärast näis talle siiski hirmsa truudusemurdmisena. Eks tee ma seda kõike, et kontoripreilile mitte näida nii inetuna! heitis ta enesele ette. Juba tahtis ta puhassüdamlikult oma kallile abikaasale sellest kõigest pihutada, mis teda enesepiitsutamisele sundinud, tahtis kahetseda ja lubada end parandada, s. o. jälle endiselt süüa ja püsida paigal. Aga paljude teiste eeskujul ei pöörnud temagi kohe ümber, ütles ainult lakooniliselt, kui istuti teelauda:

„Meil on uus kontoripreili. Töötab esialgu minu büroos.“

Proua Otte ilusad kulmud — neid ei olnud liigsööminegi suutnud rikkuda — tõmbusid rahulolematult kokku:

„On see sünnis, et ta istub sinu büroos?“ Igatahes pidi härra Otte oma seltsilist kirjel-dama täpselt, tegi seda aga objektiivse ükskõiksusega, mis peale proua Otte tähendas põlglikult:

„Teadagi, mis lind see on!“

Kuidas see inimene küll peaks elama? mõtles härra Otte, kui ta oma pehme-rullja abi-

kaasa kõrval pärast teed sohval istus. Siis tõrjus ta järsult selle mõtte. Kuidas tohib ta oma Berta kõrval mõelda kellestki teisest, pealegi oma kontoripreilist.

Ta ei imetlenud järgmisil päevil oma kontoripreilit vähem ja sündsäl juhusel küsis ta: „Kuidas te küll elate, et nõnda . . . et nõnda sale ja . . .“ ta ei leidnud sõnu, „ilus“ oli liiga võik ja kohatu. „Et nõnda värske ja peen püsite?“ lõpetas ta viimaks.

Preili naeris nii avameelselt, et see härra Ottele läks südamesse.

„See on nii lõpmatu kerge! Ainult vähe süüa, mõõdukalt süüa, liha väga vähe, parem mitte sugugi. Suvel suplen ja kõnnin palju, talvel uisutan, suusatan . . . Teil peaks see kõik kättesaadavam olema!“

„Tahan teie eeskujul teha,“ ütles härra Otte, katsudes naeratada nagu süüdlane laps, kes end lubab parandada.

Eneses andis ta raudse töotuse enne mitte peatuda, kui viimne ülearune rasvakübe kehast välja higistatud.

Ta andis selle töotuse oma südames kena kontoripreili ees ja kordas seda töotust iga päev preilit vaadeldes. Ta kaalus end iga päev ja sai raskuse järjekindlast kahanemisest jõudu võitluse jätkamiseks.

Kodusel õnnel oli aga vari, mis päev-päevalt tihenes. Härra Otte käis kõndimas üksi, käis pärast lõunat, käis õhtul, iseäranis pikalt pühapäeviti. Proua Otte katsus korra käia kaasas leidis aga kõndimise raske ja enesele mitte seisusekohase. Mis jaoks neil siis on auto, kui nad peavad tallama jala, nagu tööinimesed, uulitsaid või pargiteid! Ei meeldinud proua Ottele ka mehe vähesöömine, kuna ta ise jäi endise dieedi juure. Kui ta vahest sõi vähem, siis ainult seepärast, et mehe uus eluviis rikkus tema meelerahu ja ühes sellega ka söögi-isu.

Härra Otte aga kinnitas oma töotust veel selle läbi, et kontoripreilile enesele ütles: „Pange tähele, mõne kuu pärast olen sale nagu teie.“ Taganemine oli nüüd häbistav.

*

Härra Otte tuli suvitamast vara; seal oli ta teinud oma suuremad pingutused, et omandada täiesti inimese nägu ja kehakuju. Ainult mõni nael ehk oli tal veel ülearust rasva. Ta vaatles end kodu suure peegli ees ega suutnud rõõmu varjata.

„Eks ole ma nüüd sama noor ja sale nagu sind kosides!“ ütles ta abikaasale.

See haavus ja vastas kibedusega:

„Tahad öelda, et mina . . . et mina ei ole sama kena! Et olen paks ja vana!“

Ta sai närvid, nagu teenijad oma keeles sosistades ütlesid, ja puhkes nutma.

Härra Otte katsus teda rahustada, aga proua oli lohutamatu.

Imelik, mõtles härra Otte eneses, kui me mõlemad olime rasvas ja paksud, valitses alati

tumestamatu kokkukõla meie vahel. Muidugi peaksin ma tooma Bertale ohvri ja jälle moon-duma tema sarnaseks. Siis oleksime endiselt õnnelikud. Et selle juures süda korralikult ei löö, et mõnikord vaevab raskuse vaim — see kõik tuleks ära kannatada. Kui ma seda aga ei taha kannatada, kui ma saleda, kerge noor-mehena tahan kõndida uulitsail ja pargis, siis ei ole see muud kui truudusemurdmine abi-kaasa ees, lausa armastuse puudus.

Kõik oleks ehk siiski pikkamisi nõnda sobi-nud, et üks neist oli sale ja teine ümarik. On neid abielupaare vähe, kus jämedusemõõdud ja rasvarohkus pole kaugeltki ühesugused, kus üks pool lõõtsutades ja hingeldades pikkamisi sõuab edasi, teine aga kergel sammul, vaevalt jalgadega maad puudutades nobedasti liigub!

Agas jumalad tahtsid selle abielupaari teha jälle täiesti õnnelikuks, seepärast löid nad ühel õhtul härra Otte niisuguse kergemeelsusega, et see ütles:

„Olen vist küll põhjalikult välimuselt muutunud. Kontoripreili ütles täna, et ma võivat minna saleduse ja iluduse võistlusele.“

See oli ränk ettevaatamatus ja tõi suure pöörde härra Otte ellu. Proua sai närvid, lan-ges peaaegu minestusse, puhkes nutma, hingel-das, jäsemed tõmblesid peaaegu krampides, ja kui ta viimaks toibus, ei tahtnud etteheited ning kahtlustused lõppedagi.

„Nüüd ma tean, miks sa end naljutasid, miks püüdsid saada saledaks! Nüüd ma tean! Aga juba ammu arvasin, et see kõik sünnib selle tüdruku pärast!“

Härra Otte katsus olla otsekohene ja ausa-meelne, ta ei ajanud midagi valeks, vaid sele-tas rahulikult: ükskõik, kelle eeskuju inimesele avaldab mõju, kelle saledus veetleb järeleaima-misele, tähtis on tagajärg! Ja siin on tagajär-jeks tervis! Saledus ja mõni muu omadus on ainult tervise väliseks tunnusmärgiks!

Ta kallas niisuguste seletustega ainult õli leegitsevasse tulle, kinnitas ainult proua kaht-lustusi.

Maksab meil üksikasjaliselt seda stseeni siin hakata kirjeldama? Oh, ei! Neid ja nende sarnaseid juhtub igas perekonnas, ka seal, kus kummagi poole mõõdud ühesugused ja rasva-rohkus samuti. Seepärast nimetame siin ainult tagajärgi.

Härra Otte hakkas sellest päevast jälle kor-ralikult sööma, ei puudunud enam ei üheltki einelt ega pärastlõunaselt kohvilt, kõnelemata lõunast enesest kui päeva raskuspunkti ja õhtust kui päeva lõppjaamast. Esiti katsus ta veel vähe süüa, aga niipea kui proua seda mär-kas, hakkas ta tegema kibedaid etteheiteid, lan-ges isegi pisaratesse:

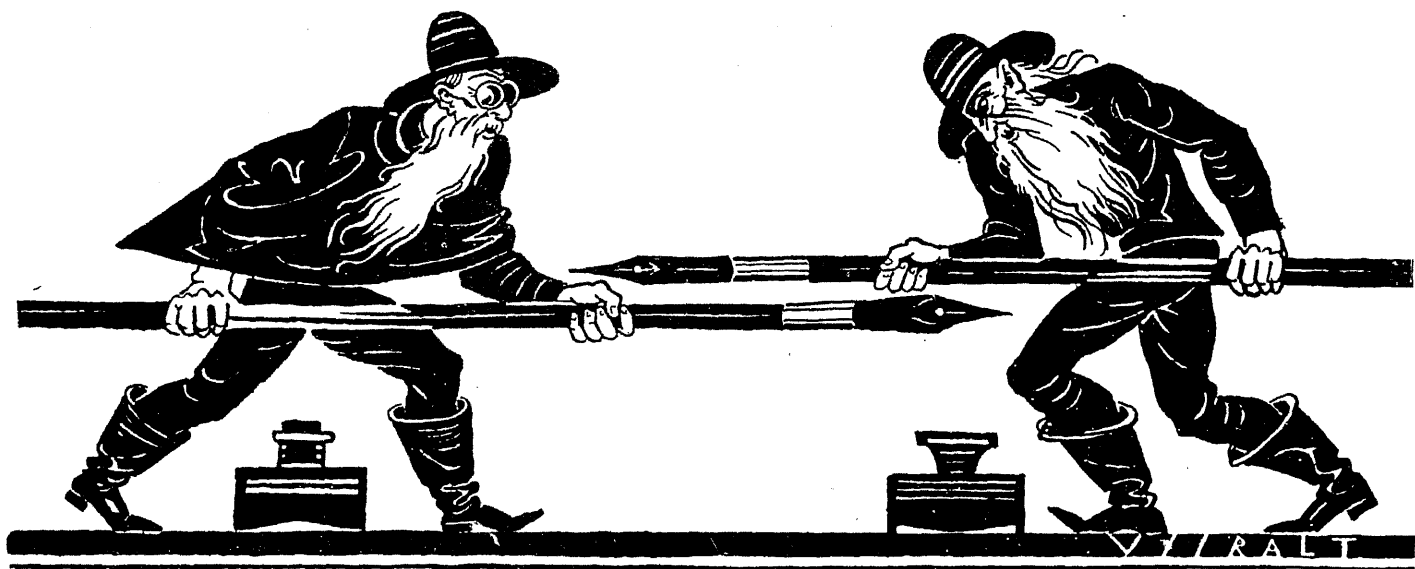
„Sul on jälle see preilike meeles, et püüad nälgida!“

(Olgu kõrvalekaldudes öeldud, et kontori-preili Otte perekonnarahu pärast oma kohalt pidi lahkuma.)

Ja härra Otte sõi, sõi ohatas, sõi pooltaht-mata, sõi surmapõlgusega lõpuni portsjonid, mis armas Berta talle ladus taldrikule. Ta käis nüüd kõndimas ainult Bertaga ühes ja enesestki mõista lühikest maad.

Umbes poole aastaga oli härra Otte jälle vormis, tema raskusekaal oli jälle täieline, tema jämedusemõõt laitmatu.

Kuigi ta nüüd mõnikord kannatas südame-löökide korratusest, siis oli selle eest ta süda-metunnistus rahuline: ta teadis, et kannatab oma armsa abikaasa südamerahu pärast. Ja kuigi neid jälle pärastlõunati vaevab raskuse-vaim nii, et pidid vähklema sohval või voodil, siis teadsid nad ometi, et see oli ohver pere-konna õnnele ja rahule. Nüüd nende vahel val-litses jälle rahu ja üksmeel, mis on kahtlemata ülim asi abielus.



Jaan Lintrop

Avalik arvamine

Enne kui mingi tegu saab tõsiasjaks, on ta olemas ideena. Enne kui asjad ilmenevad nähtavas maailmas, on nad olnud nägematus. Enne kui käsi tõmbub rusikasse, on selleks närvide keskkohast musklitele käsk lähtunud. Avastus sünnib esmalt leiduri peas, siis luuakse mudel, mille järele ehitatakse aparaat või masin.

Ideest, mis teostub üksiku inimese või avastaja peas, sünnib tegu, leid. Hulkade kaasmõjutusest tekivad sündmused. Poliitilised sündmused on teatud ideede kompleksi — avaliku arvamise sünnitus; nende sündmuste tõlgitsemine oma poolt loob jälle avalikku arvamist. Avaliku arvamise kujundamine ja juhtimine on moodsa riikliku aparaadi käsitamise — valitsemise tähtsam saladus.

Teatud mõtete ja vaadete süstemaatilise levitamise — propaganda — tähtsus tõestus õieti alles viimases maailmasõjas. See on see salasõna ja nõiakepp, millega rahvahulgad, massid, pannakse liikuma ja tegutsema. Äratatakse hulkadesse kätketud uinuvad jõud ja koondatakse energia, mistõttu need pahvatavad otseks sisemiselt.

Kõik ühiskondlikud nähtused: streik, boikott, rahutused, mässu puhkemine, sõja algamine, kanduvad teatud jõudude liikumisest, vooludest, mis mingisugusest keskkohast juhitud. Kõnekoosolekud vastuvõetavate resolutsioonidega, müüridele kleebitavad ja rahva seas levitatavad üleskutsed, rongkäigud lippkirjadega ja muud meeleavaldused on avaliku arvamise loomise vahenditeks ja selle avaldusviisideks. Seda on ka valimisedeliste summa, mis hääletamisel kasti lastud, valimiste tulemused. Äraantud häälte vahekorrad, kandidaatide arv, erakondade võidud või kaotused,

need on laialdaste hulkade, rahvamassi, hinnangud ja otsused, millega arvustatakse tehtud või määratakse tehtav ette.

Oli enne sõdagi parlamentaarseid valitsusi ja konstitutsioonilisi riike, aga alles selle rahvahulkade tapatalgu järeldusel painutati valitsuse võim täielikult avaliku arvamise kontrolli alla. Demokraatlikus riigikorras võib igaüks, „kel suu põigiti nina all“, valitsuse akte kiita või laita, riigipeadki arvustada. Selleks on erilised asutised, parlament ja ajakirjandus, mis nii või teisiti avaldavad enam-vähem tühtlaste rühmituste vaateid.

Valitsemine ei ole enam kellegi isiku või klassi eesõigus ega saladus, pigemini mingi avalik kohustus teatud eeldustel. Igatahes kättesaadav igale keskmisele kodanikule, kellel küllaldaselt auahnust ja teguvõimet. Piiramata isevalitsus „jumala armust“ ei sobi ajal, mil jumalagi võim maa peal näib olenevat „masside armust“, kes lahendavad mõnikord rahvahääletusel sellesinatse ja taevase riigi diplomaatilisi suhteid.

Kakssada aastat tagasi oli valitsemine veel lihtne ja hõlbus. Saksi-Veimari hertsog Ernst August näit. suvatses 1726. a. troonile astudes ajalehed sulgeda, „derweil wir keine Raisonners zu Untertanen haben wollen“. Üheainsa suletõmbega oli loodud endale soodus „avalik arvamine“, sellest erinev võis olla ainult isiklik ja salajane.

Konstitutsiooniline monark, vabariigi president, Eesti riigivanem ei ole millegagi kindlustatud nende targutajate (Raisonners) vastu. Proportsionaalsest valimisseadusest sündinud parlamendi enamusvalitsus püsib võimul ainult avaliku arvamise toetusel või ka heatahtlikul vastasrindlusel. Peaministril on eluküsimuseks

kuidas avalik arvamine suhtub tema kabineti tegevusse. Et omada „head pressi“, tõttab ta astunud sammude mõtet selgitama, eelolevate kavatsustega tutvustama, milliseid ülesandeid täidavad pressbürood, tarbekorral ka otsekohene kontakt vastava ajalehega selle esitajale antud intervjuu näol. Seega määrab valitsus kodanikkude ideede suuna, mõjutab teod juba eos ja hoiab liikumise vaol. Propagandat erilisel kujul teostavad raadio, film, loengud jne.

Ühe valitsuse tegevuskava eririigis ei järgne ainult deklaratsioonist, mis enne kabineti kinnitust parlamendi poolt avalikkusele panditud, vaid oleneb suuremas või vähemas määras päevasündmustest mujal maailmas, päevaküsimustest naaberriikides. Ideelist ühendust peavad siin rahvusvahelised ajakirjanduse bürood, telegraafi-agentuurid, kelle ühendusteid

mille taga tuleb otsida kas mõnd üksikut „seitsmenda suurriigi“ ainuvalitsejat või koguni trustiks liitunud ajalehemagnaate. Ajaleht, mis ei kuulu ühegi valitsuse liikmele, erakonnale ega kontsernile, ei tarvitse seepärast veel alati erapooletu olla ja oma ideelise toimetaja veeneid avaldada. Sagedasti dikteerib mitmepealine lohe — lugejaskond — sõnu, mis toimetaja sulg paberile tipib. Aasta või poolaasta tellimiskaardiga, üksiknumbri ostuga, kuulutuste talitusse äraandmisega toimetab kõige apoliitilisem ja antisotsiaalsemgi elanik lehte oma poolt kaasa. Hoopis tooniandvamad on niisugused „välised kaastöölised“, kes teatud eeldustel lehte suuremal arvul tellivad või kuulutus- tega varustavad.

Ajalehe mõistet on käsitletud nii, et ajaleht on äriiline ettevõte, mis müüb oma ruumi



Läti, Leedu ja Eesti telegraafi-agentuuride juhatajad konverentsi puhul Kaunas 15. okt. 1926. Vasemalt paremale: R. Behrzin (Leta), J. Paleckis (Elta), J. Ljntrop (Eta).

mööda see, mis kohal sünnib, mujal kajatub. Traadiga või traadita telegraafi uudised üle maakera — telegrammid kiirgavad agentuurist või büroost ümbrusse, kargavad sädemetena ajalehe veergudele, mis nad kannavad klassidesse, erakondadesse, huvirühmadesse, lihtsalt rahvahulkadesse. Need ja nende häälekandjad kommenteerivad, seletavad sündmusi, harutavad küsimusi oma seisukohalt. Sõnumid, oma loomult rahvusvahelised pisilased, sünnitavad käärimisi ja vaateid, mis kannavad juba täiesti rahvuslikku värvingut juhtkirjades ja muudes kirjutustes. Telegramm, mis annab ajalehes mingi fakti edasi, on lehe objektiivne, internatsionaalne osa, selle fakti tõlgitsus aga subjektiivne, natsionaalne, parteiline või erapooletu nagu enamasti taotsetakse toonitada. Poliitilised vaated on ikka tingitud majanduslikest huvidest, ja mõnigi näilik ideeline kõrgelend on üles puhutud äriilisest hingetõmbest,

kuulutuste alla. Kuulutuste külg on igatahes lehe osa, millel pole midagi ühist sisuga, vaimliste huvidega, poliitiliste doktriinidega. Kuulutuste ruumi müük en gros või en detail, tervete lehekülgedele või millimeetrite viisi on puhtkaubanduslik tehing, kusjuures lugejate võitmine lehesisu läbi võrdub ostjate meelitamisega reklaami abil. Selt seisukohalt võib lehe kõrvutada mõne kaubamajaga ja tema iselae määramiseks lausuda: kuulutused on ajalehe väljaandja kaup, lehe sisu selle kauba reklaam. Reklaam aga on äriilise avaliku arvamise loomise vahend.

Kodanlikust ajakirjandusest kapitalistlikel mail erineb enamlik vene ajakirjandus. Iseloomult puhtpedagoogilis-propagandiline nõukogude leht kajastab ka avalikku arvamist, aga ainult ametlikku — kompartei oma. „Diskussioonid“ meeldivad diktaator Stalinile sama vähe kui hertsog Ernst Augustile „Raisonneurs“.

Aastakäik üht päevalehte, see on ajaloo-uurijale võrratumaks materiaali allikaks. Mis võiks paremini peegeldada teatud ajajärgu ilmet kui näit. (Perno) Postimees 1870, Sakala 1880, Teataja 1905, Päevaleht 1920, Vaba Maa 1925? Uurimusesemeks aga ajaleht on muudegi kui ajaloolaste laual. On olemas juba niisugune teadusharu nagu ajaleheteadus, mida seni laiemalt uuritakse ja õpetatakse peaaesjalikult Ameerika ja Saksamaa ülikoolides. Peale selle n.-nim. ajakirjanduse instituudid. Ajakirjanikud ise korraldavad aegajalt oma kutseküsimusi konverentsidel ja kongressidel. Rahvasteliit algatas mõtte, rahvusvaheline ajakirjandus üleilmliku rahuaste teenistusse rakendada. Idee teostamine jäeti n. n. ajakirjanduslike ekspertide hooleks, keda selleks kavatakse kokku kutsuda. Relvastuste vähendamine võib ju sündida alles käsikäes avaliku arvamise moraalse desarmeerimisega. Maailmasõja puhkemisele on ajakirjandus oma poolt kaasa aidanud, kinnitas tuntud kirjandusajaloolane ja euroopalise kultuuri apostel Georg Brandes 1925. a. Berliinis peetud kõnes. Kõneleja kahtles siis, kas euroopalist kultuuri niisugusena on üldse olemas. Gustav Suits pihtis oma pettumusi sellest juba 1915. Aga kui seda veel ei ole, siis tuleb ta alles luua. Majanduslike huvide materjalismi asemele peab astuma vaimline kultuur. Euroopa haiglane vaim vajab sanatooriumi, väidab prof. Wettstein ja soovitab seda asutada rahvusvahelise ajakirjanduse instituudi näol. Instituut on eeskätt mingi registratuur. Ja rahvusvaheline ajakirjandus tarvitseb korrapäraselt registreerimist. Orienteerumiseks on äärmiselt tähtis teada, kelle arvamist mingi ajaleht avaldab. Kas valitsuse, mõne tema liikme, vastasrinna või mõne muu poliitiliselt või majanduslikult võimsa rühma omi. Ei arvestata kaugeltki kõike, mis kuski trükitud, teisal aga katsutakse ka ridade vahelt lugeda. Võib olla, teostab Rahvasteliidu poolt kokkukutsutav ekspertide komitee instituudi idee.

Nii või teisiti, eestigi ajakirjandusel tuleb lähemal ajal rahvusvaheliste organisatsioonidega ühendusse astuda. Olgu üleilmliku rahu-aste või pan-euroopalise liikumise teostamine, mõlemad vajavad kõikide asjaomaste rahvaste kaasabi. Aga enne kui seda väljaspoole pakkuda, peab olema kindlustatud kodurahu ja teostatud kõik-eestiline liikumine. Peame õppima mingi ühise keele, mida rääkida võõrastega. Neilt ei saa ju nõuda, et nad mõistaksid kõiki neid erinevaid murrakuid nende rikkalikkude sõimusõnadeleksikoniga, mida me tarvitame eneste keskel. Meil veel ei tunnustata huvide ühtlust oma vahel, teises lehes tema tööjõududega näeme vaid vastast, ei milleski kaaslast. Igal erakonna-mehel ja tema lehel on oma õiguse peale patent ja vastase ülekohtust kindel veene. Selle väärnimiseks ei valita abinõusid, sest pole ju tegemist

omasugusega, keda võiks milleski usaldada ja austada.

Poliitilise ja kutselise sallivuse puudus meil oleneb vististi rohkem vaimlisest noorusest ja distsiplineerimatusest kui rahvuslikust temperamendist. Meie vaimlised tõed ja poliitilised vaated on veel nii uudsed ja soojad, mis nende kandjail pead kuumaks hõõruvad. Neist pole veel aega olnud ses määras pettuneda nagu inimestest. Sellest see sallimattus ja ägedus. Mujal on tähele pandud, et kõige halvem toon avaldub õigeusklikus ajakirjanduses — katoliikliku või sotsialistliku dogma ihulehis.

Hingeline tasakaal on enamasti hariduse ja kasvatusel küsimus, kutseline eetika aga oleneb suures määras kutse- oskusest, mille omamine teinekord võib asendada loomupärase taktitunde puudumistki. Ajakirjaniku amet on õpitav nagu teisedki, aga isegi kui pooldada arvamist, et seks peab sündima, celdab ta ometi paljude kogemuste tagavara. Oskus omandatakse küll kõige paremini toimetuse toas, nagu käsitöölise õpib ameti töökojas, aga teadmisi ja kogemusi kogutakse väljaspool. Harilik õpperetk laiendab ka silmaringi, õpetab vaatlema ja võrdlema, aga see on siiski rohkem lõbureis kui enesetäiendus. Meil on vaja kasvatada ajakirjanikke mitte ainult koduseks tarviduseks, vaid niisuguseidki, kes kohanevad rahvusvahelisele tööle. Selleks komandeeritagu andelisi inimesi tarvilikkude eeldustega (vastav haridus, keelte- oskus jne) oma teadmisi täiendama kursustele muil mail, kui kodus neid võimatu korraldada, saadetagu praktikat omandama rahvusvahelistele koondustele nagu konverentsid, Rahvasteliidu koosolekud j.n.e. See oleks eeskätt teostatav kultuurkapitali ajakirjandusliku sihtkapitali arvel.

Ajakirjaniku kutseline harimine ja kultuuriline kasvatamine on riiklikult samasuguse tähtsusega kui diplomaatide koolitamine, nii et selleks tarbekorral võiks ka muidki summasid kulutada. Võib olla, peaks meil diplomaate just ajakirjanikkudest ette valmistatama. Avaliku arvamise kujundamine ja propaganda on meie diplomaadi tähtsam ülesanne. See on ideede liikumapanek, mis ju iga teo idu ja algatus, nagu ülal nägime. Diplomaatilised käigud ja sõjaline tegevus alles järgnevad sellele. Viimane, s. o. sõjaline tegevus, võib meil üldse üksnes äärmisel korral, enesekaitseks, küsimuses tulla.

Eesti ajakirjanik peab tõusma tasemele, kus ta ka raja taha silma paistab. Selleks ta peab kodustest turbarabadest ja soomülgastest vahetevahel kõrgemale kerkima, Alpi mägedesse tõusma, kust avanevad avaramad vaated üle riikide ja rahvaste. Alles siis võime oma ajakirjanikkudelt oodata ja lootada, et ka neile usaldataks mõni austav ülesanne, mõne rahvusvahelise ulatusega küsimuse juurdlemine ja lahendamine, nagu seda meie riigimeestel juba on olnud.

August Kitzberg

(1856—1926)

Käesoleva aasta algul, peaaegselt jaanuarikuus, tüüdati ja vintsutati (algatajaks ja õhutajaks oli muidugi armastus ja suur lugupidamine) August Kitzbergi väga rohkesti. Ta sünnipäeval, 8. jaanuaril, algas see peale Tartus, sealt pidi ta tulema Tallinna, istuma kogu õhtu viimse võimaluseni täiskiilutud „Estonia“ kontsertsaalis riigivanema, ministrite, igasuguse kirjanuse- ja kultuuriilma esitajate, oma rohkearvuliste sõprade ja tuttavate keskel. Selle järele ei saanud ta veel kaugeltki rahu. Varsti viisid Tallinna noored ta endi hulka, kus noorustuli süütas vanemate südamed. Pääsnud pealinnast, ei tohtinud ta veel kaugeltki mõelda ihaldatava puhkuse peale. Tal tuli kutsete peale sõita veel teistesse linnadesse, mitmele poole maalegi.

Kõik tahtsid näha August Kitzbergi, kõik soovisid, et ta viibiks ometi mõnegi tunni nende hulgas.

Mis olid siis need põhjused, millele toetusid niisugused soovid käesoleva aasta hakul?

August Kitzberg, Eesti vanem ilukirjanik ja ajakirjanik, sai 8. augustil 1926. a. seitsekümmend aastat vanaks.

Mis August Kitzberg Eestile ilukirjanikuna väärt, selle üle toodi ta juubelpidustuste puhul ajalehis pikemaid artikleid, peeti sel ainel kõnesid ja kirjutati ta ilukirjanusliku toodangu üle raamatuid (Sillaots — „Kitzbergi toodang“, B. Linde — „August Kitzberg. Arvuustuslik elulooline essee“). Meie jätame selle külje kõrvale ja vaatleme lühidalt juubilari tähtsust ajakirjanikuna.

August Kitzberg on üks neist ajakirjanikest, kes minu teada pikemat aega ei ole istunud ajalehe toimetuse liikmena toimetuse laua taga. Ta on oma ülalpidamist leidnud mitmesugustelt teistelt aladelt, kuid ometi ei ole ta millalgi jäänud võõraks ajakirjandusele.

Millal August Kitzberg ajakirjanduslikku tegevust algas, selle kohta ei ole mul käepärast mingisuguseid andmeid, aga mul on ometi põhjust oletada, et ta vistsiti küll üsna noores põlves otsis üles toimetused. See on küllalt usutav juba seepärast, et vistsiti on küll võimatu leida erksat ja püüdliku ideelise hingega noormeest, kes poleks haaranud sulge selleks, et ajalehes midagi avaldada. Kui laseme silmade eest mööda meie tuntumad tegelased, siis näeme, et pole vist küll keegi sellest „patust“ pubas.

Nii ei võinud see olla August Kitzbergigi juures teisiti.

Aga niisugune ajakirjanduslik tegevus ei too inimesele kuigi laialdast tutvust. Olgu siin tähendatud, et ajakirjaniku kutse kuulub just nende õnnetute hulka mis inimest ei tee hulkadele teatavaks ega, too lugupidamist. Ol-

gugi, et ajakirjanik kirjutab aastaid, ta kirjutused sünnitaksid kümned paksud köited, ta artikleid loevad sajad tuhanded, aga sageli jääb kirjutaja tuntuks hoopis vähestele.

Ka August Kitzberg pidi ajakirjanikuna jagama sedasama kurba saatust teiste ametvendadega. Ja võib olla tõidki sellest küljest selgitust just juubelpidustused, sest et neis mõnel pool kriipsutati alla ka juubilari kui ajakirjaniku tähtsust.

Parikaste foto



August Kitzberg

Nagu ajakirjanikud jäävad suuremalt osalt laiale publikule tundmatuks, nii on sellele publikule tundmatu ka ajakirjanduslik tegevus ise. Meie ei taha siin kõnelda ajakirjanduse töö üksikuist osadest (mis oleks ehk küll tarviline), vaid läheme kohe selle juure, missuguse töövälja valis endale August Kitzberg.

Olles haruldaset elava, rahvusliku kõneanniga ilukirjanik, ei võinud ta kirjutada igavapoolseid, targutavaid õpetliku sisuga juhtkirju. Ta pidi anduma niisugusele alale, kus ta saab vabalt kõnelda, kus ta saab kirjutusse panna pilget, huumori, teravaid pisteid, kus ta saab kirjutada nii, et kirjutus sunniks lugemisele ka neid, kes just ei ole ahned neelma trükitähti.

Ja see ala või osakond ajalehes on veste, följeton. Juba sellal, kui „Postimehe“ toimetaja J. Tõnissoni ja „Teataja“ toimetaja K. Pätsi vahel tekkisid teravad mõtete lahkuminekud, leidis „Postimehes“ vesteid, millel oli allkirjaks „Pipramäe Tõnu“ ja „Riia Priidu“. Muidugi ei teadnud isegi laiema ringkonnad, kes nende nimede taga varjul, kuid nüüd on see ammugi teada.

Kui nüüd neid vesteid lugeda, siis tunduvad nad hõredad, sageli on mõtteavaldused nagu lapsikudki, aga sellal olid nad igatahes oma vaatekohti kaitstes küllalt tähtsad, mõndapidi õige teravad.

Kuid nüüdsel lugejal on neid sageli ikkagi raske mõista, sest nendeaegistest vestetest lahutavad meid paljud sündmus- ja meelemuutusrikkad aastad.

Ja hulk aastaid ei võtnud August Kitzberg sulge kätte vestete kirjutamiseks. Näis nagu oleks ta ajakirjandusest hoopis kõrvaldunud. Kui oli „Postimehel“ vaja mõnd soojasõnalist üleskutset, mingisugust hea asja või ettevõtte soovitusi, siis otsiti üles August Kitzberg ja ta sai niisugusega, nagu just taheti, väga hästi hakkama.

Aga ärkas uuesti August Kitzbergi vestelooline vaim ja niisuguse jõuga, seevõrra laia ulatusega, nagu see enne seda oleks olnud vaevalt usutav. Ja see tegevus, ajakirjanduslik töö — ongi tema tõstnud eesti ajakirjanikkude ridades otse esimesse ritta, seda enam veel, et vestet peetakse ajalehes üheks tähtsamaks osaks. See jõud, mis August Kitzberg, olles juba üle kuuekümnepäevase aasta, nüüd avaldas, oli just nagu paisu taha kogunenud kevadine vesi, mis murrab eest tõkkes ja mille jõuküllusel ei näi olevat lõppu.

See suur jõu- ja vaimuvärskuse avaldus esines siis, kui raskete valude järele sündis Eesti iseseisev riik.

August Kitzbergi vested hakkasid ilmuma „Päevalehes“ 1919. aastal allkirjadega: Tiibuse Jaak, siis veel Jaan Vaglarauud ja Tiibuse Mari. Ei ole peaaegu ühtki ala poliitilises kui seltskondlikuski elus, mida neis vestetes ei võetaks vaatluse alla. Nagu öeldud, oli see Eesti riigi sündimise ja esimeste olemise päevade aeg. Mõistagi, et sel ajal astuti nii mitmeidki valesamme, tõusid sageli esile elemendid, kelle püüdeid

igakord ei kannud kaunid aated. Kõigi niisuguste nähtuste vastu astus üles Aug. Kitzberg. Et ta pika elu kestes oli suutnud omandada rohkeid praktilisi vilumusi, kergesti oskas teha vahet hea- ja kurjatundmise puule, sel põhjusel oskas ta ka kergesti leida üles vigu ja väärsamme, olgugi tema maailmavaate seisukohast.

August Kitzbergi vested ei ole hoolimatult valjud, ta pilge ei ole tuliterav naaskel, vaid on tagasihoidlik, mitte inimese au ja väärtust porri tallav. Ta pilge on omakasupüüdu naeruks tegev, kogu ümbruse silmi avav ja ta keel, stiil selle juures haruldaset rahulik, allalaskuv niisugustegi kihtide juure, kes palju millalgi ei suuda ajalehest peale lühikeste kuritöö-sõnumite lugeda midagi pikemat. Sellest hoolimata ei lange ta pilge millalgi mageda labasuseni, lääge noomimiseni, vaid selles lihtsas keeles leidub imesteldavaid teravusi, mis inimese südant küll iialgi ei pista nagu täägiga läbi, vaid teda panevad kauaks ajaks rahutult kipitama.

Tiibuse Jaagu nimi võitis üle maa laialdase populariteedi, palju laialdasema kui oli suutnud võita Aug. Kitzberg oma nimele oma rohkete ilukirjanduslike toodetega. Oli küllalt neid, kes võtsid neid nimesid täpselt nagu õigete Vorbuse valla kodanikkude omi, aga oli küllalt neidki, kes kipitasid teada saada tahtes, kes pagan küll selle nime taga peaks olema peidus. Mäletan ka lugusid, kus August Kitzbergi isik sõidul Tartust Tallinna või olles Tallinnas sai suure austamise ja lugupidamise osaliseks, kui tuli juhtumisi avalikuks, et tema ongi see Tiibuse Jaak.

Aug. Kitzberg suutis oma vestetes luua kindlaid tüüpe, kes olid inimestele tuntud, kellel oli liha ja verd ja kellele sündisid suhu niisugused kõned ja jutud. Lugege Tiibuse Jaagu või Vaglaraua kirju, siis kergivad teie silmi ette inimesed ja te nagu tunneksite nende lähedust, näete nende kuju ja olete väga päri nende kõneviisiga. Iseäranis kordaläinud on juutide kujud Haimke Rosenstein, Goldstein jt. Juutide keel on haruldaset hästi aimatud, nii et neid kirju loeti suure huviga kõvasti ette ja kogu seltskond kuulas pealt, meeled ärevuses, näod naerul.

Olgu nimetatud, et August Kitzbergi stiili aitasid tublisti tõsta ka Hindrey hästi korda läinud joonistused nende vestete juure.

August Kitzbergi juubeli puhul kuulus mõnelt poolt häält, mis lugesid seda juubilarile miinuseks, et ta astus suure ägedusega tööle ajakirjanikkude hulka. Need vested olevat labastanud ta ilukirjanduslikku isikut ja vähendanud ta kunsti toodangu väärtust.

Minu arvates ei ole see arvamine kuidagi põhjendatud.

Esiteks tuleb mainida seda, et kordaläinud veste on endastki juba kunstitöö, mis nõuab suurt annet, lõpmata teravat tähelepanu ja ülihead sõnastamisviisi. Seda võib otsustada juba selle järele, et just vestete külg meie arenenud ajakirjanduses on hoopis nõrk.

Ei ole inimesi, kes neid suudaksid kirjutada, olgugi et need oleksid igas toimetuses väga vastuvõetavad.

Teiseks ei taha ma jätta nimetamata sedagi, et Aug. Kitzbergi vestetel on meie poliitika- ja majanduselu arenemise ajajärgul olnud suur mõju. Mõistagi, et seda ei saa ette tuua markade ja pennide arvus, nagu see üldse ajakirjaniku töö kohta võimatu, aga neis vestetes on küll mitmed ja mitmed korrad avatud avatud silmi ja hoiatatud astumast väärsamme.

Olgugi et vestelugudel on mõju sel silmapilgul, mil nad just avaldatakse, sest nad on alati tihedasti seotud ühe ja teise päevaküsimusega, kuid August Kitzbergi vestelugudel on ka edaspidiseks väärtust. Nad on pärastistelegi põlvedele peegliks, olgugi kumeraks peegliks, kust võidakse saada ülevaadet peaaegselt nendest vigadest, väärsammudest ja väärtustest, mis meie riigi algul alaliselt ähvardasid kui ta majanduslikku, poliitilist nii igasugust kultuurilistki edenemist.

Ja seega on need vested ka osa ajalugu pärastistele põlvedele meie riigi algpäevilt.

Õnneks on need vested tulevikuski kergesti kättesaadavad, sest nad ilmusid eriraamatutena.

Proosavestete vahel ilmus Aug. Kitzbergilt luuletusigi, mis pärast anti välja Tiibuse Mari ajalikkude laulude nime all. Nende laulude hulgas on hästi õnnestunud moonutusi meie uuemate modern luuletuste kohta. Meie luuleõite hulgas leidis laule, kus mõte ähvardas kustuda sõnakõlina alla, ja rahvas ei suutnud leppida sõnadega tembutamisega. Aug. Kitzberg aimas järele niisuguseid luuletusi, juhtides autorite tähelepanu sellele, et niisugune mõttetu sõnade rittaseadmine ei käi Vorbuse perenaiselgi üle jõu.

Mõistagi, et Aug. Kitzbergi vesteline luule ei piirdu ainult paroodiatega, vaid ta võtab luulevormil sõna iga teise algava riigi käekäiku halvava nähtuse kohta. Luulevorm on tal kerge, lõbus lugeda, ei tundu vaevaga pigistamist ega sõnade esile kiskumist. Paljud Tiibuse Mari laulud muutusid sel ajal seevõrra omaseks, et neid teati peast ja nende jaoks leitud viisidel lauldigi.

Vabariigi esimestel aastatel oli August Kitzbergi vesteline tegevus väga hoõgus. Usun, et ta töö „Päevalehe“ levitamiseks on tublisti aidanud kaasa, sest lehte saades kuuldus sageli: „Noh, vaadake, kas on täna ka Tiibuse Jaaku. Millest kõneleb ta siis täna?“ Isegi niisuguse populariteedi võitis Tiibuse Jaagu nimi,

et pandi see nimi liikööripudelile, kompvekkikarbile jne., mis meie juures reklaamiabinõuna oli küll uudiseks.

Alles pikapeale, kui elu võttis oma hariliku suuna, kui juba kord suutis enda panna niikaugemale maksma, et ei tulnud enam ette haruldasi deffekte, jäi vana vestekirjanik ka harvemini esinema. Aga tänasenigi ei ole ta sulg täitsa vaikinud ja vahete-vahel leiab ta ikkagi midagi, mille üle tahab Tiibuse Jaagu hääl kõnelda oma sugurahvaga.

Mainisime juba eelpool, et August Kitzbergi pilge ei ole jõhker, hoolimatu, inimese au ja väärtust porritallav. Et jõuda oma kirjutuse eesmärgile, peab ta sageli otsekohesest sihist kõrvale kaldudes ja laiemalt juttu tehes minema asja juure, et inimese isikule mitte teha ülekohut. Niisugune jutustamisviis on tingitud sellest, et August Kitzbergil on inimesõbralik süda, tal on kõrgesti väljaarenenud inimese väärtusest lugupidamise tunne ja ta usk parematesse omadustesse, mis leiduvad inimeses ka niisugusel heikel, kui ümbruskond kaldub otsima ja nägema seal ainult halba, ei ole löönud kõikumata. Üksikud pettumus-juhtumused ei ole suutnud röövida August Kitzbergilt usku inimesse ja seepärast ei ulatu ta vestetegi toon sinna, kus enam midagi ei ole loota. Ka halvemailgi silmapilgel ei kao maailmuttu, vaid võib seletada ikkagi ärkava aokuma.

Veel on August Kitzbergil üks liik kirjutusi, mis vahest ei ole puhas ajakirjanduslik ala, mis aga ajakirjanikule kuulub lähemale kui ilukirjanikule — nimelt ta memuaarid. Need ilmusid kahes andes ühisel pealkirjal: „Ühe vana tuuletallaja noorepõlve mälestused.“ Neis memuaarides ei tõsta August Kitzberg end esiplaanile, ta autobiograafia jääb õige kõrvale. Ta jutustab neis aegadest, oludest, seisukordadest, isikutest jne., mis ümbritsesid teda ta noores eas ja mehepõlves. Neil memuaaridel on meie elu igakülgse ala uurimisel teatud väärtus, kuna nad August Kitzbergi kui isiku uurimiseks ei anna laialdast materjali. Memuaarid on kirjutatud suure hingelise soojusega, rohke andeksandmisega ja nad leidsid enne August Kitzbergi juubelpäeva väga sooja vastuvõttu laialdase lugejaskonna poolt.

See elatanud mehe töö enne 70 aastat on väärtuslik toode Eesti kirjanduseturul ja meie elu uurimisel edaspidi peavad need vested ja memuaarid seisma uurijal õige lähedal ja käepärast.



Milli Mallikas

Minu märkmikust

1.

Meil armastatakse mõnel pool rõhutada, et kunst on esimeses jones fantaasiaküsimus. See on ühekülgne ja ekslik väide. Fantaasial on kindlasti suur ülesanne kunsti loomisel, kuid mitte esimeses, vaid viimses jones. Fantaasia saab viljakalt asuda tööle ainult juhusel, kui on täidetud rida teisi väga olulisi eeldusi.

Ideaalne kirjanik peaks omama terved, tugevad meeled, s. o. hea ja nõtkete vastuvõtuaparaadi välisilma suhtes ja nõndanimetatud „tundelise hinge“, mis reageerib elavalt välismõjudele.

Mida täpsemad on meie tajumused, mida paremini täidavad meie meeled oma bioloogilist ülesannet, seda rikkamalt varustab ja toidab meid välisilm toorainega.

Objektiivse tõeluse võimalikult truu peegeldus meie meelte abil on kirjanikule põhjapaneva tähendusega. Heale tajumisaparaadile toetub kui meie kogemuste ja muljete rohkus nii kvaliteetki, mis omakorda põhjustab meie elamuste tiheduse ja temperatuuri.

Et vastuvõetud kogemused, muljed ja elamused sündides kohe ei sureks, vaid säiliks hingelise raudvarana, selle eest peab hoolitsema hea mälu, võime pidada meeles. Mälu abil on võimalik tajumusi jäädvustada, neid iseisvalt uuesti reprodutseerida ja kujutella.

Nüüd on loodud terve ja tugev alus mõtte tööle, mis seisab selles, et järjestada kokku kuhjunud aistingute tagavara, siduda kujutlusi tüksteisega ja niiviisi vaimse ümbertöötamise

abil luua elav ja värske pilt kui välis- nii enese siseilmastki.

Alles lõpuks, kui mõtteilm on juba organiseeritud tõsiasjade loogika ja passiivse kujutlusvõime najal, jõuab moment, mil aktiivne fantaasia võib astuda viljakalt tegevusse.

Fantaasia ülesanne on mõtlemisest ette tötates aimata uusi silmapiire, avardada tunnetusala ja kangastada nägemusi. Kuid kõigil neil fantaasiast leitud uudismail on inimkonnale ainult niipalju tähtsust, kuipalju fantaasia mõtlemisest tõesti on ette jõudnud. Fantaasia, mida ei toida tõsiasjad ja kogemused, mis mõtlemisest jääb maha või sihitult pöördub kõrvale, on kõige haledam fantaasia, mis igasugu kontakti on kaotanud eluga ja millest kui teadus nii kunstki hirmuga peaksid hoidma eemale.

Kahekümnenda sajangu eesti kirjanik on esijoones püüdnud toetuda fantaasiale. Kuid kidurad meeled, sant mälu ja peaaegu voorusks saanud hajameelsus ning tähelepanematus välisilma suhtes on loonud seisukorra, milles meie modern fantaasia kannatab äärmise alatoitluse ja verevaesuse all. Meie fantaasiale toetuv moodne kirjandus on kahvatu seepärast, et temal on väga omapärane arusaamine luulehobu kasvatamisest. Peegasus saab küll alati piitsa, aga väga harva kaeru.

2.

Felix Ormusson pöördub ikka jälle meeldiva kiindumusega järeldusele, et tal on suur ja rikas fantaasia.

Ma olen selles viimasel ajal hakanud kahtlema.

Kas Ormussoni fantaasia ei tundu selle tõttu suurena, et tema teised võimed on jäänud kängu ja ei tasakaalusta ta sisemist ilma?

Kui kahenaelane pomm kaalub üles ühe-naelase pommi, siis mitte seepärast, et ta on väga suur pomm, vaid et teine pomm on veel väiksem.

Ja siis on küsimus, kas see tõesti ikka on fantaasia, mida Ormusson enese juures imetleb...

Ei mäleta, et Ormusson midagi püüaks lennust, et temal oleks ilmutusi. Sündmuste ajal on ta üsna saamatu oma puuduliku ja ummistunud meelteparaadiga, ta orienteerub väga halvasti ja aeglaselt. Ta peab minema oma kambri ja väga hoolsasti pingutama mõtet, et jõuda tööle jälile.

„Täna olen ma pea kogu päeva mõtelnud Johannesest“, lausub Ormusson. Ta ikka mõtleb kellestki ja millestki loogilise järjekindlusega, kõike poolt ja vastu kaaluma pannes. Ja peab seda imelikul kombel „fantaseerimiseks“. Ormussoni mõtlemised on ikka „järelemõtlemised“. Fantaasia tüübiliseks omaduseks on mõelda ette.

Ormussoni jõud seisab ta mõtete kuumuses, ta loogika teravuses, mis kord võetud suunas tungib viimsete pisiasjadeni. Ja siin märkame, et Ormussoni traagika seisab ta nõrgas fantaasias. Ormussoni fantaasial on mikroskoobi silmad. Selle fantaasia mahutus ja vaateväli on väikesed ja ta pinge ei kesta korraka kaua. Seepärast on Ormussoni pildid ja nägemused hakitud: mosaiik mosaiigi kõrval.

Ormusson väidab, et ka väike fantaasia võib teha imet, kui ta tõesti on hästi distsiplineeritud. Ormussoni nõder fantaasia on just selle tõttu viljakas, et tema taga seisab väsimatu kubjas: loogiline mõtlemine armutu okaspiitsaga.

Aga see toredasti distsiplineeritud fantaasia kannatab ühekülgse toitluse all. Tuglas väidab küll kuski, et raamat on elu essents. Kuid on suur vahe, kas meie vaim toidab end lugedes või elades. Elades võtab sellest protsessist osa kogu organism, raamatut lugedes ainult fantaasia.

See on raamatulise toitmisviisi kurbloolus, et lugedes meie meelte aparaat ei tööta kaasa, vaid magab. Maitstes ainult vaimlisi konserve, värske tõeluse elustavad vitamiinid ei pääse enam meile ligi. Selle tagajärg on verevaesus ja eluvõõrsus.

3.

Meil ollakse arvamisel, et kui keegi kirjutab fantastilisi asju, siis see juba ise tähendab, et kirjanikul on rohkesti fantaasiat. Tõepoolest see fakt märksa kindlamalt tõendab vastupidist. Kirjanikul on vähe fantaasiat, seepärast ta püüab seda näidata.

Terve ja tugev fantaasia tavaliselt on tõsi-asjust seevõrra huvitatud, et tema väga harva

leiab mahti langeda puhtasse fantastikasse. Ja kui ta kord langeb, siis on kunstniku nägemused nii selged ja tõsiasjalised, et ta mõjub kui realist.

Seepärast on fantastikat teha kõige kergem ilma fantaasiata. Laske valikuta kõik paberile voolata, mis hetkel pähe satub ja pihku juhtub, küll te näete, olete kirjutanud kõige fantastilise loo.

Pange Juudas Iskaariot Türgi sultanile kohimeheks, laske Makedoonia Aleksandril Läti maal rännata ümber harjuskina, tehke Napoleoni kaltsukaupmees — ja kõik imestavad: milline fantaasia! Kas vähe kukub pähe suuri mõtteid, eriti kui see on juba saanud elukutseks.

4.

Distsiplineerimatu fantaasia viljatust on meil kõige kujukamalt demonstreerinud Gailiti looming.

Kui Tuglas oma fantaasia rakendab tööle ikka kindla sihi ja loogikaga, siis Gailiti algupärasus seisib selles, et ta oma mõtted nagu noored vasikad koplis laskis joosta laiali kõige nelja tuule poole.

Gailit vist isegi imestas teinekord, kui kerge oli teha seesugust fantastikat. Üks novell ajas teist taga.

Novellid olid küll uued, kuid mitte vasikad. Ei nad saanud vanemaks ega targemaks. Ikka nad tõstsid saba ja jooksid laiali, see oli ette teada.

Alles paari viimase aasta jooksul on Gailit isegi hakanud taipama oma fantastika odavust ning on oma kujutusvõimet katsunud distsiplineerida tõsisemateks ülesanneteks. Siit peale, mil kirjanik tõesti pingutas fantaasiat, on ka loomulikult kahanenud fantastika ta novellides, selle vastu silmnähtavalt tõusnud nende kunstiline väärtus ja usaldatavus.

Gailit võib end lõpmatult korrata, see osutab kõike muud kui rikast fantaasiat. Gailitil ei jatku fantaasiat uueks teemiks. Kui ta on saanud mõne motiivi, siis sõidab ta sellega kümnest novellist läbi. Ta kujud, need on kaks-kolm skeemi. Ja tema kangelased — need on kõik dubletid. Pisut ümber grimeeritud, natuke dekoratsioon kohendatud, juba läheb lahti uus „vosvoritõbi“.

Gailiti fantaasia ei ulatu vaatama teise inimese hinge ja enesest tal on nähtavasti üsna vale kujutus. Seepärast ta inimesed on ikka psühholoogiliselt kahtlased. Inimest kogu ta olemuses, tegudes ja elamustes enesele tervikuna kujutella, see nõuab kümme korda suuremat fantaasiapingutust kui elukutselise fantastika septsimine. Luts oma otsekoheuses lausub, et Gailiti kujudel ei ole „liha ega verd“. Muidugi ei ole. Kui meie elava ja elusa inimese juures harjunud oleme nägema iseloomu ühtlust, hingeelu seadusepärasust ja kokkukõla ümbrusega, millest ta võrsunud, siis Gailiti kujudel sageli ei jäägi üle teist võimalust kui olla fantastilised...

Aga üht peab kindlasti tunnustama: Gailitil on fantaasiat fabuleerimiseks. Ta jutustus voolab ja voogab, sel on rütmi ja painduvust, see kisub ja kutsub kaasa.

See fabuleerimise kergus on Gailitile siiski rohkem õnnetus kui õnn: ta peab korrutama ja venitama. Tal on motiiv üheks novellik, aga ta kirjutab tosina. Tal jätkub huvitavaid mõtteid viieks leheküljeks, aga ta „fabuleerib“ viiskümmend. Ta kirjutab terve peatüki, mida peaks sooritama kahe-kolme lausega. Kui hästi ta on leidnud oma „Viimse romantiku“, kui tihe algus, kui kaasakiskuvalt nähtud lõpp. Aga mis sa teed, vahele on laiaiks litsutud terve peatükk operetlikku kukevõitlust.

Gailitit olen ikka enesele kujutlenud vaprana tuulikuna kõrgel mäel. Ikka vehib ta tiivadega, ikka tal on tuult purjedes, ikka ta jahvatab. Oh jumal, jumal, kui sinna kolusse satuks ka teri!

5.

Meie pahema tiiva kunstnikud, kes usuvad, et „sisuline külg uues tunnustatud esteetikas osutub täiesti väljaspool kujutava kunsti ülesannet“ ja kes selle kiindumusega deformeerivad esemeid või boikoteerivad üldse asju, kaebavad nähtava õigusega, et publik neid ei mõista ja arvustus küllalt ei hinda.

Kõik, mis uus ja harjumatu, leiab võõristust. Kuid mulle näib, et uued kunstnikud isegi veel ei ole küllalt teadlikud uues kunstis, et nad seda pole mõelnud lõpuni. Ja et nad sageli ise põhjust annavad segaduseks.

Kui uue maalikunsti ülesanne on lahendada puhastehnilisi probleeme, pakkuda „puhasvormi ja -värvi elementide kvaliteeti“, ilmutada „kompositsiooni elementide distsipliini ja jõudu“, „seejuures ilma esemliku assotsiatsioonita ja literatuurse sisuta“, siis ärgu arvatagu, et laiemal publikul seesuguse kunsti suhtes puuduks arusaamist ja kogemust. On tarvis talle öelda lihtsamalt ja talle tuttavate näidete kaudu.

Kui mina oleksin niisugune uus kunstnik, kelle ülesanne ei ole kujutada inimest ta rõõmudes ja valudes, ta ümbrust, millega teda seob tuhat meeoleolu ja mälestust, ta ideesid, mille pärast ta võidelnud, ta pühapäeva ja äripäeva, milles ta elab ja sureb, kui ma oma kujutustega ei tahaks kõnelda inimese „hingele“, vaid pakkuda ainult puhast ja tagamõtteta silmalõbu joone ja värvi abil, siis peaksin ma eel kõige otsekohe ütlema, kes ma olen: dekoraator. Kui palju arusaamatust ja kibedust uue kunsti suhtes oleks selle avameelsusega kõrvaldatud!

Mispärast teeb kodanikule mõni riidetükk poeknal nii suurt rõõmu, et silmi ei saa pöörda kõrvale ja tal tõuseb kirglik soov seda omandada? Riidel on „ilus muster“. On tabatud materjaali, joonestiku ja värvide kombinatsioon, mis silmale pakub puhast meelerõõmu. Ja ehtides selle riidega oma naist, oma mööblit, dekoreerides ruumi, kodanik on kaunistanud oma ümbrust ja rahuldanud oma ilutunnet.

Keegi ei nõua muustrilt elukujutust, sündmustikku, ideesid, esemeid, sümboole ja tähendusid. Kodanik tegelikus elus on iga sammu peal õppinud tundma ja maitsma ehtelist ilu ilma esemliku assotsiatsioonita ja literatuurse sisuta. Ja ei tee mingit raskust kodanikku veel viia sammu edasi ja mõistma ja tunnustama panna neid vormi- ning värvielementide kvaliteete väljaspoolgi praktilisi sihte ja elutarbeid — kujutavas kunstis. Selleks pole tarvis muud kui otsekoheust ja avameelsust. Miks ei ütle härrad kunstnikud publikule, et nemad maalivad „ideaalseid mustreid“ ja „kõrgemaid ta- peete“?

Kuid selle otsekoheuse ja avameelsuse asemel leiame sageli publiku otse meelega eksiteele viimist. Deformeeritakse loodust, kuid piltide nimetused jäetakse loodusest. Eitatakse literatuurret sisu, aga teose nimetus osutab literatuuri. Pildil seistakse olümpilise paatosega „esemetest“ kõrgemal, aga kataloogis seisab: Daam puudliga, poiss gitarriga jne. Ja sünnib nüüd midagi väga loomulikku ja paratamatut. Pildi nimetus on ju võti teose mõistmiseks. Kodanik lööb silmad pildile ja otsib muidugi mainitud daami puudliga või poissi gitarriga, aga loomulikult ei leia daami ega poissi, sest neid ei ole. Või on need „esemed“ niisuguses seisukorras, et millalgi nad võisid olla midagi, kuid praegu seda enam kindlasti ei ole. Ja lööb siis kodanik käega ja läheb oma teed.

Kas kodanik ütleb: see ei ole kunst? Ei, ta ütleb ainult: see ei ole daam. Kunsti enese juure „rabitud“ kodanik ei jõuagi. Tal jätkub juba sellest — „daamist“...

6.

Rohti kangelane „Üksindusest“ Hellmuth Haab unistab idüllist metsajärve kaldal. See unistus sobib talle hästi. See ebakaasagne noormees teeb tõesti hästi, kui ta ei tule inimeste sekka. Tal endal on parem ja teistel on kergem.

Kuid Roht ei lepi ainult Hellmuth Haabiga, ta tahab teha laiematki reklaami üksindusele ja metsajärve idüllile. Ta soovib seda eluviisi kõigile, kõigile, inimene seltskonnast on Haabile miski alam olevus. Ja see on eksitus.

Üksindus on eraasi, onnike metsakaldal ei saa millalgi olla ühiskondlikuks paleuseks. Ei saa olla ühiskondlikuks paleuseks, mis hävitab ühiskonna, ühiskondliku koostöö.

Hellmuth Haab võib enesele lubada toredust minna üksindusse ainult selle tõttu, et teised inimesed jäävad oma kohtadele ning valmistavad edasi neid vaimlisi ja ainelisi tarbeid, mida Haab ka üksinduses paratamatult vajab.

Päeval, mil kõik inimesed oma tööd ja toimingud jätaksid, üksindusse läheksid ja igast teisest inimesest hirmuga eemale hoiaksid, algaks mitte ainult inimliku kultuuri, vaid ka üldse inimsoo lõpp.

Olen mõelnud isegi asja praktilist külge. Meil Elvas on kolm järve. Võib olla, millalgi

on siin üks Hellmuth Haab lõõnud üles oma esimese onnikese metsajärve kaldale. Aga siis tilkus ikka jälle juure uusi prohveteid ja erakuid ning nüüd on Elva kolme järve vahel juba terve alev.

Ei, kui Hellmuth Haabi üksinduse idee lööks läbi, siis kergiksid järvede ümbrusse ainult uued linnad.

7.

Avada elu sügavamad vastolud, paljastada ühiskonna kohutavamad paised, lausuda kõige kibedamad ja verisemad tõesed, kuid seda teha nõnda, et inimene teatrist lahkudes tunneb, nagu oleks ta kogu aeg end kellegi kulul tublisti lõbustanud: see on kõrgem komöödia.

Ja kui siis järgmisel päeval ajalehes loed, kuidas järjekorraline jahupea, kes ise penni võrra targemaks pole saanud, sulle ometi jagab oma sõbralikke näpunäiteid: see on veel kõrgem komöödia.

8.

Sa vana kuldne ja õnnis aeg! Kui kerge oli siis saada kangelaseks ja kehastada suuri ideesid!

Veel tosina aasta eest see oli suur sündmus meie vaimlises elus, kui Piibelehel „Pisuhännas“ teine sokk oli teist värvi.

„Ameerika Kristuses“ on üks jumal pandud kõndima pea peale, üks religioon pöördud pahu-pidi, üks kunst lastud õhku, üks taevas muudetud esimesejärgu trahteriks, üks põrgu tehtud otse põranda alla, igal pilgul see võib plahvata. . .

Aga kellegi näost pole märgata, nagu oleks sündinud midagi iseäralist.

Arno Raag „Eesti Kirjanduses“ võib kõige paksema südamerahuga kirjutada: „Ameerika Kristuses“ ei püstita autor ühtki ideed ega püüagi seda teha. . .“



Võsu. Tee Esku kabeli juure

Juhan Jaik

Egipti printsess

Kogu päeva juba oli Himp seisnud suure kuuse all, kael poolloogas takka kõveras, lõug ninaga ühekõrgusel, nagu vastu sinist taevast. Selgluu juba valutas, kõht tõmbus krampi, aga tagajärge ikka veel ei mingisugust.

„Tule tagasi,“ hõikas ta paluvalt.

Nagu poleks ulatunudki ta hääle puu latva. Mitte vähematki liigutust ei tulnud vastuseks. Vihatuluke lõi välkuma Himbu silmis, mille pärast ta pigistaski laud. Kaob lootuski, kui märgatakse ta pahanemist ülal.

Arvas ka, et nii ei tule välja midagi. Ikkagi ei liigahugi, röögata või nii valjusti, et kuuse oksad rebe-nevad õhku.

„Tule tagasi,“ manitses ta nüüd meelitavalt.

Aga ei tulnud. Himp viskas enda puu alla pikali, silmad ladval. Ei või lasta silmist. Ealeski ta ei annaks andeks endale, kui ainsagi pilgu laseks minna kaotsi. Ei saanudki pöörduda mujale oma pilku. Nagu kõiega olid kinnitatud need puuladvas istuva linnu külge. Ja kui lind oleks lennanud õhku, oleks viinud kaasa ta ka Himbu mureliku silmapaari.

Juba päike vajus looja. Kadus öömustasse kõrge õuekuusk ja ta ladvas istuv lind.

„Tule tagasi,“ hüüdis veel Himp ahastades.

Kuid siis oli juba ümberringi kottpimedus.

Kaua olid püsinud vihmased ilmad. Jõekääru surutud tükike Himbu arumaad soostus. Jõgi ajas üle kallaste. Ei suutnud vaene mees aimata sadude lõppu, ei võinud teada, kui kõrgele tõuseb uputus. Vaid elu oli armas ning selle eest ta värises.

Meeleheitel ta laskis välja toast oma armsa linnu. Laskis kõigest selleks, et see asuks aiateibale kuulu-

tama ilmade muutumist. Kuid see, meeletu ja mõist-matu, pärast seisatamist aiateibas ja ilmade muutumist, mis ka kohe sündis, lendas üles kuuse latva ning Himp ei suutnudki teda enam sealt paluda alla.

Kas linde oli vähe või kas Himp poleks saanud kätte neid? Oi, küllalt oli linde, mets täis, maa täis, õhk täis, kuid sellist lindu ei olnud teist. Küll Himp oleks võinud pühkida kokku igasuguseid linde kas või kotiga, ent kellele neid vaja? Üksainus see oli, ime-lik olend, linnuõeline ime. Kuid nüüd ta ei tule enam tagasi.

Teadis üksiklane salavõime, tundis tuhat tarkade tarkust. Teadis ka seda, kuidas haududa linnumunast inimene. Raske oli see töö, äraarvamata hoolt nõudis looduse seadustest möödahilimine võimatuste piiri-mail. Loodus on valvas, ei temast saa kergesti hülida mööda. Pilgukski ei sule ta kõikenägijaid silmi, kuidas siis vedada teda ninapidi?

Ent Himp, haududes pääsu munal, tegi kõik, mis vana tarkuse järele pidi tegema. Kujutles ette juba, kuidas pääsumunast koorub tore neid, toredam kui need, kes omal ajal sündisid tedre- või pardimunadest. Linnumunadest võib sündida vaid naisi, üheski raama-tus ei räägita, et neist võib sündida ka mehi. Pardi või tedre munadest sündisid põhjamaa naised, kuid pääsukesed munadest sünnib Egipti printsess kolm-nurkse linikuga ümber pea, kaks noort etiioopi lehvi-tavad ta üle laia lainetavat sulglehvikut. Pääsukesed ju on pooliti aafrikaverd linnud, asi poleks kellegi ime.

Naisi on sündinud merivahust, neid on sündinud igasugustest jumalatest, on ka varesemunast sündinud orjatüdrukuid-vaeseidlapsi, kuid kui koorub pääsumu-nast muinasjutuline neid, kui see pikkade piinlevate



1) Karusnahkade kaupmees Hairulla Abdulin.



2) Kõbarategija m-lle Lulu.

ootuste järele ilmub kui nägemus, kui oma valge ihu särades saab igatsetud tööks — millise pimedusega lööks see vana Himbu silmi, kes harjunud nägema vaid luha rohelist tarnheina, jõe halli vett ja puude ja kändude tuhmi sammalt; millise olematu, orjastava rõõmuga see täidaks tema südant, mis tundud vaid ühetoonilist kaasaelamist loodusele, looma tundmusele sarnlevat metsastamislobu ning vaheta närvivat tuska sellisel järele.

Kuid siis jõudiski päev, pääsumuna õhuke koor pudenes ja sellest lendas välja — pääsuke.

Himp kraapis veriseks oma kuklataguse, sülitades enese kuivaks, sest asi oli äpardunud täiesti. Ei tulnud munast naist, tuli pääsuke. See pääsuke aga istus koldepörrule, vaadeldes üksisilmi seda suurt kahejalgist karvussekasvanud olendit, kes tema toonud ilmale kavalasti.

Pidi leppima Himp sellegagi. Armas oli ju pääsukegi kui ikkagi oma laps. Ja Himp siis paikas kinni toapraod, tõssumulgud lae all toppis savi täis, et ei pääseks lendu ta äpardunud sünnitus.

Nädalaid, kuid, aastaid juba elasid nad koos. Algul pisut võõras ja harjumata, see elu muutus lõpuks Himbule kõigiti köitvaks, sest ta oli märganud sadadel korral, et ta tiirhännas, nagu segaverd olevuses kunagi, peitus vähemalt osake inimhingest. Silmad sellel olid suured, pilgutles neid edvisavalt, suudki avas, nagu

tahaks rääkida, Himbu jutust sai aru — palju ei puudunud, et olekski naine. Ööks lendas magama toa kõrgemasse ja pimedamasse nurka, kaugele Himbu voodist — häbenes vist. Örritas Himbu teda püüdma, lasi siis vaesel mehel tundide viisi kolistada toas, hüpelda kahe jala pealt lakke, prantsatada ahju otsast vastu valusat põrandat, lasi komistusel tõmmata kaela vee-ämbri, kuni lõpuks sellest loost tühimedes mängis enese nagu kogemata Himbu värisevasse pihku. Ning siis ei rabelnud enam. Istus rahulikult oma kasuisa õlal, paitas tiibadega ta knobelist palet, tagus nokaga vastu ta valgeid hambaid ning itsitas oma kõige edevamat viisi.

Nii kadusid päevad, kuid nüüd oli tuba tühi. Pääsuke lendas kuuse latva ning ei tulnud enam alla.

Hoia kinni, mis on käes, ära jäta hooletult omapead hetkekski, olgu lindu või naist. Nagu lakkad valvamast — on läinud. See oli kõik tarkus, mille õpetas Himbule juhtunud õnnetus. Kuid see oli odav vastutasu, liig kallilt pidi ta maksma juba ette selle tarkuse- raasukese eest. Tarkus on tulus, kuid mis teeb sellega vanamees, kelle ülejäänud eluaastaid võib arvata sõrmedel. Tarkus on kasulik noorele, kui elu seda annab. Tarkus tasub end elus mitmekordselt. Aga vananevale mehele ei jää enam võimalusi tunda tarkuse suurt tulu, talle siiski oleks kasulikum ja vajalisem veel natuke elada enne oma päevade jäädavat kustumist.

Himp oli oma eluajal pildunud jõest kaldale palju kalu. Kõik need visklesid, looklesid, rabelesid kuni surid. Oli see saatuse kättemaks tuhandete kalade surma eest, et Himp pidi nüüd samuti viskama oma voodis? Pistis südames, torkis valusasti mõtteis ning valutas hirmsasti mälestusis. Ükski asend ei tundunud hea, keha kiskles otsegu krampides ning nii ta maadles voodis oma õnnetusvaluga kui uimasekslöödud süg. Ei olnud õhku hingamiseks, oli mingi jälg mürk ümber ringi, mida Himp pidi tõmbama oma kopsudesse. Sama lämmatav tundus õhk nüüd Himbule kui veest tõmmatud kalale. Kord kogu maailm muutus mustaks ta silmade ees, kord kõik lõi helepunaseks. Silmi praokile lüües Himp ei tunnud oma toa seinu ja kuski jõuetus teadvuses juba pesitses arvamine, et see surm tuleb nüüd nii ning sellega oleks kõigel lõpp. Elumullike lõhke lirtsatades ning ei jää järele enam midagi.

Pealetulnud uimastuses Himp nagu hakkas tundma lõoke meelekohtadel. Kordkorralt need kõvenesid ning imeliselt nendega samal ajal hakkas tulema tagasi ta teadvus. Ning ta oli kui uuesti sündinud, kui äkki märkas, et arvatavad lõogid meelekohtadel pole muud kui ukse tagant kuulduvad koputused. Keegi olevus pidi olema väljas, millest muidu see tagumine vastu ust.

Sai Himp avanud ukse, kui sügisöö kottpimedusest veeres toa nõgipimedusse keegi, kelle kuju oli raske seletella. Oli see libahunt? Need ju teevad vahel hulljulgeid tempe. Ronivad laupäevaõiti saunalavale ja heinaajal haaravad ära leiva kõige noaga heinalise käest. Või oli see näkk, kes ei jõudnud enam kannatada välja sügisest külma jõeveet?

Äärmuseni erutatud Himp otsis koldetuhast süsi, et süüdata pirdu.

Kui siis pիրrutule kuma lagunes laiali toa seinade vahel, tabas Himpu ränk ehmatus. Ta voodiäärel istus särav Egipti printsess. Hokku pigistatud põlved, käed külmalt kõrval. Vaid kohates Himbü pilku, ta silmad löid leegitsema, löi laiali käed, hüppas hooga Himbule kaela. Tahtis matta kinni ta hingamist, sadas suudlusi huulile, silmle, otsaesisele, käte kramplikult pigistades kaela.

Nii. Ta oli ikkagi saanud inimeseks, see pääsuke. See oli Himbule selge kahtlusetä. Ent ei see annud aega talle mõtlemiseks. Sadas ohtrasti kallistusi kohmetanud vanamehe kaela, igale kehaliikmele. Kuid eluaegsele erakule oli võõras kanda oma kaelas ligipigistunud naist. Kohmetusest toibunud hakkas tõrjuma tagasi põletavaid suudlusi, kaitsis end meeletlikult, nagu näljaste parmude eest. Kuid igale pole kippusid need lõunamaise iharuse näljased parmud, nii et Himp tihti pidi karjatama pöörase valu käes. Surmahirm, äsjasest ahastusest veel veres elutsev, tungis taas tulipunase varjuna vanamehe silmade ette. Ning äkilise hooga ta tõukas naise enda mant.

See nurkatõugatuna hakkas valama pisaraid. Himp, pungitades raskeid silmi, kogudes raskepäraseid meeli, istus voodil. Murdis pead halastamata, kuid see jõudis mõelda imevähe. Nähes naist istuvat paigal ja nutvat, rahunes temagi. Istuks ta alati nii, soovis Himp, ning kas või nutakski ühtlugu, ükspuha, kuid

ärgu tormaku kallale. Rahu peaks ikkagi jääma, kuigi naine majas.

Naise nutt paisus hulunguks. See otsis teed Himbü südamesse, kuid viimane kogu oma olemusega jälgis vaid naise liigutusi. Südagi tungis ta silmadesse, vaadeldes imelikku külalist otsegu läbi klaasakende. Nii see kestis kaua, kuni naise nuuksed, ammu juba kaotanud oma erutavuse kõrvadele, muutusid kummaliseks uinulauluks. Silmadki, nähes et naine ei kavatses uusi liigutusi, sulgesid oma väsinud aknad. Himp magas peadpöörivate juhtumuste rasket und.

Tõusis siis nurgast naine ning ligines Himbule. Haavatuse valust hell, põlnud ta liigutused järsud ega tormilised. Paitas õrnalt Himpü üle näo, üle krussunud habeme, üle krimpsunud otsaesise ja üle sammaldunud kaela. Lahtisest rinnast liugles pihk tasa-tasakesi üle. Kulmukarvade püstisunud read lükkas pehme sõrmega tasaseks. Juustes lehitsetes kui soe kevadtuul. Surus ta kareda käe vaevalt tunduvalt kahe pehme pihu vahele, kartes teha liiga.

„Ärka üles,“ sosistas ta talle kõrva ning tundus ta hääles sama mure, mis oli äsja Himbü suure kuuse all. Ärka üles, ära maga. Ma palun sind.“

Nii Himbügi hääle kuuldus korra paluvalt, nutt kurgus.

„Ärka, kallis. Sain inimeseks, et olla sulle naiseks. Ole nüüd mulle meheks.“

Noor elab oma südamele, vana magab oma väsimust. Ei tulnud vastust. Veel kaua kostsid palved ja äratussõnad koidust valgenevas kambriis.

Siis selgus naise pale, mis oli minuteid olnud mõttese vaibumise kumaruses. Ta tõusis istmelt. Tegid, mida ta teadis, et Himbü uni ei katkeks enam ealeski.

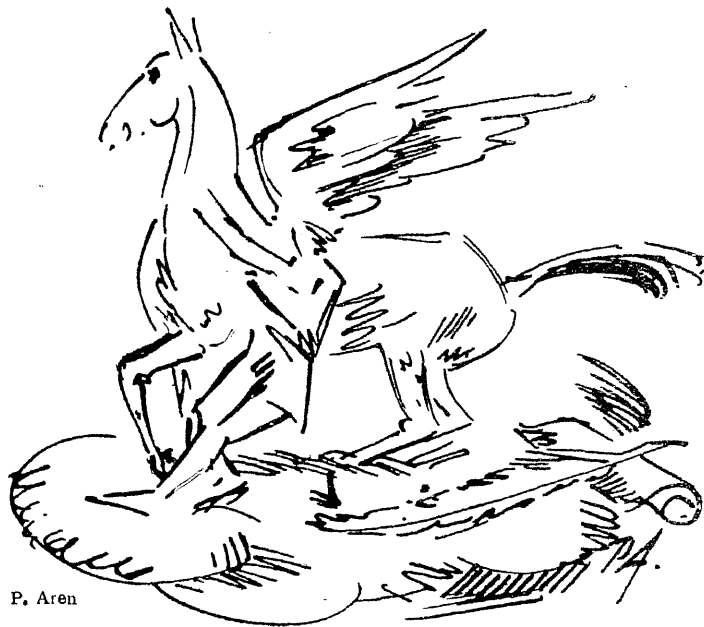
Avas inimkäl akna hommikusse.

Valguse kambri valgumisel kaovad sealt õised viirastused. Nõrgeneb pիրrutule kuma, kahvatab pikk pingivari põrandal, õine toahing, raskemeelne ja tumemõtteline, annab oma koha päeva hingele, selgele ja õõbralisele. Samuti vist või kuidagi teisiti Egipti printsess kahvatas valgusvooludes, vähenes päeva tõelikkuse tõustes, päikese seletav valgus lasi juba aimata sinikasmusti sulgi, valget kaelaalust ja kaheharralist saba. Oli jällegi pääsuke, kuid vuristas kohe vabasse õhku.

Kevadel tulid nad tagasi kahekesi — kaks pääsukest surnud metsaõnni räästa alla. Liueldes õhus ranna ja onni vahel kandsid nad endile kokku pesakese. Sinna aga tekkis nädalate jooksul suur trobikond näljaseid suid.

Teistelgi kevadatel see pääsukepaar tuli ikka tagasi sinna. Pesakond suureks kasvanud, viis pääsukeema selle läbi avatud akna tuppa vaatama voodis lehvavat luustikku. Ja kui õhtupimeduses kogu pere kogunes taas koduräästa varju, rääkis pääsuke-ema oma lastele imelisi lugusid, mis seotud selle onni kadunud peremehega. Isuga ja kergel hirmukohutusel noored pääsukesed kuulasid ema jutustust, kelle erutatud hääle tõi nendegi südamesse jubedust.

Kesköö saabudes ema hääle muutus vaevalt kuuldavaks vidnaks, kuni jäid magama kõik sügavasse unne.



P. Aren

Heinrich Helm

Anton Jürgenstein

(Ta 65. sünnipäeva puhul)

Anton Jürgensteini eluea aastakümned on jõudnud juba 5 aastat seitsme peale. Käesoleva aasta 1. nov. pühitses ta oma 65. a. sünnipäeva. Nimetatud päeva puhuks on kirjutatud alljärgnevad readki, püüdes anda lühikese kokkuvõtte selle praegu elusoleva vanema eesti ajakirjaniku, ärkamisaja ilukirjaniku, kriitiku, seltskonna- ja poliitikategelase elust ja elutööst.

Anton Jürgenstein on sündinud 1. nov. (v. kal. jär. 20. okt.) 1861. a. Vana-Vändras Ristla talu rentniku ja ühtlasi kingsepa kolmanda pojana. Isa asus tal varsti Rõusa mõisa piimarentnikuks ja siin hakkas viie-kuueaastasele Antonile esimest korralikku õpetust andma mõisaomaniku kindral-major v. Ditmari noorem tütar. Aga juba enne seda oli Antonil lugemine „Maa ja mere piltide“ abil õpitud täiesti selgeks. Nimetatud raamatus oli juttu vah-

vast külist Antonist, ja kes siis ei tahaks lapsepõlves teada, mis ta nimekaim kuski teeb, iseäranis veel, kui

Parikaste foto



Anton Jürgenstein

ta teeb midagi otse kangelaslikku? Varsti aga ostis isa oma äiaga kahepeale Vana-Vändra Axel v. Ditmarilt, „Piista“ talukoha ja Antongi asus sinna, kus esimesed aastad veetis talvel palgi-koormate otsas istudes ja suvel karjas käies. Karjapõlvest on Jürgensteinil haruldaselt head mälestused. Tolleaegse Jürgensteini ideaal oli veel: kütt või kalamees. Vallakooli teda ei pandud, sest see oli armetul järjel ja poiss oskas lugemist - kirjutamist isegi. Peale ülalnimetatud mõisaomaniku tütre oli Antonil olnud suureks abiks ta vanem vend Johann. Ja nii saadeti ta 12-aastaselt kohe kohalikku kihelkonnakooli.

Kaua poiss Vändras koolis käia ei saanud, sest ta vend Johann sai varsti Kodaveresse kooliõpetajaks

ja Anton läks sinna õppust saama. Alguses olid vanemad küll mõelnud, et koolitavad Antoni kirikuõpetajaks, kuid et vanem poeg Johann oli õppinud natuke purjutama, siis ei sõandatud noorema pojaga enam väga suurt riisikot ette võtta; ja ju sel ajal veel hüüdsõnaks, et kõik koolitatud mehed on hobusevargad. Ja nii käis Anton läbi veel ainult Valga kooliõpetajate seminaari. Kuid et see sel ajal oli parem õppeasutus kui nii mõnigi gümnaasium, on ammugi tuttav, samuti on tuttav selle kooli juhataja Zimse nimi. Juba seminaristina oli Jürgensteini kirjanduslik talent valminud nõnda palju, et ta võis ajalehtedele, muu seas ka Harry Jannseni saksakeelsele „Heimat'ile“ teha kaastööd. Seminaaris püüti õpilastes kõigi abinõudega, mis tol ajal kättesaadavad, äratada ja harida esteetilist maitset ja neid teha kõlbuliseks oma aegade pärastises elus vastavalt tarvitama. Selleks olid hästivalitud raamatukogu ja huvitavad kirjandusloo tunnid suuremaiks mõjumisabinõudeks. Ja see kõik ei ole Jürgensteini kohta jäänud viljata. Tuleb siinkohal aga kriipsutada alla juba Jürgensteini kodust kasvatustki. Ta isa oli suur laulumees. Kodust võis ta leida peale muude tolleaja tähtsamate raamatute Körberi „Sörve lauliku“ ja Jannseni „Eesti lauliku“. Oma isast kirjutab Jürgenstein ise: „Isa oli Jannseni juhatusel kihelkonnakoolist toonud kaasa uskli u iseloomu. Ristlalt peremees olles valiti ta kiriku võõrmündriks. Kui ta Ristlalt ära läks, loobus ta sellest ametist, aga veel „Piistal“ pidas ta mitmeid aastaid igal pühapäeval kodust jumalateenistust, kus alguses lauldi, siis jutluseraamatust loeti jutlust ja lõpuks jälle lauldi. Kui vanem poeg Juhan käis juba seminaaris ja Jakobsoni „Sakala“ viimaks läks ikka ilmalikumaks, siis loobus ka isa sellest jutluseelugemisest, mis kasvavatele poegadelegi nähtavasti ei meeldinud. Jakobsoniga oli isa isiklikult tuttav ja kange „Sakala“ poolehoidja, ehk ta küll ikka veel Jannsenistki kui oma vanast kooliõpetajast lugu pidas. Noorpõlve muljed on visad kaduma“. („Looming“ 1926. a. lhk. 148.)

Juba terve Vändra nurk on teataval määral tähtsaimaid avalikkude tegelaste hälle Eestis. 1836—1859. a. oli siin õpetajaks tuntud Karl Körber, kes eesti keeles avaldanud terveni 43 raamatut, kuigi enamasti vaimuliku sisuga. Siin sündis, kasvas üles ja hakkas oma „Sõnumitoojaksi“ välja andma eesti ajakirjanduse looja J. V. Jannsen. Koidulagi, kui Jannseni tütar, on pärit Vändrast. Hiljem elas siin, suri siin ja puhkab praegugi Vändras C. R. Jakobson. Vändras on veel sündinud ja elanud Ernst Peterson jne. Ka oli Vändra mõisaomanik Fr. von Ditmar üks neist vähestest balti sakslastest, kes püüdis hoolitseda eestlaste hariduse eest. Andis laenuks, õigemini kinkis Jannsenile „Sõnumitoojate“ väljaandmiseks raha jne.

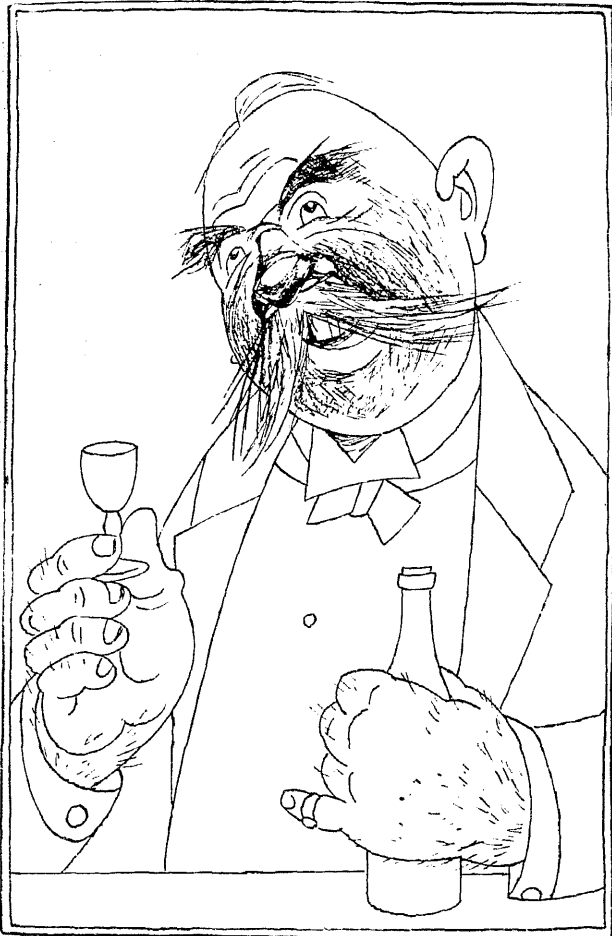
Seminaari lõpetamise järele asus Jürgenstein varsti jälle oma kodukohta Vändrasse, seekord juba kohaliku kihelkonnakooli juhatajana, millist ametit pidas üle kahekümne aasta.

1897. a. lõpul omandas Jürgenstein H. Prantsult ajakirja „Linda“, mille ta siis „...seab paremale järjele, nii et see hakkab leidma teenitud tähelepanemist“, nagu kirjutab „—1“ (J. Köpp) „Eesti Üliõpilaste Seltsi VI albumis“. „Lindat“, mille L. Suburg aastal 1887. asutanud, toimetas Jürgenstein algul ühes Prantsuga, kes lehe omandanud Suburgilt, kuid hiljem (a. 1903) läks see esimene eesti kirjanduslik ajakiri „Postimehe“, s. o. J. Tõnissoni kätte. Ka Jürgenstein oli ise varsti Tartus ja

sai 1. jaanuarist 1906. a. koha „Postimehe“ toimetusse. Sinna on ta jäänud kuni tänapäevani, ainult lühemaid aegu muude kohustuste pärast sunnitud olles sulepead kõrvale panema. Viimasel ajal toimetab Jürgenstein ühtlasi ka „Postimehe“ esmaspäevast kaasannet, kirjandus- ja pilke-nädalkirja „Sädemeid“. Niipalju Jürgensteini elukäigu faktidest, nüüd veel vähe tema kirjanduslikust loomingust.

Pikem ilukirjanduslik töö, mis temalt ilmunud, on juba 1883. ja 1884. a. Orajõel, Jakob Mamsoni juures kirjutatud neljajärguline kurblik luulelugu „Juta“. Müügile ilmus ta aastal 1886. See omal ajal väga kiitva arvustuse saanud näidend on loodud meie tuttava rahvajutu järele, mis kõneleb Endlast ja Jutast. Kuigi ta ilmunud „Tasujate“, „Vambolate“, „Aitade“ ja „Leilide“ ajajärgul, õigupärast küll natuke vanem, ei panda siin „Tasujate“ eeskujul pearõhku mitte teoses esinevate tegelaste lihastejõu demonstreerimisele, vaid katsutakse tabada seda kergesti haihtuvat õhuvina, mis sagedasti kurbuses rõõmustab ja mille puudumisel isegi kangelsed end vahel tunnevad abiutena, seda kombinatsiooni armastusest, õnnest ja ilust. Nagu seesugused asjad alati, nii kannatab seegi tragöödia liigrohke sentimentalismi all. Igatahes on see nõrkus suurem kui tegelaste karakterite kirjelduse puudulikkus. Sentimentalism aga oli tol ajal moes ja nii on „Juta“ selles suhtes oma aja laps. Ta on endale saavutanud aga suure populariteedi ja on märgitavamaid näidendeid Eestis.

Ilukirjanduslikku ei ole Jürgenstein peale „Juta“ enam suurt nimetamisväärist avaldanud. Selle eest on temalt aga sagedasti ilmunud suuremaid ja väiksemaid kriitilisi töid. Raamatusse on neist koondatud ainult väike osa pealkirja all „Arvustuslikud kirjatööd“. Suurem osa on aga laiail enamasti „Postimehes“, siis veel „Eesti Kultuuris“, („Noor-Eesti“ ja „Kreutzwaldi vabameelsus“) „Noor-Eesti“ albumeis, „Vanemuise“ juubelialbumis, „Eesti Kirjanduses“, „Loomingus“ ja seal-teal koguteostes. Muu seas ilmus temalt tänavuses „Loomingus“ nr. 2 katke oma memuaaridest pealkirjaga „Minu esimesed sammud“, millise kirjutuse põhjal on käesolevaski töös esitatud suurem osa Jürgensteini noorpõlve elu üksikasju. Edaspidi on loota Jürgensteinilt suuremat memuaarilist teost. Tema arvustused leidsid omal ajal ägedat opositsiooni iseäranis „Noor-Eesti“ tegelaste poolt. Jürgenstein soovitas, et noored kirjanikud endile võtaksid aineid ainult Eesti oludest, kuna ta kartis kirjanikke võõrail aineil kimpu jäävat. Tema kui vanema põlve tegelane eelistas enam ka vanemaid kirjanduslikke voole, iseäranis aga vanemat klassilist kirjandust. Noorte eeskujudeks aga ei olnud tol ajal Schillerid ja Goethed, vaid Nietzsche, d'Annunzioid, Baudelaire'id, Verhaerenid ja teised nende sarnased. Ja heideti siis noorte poolt Jürgensteinile ette, et „...tema pole kirjanduses kõigepealt otsinud kirjanduslikku, s. o. esteetilist nähtust, vaid moraalist ning ühiselulist“, ja et see „erapooletu ülevaatliku hindamise tee avamine“, millest härra Jürgenstein kirjutab, on kõike muud kui erapooletu ja ülevaatlik. Ning edasi: „...härra Jürgenstein on ainult ja ükski näinud seda, mis ta näha tahtis ja mis sündis tema süsteemi, kuna ta kõige selle kohta on sõge, mis sõdib ta süsteemi vastu“. Igatahes on aga ilusam, kui otsekohe ära öeldakse: „...härra Jürgenstein pole vähenõudlik, kui soovib, et meie usuksime ta esteetilisi ja ühiselulisi kohtuotsusi Noor-Eesti kohta nagu absoluutlikke



3) Restoraanipidaja Evald Topka.



4) Hiromant Eleonora Tuus.

ning viimseid tõesid...“, kui et endal lubatakse minna teise inimese meeli revideerima: „Üldse näivad härra Jürgensteini meeled nõudvat hoopis kangeid ja tusedaid võrdlusi ning pilte, et võtta mingisuguseid emotsioone vastu“. (Ülal olevad tsitaadid Tuglase „Kirjanduslikust päevaraamatust“). Vääriliselt hindab aga Jürgensteini tähtsust kriitikuna M. Kampmann, kes temast kirjutab: „Ta on küllalt vaimurikas, peenemaitseline ja teravmõtteline kirjanduse kohtunik, kujukas ja originaalne keele poolest...“ „Kui Jürgensteini arvustust le vahest vastu vaieldakse, siis ei sünni see igakord siiski mitte otsuste eneste pärast, vaid et ta asjalikkude arutuste keskel paiguti kipub ironiseerima, endale lubab vahel sarkasmi või julle vaatab ülevalt alla ja kaalub puudaliste vaevaeltega. See ei alanda iseenesest küll arvustuse väärtust, kuid kahandab ta mõju“. („Kirjandusloo pääjooned II jagu“ lhk. 256). Jürgensteini tähtsusest kriitikuna annab tõendust seegi, et teda enamasti igale poole, kus kirjanduse üle tarvis võtta hindavat seisukohta, kas teatavate kirjanikkude eraldamisel silmapaistvaiks (1919. a.) või muilgi kirjanduslikkudel võistlustel, on kutsutud kaasa otsustama. Sama Jürgensteini, kelle kohta „Kirjanikkude ringkonnas on põhjendatult või põhjendamatult heidetud nalja: „Kiidab Anton Jürgenstein üht teost, siis on see kahtlemata nõrk; laidab ta — siis on teos kindlasti väärtuslik“. (Ed. Hubel „Päevalehes“ 1925. a.). Kuid kui ülalolevast tsitaadist võib tekkida arvamine, et sama mõnitus „papa Jürgensteini“ kohta, nagu teda pilgates nimetatud, on lagunenud laia'i meie terves kir-

janikkonnas ja seal praegugi valitsemas, siis on see suur eksitus. Üldse on praegused kirjanikud, endised nooreestlasedki, oma kirjandusliku produktsiooni juba hallpäise kasuisaga praegu kõige paremas vahekorras. Eesti kirjanikkude toodangu kasuisaks võib Jürgensteini nimetada seepärast, et enamasti kõigi praeguspõlve tähtsamate kirjanikkude esimesed sulesünnitused on ilmunud „Lindas“ või „Postimehes“, milliseid lehti Jürgenstein sellal toimetas ja nii mitmele noore kirjaniku katsetõkeselegi trükituna ilmutumise võimaldas. Igatahes on Jürgensteini ja Noor-Eesti vaheline teravus nüüd juba minevikus ja nende vahel kui isiklikult nii kirjanduslikultki valitsemas sõprus. Peab tähendama, et siin on tulnud lepitus mõlemalt poolt. Kirjanikud on osalt pöörnud kodumaistele ainetele, tunnistades õigeks Jürgensteini endised väited, ja Jürgenstein on ka nende saavutusi hakanud hindama, pooldades iseäranis nooreestlaste kirjandusliku vormi väljaarendamist ja keelelisi uuendusi. Viimased on ta tunnistanud otse tarviliseks, nimelt „Fausti“ tõlkimise puhul.

Jürgensteinilt on ilmunud ka paar-kolm huvitavat raamatut eesti kultuuri ajaloo kohta. Nimetaksime kõigepealt „Kultuurilist ja poliitilist nipet-näpet Eesti lähemast ja kaugemast minevikust“, mis sisaldab peamiselt autori isiklikke, kuid ka meie üldise kultuuri ajaloo jaoks nii tarvilikke mälestusi. Siis on talt veel ilmunud „Huvitav peatükk Eesti minevikust“, millest ta ise hiljem välisministeeriumi ülesandel kirjutas saksakeelse kokkuvõtte, mis ilmus soome ja läti ajakirjades. Edasi ilmus

alles läinud aastal Jürgensteinilt igal pool kiitva arvustusega vastu võetud raamat „C. R. Jakobsoni elu ja töö“. Kuigi see ei ole põhjalikum teos meie tähtsama rahvamehe üle, on ta vähemalt nii öelda kõige „soojem“ raamat, mis Jakobsonist kirjutatud. Tuleb see „soojus“ sellest, et Jürgenstein on püüdnud, kus iganes võimalik, käsitatava isiku samme psühholoogiliselt põhjendada. Selles töös tuleb kõige selgemini avalikuks Jürgensteini ajalooliste ainete käsitamisoskus. Ka „Postimehe“ juubelalbum on suuremalt osalt (peale „Postimehe“ kaastöölise biograafiate) A. Jürgensteini kirjutatud.

Nimetamata ei taha ka jätta, et Jürgenstein juba 21-aastase noormehena, a. 1882, kirjutas poliitilise broschüüri „Erapooletud mõtted Eesti koduste parteide kohta“, mis omal ajal trükiti ilma autori nimeta ja nüüd juba ammu müügil lõppenud. Selles broschüüris esitatud väited Jakobsoni, Jannseni ja teiste vanema põlve tegelaste vahekorra kohta on kõige hilisemal ajal tunnistanud õigeks mitme eesti ajaloo uurija poolt.

Nüüdki pole Jürgensteini sulg veel puhkamas. Praegu on temalt ilmumisel haridusministeeriumi kulul ja Eesti Kirjanduse Seltsi toimetusel lähemal ajal ilmuvas „Eesti entsüklopeedias“ Eesti ajakirjanduse ajalugu jne.

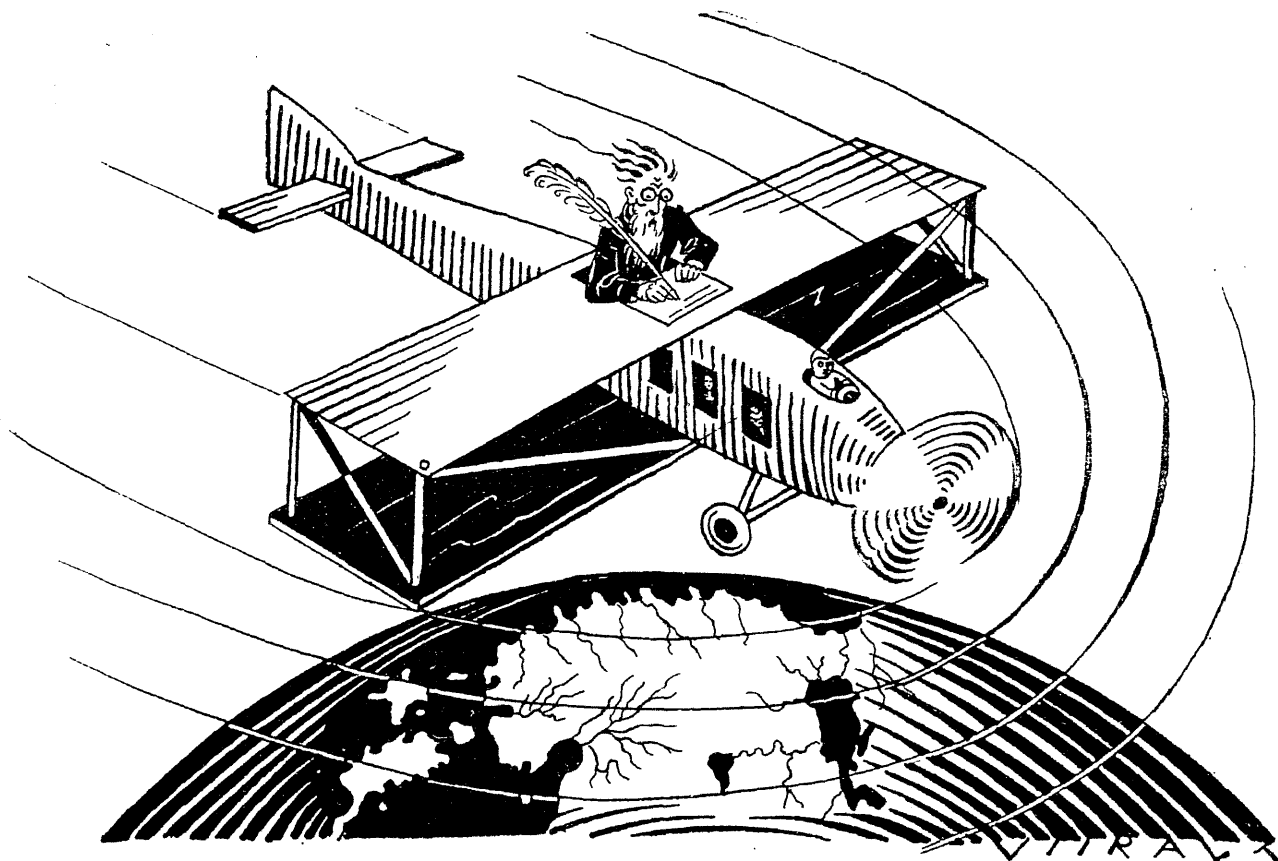
Et Jürgensteinil üldse kirjan. talent väga vara valmis, siis hakkas ta ka kirjan. varakult tegutsema. Ta suurem noorpõlve töö on juba 14-aastaselt tehtud Franz Hoffmanni noorusjutu „Walter ja Hugo“ tõlge, millega juhtus veel koguni niisugune lugu, et Jakob Kõrv ta andis trükki Antonile teatamata. Peale siin-seal ajakirjus ilmunud tõlgete on Jürgenstein avaldanud veel era-raamatuna tõlgeteose „Vändra jutumees I.“ Temalt ilmunud tõlgete seast kunstilise väärtuse poolest esikohal on aga Goethe „Fausti“ I jao tõlge. Ka selle töö eest sai Jürgensteinile osaks üldine kiitus. V. Ridala kirjutas sel puhul: „Peab tunnistama, et A. Jürgensteini „Fausti“ tõlge on väga tähelepanev kirjan. sündmus Eesti kirjan. viimase aja arenemises“. Tõlkinud on Jürgenstein veel raamatu maailmasõja tekkimise põhjustest „Suur Ilmasõda“ I. (II anne ei saanud ilmuda kitsaste tsensuuri olude pärast). A. Jürgensteini tõlgetöö on ka „Napoleon ja eelviimane ilmasõda“.

Nimetamist väärib ka, et Jürgenstein väljaspool kodumaad, leides sealsete tegelaste keskelt endale tuttavaid ja soovitajaid, välismaa ajakirjandusele ja teaduslikku-

dele raamatutele kaastööd tehes Eestist on annud laialist informatsiooni. Saksa ajakirjas „Aus fremden Zungen“ on Jürgenstein omal ajal avaldanud kirjutuse Eesti kirjan. tegevusest küsimustest. Soome konversatsiooni leksikonis on ta kirjutanud meie tähtsamate riigitegelaste (Tõnissoni, Pätsi, Laidoneri) elulood ja Rootsi konv. leksikonis artikli „Eesti vabariigi üle“. See juba paari aasta eest ilmunud kirjutus on esimene ja küllalt põhjalik töö Eesti kui vabariigi üle välismaa teaduslikus raamatus. Väikesed võõrakeelsed päevalehed, mis ilmusid omal ajal „Postimehe“ juures, venekeelne «Маленькая газета» ja saksakeelne „Das kleine Tageblatt“, olid enamasti Jürgensteini kirjutatud ja redigeeritud.

Kuid Jürgenstein ei ole Eesti avalikust elust osa võtnud ainult sulemehena, vaid ka poliitika- ja seltskonnategelasena. Nii oli ta juba omaaegse vene riigiduuma saadik, siis eesti vabariigi ajal oli ta kord ka riigikogu liige. Võib veel nimetada, et poliitikategelasena ei ole Jürgenstein olnud mitte ainult duumade ja riigikogude saadik, vaid oma lehes avaldab ta nüüdki sageli kirjan. tegevuse arvustustega ja oma pika eluea jooksul kogutud huvitavaist ja väärtuslikest elamusist soojade memuaaride maalimisega vaheldamisi poliitilisi artikleid. Ja viimaseid igatahes sagedamini kui esimesi. Vaevalt aga paneb läbematu lugeja tähele nende artiklite all olevat alalist vähenõudlikku „A. J.“-d. „Postimehe“ juures ongi Jürgenstein toimetuse liikmena peale vastutava toimetaja veel selle lehe poliitiline toimetaja. „Erapooletute mõtete...“ autori poliitiline läbinägevus ei ole veel kustunud. Neid „Erapooletuid mõtteid...“ on peetud Jürgensteini poliitilise ande ettekuulutajaiks ja neis läbiviidud juhtmõtteid arendab Jürgenstein nüüdki ühtlugu edasi, kuigi enam mitte erapooletuse sildi all, vaid poliitilise partei tegelasena. Sellega võib seda ka vabandada, kui ta nüüd enam sageli ei suuda jääda erapooletuks kõrvaltvaatajaks.

Oma lapsepõlves karjas käies oli Jürgenstein võidelnud suure kulliga, sarnase kulliga, kelle üks tiib siis, kui teda teist tiiba pidi selga võtta, jookseb mööda maad järele. Kuid ühes kaaslasega oli väike Anton saavutanud võidu. Poliitilises elus on Anton pidanud võitlema nii mitmeigi „kulliga“, kas või omaaegse vene keisririigi „kulliga“. Kes millalgi võitjaks tulnud, ei ole koht siin arutada, tähendame ainult, et poliitilises elus on tulnud Jürgensteiniga arvestada ikka kui kaaluva jõuga.



Nordicus

Prantsuse ajakirjandus

Prantsuse ajakirjandus on praegu üle 300 aasta vana. Esimene perioodiline väljaanne ilmus 17. aastasaja algul ja esimene ajakirjanik, kelle nimi teada, oli keegi arst Théophraste Renaudot, kes suri vaesena, nagu suurem hulk ta järeltulijaid. Järgnevad aastasajad töid ajakirjanduse põllul vaheldamisi lopsaka õitsengu ja viljatu kuivuse ajajärke. Üks ülikülluse perioodidest oli suure revolutsiooni aeg: igal erakonnal, igal mõttevoolul, igal väljapaistvaval mehel oli oma häälekandja. Oli „Kuninga Sõber“, oli „Õigluse Sõber“, „Rahva Sõber“, „Sanktülottide Sõber“. Ja mäherdusi veidraid nimesid: Les Actes des Apôtres (Apostlite Teod), Le Père Duchesne, Le Compère Mathieu, La Chronique Scandaleuse jne. Kuid kõik need surid ühes revolutsiooniga. Järgnesid hõreda kuivuse, lämmastava tsensuuri ajad.

1835. aastal seati sisse esimene ajalehtede tellimine. 1836. a. ilmus esimene veerualune romaan — omast kohast tähtis aastaarv prantsuse ajakirjanduse elus.

1868. hakkas Rochefort andma välja oma kuulust „Lanterne“, millega ta kukutas teise keisririigi.

1881. aastast on pärit ajakirjanduse seadus, mis praegugi Prantsusmaal maksev. See on prantsuse ajakirjanduse Magna Charta, ta Suur Vabaduste Kiri, mis talle annab peaaegu piiramatut vabadust kõike kirjutada, kõike avaldada, kõike arvustada, kõigele tungida kallale, isegi

eraisikuile. Muidugi on toimetaja kohtu ees vastutav kuriteoliste avalduste eest, mis ta lehes ilmunud, samuti on eraisikud kaitsnud diffamatsiooni eest, kuigi mitte kaugeltki niisuguse valjusega nagu seda teevad näiteks briti seadused. Seepärast võib olla kannatabki prantsuse ajakirjandus nii suurelt schantaashi pahe all. On isegi lehti, kes sellest elavad.

Kuid seegi Suur Vabaduste Kiri pole vaba määrustest, mis ajakirjanikkudele enestele paistavad ebaõiglasena ja mille üle nad mitmel puhul avalikult on pahanud. Nii see kurikuulus paragraaf, mis kohustab toimetust ära trükkima iga lehes puudutatud või arvustatud isiku vastuse samal kohal ja sama trükkiga nagu kirjutus, mis kutsunud välja selle vastuse. Ei saa salata, et see määrus on annud juhust mõnelegi väärarvitusele. Ta on võimaldanud kritiseeritud autoreil või näitlejail endi kasuks mahutada lehte terveid kiituse-artikleid; ja on olnud juhtumeid, kus mõni kaupmees, keda lehes riivatud, on kasutanud juhust, et seaduse paragraafi najal kogu oma kaupade hinnakirja avaldada maksuta lehe tekstis. Nagu öeldud, on ajakirjanikud vahetevahel selle paragraafi vastu protesteerinud, kuid ta on siiski jäänud püsima, seadusliku enesekaitse kindlustusena. Liitati on üks 1919. aastal vastuvõetud seadus selle määruse valjust leevendanud: vastus tohib sisaldada sama palju ridu



5) „Seltskonna lõvi“ hasart-mängija Charly.



6) Baaridaam m-ile Mizzi

nagu asjaomane artikkel, kuid igal juhtumusel mitte üle 200.

Prantsusmaal on kombeks lehti jaotada kahte suure liiki: informatsiooni-lehed (journaux d'information) ja erakonna-lehed (journaux d'opinion ehk de combat). Esimesteks nimetatakse seesuguseid, mida ostetakse ja loetakse selleks, et teada, mis maailmas sünnib. Need lehed kulutavad siis ka palju selleks, et hästi, kiiresti ja täieliselt olla informeeritud kõigist sise- ja välismaa sündmusist. Nad panevad pearõhku faktide, sündmuste jutustamisele ja hoiduvad nende kohta vahetumalt oma arvamist avaldamast. Publik saab nii mulje, nagu oleksid nad „erapooletud“, mis muidugi on ekslik, sest erapooletus isegi kõige lihtsama sündmuse jutustamise juures on ju inimlikult võimatu. Õigem oleks öelda, et nad ei väljenda oma arvamist avalikult, vahetumalt, vaid sugereerivad selle lugejale faktide esitamise viisi, ühtede faktide ülespuhumise, teiste mahavaikimise või vähendamise läbi. Enamjagu neist lehtedest on alati, suuremal või väiksemal määral, valitsusesõbralised, ükskõik misugune antud silmapilgu valitsus ka ei oleks. Kuna neid ei seo avalikult väljendatud arvamine, siis on neil seda kergem olude järele muuta oma tõelist, väljendamatut arvamist.

Kõige rabavama näite seesugusest vaadete püsivusest nende muutlikkuses on vahest annud „Journal des Débats“ aastal 1815, Napoleoni tagasituleku puhul Elba saarelt. Kui pakkusaadetud keisri maabumine Juani lahes sai teatavaks, avaldas see lugupeetud leht ägeda artikli „võimuanastaja“, „verejanulise inimeste õgija“ vastu. Järgmisel päeval aga oli inimeste õgijast saanud juba „Tema Keiserlik Majesteet“.

Informatsiooni-lehtede hulka kuuluvad praegu prantsuse jõukamad lehed, nagu „Le Matin“, „Le Journal“, „Le Petit Parisien“, „Le Petit Journal“ jne. Nende hulka võiks arvata ka „peenema seltskonna“ lehti „Figaro“, „Gaulois“ ja „Excelsior“.

Erakonna-lehtede ülesandeks on kõigepealt ühe teatud idee eest võitlemine. Siia kuuluvad L'Action Française — kuningriiklaste häälekandja, L'Humanité — kommunistide leht, mida Pariisis armastatakse hüüda Nõukogude ametlikuks häälekandjaks, L'Oeuvre, L'Ere Nouvelle, Le Quotidien — pahempoolsed lehed, eriti viimane neist, kes on puhta pahempoolse kartelli mõtte eestvõitleja (Herriot' leht). Erakonna-lehel on loomulikult kaugelt raskem oma arvamist päevast teise muuta, sest ta on seotud oma doktriiniga, oma põhimõtetega, mida ta iga päev avalikult kuulutab. Suurem osa neist leh-

tedest on määratud ideoloogilise lugemismaterjaali mu-
retsemiseks oma poolehoidjale ega suuda pakkuda täie-
likku informatsiooni sündmuste üle, välja arvatud mõ-
ned üksikud, nagu Le Quotidien. On huvitav märkida,
et nii tugeval ja hästi korraldatud erakonnal nagu sotsia-
listid, puudub oma häälekandja Pariisis, kuigi selle tar-
vidusest partei kongressidel alaliselt kõneldakse.

Eelmainitud lehed on kõik hommikulehed. Lõuna-
ja õhtulehti on terve rida, alates väga raskekaalulistest
ja lõpetades hoopis kergetega: Le Temps — mõõdukas
valitsusleht, väga „tõsine“, Le Journal des Débats, La
Liberté, L'Intransigeant, Paris-Soir, jne.

On raske tõendada, et prantsuse lehe välimus jätkaks
väga meeldiva mulje. Prantsuse leht on kõigepaalt
väike, kui kaustalt nii lehekülgede arvult, võrrelduna
inglise, ameerika või skandinaavia lehtedega. On raske
kujutada ette prantsuse lehte üle 8-küljelisena. Enamasti
seisab ta koos isegi ainult 4 või 6 leheküljest. Ka tema
vastab selles suhtes prantsuse vaimu üldisele laadile,
mis tunneb võrastust kõige „kolossaalse“ vastu, kõige
vastu, mis ei anna end hästi üle näha, valitseda või
juhtida ühe inimese vaimust või kätest. Võib olla, et
selle taga peitub ka pisut organiseerimisvõime puudust.

Teiseks ei patusta prantsuse leht iial oma paberi
ega trüki liigse headusega. Ta on selleski suhtes kok-
kukõlas muude igapäevase tarviduse asjadega sel maal:
raamat, mida loetakse, rõivas, mida kantakse, isegi kohv,
mida juuakse, on kaugel esmajärgu kvaliteedist.

Kuid keegi ei saa eitada, et prantsuse leht sisult
poleks toimetatud huvitavalt. Kõigepealt materjaal, mida
ta pakub, on korraldatud hästi. Ta on ülevaatlik. Ta
on täieline vastand ameerika lehtedele, milles kõik tea-
ted — poliitilised sündmused, kohtuprotsessid, teatri
ettekanded — on esitatud läbisegi paisatutena ja ühe-
suguses anekdoodi stiilis.

Maailmasõda on prantsuse ajalehtegi toonud suuri
muudatusi. Kahekümne aasta eest ei näinud prantslasele
olevat mingit huvi selle vastu, mis sündis väljaspool tema
„maheda maa“ piire. Nüüd aga on ta ajakirjandus väga
hästi informeeritud kõigest, mis sünnib maailma viies
osas, olgugi et ta ei armasta peatuda asjadel, mis talle
on ebameeldivad. Harilikul prantsuse lehelugejal pole
näiteks mingit tõelist ettekujutust sellest, kuidas Ameer-
ika praegune valitsev erakond hindab Versailles'i le-
pingut. Kogu prantsuse publik teab, et Ameerikas on
rida avalikke tegelasi ja juhtivaid mehi, kes pooldavad
sõjavõlgade annulleerimist, kuid ta on täielises teadma-
tuses sellest, et nende meeste hulgas pole ühtki, kes ei
nõuaks annulleerimise vastutasuna Euroopa desarmee-
rimist...

Poliitilise reportaashi alal on viimastel aastatel eriti
lainud moodi nii-nimetatud „suured reportaashid“ ehk
„suured ankeedid“. Jõukamad lehed saadavad välja oma
parema reporteri, mitte ainult sisemaale, vaid väga sage-

dasti ja isegi sagedamini mõnda välisriiki, et koha peal
tutvuda ühe teatud küsimusega või küsimuste kom-
pleksiga ja sellest lehes kirjutada. Nii käis romanist ja
ajakirjanik Henri Béraud „Journal'i“ ülesandel Moskvast
ja Berliinis. Tema muljed ning kokkuvõtted Nõukogude
Vene ja Saksa olude üle, mis kohe peale „Journalis“
avaldamist ka eriraamatutena ilmusid, leidsid haruldase
menu. Stéphane Lauzanne reisib „Matin'i“ ülesandel,
Helsey käis hiljuti „Journal'i“ poolt Türgis olusid uuri-
mas jne.

Erakondade võitlus, riigivalitsemise asjad erutavad
lõunamaalase kirgi alati enam kui põhja inimest, kes
andub rohkem spordile ja loodusele. Seepärast on loo-
mulik, et prantsuse lehes poliitilistel sündmustel on
tähtis koht, eriti parlamendi vaielustel. Kõikide täht-
samate hääletuste puhul trükitakse ära harilikult kõikide
poolt- ja vastuhääletajate nimed. Iga toimetuse on ühen-
datud saadikutekojaga eritelefoniliini kaudu ja tähtsa-
mate istungite aruanded telefoneeritakse otsekohe toi-
metusse. Parlamendi reporterid, kes enamasti kaua oma
ametit pidanud ja kõigisse Palais-Bourboni intriigidesse
pühendatud, ei suuda lõpuks ka ise hoiduda andumast
poliitiliste kirgede pa avikule, ja neile ei panda tava-
liselt pahaks, kui nad mõne kärarikka istungi tormi
oma häältega suurendavad.

Ometi ei too suured informatsiooni-lehed enamasti
mitte nii-nimetatud poliitilist juhtkirja. Võib öelda, et
selle aset täidab teatud mõttes üks rubriik, mis omane
ainult prantsuse lehtedele, nimelt „kroonika“. See rub-
riik, vähe teisel kujul kui praegu, on kord olnud suures
aus prantsuse ajakirjanduses. Temaga on ühendatud
mälestatavad nimed selle ajaloos: Henri Fouquier, Au-
rélien Scholl, Nestor Roqueplan... Meiepäevine kroo-
nika käsitleb harilikult mõnd päevaküsimust, enam
või vähem põletavamalt, kõikidelt võimalikudelt aladelt.
Ta ei tohi olla väga pikk, ainult mõnikümne rida, ja
üks ajakirjanik on öelnud, et ta peab sisaldama 50%
tervet mõistust, 30% paradoksi, 10% rahulolematust ja
10% schoviaalsust. Ta sisaldab ikka mingit moraali, ja
et prantslasele meeldida, peab ta mõõdapääsmata olema
„vaimukas“ ja kellegi või millegi vastu avaldama rahul-
olematust. Selle shaanri kõige populaarsem ja tõesti ka
väga populaarne esitaja on praegu Clément Vautel,
kelle „Minu Film“ ei puudu „Journal'is“ ühelgi hom-
mikul.

Kuid kõneldes suurtest ankeetidest, poliitilisest
informatsioonist ja Clément Vautel'ist, oleme unustanud
selle, mis on prantsuse lehe üheks kõige suuremaks
tõmbeabinõuks publiku juures ja mille suhtes — et kas
või ainult varjukülgede poolestki olla suurte väärliline —
vissisti üksnes eesti ajakirjandus temaga suudab võis-
telda. Need on kõmulised kohtuprotsessid, kuriteod,
suurejoonelised pettused jne. Millegi peale pole prant-
suse leht nii maias kui ühe „kauni roima“ — un beau



7) Poksija Mats Lops.



8) Ajakirjanik.

crime — peale, millega võiks täita veerge ja hoida publikut põnevuses päevade ja isegi nädalate viisi. Kõige tarvitavam on muidugi kuritegu armuloo alusel, eriti kui see on mõni rikas ja üldiselt tuntud ärimees või pankur või muud selle sarnast, kes oma naise armukese — mõne noore spordimehe näiteks — viimase magamiskambris laseb maha jne. Ja niisuguseid lugusid jätkub siin.

Mis aga meid seejuures iseäranis huvitab — mõeldes Eesti peale — on see: kui palju on selles kuritegude külluses süüdi lehejuhataja rahaahnus, kes lugejat toidab järelejätmata tapmistega ja pettustega — ettekäändel, et lugeja seda ise nõudvat (nagu hiinlane oopiumi, sest et ta valge müüja eest kuhugi ei pääse).

Teine abinõu lugejate arvu tõstmiseks on veerualune romaan, mis huvitab peaaesjaliselt naislugejaskonda ja ilma milleta pea ükski prantsuse leht läbi ei saa. See on suuremalt osalt kirjandusliku väärtuseta, kuid on ka erandeid. Nii ilmus esimest korda „Temps'i“ veeru all varakadunud Louis Hémon'i romaan „Maria Chappdelaine“, mis pidi kujunema kõige rabavamaks menuks prantsuse kirjanduslikul turul viimase pool-sajangu jooksul.

Kuid kes teab, kõige paremaid tagajärgi lugejate püüdmises ei anna ükski neist abinõudest, millel ikkagi

veel kirjanduslikku lõhna juures. On tulnud tarvitusele üks uus võte, täiesti võõras kirjandusele: igasugu võistlused (concours), mis kujutavad endist enam-vähem varjatud kujul loteriisid. See võte pole õigem öelda mitte uus, kuid teda pole varem kasutatud seesugusel määral ega seesuguse mõjuvusega. Iseäranis ristsõnad olid viimastel aastatel moes. Ja esimestena auhinda-dena jagati välja pärlikeesid, karvnahkseid mantleid, automobiile ja isegi suvemaju.

Nende puhasariliste „lehetäidete“ kõrval on surutud kaunis kitsale pinnale puhtale kirjandusele ja kunstile pühendatud rubriigid. Muidugi, kirjanduse, kunsti, muusika ja teatri arvustus elab ikka veel, iseäranis viimane neist. Kahjuks aga just teatri arvustus on nii kaugel nagu ette kujutatav erapooletusest, õiglusest ja tõsisest hindamisest. Dramaatilised autorid on ühtlasi arvustajad, keegi ei soovi pahandada teatri direktorit, ollakse sõprade ringis ja kiidetakse vastastikku teineteist, ja publik ei tea iial, kus lõpeb arvustus ja algab kuulutus. Kriitikud ise on seda ebakohta arutanud ja ikka käsi lahutades tulnud otsusele, et ei saa midagi parata ega parandada.

Sport, mis prantsuse ajakirjanduses on pealesõja-aegne nähtus, võidab ikka enam ja enam veerge. Suuremal osal lehtedest on erilised spordiosakonnad

oma toimetajaga ja suurema või väiksema arvu reporteritega.

Naiste osakond, milles peajaseliselt käsitletakse moode, ei puudu ka pea millalgi, vähemalt teatud päevadel nädalas.

Lõpuks ei või jätta märkimata üht olulist joont prantsuse ajakirjanduse ilmes. Prantsuse vaimuelu peaaegu absoluutse tsentralisatsiooni juures ja selle domineeriva osa juures, mida ses elus mängib Pariis, ei olnud provintsi lehtedel kuni viimase ajani mingisugust tähtsust, seda enam, et prantslane kiiret informatsiooni

ei hinnanud ja et temale kõige tähtsam oli ideoloogiline lugemismaterjal, mida pealinna leht talle pakkus. Kuid peale sõda on prantslasegi juures kasvanud maitse värskes sõnumi järele ja kuna Pariisi leht jõuab provintsi päeva võrra vananenuna, siis on mõned nõnda nimetatud regionaal-lehed omandanud juba väga suure tähtsuse ja leidnud laialist levimist; nii La Dépêche de Toulouse, ainus suurem sotsialistlik päevaleht, La Petite Gironde, mida loetakse Bordeaux's ja Gascogne'i maakonnas, Le Petit Marseillais (Provence'is), L'Ouest-Eclair (Bretagne'is ja Normandie's) ja mõned teised.

Eerise õunad.

M. J. Eisen.

*Mis Eerise õunad veernud
On Eestile vaenuks nüüd?
Kõik mõisted nad ümber pöörnud,
Kaim kaimule otsib süüd.
Näe, erakond venda vennast
Meil lahutab nii kui kiil,
Täis puhutud laiutab ennast
See, teine nii kui siil.*

*Ei kuulu sa samasse kilda,
Siis saanud kui linnupriiks,
Nad purustand sinult silda,
Mis viha alt veel su viiks.
Haiks õgivaks mõni mainiks
Parteitastest igameest,
Kaim kaimule saab kui Kainiks
Või müütab ta seekli eest.*

*Et võlu ma aga pole,
Ei parandust tuua või,
Et lõppeks see olek kole,
Mis erakond Eesti löi.
Kuid ühte ma võin: üks palu,
Et kaoks see vihavaim,
Käe teisele annaks talu,
Kaim kaimule oleks kaim.*

*Siin velfid, siin gibeliinid!
Nüüd kuulda nii igal pool,
Siin mürtsavad mehe miinid,
Seal möllab kui mudakool.
Sul kallataks kaela tõrva,
Et tõmmu sa nagu tont,
Päevpäevalt sul kostab kõrvu,
Kuis oled neil koerte kont.*

*Kui Lapimaa võlu oleks
Ja võluda oskaks ka,
Parteisid meil enam poleks,
Mis täidavad kogu maa;
Nad manaksin päris põrgu
Vanapagana meeleheaks,
Ei vastu neid võtmast tõrgu,
Saab kõigile neile peaks.*

Mälestusi Peterburi boheemkonnast

Meie ajal ei ole sõna ja mõiste „rahvusvaheline“ mitte iseäranis armastatud, sellest hoolimata on terve rida avaliku elu nähtusi vastuvaidlemata rahvusvahelised ning jäävad selleks, kuigi need nähtused tahaksid paista rahvuslikkudena.

Nõnda ei ole rahvusvaheline mitte üksnes proletariaat, kes Karl Marxi vaga soovi järgi kogu maailmas peab ühinema, vaid rahvusvaheline kaugelt suuremal määral on tema vastakpool, kõrgem aristokraatia, keda ühendavad juba tema sugulassidemed, hoopis kõnelemata huvide ühisusest.

Rahvusvaheline on ka see haritlaste klass, kes end käsitleb vaimuaristokraatiana, aga tõeliselt on vaid liig sageli vaimuproletariaat, nimelt boheemkond.

Kuigi need seltskonnakihid tänu teatud välistingimustele, vaimu iselaadi tagajärjel ja mitmesugustel muudel põhjustel on vastuvaidlemata rahvusvahelised, üldiselt võttes Neeva kallastel toovad esile samu tüüpe, mis Isari kallastel, ja Pariisis enesest koorivad välja ilminguid, mis on sugulased Berliini omadele, siiski ilmutavad need tüübid ometi teatud varjundeid, mida võiks nimetada „rahvuslikkudeks“, kui nad ei oleks ennem „kohalikud“.

Nood haritlased, kes varemalt „Café des Westens'is“ ja nüüd „Romaani kohvikus“ Berliinis päevast päeva kokku tulevad, ei ole mitte hoopis samad kui too rahvake, mis koguneb „Centrali“ või „Herrenhoff“ Viinis või Pariisi „Café du Dôme'i“. Neil on omad eristavad märgid, välised ja sisemised, kuid lähemal vaatlemisel astuvad need tunnusemärgid sootuks tahaplaanile tolle tähtsama ühise ees, mis teeb neid rahvusvaheliseks. Kõige rohkem raamist välja kaldub Vene boheemkond. Ma kõnelen muidugi ainult tollest boheemkonnast, mida tunnen isiklikult, nagu ta Peterouris, Venemaa vaimu elu tsesentris, enne maailmasõda elas oma elu. Siin põhjustab erivarjundeid juba see asjaolu, et boheemkonna koonduspunkt, kohvik, on puhas lääne-euroopaline nähtus, mida Venemaal asendab restoraan. Lääne-Euroopa kohvikus võid oma kaheksatunni-tööpäeva sooritada tassi mokka juures ja seejuures nautida läbi kõik ajakirjad ning -lehed, mida sulle mõni lehe-Jean või -Fritz toob põlislauda, kus päevast päeva võid kohata omi sõpru ja kolleege. See kõik oli Peterburis võimatu. Peterburi restoraanid olid peamiselt lõbustusasutused,

ei tundudki ajalehelauda, välja arvatud üks lokaal, nimelt saksa õllerestoraan „Leinner“, ja neist lokaalidest oleks see isik halastamatult heidetud välja, kes pudeli limonaadi juures tundide kaupa oleks mõelnud istuda põlislauda taga. Ja isegi haritlastest meelsasti külastatud kuulus restoraan „Viin“, venekeeli „Veena“, ei teinud sellest reeglist erandeid, sellest hoolimata, et tema omanik Ssokolov oli ilmne sõber boheemkonnale, kellele ta mitte kõige viimases järjekorras võlgnes omad miljonid.

Peterburi boheemkonna kogumiskohtade *genius loci* oli ilmsesti aurune ja see ise juba põhjustas kogumistele teissuguse meeoleolu, teissuguse koloriidi. Kuid see tähendab lõpuks ainult seda, et alkoholirõõmsa vene boheemkonna põhiolemus koorus kergemini välja kui kohvijoova lääne-euroopa oma. Olemuse põhi oli aga samasugune Peterburis nagu Berliinis, see oli nimelt rahvusvaheline.

Kui ma täna, pisut nukrana, heidan tagasi pilgu Peterburi boheemkonnale, siis viibivad mälestused tahtmatult noide haritlaste juures, kes oma elu lõpuni jäid truuks boheemkonnale või selleks jäävad, sest nood teised, kes varem või hiljem boheemkonna fantastiliselt maalt enese päästsid välja tublide kodanikkude mandrile, huvitavad mind vähem.

Haritlastest, kes on jõudnud „haljale oksale“, kõneldakse ju niikuinii küllalt. Mind avatleb rohkem jutustada noist, kellele „järeilm ei punu pärgi“, sest nad ei mõistnud oma andega pidada maja, kõnelemata „oma naelaga kauplemisest“, jah, kes enamjaolt üldse olid kaugel sellest, et enesest midagi teha. Seda pole ka too mees millalgi teinud, kellest siin tahan pajatada, nimelt mehest, kelle nimi

Kapernaumi pealik

Matt. ev. VIII.

Luk. ev. VII.

Kaua enne seda, kui tekkis Peterburi restoraan „Veena“, kus viimastel aastatel enne maailmasõda haritlased olid harjunud koos käima ja mille otsis üles provintsionu, et vahutada noid „kuulsusi“ joomalaua taga, oli õietiseks boheemkonna kogumiskohaks üks väike, räpane restoraan Vladimirkajal, kus nii mõnigi suure aja kirjanik on istunud ja oma pudeli õlut joonud.

Peterburi boheemkonna vanema sugupõlve poolt nimetati seda lokaali „Kapernaumiks“. Miks, seda ei ole ma

iaalgi saanud selgeks teha, nähtavasti tekkis too nimi sugulusest restoraani omaniku nimega, nagu noorem sugupõlv „Kapernaumi“ nimetas „Davydkaks“, sest et tema seekordne omanik oli keegi Davydov.

Minu ajal, nimelt sajangu algaastail, ei olnud „Kapernaumi“ mitte enam kirjanduslikkude suuruste olümbiks, kes siirdusid „Veenasse“, „Kapernaumi“ kogunesid kirjandusilma *dii minorum gentium*'id, kuid ka need laskusid õieti „Kapernaumi“ tüvipublikusse, mis moodustus reportereist, ajalehe sõnumisaatjaist ja juhuslikest suurte lehtede kaastöölisist, mille toimetused asusid läheduses.

Tähtsaim isik selle alatasa januse rahvakese seas oli kahtlemata, nagu tõendab juba nimi, „Kapernaumi pealik“.

Nagu kostaks see veel täna, kuulen tema ammu vakatanud sügavat bassihäält kõmisevat läbi tema ihulokaali madalate ja väikeste ruumide. Ümbritsetuna omist „trabantidest“, istub ta oma alkoholist punetava näoga lauas, mis kaetud juba tublist arvust viinakaraffidest ja õllepudeleist, ning arvustab salvavate, kuid kindlasti tabavate sõnadega armutult mõne kirjandusliku „suuruse“ vastilmunud raamatut, kui ta veel pole jõudnud meeleollu, kus ta reserveerib mõne omist anekdootidest, mis ise-

gi kuulutama jäänud kelnereid sunnivad naerust turtatama, muidu aga isegi valgeid kähkelahje panevad punastama. Mitte igal mehel pole eesõigust „Kapernaumis“ tunda end nii kodus nagu meie „pealikul“, kes nii kaunistest kogu oma just mitte väikese sissetuleku armastab lüüa läbi selles restoraanis.

Täna on ta tujus, s. o. tal on raha, nii palju raha, et ei tarvitse teha eelkalkulatsioone, kas ta enesele võib lubada tellida veel ühe „portsu“, või tuleb enne teha üks erajutuajamine enamasti võlgandmisvalmis „tsbelovekiga“. Kui ta varahommikul ilmus veel inimestest lagedasse „Kapernaumi“, tellis ta endale peale tavalise peaparandusnapsi ja selle juure kuuluva „sakuska“ pa-

berit, sule ja tinti ja taandus kohe ainsasse „kabinetti“ mis „Kapernaumis“ olemas, et kirjutada oma harilikku humoristlikku följetoni suure bulvaarilehe jaoks, mille alaliste kaastöölisite kilda ta nüüd oli laskunud, sest alanud oli ta kõige paremate liberaalide poliitikaletede jaoks kokkumatute juhtkirjade kirjutamisega, mis peaaegu otsast lõpuni koosnesid eksimistest vene tsensuuri korralduste vastu, kuid olid viidud läbi kuulsas „Aesopi keeles“, mille varju vene publitsist oli sunnitud põgenema.

Peaaegu sulge käest panemata lükib meie andekas

„pealik“ pildi pildi kõrvale, nagu ta neid oli vaadelnud mõõdunud õil ühe kaupmehe perekonnas, mis enesele oli lubanud selle au, tuntud ajakirjaniku kutsuda pulmapeole. Kaupmeeste ja jõukate väikekodanikkude ringides on „pealik“ *persona gratissima*, teavad ju tema reeglipäraselt selle ühiskondliku kihi ihulehes ilmuvad följetonid, millele ta ühe likööri nimetusega kirjutab alla, kentsakalt kujutada nende elu ja tegevust, kusjuures peamine rõhk langeb ikka purjus olukordadele, mis autorile enesele on nii lähedad, et nad ei võigi teisiti välja kukkuda kui hästi tabatult.

Sel ajal, kui „Kapernaumi pealik“ kabi-

netis oma följetoni põgusa sulega maha piitsutab, ilmub restoraani üks tema „trabantidest“ teise järele. „Trabandid“ on need „suurte“ järgijad. Igaühel neist on oma trabandid, kes kord vaimustusest tema talendi vastu tõmbuvad tema lähedale, kord jälle on lihtsalt kirjanduslikud algajad, kes nuruvad temalt eestkostmist, enamasti on nad aga inimesed, kes juba ammu on jõudnud oma kirjandusliku karjääri lõpuni ja endid elatavad üksnes neist raasudest, mis langevad isanda laualt ja mille all tuleb mõista märga ainet. Trabandide arvu järgi võib kaunis täpselt mõõta kirjandusliku „tähe“ suurust.

Ja ei tarvitse sugugi uskuda, et „täht“ aeva kolle-giaalsusest ja inimsusest aetuna sallib omi „trabante“

Ajakirjaniku veri

Gori joonistus



„Tunnen end nii mahajäetuna... Elu on tühine... Täna või homme hüppan lainele...“

„Kui te selle peale lähete, kõlistage enne 34-75 — tulen kaasa. Sellest saab tore da kaheveerulise asja, vähemalt sada rida!“

enese ümber. Mitte sugugi. Paljud etendavad üliõpilasklikku „rebase“ osa, sooritavad tema jaoks igasugu ülesandeid, ja mitte harva juhtub seda, et mõni eriti andekas „trabant“ „suurele“ kargab appi, kui viimane mitte kuidagi ei saa sooritada tähtajalist följetonit. Kuid see on riigisaladus, ja teavad sellest ainult kõige intiimsemad, kes on jõudnud kõigi saladuste jälile. Kõik „trabandid“ aga laulavad *ex officio* või isiklikust veendumusest kiidulaule omale „suurele“, kusjuures nad talle endale suitsetavad viirukit või tema kuulsust ajaleheartiklite või suusõnaliste kirjelduste kaudu kannavad rahva sekka.

Kelner on „trabantidele“ nende küsimise peale tähtsalt teatanud, et „pealik“ istuvat kabinetis ja kirjutavat.

„Hurraa! „Pealik“ kirjutab. Kelner, viina... üks suur karaff... ja sakuskat! Ruttu!“

„Pealik“ kirjutab. Varsti viib jooksupoiss följetonit toimetusse ja tuleb tagasi honorariga, kui vähegi võimalik, siis tubli avansiga, ilma milleta „pealik“ ei tule läbi. Hurraa! Täna on pühapäev „trabantide“ tänaval!

Följeton on tindiniiskelt saadetud minema, honorar või avans jõudnud täpselt pärale, sest peatoimetaja teab, mis

„pealiku“ följetonid kaaluvad, ja ei keela temale nii kergesti „avantshik'ukest“. Jooksupoiss on saanud oma vürstliku jootraha. Kelner on viimasel joomingul tehtud võla kasseerinud sisse ja lauale on ilmunud uus karaff. Kõik on kõige paremas korras. Ja nüüd müristab „pealik“ alkoholist tiivustatud keelel omi satiirilistest mürgist nõretavaid *aperçu*'sid kuulavate „trabantide“ kõrvu...

„Trabandid“ on enamasti huvitavad poisid. Nende seas on algupärakuid, mitte harva vaatlejale külgetõmbavamaid kui kirjanduslik „täht“, kes neile oma valgust jagab. Missuguseid tüüpe leidub nende seas! Endisest kaardiväe ohvitserist, kes omal ajal pooljoobnuna lisaki-platsil oli roninud Nikolai mälestussamba otsa ja

jäisel talveööl külmanud kinni hobuse ja ratsaniku vahele, nii et oldi sunnitud kutsuma tuletõrjujaid, et teda sealt alla tuua, — kuni „Ochsmannini“, nagu see germanofiil armastas tõlkida oma liignime, selle pikaajukselise unistava reporterini, kes ikka ilmus frakis, omas ainsas ülikonnas, kaks triiksärki üksteise üle seljas, et maskeerida oma sisselangenud tiisikeririnda. Pikk rida juhtumusotsijate kuje, problemaatilisi iseloomu, tulevase kangelasi mõne „Põhjas“-suguse draama jaoks, kuid kergesti alkoholiseeritud tujus kõik vaimukad, täis ideesid,

Gori joonistus



„See noormees elab kuritöödest!“

? ? ? !

„Ta kirjutab ajalehtedes kuritöö sõnumeid!“

lugusid, anekdoote. Usinasti vaatlev ja teravasti pealtkuulav literaat võiks siit koguda aineid tervete raamatute jaoks. Ja kodanliselt võetuna on nad kõik suured „ei-miskid“, kes väljaspool kõrtsi veedavad sellast olemasolu, millega hakkama saab vaid kõige harjuv inimene.

Aegamisi on tuju „pealiku“ lauas muutunud ikka rohkem „kabinetiküpsiks“. Juba on naaberlaudkonnad nuri senud, et lained käivad siiski juba liig kõrgelt. Einelauapiidaja on astunud „pealiku“ juure vaigistava sosinaga. Viimane ei tõrgu ka sugugi tema nõu kuulda võtmast ja kabinetti siirdumast, kus võib olla segamatult omava-

hel, kuid kabinetti on veel paari ärimehet all kinni, kes õiendavad mingisuguseid arveid. Lõpuks, kui naaberlaudade protestid juba ähvardavad muutuda käsitsi kokkuminekü aktsioonideks, saab kabinetti vabaks, ja „pealik“ marsib sinna ühes „trabantidest“ väljavalitud trobikonnaga. Vahepeal on aga juba telefon oma töö teinud, jooksupoiss on kirjakestega joosnud sinna ja tänna, ja kui „pealik“ laulu lullitades ja tuikudes astub üle kabineti künnisest, istub seal juba paar värsketi puuderdatud kirjanduse daamikest. Ilusad nad enamasti ei ole, need väikesed ja suured literaatide sõbrannad, kuid nad on pretensioonideta ja joomakindlad ja enne kõike mitte kellegi mängu rikki ajajad, sest nad teavad juba, mida

pakub üks literaat, kes praegu on kasseerinud sisse oma honorari.

See osa kirjanduslikust pidupäevast, mis möödub kohvi ja likööridega, kaldub võtma väikese orgia nägu, mis häälest ära pianiino helide saatel joobnult võib kesta võrdlemisi õige varajase „Kapernaumi“ politseitunnini. Kuid niisugusteks, nagu provintsiinimeste äge fantaasia armastab kujutada boheemkonna olenguid, pole asjaolud Peterburi haritlaste seas millalgi kujunenud, selleks oli vene intelligentsi üldine puritaanlikult revolutsiooniline laad liig tugevaks korrektiiviks.

„Pealikule“ võis küll vahel kogu see olemine „Kapernaumi“ kabinetis minna äkki igavaks. Siis andis ta mõnele daamikesele või paarile neist salaja märku ja sõitis nendega kuhugi paremasse restoraani. Või varustati end alkoholiga ja sõideti *in corpore* mõne sule poolest ametvenna juure, kel oli oma vastav korter, pöristati see patjade vahelt välja, lasti keeta kohvi ning purjutati temaga koos kuni hommikuni. Võib olla, omati ka mõni teine idee ja teostati see jalamaid, võib olla... boheemkonna riigis on võimalused tühjaksammutatamad,

oli ju „pealik“ saanud sellega valmis, et tellis kord mööblivankri, laskis lauad ja toolid panna peale ja sõitis nõnda, oma seltskonnaga edasi purjutades, linna tsentrist Novaja Derevnja'sse kellegi tuttava poole, kes ajas silmad pärani, kui nägi hilja õhtul peatuvat oma maja ees mööblivankrit vindis seesistujatega. Mul peaks olema palju aega ja ruumi, kui tahaksin siin tuna esile üksnes pisimagi osa noist „konjaki-õhtuist“ ja „pohmeluse-ideedest“, mida „pealik“ pealinnas teostas, mis mitte alati ei mõõdunud ilma vahelesegamiseta politsei poolt, kes „joobnud ideede“ suhtes oli väga pikameelne, ehkki ka sel alal juhatus kummalisi erandeid.

Ja homme? Homme nagu täna. „Ikka lõbusasti“, nagu armastas öelda too Napoleoni armust kunin-

gas Kasselis. Nii elame meie, nii elame meie kõik päevad!...

Kuid ükskord asi enam ei lähe. „Pealiku“ käsi on muntunud nii värisevaks, et ta omad följetonid peab dikteerima mõnele „trabandile“. „Avantshik'utega“ ei lähe asi ka enam nõnda libedasti. Följetonid muutuvad ikka rohkem selle kordamiseks, mille üle kord teatud ringides end surnuks naerdi. Kuid nüüd ei naerda enam... Ajad on muutunud ja nendega ühes nende huumorid. „Pealik“ ei ole seda pannud tähele. Kord oskas ta kindla sulega

tabada aja vaimu. Täna seisab ta võõrana tema vastu. Ja äkki pahvatab maailmasõda. Ka „Kapernaumist“ ei lähe ta lained märkamata mööda. Isegi „Kapernaumi pealik“ haaratatakse sõjapsühhoosist ja — ta teeb enese naeruväärseks, kujutades endast sõjakat patriooti. Muidugi ei kesta see patriootiline meeleolu liig kaua. Võib öelda, et see meeleolu kahaneb selles proportsioonis, milles tõusevad hinnad salaja müüdava alkoholi eest. Lühike aeg õnnestub ka „pealikul“ jälle hankida suuremaid sisetulekuid, kuid tal pole enam jõudu kasutada soodsat konjunkturi. — Ja siis

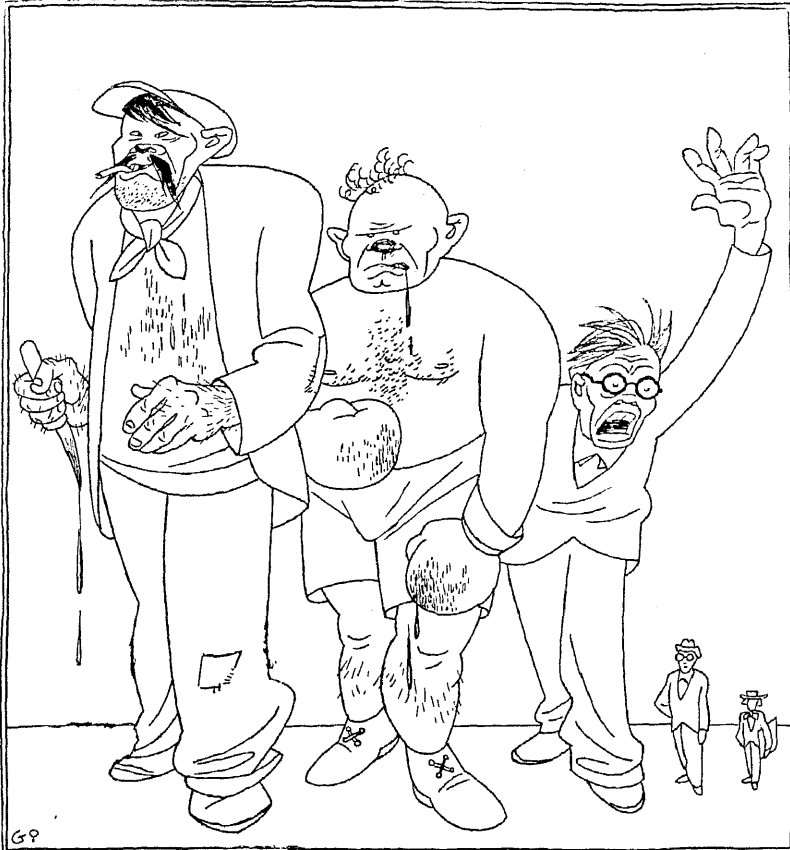
tuleb äkitselt revolutsioon, mille kasuks ta ikka on võtnud sõna, mille eest ta on murdnud omi teravamaid piike. Kuid nüüd, kus ta on käes, ei mõista ta teda, nagu revolutsioonilgi „pealiku“ jaoks pole arusaamist. „Pealik“ on muutunud liig vanaks, et kohaneda uue ajaga. Nälg sunnib teda tegema naeruväärseid katseid astuda kontakti enamlastega. Ta teeb oma käigu Smolnõisse, saab ülesandeks kirjutada Lenini biograafia, kuid see töö ei nihku tal paigast.

„Kapernaumi pealik“ on jäänud üksinda. „Trabandid“ on ta ammu jätnud maha, pärast seda, kui nad avatlesid ta müüma viimase, mis tal veel oli, omad mööblid, et saadud raha muuta kalliks läinud alkoholiks ja veel kord sukelduda alkoholi voogudesse...

Moodsa ajalehe sisu

(Väike diagramm)

Gori joonistus



Kuritööd

Sport

Poleemika

Kirjandus Kunst

Ja siis on „pealik“ kadunud. Keegi ei tea temast midagi. Lõpuks kuulatakse juhtumisi, et ta olevat surnud. Surnud ühes katuskambris kuski agulis sõna otsekoheses mõttes nälga, pärast seda, kui kaotanud jõu voodist tõusta, et vedada end kuhugi söögimajja. Kui „majavolinik“ talle tahtis üle anda mingisugust kaarti ja tükil ajal uks avamata jäi, murti see lahti. „Pealik“ leiti surnuna. Ta oli seda juba mitmendat päeva. Miilits mattis ta siis kuhugi maha. Ükski inimene ei tea, kuhu.

Niisugune oli „pealiku“ lõpp, kes kord ühe poliitilise „süüdlanna“ kallal kasakate poolt toimepandud jultunud häbiteo kokkumata paljastajana tõmbas kogu Venemaa silmad enda peale. Tema hiilgavad poliitilised juhtkirjad valmistasid nende andekale autorile väljapaistva karjääri. Kuid teda kiusas rohkem elada kuulsusest ja menust rippumatut oma elu. Ja ta on seda elanud. Omal viisil, mis võib olla oli rumal, kuid pakkus temale kindlasti rohkem kui igasugune muu eluviis. Oma surma võis ta endale teisiti ette kujutada, kuid tema ülitugev organism oli kõigile ekstsessidele pidanud vastu, alles 1919. a. nälg võis teda pehastada.

Ja kui ma vaatan tagasi Peterburi kirjanduslikule boheemkonnale ja vaatlen tema väljapaistvamate edustajate saatust, siis näen, kui tüübiline oli õieti „pealiku“ elu mitte üksnes vene haritlaste, vaid ka nii paljude teiste talentide kohta ajal, millele venelane on annud nime „besvremenje“, „ajalagedus“.

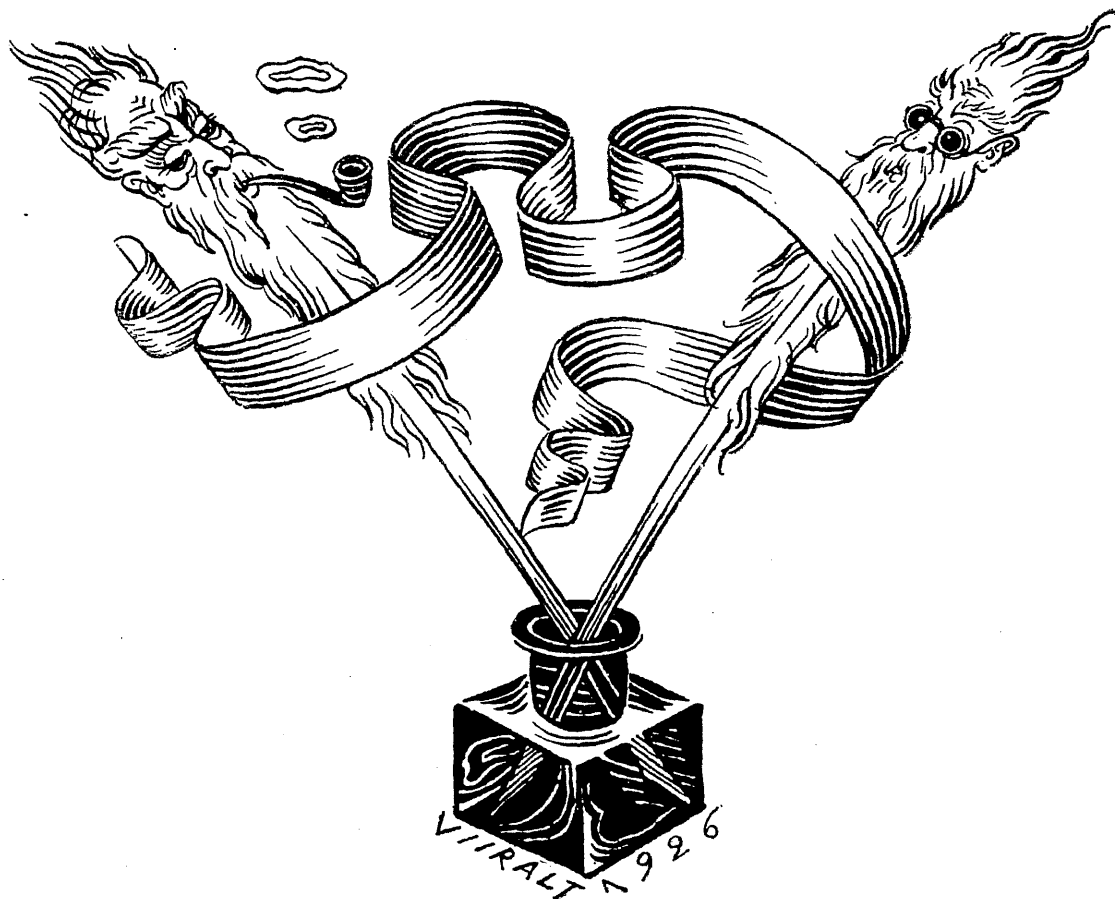
Veel paar sõna „trabantidest“. Mind komandeeriti

kord 1919. a. algul „spets'ina“ ühele publitsistlikule koosolekule. Kes kirjeldab minu imestust, kui ma punase laua taga nägin presideerivat üht „pealiku“, lubatagu öelda, joomarlikumat „trabanti“. Ma mäletan veel tema upsakat ütelist: „Seltsimehed! Mis me veel kõhkleme liitumast kommunistliku parteiga? Milleks nimetame endid „sotshuvstvujushtshije“ (sümpatiseerivaiks). Sõme me enamlaste leiba, siis peame olema ka enamlased. Ma panen ette resolutsiooni, mille järele me *in corpore* astume enamlaste parteisse!“

Ma ei võinud suruda alla naeratust ja libistasin pilgu eesistujalt teistele ajakirjanikkudele, kes „vene ajakirjanduse ülimusena“ siin olid koos, et teha tähtsamaid otsusi. Ja kohtasin ühe paari kavalalt naeratavaid silmi ja veel ühe, kõik puha vanad tuttavad „pealikut“ ümbritsenud „trabantide“ koorist. Järgneval vaheajal olin neist piiratud ümber.

„Jah, minu armas, „*primum vivere, deinde philosophari*“,“ tsiteeris üks, mulle õla pihta koputades. „Enne elu, siis filosoofia“. Ja üks teine segas end jutusse. „Me peame läbi viima tariifikõrgenduse. Iga hinna eest. Konjak on juba jälle läinud kallimaks.“

See või teine on juba ammu viidud „seina ääre“. Janu konjaki järgi oli liig suur. Teisi nimesid kohtan veel tänapäeval, lugedes nõukogude ajakirjandust. Nad on kohanenud, ja ma usun, nad on filosofoerimise täitsa jätnud. *Primum vivere* ... kõigepealt peame elama.



Ed. Laaman

Pikal ja lühikesel jalal

„— Toompealt allaviivad tänavad — Pikk ja Lühike jalg — on sümbolised: neil lonkab kogu praegune Eesti, kes iseseisvuse saavutades kaotanud oma tasakaalu.

Uuemas luules — epigoonlus ja üldine allakäimine. Poliitikas radikaalne pahempoolsus, äkki vaheldunud toore reaktsiooniga. Majanduses — suuresti ehitatud vabrikud, mis ilma ülesanneteta lagunevad; haritlasproletariaat, kes äkki kitsenenud oludes ei leia kasutust. Mida enam hakanud mõjuma uued, kitsad piirid, seda kitsamaks on jäänud kõik ka seespool.

Kõige lisaks veel õnnetus, et ülikool pole pealinnas, vaid provintsiaalselt vegeteerivas Tartus. Vaimlised jõud on seega kõrval poliitilisest ja majanduslikust arengust, selle tugevamatest tuulehoogudest.

Ses muinasjutu kääbuste linnas — Tartus — ei või juhtuda midagi. Võitlus olemasolu eest on jäänud väljaspoole linnamüüre. Seal elatakse uskumata odavasti. Sellest kääbuste olümpiline rahu. Ja seepärast ajab seal vedelemine lopsakaid õisi, nagu mujal maailmas ainult vanal heal ajal, — vaja ainult heita pilku kohvik „Lindasse“.

Küsitav selle järel, kas üldse ongi nii tähtis see väikerahvaste iseseisvus: isolatsioon saab saatuslikuks, ja kahju kõigest sest vaimlisest jõust, mis nii kitsas nirekeses kasutamata kaotsi läheb. —“

*

Nii kirjutab Soome-Rootsi radikaalne kirjanik Hagar Olsson oma Eesti muljetest. Ei või salata, et siin leiame mõnegi oma vana tuttava häda: meie Vene vabriku-lobudid, Prantsuse-Vene sõjaliidu sünnitused, mis sõjaga saanud tarbetuks, meie studioosuse Rüütli tänaval jalgu järel vedamas ja boheemlase, kes kohvikus tundide kaupa seedib oma tassitait.

Igapäevse eurooplase silmis on see muidugi — skandaal. Aga sellest kõhe järeldada, et väikerahval ei maksagi olla, — kas see siiski ei ole natuke liig?

Aino Kallas leidis, et liig. Kui suur on siis see Hagar Olssoni enda rahvas? Ei palju muud kui samasugune, ainult raasuke laiem pööningukamber selsamal Euroopa pööningul. Ja mõtleb siiski pole vigagi elada ära. Ka on Eesti kirjanduselu tardumusel teine põhjus kui isolatsioon. Oma riigi asutamine on ometi

nõudnud hiiglapingutust, — energia tagavara on aga ikka ainult üks ja see on Eestis juba mitmeti kinni. Poliitiliselt ja ühiskondlikult loov aeg ei ole kuski soodus kunstile.

*

Ega sellega jäänud. Seal tuli veelgi lisa. Soome sotsialistide lehes küsis üks „vaimutööline“: Mis siis Eestis nii suurt ühiskondlikultki on loodud? Eesti on küll saanud oma ministrid, oma politsei, oma sõjaväe ja kaitseliidu. Mõnda korda on veel kõneldud iseseisvusest kui ilusast sõnast, mis vajab veel omapärast kultuuri sisu. Ei usu aga, et Eesti kodanlus ise näeks iseseisvuses palju rohkemat kui raha- ja võimuküsimusi. Kala hakkab mädanema peast ja nii on ka Eesti kodanlusega. Nii nagu Eesti tööliklass vajab traditsioone klassivõitluse ja organisatsiooni alal, samuti mädaneb Eesti traditsioonideta kodanlus enne kui ta endale hankinud traditsioonid. Ja sellest tulebki, et Eesti vaimuella pole nüüd muud jäänud kui pessimism ja väsimus.

*

Kas maksab sellega vaielda? Ei. Et me oma hädasid tunneme kõveraski, ülekohtuses peeglis, selle üle ei maksa ju vaielda, — nõrkused on ju inimlikud, algaja nõrkused iseäranis. Parema jutustan paar lugu või õigem — paar kokkupuutumist, mis mul selle vaieluse puhul tulid meele.

Üks oli vabadussõja-ajal, 1919. a. suvel. Mul tuli sõita laeval Rootsist Tallinna ja oli kõigest paar kaasreisijat: kõhetu inglane läks vaatama, palju Kreenholmi vabrikutest üle jäänud, ja elav Daani ärimees sõitis „uuele maale“ tegema sehvti.

Väikesel aurikul sobis varsti jutt. Mäletan juhtumist, kui elavaloomuga daanlane ajalehes leides kuuldu Eesti laenu võimalustest inglase ees pahvatas naerma. Iseäranis tegi talle lõbu laenu garanteerimine. „Kõik riigi varandused“ vastutavat selle eest. Kauaks neid on ja kelle kätte satuvad nad homme? Ja Daani ärimees naeris pisarateni nende naljakate pretensioonide üle.

Mind ei üllatanud see naer. Olin just enne seda Euroopa valitsevatelt meestelt, kes selgelt pilgult ja kainelt kalkuleerimiselt väljaspool kahtlust, kuulnud sama skeptilist küsimist: kes võib teada, kelle käes teie maa on aasta pärast?

Aga selle lõbusa daanlase üleolev naer torkas siiski mingit erilist kohta. Kõhetu inglane, kes oma elus mõndki näinud, ei pidanud kohaseks naerda, vaid kehtas ainult nagu pealinnalane provintslase ees viisakalt õlgu. Juhusliku pealtkuulajana vaatasin daanlast pealaest jalatallani, — just samasugune lihav elurõõmus tüüp, nagu neid mõni päev varem tuhandetena olin näinud Kopenhaageni tänaval. Ja mul tuli siis meele

muudki, mis sealsamas Kopenhaagenis oli hakanud silma.

Tolleaegse näljani äralaastatud kodumaa kõrval oli Daanimaa nagu kõrbe järel Egipti lihapotid. Ida enamluse palangu järel oli koomilisuseni üllatav näha õllekõhtudega Kopenhaageni . . . töölisi. Üks Vene pagulaste leht kirjutas otsekohe, et vaat' kus maa, kus enamlust ei saa kujutada ette.

Mul oli aga juhus Kopenhaageni meeleolusid lähemalt õppida tundma ja see, mis kuulsin, oli jälle üllatav, kuid — teises suhtes. Selles ¼-miljoni linnas loeti siis midagi 500 enamlase ümber. Neil oli paar lehte ja nad tegid kära — rohkem küll boheemlase või sadamasuli kui enamlase moodi. Aga Kopenhaageni pürjerile oli sellest küllalt. Revolutsioon oli Skandinaavia juba kahest küljest — idast ja lõunast — Vene- ja Saksamaalt — haarnud ümber. Ja kuidas see purukodanline linn selle palangu paistel värises, seda ei suuda ma kirjeldada.

Stokholmis oli just seesama lugu. Rahvas nõretas sõjaaegse spekulatsiooni rikkusest, kõrtsid rõkkasid maailmasõja „gulaš-parunitest“. Aga kõige põnevamaks arutamisaineks oli: Kas tuleb ots ja kunas?

Kõik see tuli mul meele ja ma ei suutnud hoida tagasi muiet. Siin on gulaš-parun, kes läheb uue sõja tallermaalt oma gulaši marodeerima ja ei tea, kes seda maad kindlustab. Aga kes kindlustab tema enda kodu, tema gulaši mägesid? Kas need õllekõhtudega pürjerid, kes 500 sadamasuli ees lõdisevad? Või kindlustavad gulaši mägesid need gulaši mäed ise? Misugune sõgedus! Tema pürjerliku enesega-rahulolemise ja punase ilmapalangu vahel pole ju reaalselt mitte midagi muud kui õhuke piiririikide sõjaline, kus mehed panevad vastu, ehk neil küll pole seljataga mingeid gulašimägesid, vaid ainult laastatud kodu, mille kindlustamatus võõrale naljakas. Neile aga ei ole see sugugi nii naeruväärt. Neile on enesestmõistetav, et mehed on paremaks kindlustuseks kui gulaš.

*

Ja veel üks kokkupuutumine tuleb mul meele. See oli juba mitu aastat hiljem, meie esimese suure laulupeo ajal. Külla oli tulnud ka hulk välismaa ajakirjanikke, keda lahkesti kostitati. Ja kui hästi kostitada, siis sobib ka jutt.

Panin tähele, et üks Skandinaavia suurlehe esitaja ikka keerles küsimuse ümber, mis meie, eestlased, tahame Rahvasteliidult. Ühes ja teises varjundis pööris ta ikka selle juure, püüdes nähtavasti mõnd endale tähtist asja meie mõtlemisviisidest õngitseda välja.

Seadsin jutu otsemalt ja siis tuligi välja see tagamõte. Kas te ootate, et Rahvasteliidu liikmena Skandinaavia teid peab hakkama kaitsma?

Vastasin talle kindlasti, et ma seda Skandinaavialt millalgi, meie ajaloo kitsamaalgi päevil, pole

oodanud. Olin veeretanud kui kivi skandinaavilase südamelt. — Kui nii, arvas ta, siis võime teiega julgesti olla sõbrad. Ja vanade skandinaavilaste eeskujul tehti selle peale „skool“.

Poleks ta sellega leppinud ja oleks kaugemale pärinud, miks ma Skandinaaviast rohkem ei taha, — ma oleksin vissisti sattunud piinlikku seisukorda. Rahvasteliidu kohustused on ju põhimõttes igaihele teada — need on mehe kohustused, kes peab minema, kui tuleb sõna, et vaenlane kallal, — küsimata, kelle kallal nimelt.

*

Kellermanni romaan „Tunnel“ lõpeb pealtnäha absurdse leidusega, et kui see määratu tunnel Ameerika ja Euroopa vahel aastakümnete hiiglatöö järel viimaks valmis, siis ei näe rahvas selles enam midagi iseäralist, vaid arvab varsti, nagu oleks ta iseenesest alati seal nii olnudki.

Ma arvan, samuti vaatab vist Egipti fellah püramiididele. Ja samuti kaldub harilikki inimene vaatama uutele riikidele. Ajaloo konvulsioonid ja rahvaste hiiglapingutused, mis need riigid loonud, on liig eriskummalised kui et igapäevne inimene nendega oma igapäevseid mõtteid mõistaks siduda. Temal on palju kergem ja loomulikum mõelda, et need on tekkinud „iseenesest“, või — veelgi parem — et nad iseenesest nii alati olnudki. Alles kui inimene oma igapäevsusest korraks satub välja ja igapäevastel asjadel märkab ebaharilikke ulatusi, siis jääb ta suu ammuli imestama, missugused teise ilma jõud need küll võisid olla, kes selle saatnud korda.

Nii küsitakse siis meilt: Eesti on saanud oma ministrid, oma politsei, oma sõjaväe, oma kaitseliidu, — mis siis sellest? Ja peetakse enesestki mõistetavaks, et see veel kuigi palju ei tähenda.

Aga tuletame endale ainult silmapilguks meele 1918. a. lõppu, meie saatuse traagilisemaid nädalaid — kui meil seal oleks olnud oma politsei, oma sõjavägi, oma kaitseliit nagu kord ja kohus, — oi, mis selle eest siis kõik oleks võidud anda!

Mul ei tule meelegi Skandinaaviat panna halvaks. Kes tahab näha modern Euroopa demokraatliku tsivilisatsiooni paremaid õisi, peab minema Skandinaaviasse. Aga igal rahval nagu igal inimeselgi võib olla oma iga. Skandinaavia, vähemalt praegune Skandinaavia, näib olevat selles eas, kus tormisemad ajad on — minevikus. See on kõrgemas eas rantjee, kes rohkem mõtleb selle üle, kuidas varem kogutud jõukust mugavamalt nautida. Meie oleme aga algaja asunik, kes paljaste kätega läinud laande. Skandinaavia võib endale lubada paljugi — luksus-WC-dest kuni luksus-tolstoismini, mida asunik ei või lihtsalt seepärast, et nad tal käivad üle jõu. See enesest ei peaks meie vahel veel teki-

tama arusaamatusi. Aga on asju, mis tekitavad rohkem arusaamatusi. Need tulevad siis, kui meid arvustatakse, arvesse võtmata meie kogemusi.

Ajalugu on näinud suuri ja rikkaid riike, kes oma rikkuse ja hõlbu peal mädanenud läbi. Niisama vaesed, saatusest vintsutatud ja sõdades laastatud rahvaid, kes oma nime teinud surematuks.

Kui rääkida isolatsioonist, siis võib teatavast seisukohast just praeguses Skandinaavias näha isolatsiooni kardetavamaid tundemärke. Mis sellest Ibsenid ja Strindbergid sajatades rääkisid, ei tarvitse mul hakata tuletama meele. Uuema ajaloo mõttes on Skandinaavia igatahes palju enam „nurgatagune“ kui seda on mõnigi uutest riikidest, kes tulnud ilmale keset maailmapalangut, ristitud tule ning verrega ja kus võitlus elu eest pinevam kui seda mujal mõistetakse kujutada ette. Ajaloo jalus on teadagi hädadohtlik elada — võib kergesti saada maha tallatud. Aga kes seal elab välja, selle peale ei hakka naljalt ükski hammas.

Ajaloo risttänavatel hinnatakse mõndki asja teisi kui jõuka rantjee kõrvalises, vaikes suvilas. Meie arvustajad peavad näit. väga lugu oma „järjekindlast radikalismist“, kuna nad meie „tasakaaluta kõikumisi revolutsioonide ja reaktsioonide vahel“ loevad barbaarsuse tunnismärgiks. Meie vaatame aga hoopis teisi. Neid „järjekindlaid radikaale“ on meil endil kord 1905. aasta paiku olnud musttuhat. Nüüd võib nende epigoone rohkemal arvul leida ainult — Linda kohvikust. Seal — Linda kohvikus — leitakse muidugi, et praegune aeg olevat andeksandmatu langus. Aga meie, teised, ei leia sugugi, et 1905. a. poisikesepõlve fanfaaride ja skouditrummide ärajäämine täiseasse jõudes peaks tähendama just langust. Ennem arvame, et just selle poisiea romantika epigoonlus täiseas tähendaks — kretinismi. Ja kui kretinism, oma eluvõõrsust aimates, langeb pessimismi ja elutüdimusse, siis on see ainult äraiganenud olluste paratamatu väljasuremine.

Meie poliitika on 1905. aasta fanfaaridest elu endal sunnil jõudnud kaugele mööda. Osa meie luulest on aga kangekaelselt veel tänini jäänud sinna maha, olgu küll, et ta end ütleb sammuvat elu ees — või ehk ka just selle pärast. Epigoonide halvem viga just seisabki selles, et nad oma eluvõõrastuses ei märka oma elust mahajäämist.

Meile on Skandinaaviast impoteeritud õige palju ilmtingimata aukartust Skandinaavia ees. Lubatagu, et seal tarvitame veidi kriitilistki mõistust. Kui meie algaja asunik põlise jõuka talumehe peale mitte alati ilmtingimata ammuli suuga alt üles ei vaata, siis lubatagu, et ka meie seda Skandinaavia suhtes ei tee.

Ja lubatagu ka, et meie vahel viisakasti omaette muigame, kui meid sealt oma „traditsioonides“ õpeta-

ma ja hurjutama tulevad „järjekindlad radikaalid“, kes radikalismi palju rohkem pole näinud kui seda näha salongides ja klubides. Meie oleme seda näinud elus ja võiksime ise neid õpetada. Meil on koguni julgust arvata, et see tuli, kust me tuleme, ka nende radikaalseist traditsioonidest varsti ei jäta kuigi palju järele.

Skandinaavia sotsialismil on ju ees seesama õllekõht, mis Kopenhaageni tööliselgi. Skandinaavia patsifism, tema luksus-tolstoism, on nagu tema gulaš-parunite luksus kõik ühest ja samast rantjeelise vegeteerimise allikast, mis võimalik ainult seega, et see hea äraolemine on kaitstud üleaedseist, kes endale nii palju luksust ei saa lubada. Ja Skandinaavia „radikalismi“ ainuke saavutus viimasest ajast on — klerikaalne enamlus, see omapärane imeloom, mis meile tuletab meele meie 1905. aasta gümnaasiasti, kes pidi tegema revolutsiooni, „kui mamma lubab“.

Prantsuse revolutsioon on ajaloos surematu, aga kes tunneb veel toleaeegseid Saksa või Inglise „kaasatundjate“ või „järjekindlate“ konvente ja jakobiinlaste klubisid? Nende salongisünnituste naeruväärsuse üle on ajalugu näidanud üles oma halastust, kui nad jäljetumalt unustas.

Ida-Euroopa revolutsioon — kui sotsiaalne nii rahvuslik — kuigi nad lonkavad ühel pikal — ideelisel — ja teisel lühikesel — reaalsel — jalal, jäävad kustumata ajalukku ja avavad seal uue peatüki. Aga need „traditsioonide“ õpetajad, kes seal ümber kahel ühelühikesel jalal ringi käivad ja nii järjekindlalt jagavad oma radikaalset tarkust — nende raamatulise doktrinarismi ja rantjeelise enesega rahulolemise üle on ajalugu kõige armulisem, kui ta nad unustab salongidesse ja klubidesse, kust nad pärit.

Mures.

P. Grünfeldt.

*Mu mured on kui metsas puud,
mis seisavad üksteise kõrval,
kus silmal pole näha muud
kui ainult tüve tüve kõrval.*

*Vaid siis, kui vaatan ülesse,
sealt kuuldes linnulaulu kaiku,
näen kätte paistvat minule
mõnd helesinist taevalaiku. . .*

Oma maa.

P. Grünfeldt.

*Tuhat tormi käristand
kääruseks mu kodukalda,
tuhat korda meie rand
tunda saanud vägivalda.*

*Üle käind meist nälj ja taud,
sõjahäda, roosterike,
palju meist on matnud haud,
palju murdnud orjajike.*

*Aga vabaduse aim
valvel oli linnas, talus,
terveks jäi siin meie vaim
kõiges hädas, kõiges valus.*

*Kindlalt seisab nüüd see maa
oma vaibund valudega,
mandriga ja merega,
tuhandete taludega. . .*

*Oma kodu — oma maa —
kaunimat ei meie silmas!
Armsaks meile jääb ta ka —
kõige armsamaks siin ilmas!*

G. E. Luiga

Tema juubeli-aasta puhul 1866—1926

Need sambad ei ole alati väljapaistvad, mis kannavad hoonet. Vedru taskukella värgis on kõige tähtsam osa, aga vaevalt palja silmi nähtav. Suure tehase hoogratas peitub sagedasti kuski seina taga.

Samuti on suure ettevõtte tähtsam tegelane sagedasti väljapaistmatu, suurele hulgale teadmatu ja tundmatu. Ka tähtsad jõud avalikus elus ei ole igakord nagu reklaamplakaadid kõigile silmapaistvad, tüütuseni tuntud või väärselt austatud ja hinnatud.

„Päevalehe“ vastutav ja kauaaegne tegev toimetaja G. E. Luiga, kelle kuuekümneaastast sünnipäeva pühitsesime tänavu kevadel 27. veebruaril tagasihoidlikult, on sarnaseid vähetuntuid.

Kuidas peakski teda isiklikult laielt tunnema! Ta on harva, väga harva pannud täie nime oma kirjutustele alla. Ta ei ole kunagi laiakuulsusega, populaarse rahvamehe osa mänginud. Vene ajal pidas ta Tallinna linnavalimistel kihutuskõnesid ja võitles volikogus eesti rühma eesrinnas. Muidu on ta alati isiklikult avalikust esinemisest kõrvale hoidunud. Ekslik oleks aga sellest järeldada, et ta on meie avalikku elu vähe mõjutanud. Et ta istub vaikselt „Päevalehe“ toimetuses oma kabinetis, maetud käsikirjavirnade ja ajalehehunikute vahele, sellest oleks ekslik järeldada tema mõju ulatuse väiksust.

Ta on valinud enesele kõige suurema auditooriumi, mis on avalikul tegelasel: suure päevalehe mitmekümne-

tuhandelise lugejaskonna, ja ta kõneleb sellele peaaegu kõigi tähtsamate poliitiliste ja sotsiaalsete päevasündmuste puhul. Sellejuures peitub ta diskreetselt „Lg“ või veel vähem ülevate tähtede taha.

Peale juhtkirjade kirjutamise juhib ta meie suurema päevalehe sisemist toimetuse tööd, hoolitseb

Parikaste foto



G. E. Luiga

selle eest, et leht iga-päev õigel ajal ilmuks, varustatud korralikult kõigi osakondadega, varustatud kõige uuemate teadetega, joonealustega ja juhtkirjadega; võtab jutulkäijaid vastu, loeb ja parandab väljasttulinud käsikirju j.n.e. Kellel vähegi aimu moodsa päevalehe sisemisest tööst, see teab, et selle juhtimine raskuselt sarnaneb suure vabriku direktori ülesannetega, aga kõlbliselt, vastutuselt on kaugelt raskem, nõuab kaugelt mitmekesisemaid teadmisi ja avarat üldvaadet poliitilises ning ühiskondlikus elus.

*

Kellest konks saab, see tõmbub vara kõverasse, ütleb vanasõna.

G. E. Luiga tõestab oma tegevusega seda

tõde. Sündinud Võrumaal, Kanepi kihelkonnas Valgjärvel õpetaja pojana, avaldab ta vara andekust kirjatarkuses ning hakkab juba poisikesepõlves ajalehile kaastööd tegema, mitte pidudest ja õhulkumisest nagu enamasti kõik algajad kirjasaatjad külast, vaid väärnähtustest ühiskondlikus elus, ühiskondlikust ülekohtust, mõisnikkude ja kirikuõpetajate õiglusetusest, omavolist ja jõhkruusest.

G. E. Luiga on alati tunnud oma kutsena rahvast õpetada, valgustada, tema õigusi kaitsta. Rahvalgustajana oli ta õpetaja ametis esiti Tartu maakonnas, Maramal, siis Simbirski lähedal ja viimaks Siberis, Omi asunduses. Tema oma tõenduse järele olnud need õnelikumad aastad elus.

Kahekümneviie aasta eest tuleb ta Tallinna, et jätkata rahvalgustustööd laiemas ulatuses. Ta on esiti „Ristirahva Pühapäevalehe“ toimetaja, siis „Eesti Postimehe“ tegelik peatoimetaja A. Buschi firma varjus, hiljemini, kui „Eesti Postimees“ suletakse, „Koidu“ toimetaja ja kutsutakse sealt „Päevalehe“ toimetusse, kus töötab juba ligikaudu paarkümmend aastat.

G. E. Luiga on haruldaset distsiplineeritud vaimuga inimesi. Ta armastab halastamatult valju, järjekindla loogilisusega mõelda. Kui sagedasti öeldakse ja veel sagedamini ehk mõeldaksegi, et ajakirjanikud on pealiskaudsete teadmistega ja kerge loogikaga rahvas, siis tõendab G. E. Luiga oma kirjutusis, olgu joone all või joone peal, iga reaga otse vastupidist. Tema varustab oma artikli alati küllaldaste andmetega, kindlate faktidega, kirjutab asjalikult, teadmistega varustatult, toob veenvaid näiteid ja võrdlusi, vaidleb ning eritleb loogiliselt, vaimukalt, vahest liig järjekindlaltki.

Üheks tema armsamaks aineks on kiriklastega, kirjatundjate ja variseeridega vaielda, nende läheneorimist, ilmaliku võimu püüdeid ja silmakirjalikku moraali paljastada, neile nende õiget tegevusala, nende tegevuspiire ja seisusekohast tagasihoidlikku, tõsist esinemisviisi õpetada.

Mõisnikkudega ja sakslastega võitlus oli temale varemini teiseks armsaks juhtkirja aineks. Nüüd on aga arvepidamine nendega peaaegu lõpetatud.

Selle asemel on auline juubilar vene tööliste „paradiisi“ varjukülgede valgele toomise oma ülesandeks teinud ja kirjutab S. S. S. R.-i oludest ning vääroludest järjekindlalt „Päevalehe“ veergudel.

Peale selle võtab ta sõna seadusandlikust ja valituse tegevusest, linnaasjus, majanduslikus elus jne.

Tema artikleid tuleb arvestada ja arvestataksegi, nad on seevõrra kaaluvad. Kui palju nad asjaomastele meelt mööda, see on hoopis teine küsimus. Seet G. E. Luiga ei armasta paitada ega silutada, küll aga teravalt pista, valusalt salvata ja vahedalt löigata. Sõpru on tal arvatavasti vähe, aga lugupidajaid ja austajaid vist sama palju kui vastaseidki.

G. E. Luiga ei ole partei- ega programmimees. Ta armastab oma käed vabad hoida, et sellele anda, kes on hoohi teeninud, nii palju kui seda võimaldab ajalehe toimetuse kuulumine üldse.

G. E. Luiga on vana ajakirjanik, aastat nelikümmendviis on ta kardetavat sõjariista — sulge — harvitanud. Ta ei ole veel midagi kaotanud noormehe erksusest ja tublidusest. Ei ole tema sõjariist rikki läinud, ei võta ta seda kätte kohusetäitmiseks, ridade tegemiseks. Igast lausest, mis ta kirjutatud, võite lugeda: see on kirjutatud asja enese pärast, see on autorile lähedane olnud, see on teda sundinud sõjariista keerutama.

„Ei saa mitte vaiki olla,“ nii iseloomustab ta ise oma ajakirjandusliku tegevuse peamotiivi.

Kust leerist meie, teised ajakirjanduslikud tegelased, ka ei ole, missugusesse maailmavaatesse meie ka ei kuulu, otsekohesed olles peame tunnustama, et G. E. Luigast kui ajalehemehesest palju õppida ja mõneski asjas eeskuju võime võtta.

Ta on meile ajakirjanduse alal — meister.

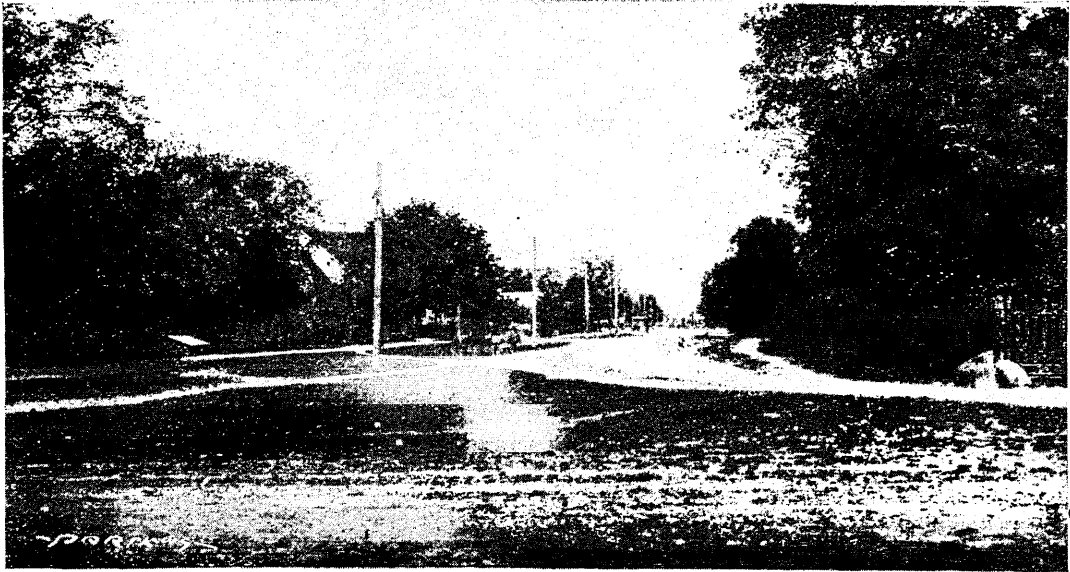
*

G. E. Luiga on varemini ka ilukirjanduslikul alal katseanud. Ta on mõne kogu luuletusi avaldanud, ja proosapalad on koondatud raamatusse „Vägivalla maal“. Neist katsetustest võib järeldada, et ta selgi alal tähelepanuväärivaid tagajärgi oleks saavutada võinud, kui mitte täie jõu ja hingega ajakirjandusele poleks andunud. „Õitsitulede“ lugejad mäletavad vist, kuidas ta selles koguteoses algusest saadik värssidega, novellidega või dramaatilise stseeniga esindunud ega puudu tema read vist sellegi albumi leheküljil. Ei ole tema ilukirjanduslike palades tunda ei elutüdumust, väsimust ega vanadust. Ikka värsket, ikka sõjakas, ainult harva läbib tema värssse vaikne melankoolia — on ju suur osa eluteest käidud — ja nukker mõtiskelu:

„Nii aasta aasta järele
kaob igaviku meresse:
me elu on — üks silmapilk,
ja inimene — kastetilk.“

Aga sealsamas lohutab teda teadmine:

„Kuid selle silmapilgu sees
ja väikse kastepiisa vees
võib saladuses sügavas
Looja vaim olla lehvimas.“



Paldiski

Edmund Hunnius

Pühapäevane väljasõit Paldiskisse

Veste.

Et üks iseärak nagu mina vaevalt võiks tulla kummalisele mõttele, ilusat pühapäeva pühendada väljasõidule Paldiskisse, kus vastandlikult meie pealinna lähemale ümbrusele leidub pühapäeva kosutust täis mõtiskelu ja rahu, see nupukas kaalutlus teostus kindlasti. Igatahes otsekohest ekspressühendust, kahjuks, selle meie kodumaa peramise kolgaga ei ole. Tuleb juba käia läbi kannatlikult ja huumoriga pühapäevasesest läbikäimisvahendite trügimuse puhastustulest, enne kui saavutad oma pühapäevasoovide vähenõudliku paradiisi. Rong peatub põhjalikult igas piknikkudeks nii avatavas vahejaamas, pildudes igale poole õitsevaile nurmedele ekskursantide rõõmsasti õhetavaid salku, ja väikese hingeldava veduri lõpmatute manööverduste kaudu rongi väga kirju kosseisu aegamisi kahanedes saabume Paldiskisse lõpuks tugeva hiljaksjäämisega.

Üks haruldane linnake. Mitte sugugi küla, ka mitte õigupoolest alevgi, kuid jällegi mitte ka linn. Ilma õige aja- ning lokaalvärvinguta. Ja ometi kõrgeimal määral iseloomuline ja eriline. Ei ole midagi ühist meie maakese teiste nii paljude paikade kuuma puumajade kõrvega. Laiad, sirged, rohtunud, täitsa inimitühjad tänavad — isegi mitte mängivaid lapsi pole näha. Tublid, sünged, kõrgeist lubjakivimüüridest saladuslikult ümbritsetud aiad täis kahisevaid vanu kastani-, vahtra- ja pärnapuid. Laiad madalad kivimajad, vanad ja ilmastikust kannatanud, ainult harva mõni uus inetu, pruun puuehitus, ainult mõned kauplused. Tänavavalgustust pole nähtavasti üldse olemas, vähe-

masti ei ole näha laternaide. Ja see kõik toredast, vürtsilisest, soolasest merituulest puhutud läbi ja läbi.

Sadamas tantsib paar ankrus jahti tugeval lainetusel, ragisedes hõõrub oma külge üks kohmakas kahemastiline kuuner vastu sadama-silda. Kaugemal, tiheda võrkudest heki taga pikk rida hoolikalt kaldale tõmmatud kaluripaate. Siin asuvad Peeter Suure ajal alatud, Katariinast jätkatud, mitte millalgi lõpetatud kindlustusedki: hiiglastena lumi-valgesse pae-kalju sisikonda raiutud bastioonid, vallid, kraavid, poolenisti rohtunud, mahajäetud, siin ja seal kivimurruks kasutatud, imposantsed veel omas lagunemiseski.

Piki martsakallast viib ahtake jalgrada Pakri paagi poole. Ikka järsumalt sööstab merre kummaliselt korrapärestest väikestest kolmnurkadest koosnev kallakunina, ikka kitsamaks muutub teda veest lahutav liivariba, kuni viimaks lained mürinaga paiskuvad üle allalangenud hiigla paepankade, kindlat kaljut järjest jahvatades valgeks limaks. Kartlikult klammerdub siin ja seal mõne väljaulatuva pae-nuki küljes mõni tuulest sasitud põõsas. Hiigla-suuri halle varje heites, tõusevad Pakri saare poolt pilved üle vahus voogude. Ikka kasinamaks muutub rohi lugematute pisikeste punaste õiekestega ehitud kiltmaal. Siin-seal mõni tormist lüngunud kehv rukkipoold, väikesed kägardunud kadakad, muidu aga ainult lai lage lood.

Kallaku äärel lohutamatus üksinduses, ümbritsetuna jõnklikkudest, jässakatest sirelipõõ-

sastest, üks igivana viril taluonn, mille mere poole vaatavate akende kohale on kinnitatud ehtiva karniisina üks päikesest, tuulest ja veest pleegitatud laud kunstipäraselt nikerdatud kirjaga „Enterprise“, nähtavasti väljauhung merest. Jumal teab, kuhu jäi laev ja meeskond.

Ikka heroilisemaks muutub maastik, ikka vihasemalt kanneldab tuul ahtakese jalgraja koltunud kõrtes. Liivaterakesi ja kivikesi kiskub kaldajärsaku küljest lahti ja paiskub valusasti vastu nägu. Ikka kõrgemana tõuseb sinu ees roostepunane Pakri paak.

Ja siis seisad maanina tipul. Eestimaa lõpp. Ükski saar ei takista lõpmatuse kaugusse tungivat pilku, ükski puri, ükski aurik ei elusta seda grandioosset pilti. Pikkade, hallide vallidena veerevad avara Läänemere majesteetlikud vood kalda poole, kuni nad purunevad valgeks vahuks, põrgates vastu kaljut. Kaugel läänes arvad leiutavat Osmussare paagi. Idas tervitab merretungivalt maaninalt Suurupi lumi-valge paak.

Nii väga õudsesse üksindusse, nagu võiksid küll esimesel silmapilgul arvata, ei näi paagi-valvur ometi olevat mõistetud. Kõrge torni ümber on koondunud üsna tubli kogu kuure ja majakesi, osalt kenadest aedadest ümbritsetud. Kuid ometi — kui sõnulseletamatult tühi ja mahajäetud peab olema siin elu mõnel novembri-tormiööl. Natuke eemal loodepoole asub moodne maailmasõja ajal ehitatud rannabatarei; omilt raskeilt pöörplatvormelt mahapaisatuna lamavad mõranenud, roostetanud kahuri-

torud ümberringi; veel sirutab üksainus neist ähvardavalt oma halli avause Tallinna poole üle rohtunud betoneeritud valli.

Läbi põdsastunud niitude ja üle loo läheb teekond tagasi Paldiskisse. On ülim lõunaaeg ja nõnda on üks tubli kosutus võõrastemajas „Rogerviek“ väga teretulnud. Ka siin hoovab nagu kivistunud mineviku vaimu: mahajäetuna seisab keset kõrget, avarat söögisaali pikk bukkettide ja kahe raske pronkslühtriga ehitud pidulaud; väikeste lauakeste taga akna all jookvad mõningad sõnaahtrad auväärt isikud oma õlut; on kuulda saksa, eesti, rootsi keelt; ühetooniliselt tiksus nurgas lihtne, vana inglise tunni-kell; on tundmus, nagu ei suudaks tema osuti siin aega nihutada edasi. Põrandal ja laudadel rõnglevad läbi vanade kastanipuude liikuva lehestiku tungivate päikesekiirte rõngad.

Üksnes kõrval kabinetis näib asi edenevat moodsamalt ja vabalt: klaasid kõlisevad, korgid pauguvad; basshääle põhivõimust erlduvad heledad, kriiskavad sopraanid mõjukalt; ränga kämblaga meelitatakse vaese pianiino seest välja raskepärane shimmy, kuni siis äkki tormakalt tehakse lõpp ja kogu lõbus seltskond ära aurab autos Tallinna sihis.

Kui rong hakkab liikuma, on siinamaani ainult möödaminevad lühikesed vihmasagarad tihenenud tüsedaks kestvaks vihmaks. Igas jaamas koguneb läbimärgunud, väsinud linlasi jälle peale, kuni kõik jälle on õnnelikult rupikus koos ja meie tubli aururuunakene lõõtsutades peatub Tallinna jaama platvormi ees.

Kevadine igatsus.

Pedro Krusten.

*Maa juba paljas, heinamaa on pruun,
vaid säääl, kun mustab udun küün,
veel kraavi suun
tükk viimset lund kui häbenevan süün —
kui unustatud valge rätt.*

*Nüüd jälle tahaks suruda ma kätt!
Kuid puudub käsi see.
Ah haiget teeb,
et tühjana kaob puie vahele jalgteel!
Kui igatsus sun keeb,
halb olla üksinda siis taga sinivee!*

*„Sind armastan“, need tähed lumele ma teen.
Tükk valget pimedusse jääb
lund ootma, lä'eb
vast keegi armas homme sel jalgteel —
mu igatsus ta süia veab!*

*Ma teisel päeval tulen vaatama, kes teab . . .
Kuid kadunud on lumetükk —
arm sulatand!*

*Mu eilne kiri voolab, hõbedane lükk
vee kaugustesse ulatand
ta sosisklema ikka otsivalt: „Sind armastan!“*

Pariisi kolm palet

Pariisil on palju palgeid, ühe reisiga sinna ei taba neid kõiki, piirdun siin kolmega: askeldav Pariis, mängiv Pariis, puhkav Pariis

I.

Liigub, veereb, roomab, tuiskab, trügib, sammub neid üksteise sabas, üksteisest mööda, kõrvuti, vastu, risti-põiki: auto, omnibus, hobune, tramm, ratas, inimene, lapsevanker, eesel, jalutu omas toolvankris; vana jässakas, turjakasvanud hallpea, endine rammumees, nüüd vaevaliseks hobuseks vankri ees; reklaam-auto vahva, härjamoodi, kirju, püstipäi ja ammulisui lehmaga platvormil schokolaadi reklaamiks; kolm kinnist, pruunikarva tõlda, vangivahi pea ainsa trellidega aknakese taga; lihavanker turja pealt verise palakaga mantlistatud kutsari jäledasti ehmatuspitsa plaksutades; kolmerattaga veoratas, pedaale väntava poisikese kablagaga veokasti nuheldes — mängib hobuse sõitu; lullilõõvate ja kepp-lipukestega vehklavate kirjumütsiliste karnevaalitsejate trobikond neljahobuse sõidukil; turistide auto; sütemäveoauto; tsüklett, pükstes ja kiivris naine sadulas; kartulikotte täis laotud ilmatu pikk kahe rattaga kaarikas, kolme hobuse mõõduline täkk ees; härrasauto noobililt saabastatud schofferiga tüürrattal; taksiauto tülpinud töömehejuhiga pukis; naine, paks ja võidunud mustas rüüs, taga lett-vanker viinamarju täis; trammivagun laadavilet andva konduktoriga uktsel, tõukleb ja saab sõimata; paksude sulgtuttidega, justkui väikeste lumemmedega ehitud katusega surnuvanker, toredasti tressitatud kutsariga ülikõrges pukis; pulmaauto pruudi-peigmehe ja väikese külaliskonnaga sees; veoauto-varvasaed täis püstiseisvaid veiseid ja roosavalgeid sigu; mustapesumajavanker; kapsapeadevagun; graatsiline kaubamaja auto: „Lafayette“, „Samaritaine“, „Printemps“; hallii-haloo; riigiteatri kulisside veo auto; autobus, pealepääsmatu inimsaba taga katkemas ja konduktorit kirumas; ja veel ning veel, ja teisi ning teisi ja nii edasi. Kuhu nad liiguvad, kuhu nad rändavad: tualett, kalts, suitsuotste korjaja, jaapanlane, poisike nokata baski-mütsikeses, neeger, abbe, flanöör, kunstnik kaabus, juustes, habemes, poolakas uues ülikonnas, ameeriklane, rootslane „pumpükstes“, araablane müügivaipadega, nunn laevkübara ja roosikrantsiga, venelane, hindunaine, türklane, mikroskoobi täis eestlast, üliõpilane, kerjus, laps, prantslane, prantslane, prantslane — kes ruttab panka, äri, turumajja, kiriku, kaubamajja, roosiaeda, lõunale, kes

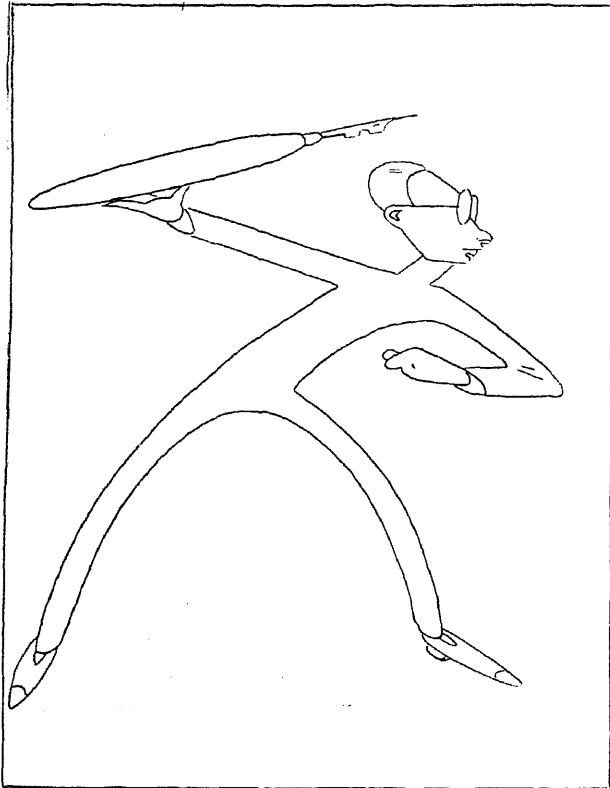
kõrtsi „Väikese poti manu“, kes restoraani „Tõise väikese poti manu“, kes lokaali „Medici“, kes kohvikusse „Kõik läheb hästi“, kes „Püha lõvi piima poodi“, kes raamatukaupluse „Shakespeare ja kompanii“, kes „Pühade isade tänavale“ kirikutarbeasjade kaupluse piiskopi keppi, krutsifiksi või faldrikkaabut ostma; kes „Jeesuslapse piimapoodi“; kes „Nelja tuule tänavale“ näljakäpp pruukostiks taskus; kes suurtele bulvaaridele suud ammuldama; kes kes-teab-kuhu.

Aga nad liiguvad, kõik liigub, küllap on tänavail ja töökodades-ärides-kohvikutes terve linn, kodus pole kindlasti kedagi — miks muidu luugid kõigil elukorteri aknail ees, nagu päev oleks öö, vilu oleks palav, ikka luugid ees, ei lillepoti ega lapsepead kuski elutoa aknal. Surnud nägudega elumajad, hallid, ammused aega värsket värvi nägemata, tahmunud fassaadid justkui pimedada palged. Ja värskemat arhitektuuri ei näe, sest milleks ehtida, mugavdada, valgustada elumaju, kui neid vajatakse ainult mõni tund magamiseks, miks ajakohastada elamuid, kui pole aega neis olla, neid tarvitada.

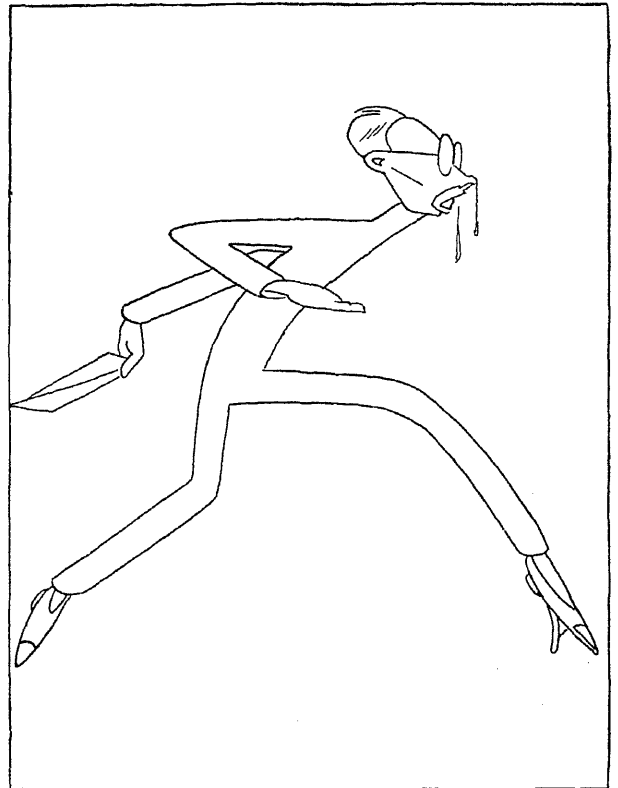
Vahtimiseks on siin inimesel oma töö, oma kaup, teise inimese nägu, kukal ja igaliiki sõiduki rattad, et saaks aga rutata edasi, et ei jääks alla. Kõigil on kiire. Kiirust on aga olemas üksnes teatud jagu, ja et igamees kiirust püüab, neid püüdajaid on nii palju, siis muutub kiirusest aeglus, liikumishõlbustusist-takistus. Iseasi oleks, kui majad ja suunad eest ära pühkida ning kogu linn oleks üksainus tänav, vast siis oleks ülim kiirus jälle seatud jalule, kuid poleks enam otstarvet kiirustamiseks.

* * *

Olid kord ajad, mil pariislasel oli aega ning meeli ja ta silmi võis tõsta üles, läkitada kaugemale ja kõrgemale, mil tema silmad veel ei keerelnud ette-taha-ristirästi, vastu rattaid-jalgu-maad ja seina, nagu keerlevad hernerid keevas liikumis- ja kiiruse-pudrupajas; siis maksis platsidele ning tänavate ristlemispaikadele püstitada sambaid ja kirikuid, torne ning monumente, võiduvärvaid ning templeid, et vaataja silm nad võtaks vastu, et mõnuleks, tunneks ning mõtiskleks inimene; neid uhkeid ehitusi võis paigutada ka kõrvalisemasse paikadesse, nende vaatajaid ja hindajaid leidsid küllalt



Ta peab oskama sulega tabada



Peab olema maratonijooksja, et maksujuhatusega ringi joosta

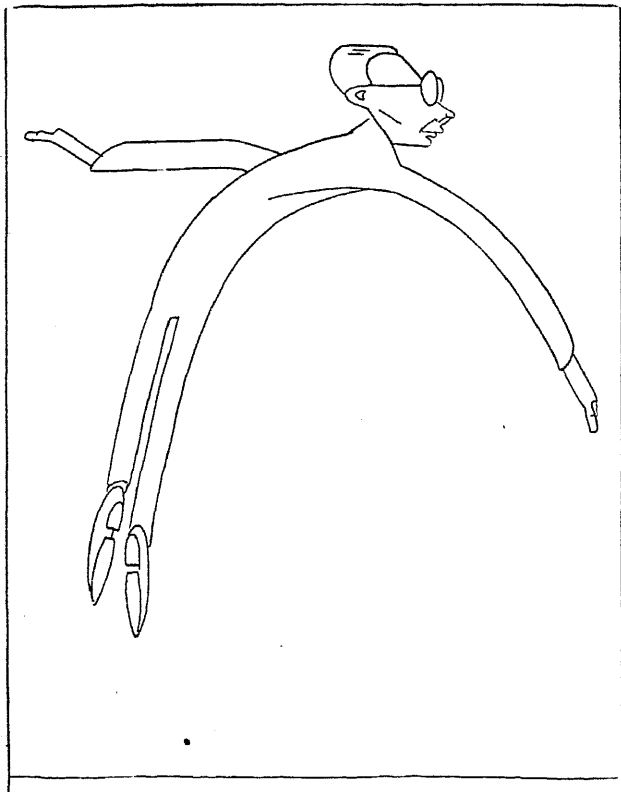
sest inimesel oli aega. Ja saabusid: „Notre Dame“, mille kivinikerduste, reljeefide, skulptuuride, vigurite, peletiste ja pühameeste, naiste ning loomadega ehitud seinu, simse, torne, portaale võid vahutada päevast päeva hommikust õhtuni nädal otsa; saabus St. Jacques'i torn, neljakandiline, sale, gooti tornidest kombineeritud torn, ülal ühe nuki otsas „Püha Jaak“, alt vaadates pisisike nagu kärbes; torn nagu määratu mänguasi kivist, kuid õhuline, vahi teda nii, et silmad jäävad peale; saabus loss, süinge, teravümartorniline, ligipääsmatu, vaadates üle Seine'i, ränk, ehmata palee — Palais de Justice; saabus veel uhkem torn kui St. Jacques'i oma: juba püstikirik, kuid siiski ainult torn: Tour du Beurre — milline pillamine, raiuda välja nii palju kivist aknaid, kaari, kuje, nurk-ilustusi, pitsilisi karniise üheks ainsaks torniks! Saabus Panthéon, Louvre, Palais Royal, terve linn kuulsaid ehitusi ja kuulsate meeste mälestussambaid — kuid mine vahi neid, põhjalikult ja inimese, mitte masina moodi, jää seisma, müts maas, vaatle ka tänavate perspektiive, jooksvaid kokku ämblikuvõrgu niitidena, ronivaid mäkke, pakkuvaid suuri avarusi; kuulata pladisevaid purskkaeve, meeliskle Seine'i sildadel, imedes endasse lõikeid linna suuruselt, tunnistades päeva ajal taevast, mida alati ähvardab katta ränk kõuepilv, kuid mis on ainult suitsu kogumik, ja ilutsedes õhtu ajal ilutulestikus, mida heidab alla Seine'isse kõrgelt müürkallastikult hoonete ja laternate tarbe- ning rek-

laamvalgustuse elekter — vahi niikaua, kuni sa veel pole muutunud pariislaseks, sest siis sa enam ei vahi, saad klapid silmadele, pistad kõigest mööda, kui oled ise ka muutunud pariislaseks, ruttavaks, närvitsejaks, tõuklejaks, tusaseks rakukeseks ses olemise eest ja kiiruse pärast võitlevas hiiglaorganismis.

II.

Mingem otsigem rahulikumat paika, nagu L. Andrejevi „Meie elupäevades“ üks üliõpilane otsib rahulikku perekonda. Sammud Luxembourg'i aeda. Lahe on siin ennelõunati, leidub lapsi ja noori jaapanlasi — ainus rahvas, kel on veel aega; jaapanlased on ka midagi lastesarnast: väikesed, siledanäolised, habetud, natuke naeratavad — nagu suured, tõsised lapsed.

Ülalt küpsetab südasuvine päike, millele põrmugi ei lähe korda, et on juba lähenemas mihklipäev. Mujal linnas on päike kastanite, plataanide ja paplite lehed halastamatult suitsu kaastegevusel kõrvetanud; ei ole ses linnas sügisest, herdat lehtede kolletamist, mis meil nii ilusaks teeb sügise, ei, siin on kõrbemine. Kuid Luxembourg'i aias on puudel parem olla: nende aluseid ja vahelisi murulaike ja lilleklumbe, -spaleere, -peenraid, -tänavaid kastetakse peenikest vihma purskavate voolikute ja aparaatide kaudu päevad otsa, nii et jätkub sest niiskusest ka puudele ja sellest ep paljud kastanid on saanud tulirohelised uued lehed, pistavad uued õilmedki okstele.



Peab vahepeal oskama õhus rippuda

Lindudest valitseb suur, tähtis tui, meie omast suurem, vuhistades sageli õhku su kõrvast mööda lennates, ja vana varblane, kõigi mälestus- ja dekoratiivkujude häbematu reostaja. Kuldnokk hoidub ettevaatlikult põõsaste lähedusse ja pääsuke siia latvade kohale tiirlema ei tulegi, ta armastab meie puhtaõhulist põhjamaad. Tuleb ajada läbi varblastega. Siin-seal seisab keegi vanem mees, kes toidab tuisid ja varblasi saiaarasudega. Üks ajaomanik proovib varblase taltsust: ei anna muidu saia, kui varblane vuristagu maast üles lennata, andja näpust raasu vastu võtma; varblane kõhkleb veidi, proovib hüpatada mõned korrad ja näpsabki varsti saagi sõrmist; peatselt on see amet kogu sugukonnal selge — üksnes too valgevatimees, keda kogu aeg on suguvendade poolt hoitud mängust eemal, ärgu tükki leibkonda, ja ta ei julge ega jaksa ka: temale, vanakesele, viskab toitja raasu eemale, sest keegi ei pea jääma ilma.

Suure puskkaevu basseini ümber mängivad lapsed meresõitjaid. Siinsamas on kärutäis mängupurjekaid, neid tüürib ühes roost keppidega üks mees soovijaile. Laps saab purjeka, lükkab kepiga kaldalt eemale ja purjekas aegamisi ujub kuni basseini keskele, kus puskkaevust langevad joad tekitavad kalda poole liikuvaid lainevirvekesi, mis paadi pikapeale viivad ootaja lapse rookepi otsa, kes ta siis uuesti „merele“ tagasi tonksib. Juhtub seejuures ka kokkupõrkeid ja „mereõnnetusi“, mis annavad peamurdmisi kaldäärseile kapteneile.

Vaatled lapsi ja lilli — meeles stroof G. Suits'i ennemaailmasõja-aegsest luuletusest: „Pariis — lillede ja



Ja oskama poksi, et honoraari kätte võidelda

laste paradiis“. Need lilled ja lapsed on oma paradiisiga mujalt Pariisist, kus nende jaoks enam pole ruumi, surutud siia aeda. Siin võib loogelda luuderohi mööda tüvesid ja kuje, mattes mõne dekoratiivkuju maalilikult peaaegu üleni, siin õitseb hiiglatünnides oleander ja muu pillav puhmas, mille nime mulle siinsamas senati hoonet valvav politseinik ei teadnud nimetada, siin ehib aiaääri peaaegu kirsipuukese kõrgune fuksia, moodustades terved punetavad elavad seinad, siin kahetsed korduvalt, et pole sulle juba koolis õpetatud lillede nimesid ja luulet, vaid tuubiti selle asemel tolmukate ning õislehtede arve, ja siin on lastel vabadus, et nad ei kardaks isegi politseiniku-pargikuningat. Kui see päikese loojenemisel aia tühjendamise ja lukutamise eel lõõb lahti oma trummipõrina, siis on see üks eriline laste lõbunumber: kostab eemalt trummimüdin, läheneb-müriseb kõuena, trummimees tuleb marssides, lasteparv jalus, ümber ja taga, see marssimine on nagu väike, lõbus revolutsioon, mis pühib oma trügina ning taga keerleva tolmupilveglooriaga su jalust.

* * *

Mingem aga pühapäeval Luxembourgiga aeda, siis on lastel päris pidupõli: kioskid maistuste ja mänguasjadega on avanud oma avatlevad ja kirjud suud, ja igaliiki laste lõbustuspoed ning -paigad töötavad täie kasaga.

Lastele on siin oma nukuteater, selle „saal“ on täis kilkamist ja vingumist-laginat-suminat. „Saali“ moodustab lihtne varjualune paarikümne pingiga, nii et eten-

dust võib varastada väljaspoolt, ning kaugemale kostab paari nuku pääksumine ja publikukese vastuvaidlusehäälitsemine (kui „tegelane“ lavalt pöördub rahva poole) või jaatamine: „oui, oui, oui“, mis kõlab „vi-vi-vi“, nagu linnupoegade vidin. Eriti rõõmus ja kaasakiskuv on see väikesest rahvast publik siis, kui lavai läheb kludimine-kolkimine lahti; eks vanal Kitzbergil olnud õigus, kui ta ütles, et lapsi huvitab näitemängus kõige rohkem söömine ja peksmine.

Nukuteaatrist hakates läheb terve rida laste lõbulaid, kus nad igaühes 30 santimeetri eest saavad midagi õhetama panevat. Seal on karusell, mille käimapanemiseks jätkub ühest mehest ja vändast, sest hobused, kaelkirjakud, elevantid ja gondlid on üsna väikese rahva jaoks, nii 3–9 aastani. Teine mees seab sõiduhimulised ilusti pukkidesse, paneb neile isalikult ümber piha nahkrihma, mille ots on kinnitatud hobuse külge, et sõitja maha ei pudeneks, pistab ratsutajail jalad sadulauradadesse ning algatab tasase sõidu. Kõik sünnib nii tähtsalt-ettevaatlikult ja hoolikalt, nagu see mõeldav maal, kus lapsi vähe.

Mihukesele elavhõbedast tüdrukule või poisirõõvlile see tema seisukohast vaadates matusekarussel ei meeldi, see rändab teisele karussellile, mis koosneb puha pisikestest jalgratastest, kus ise võib kaasa vändata, ja rataste sõidukolin mööda puust pörandat on nii aus nagu üks õige mürisev sõit peab olema.

See number läbi tehtud, minnakse ratsutama puust hobustele, mis kahes reas seisavad kõhtupidi tugevate vedrutavate tugevate otsas, kinnitatud teist otsa pidi maa külge. Neid hobuseid võib seljas istudes edastagasi tugevasti jõnksutada ja ratsutamise illusioon on suurem kui kiikhobusel.

See numbriline läbi, mingem basseini ümber elava loomaga sõitma: seal üüratakse välja ratsutamiseks eesleid julgemale poisterahvale ning sõidutatakse eeslivankril aramaid, üsna pisikesed peavad leppima sõiduga neljakesi vankrikesel, kits hobuseks ees. Ja nii need sõidud lähevad ikka ringi ümber basseini, lillepeenardest, ringidest ja naeratavaist täiskasvanuist mööda päikselisel pühapäeval — üksnes kitsale see ei meeldi: ta hoiab kogu aja end eelsõitva, hästisõõdetud ja ravitsetud eesli vankri kannul, tonksib oma pea võimalikult sügavale vankrikorvi alla ja külvab musti kohviube siledale, puhtale kruusateele.

Suurem ja peaaegu täiskasvanud noorpõlv mängib aia peateedel improviseeritud tennist ilma vahevõrguta ja igasugu muude tennisattribuutideta, peale pallide ja lööja, või jookseb viimast paari nii, et tolm taga.

Aed koguneb järjest tihedamini ning üleni täis publikut, saabub täieline laadaolemine, tolm võtab võimust; tuleb minna teisale, „otsima rahulikku perekonda.“

III.

Läksin nende juure, kes on surnud ja puhkavad rahus. Montmartre'i surnuaiale. Ta asub mäekallakul, ülepeäsmatu müüri ümbritsetud, tema suuruselt hoolimata ühe ainsa sissekäiguga ja linn ümberringi. Esi-mese hooga alt linnast tulles lähed üle osa surnuaia kohal asuva viadukti, vaatad sillalt alla haudkabelite kivimerd, ei usu oma silmi, et sellane võiks olla kogu surnuaed ja üldse surnuaed. Mis puhkepaik see on, kui temast sõidetakse üle autode ja autobuste mürinaga. Näed viadukti kõrvalt kitsast treppi viivat alla, kuid arvad selle olevat mingi era- või käsisissekäigu ja lähed edasi otsima ettekujutatud imposantset väravat. Võid kaua otsida, terve aia käia ümbert ringi, enne surnuaiale ei pääse, kui jõuad tagasi viaduktini ja tema kõrval asuva õige väikest tähelepanu äratava trepini. See trepp ongi oodatud „värav“. Laskud alla: kivi, kivi, kivi! ei rohu laigukest, ei muruga kaetud kääpaid, ei lilli, ei luuleliskurbi nurki ega põlised puud rahustavaks ja vaigistavaks varjuks, ei leinajale pinki istumiseks, ei leinataval aeda ümber, vaid lage, kivist, hallidest kabelitest linn, sein sein küljes kinni, kõrvetava päikese all, mis kõrvetab veel enam selle kivikitsustiku vastuhõõgumisel. On kitsas siin. Väga kitsas. Surnutelgi pole Pariisis lahe olla. Nende kivikääpad ja haudkabelid on nii väikesed, et peab oletama, et surnud siia alla on maetud püsti. Sama trügimus, m's tänapäeva Pariisi suurte bulvaaridel. Ja meie surnuaedade — Kopli omast Tallinnas kuni Otepää omani — luulest siin mitte varjugi.

Kuid siia on maetud kirjanikud Henri Beyle Stendhal, Theophile Gautier, Henri Mürger, Al. Dumas noorem,*) siia oli maetud Emile Zola, alles on tema kääbas ja büst, kuna tema põrm on viidud üle Panthéoni, siin puhkab poetess Desbordes-Valmore, poeet Alfred de Vigny, vennad Goncourt'id j. t., siin asub ka Heinrich Heine ja tema naise kitsukene haud, marmorist hauasambasse, mis püstitatud tema sõprade poolt, on raiutud luuletaja allapoole vaatav kurb pea lühikese, pehme-mehise habemega ja allahoiduvate vurrudega. Harva tuakse surnud prantslasele lilli, pannakse inetu, plekist, kollane, väike vanik, mis eemalt vägisi sarnleb vorstirõngale, kabeliseina külge või kivikääpale, mõnele ka mitu sellast, ja lillede toomise kohustus on täidetud igaveseks. Aga Heine haua on värsked lilli ja suur kuhi nimekaarte mälestuseks teda külastajate poolt paljudelt mailt. Ei ole vist eksitus kinnitada, et Heine hauda siin külastatakse kõige rohkem. Imekspandavalt vähe liigub siin inimesi, imekspandavalt vähe selle maailmalinna rahvarohkust ja siia maetud suuri nimesid arvesse võttes. Oleme peaaegu kahekesi, üks daam näitub

*) Elusuuruselt on raiutud tema kuju puhkama kääpale sarkofaagile, pikas särgis nagu mungal.

veel, ta uurib Baedekeri; selgub, et ta otsib Heine hauda, loeb temagi marmorise raiutud Heine enese hauakirja:

Wo wird einst des Wandermüden
Letzte Ruhestätte sein?
Unter Palmen in dem Süden?
Unter Linden an dem Rhein?
Werd ich wo in einer Wüste
Eingescharrt von fremder Hand? etc.

Ja ongi ta maetud võõra käe poolt ning kõrvesse, sest sellele kivistikule ei tea anda muud nime kui kõrb.

Veel on maetud Montmartre'i surnuaeda heliloojaist Berlioz, Halévy, Offenbach, Delibes, Adam j. t. maalikunstnikke, teadlasi, ajakirjanikke, näitlejaid j. t. nimekaid, kuid nende hauad upuvad üldisse kivirägastikku, nende nähtavad mälestused on nii surutud harilikku surelikkude vahele ja nii mõnelgi rikkal perekonnal ning sõja- või poliitikamehel on avaram ja uhkem haudkabel kui sel või teisel vaimu- ja kunstisuurusel. Elu vahekorrad kestavad ka pärast surma.

* * *

Enam surnuaia nägu meie inimese mõiste järgi on Père Lachaise'i surnuaed. Ka siin kivikihtsus, kuid ometi satub sekka puude grupikesi, avaramaid platse-skvääre ilupuude ja rohumaaga, ja kuulsa, Napoleoni-aegse näitleja Talma nimeliselt mäelt avaneb avar vaade osa surnuaia ja linna peale, ja haudade vahelistel tähtsamatel teedel kasvavad äärtes puud. Ka see aed ei asu linnast väljas, linn on talle tulnud järele ja kasvanud ümber. Père Lachaise on Pariisi suurim matuspaik, kõige värskem kuulsusena puhkab siin Sarah Bernhardt; ei või ölda, et tema haud oleks meeoleu- või kunstiküllane: mingi raske sarkofaag tömpide postikestega. Meeleolurikkam on Alfred de Musset haud, sammas luuletaja büstiga tühemes ja samba taga kaunis suur leinapaju, mida kadunu ise soovis oma hauale, sest hauasamba kiri-värss lausub (proosatõlkes): „Mu armsad sõbrad, kui mina ükskord suren, siis istutage minu hauale üks paju“ — ja ongi istutatud. Veel on Musset soovinud, nagu tunnistab värss teisel sambal, siinsamas tema kõrval, et tema õde puhkaks tema kõrval — ja ongi nii: õde on saanud venna kõrvale haa ja samba, millelt vaatab vastu tema lahke ja truu sõbrapale.

Järgmine ülesotsitav on mul Balzac'i haud: kitsustikus väike sammas Balzac'i büstiga ja kirjadega. Ühes hauas temaga magab tema peaaegu elupikune passioon, komtess Hanska, kellega ta oma elu haigel lõpul jõudis abielluda ainult pooleks aastaks.

Avaramalt ja sammastemplikeste sarnaste kabelite all puhkavad ligistikku Molière ja Lafontaine. Kõige toredam kunstilises mõttes on Abélard ja Héloïse'i puhkepaik. Need kuulsad armastajad 12. aastasajast, nunn ja kastreeritud munk, on siia toodud üle teisalt ja nüüd nad lebavad koos, nende kujud puhkavad kõrvuti, sirgetena oma vaimulikes rüüdes kõrgel katafalgil, käed rinnal palveasendis. Pea kohal sammaste kantud katus, Abélard'i jalutsis väike kivi-koerake valvamas. Katafalk, nende kujud ja kogu templike on gooti vaimus, tõsist-musta värvi, ja kirjad templi karniisil jutustavad nende kurba armulugu.

Rohkem meelespeetavaid on Chopini kalm, tema kuju kandva samba jalal on kuivanud lilleoksi ja kuhjake nimekaarte muusikajüngritelt kõigist maailma jagudest.

Siia surnuaiale on maetud suurvaime ja tähtsamaid isikuid rohkem kui mujale: olgu neist nimetatud peale mainitute veel mõningad: maalijad — Ingres, David, Delacroix, Corot, Géricault, Couture, Baudry, Prud'hon j. t., heliloojad — Méhul, Bellini, Nicolo, Rossini, Auber, Cherubini, Bizet j. t., kirjanikud — Rodenbach, de Nerval, Delavigne, sakslane Boerne, Beaumarchais, Scribe, Béranger, Daudet j. t.

Charles Baudelaire'i haa aga peame otsima üles Montparnasse'i surnuaialt ja Oscar Wilde'i matuspaiga kustki vaeste kalmistust, mida on siin mitu.

* * *

Seisatad ühe ning teise kuulsuse kalmu ees ja kõrvutades nende saavutusi tänapäeva ülihäidetud Pariisi eneserahulolu, mehhaniseerumis- ja isegi kultuurilise seisaku tundemärkidega, ammutad uut usku prantsuse kultuurilise ja kunstilise tulevikku, sest seeme, mis need puhkajad siin on külvanud, ei lähe ega võigi minna kaotsi.

Mitte seal kaubamajade, kontorite, kinode, restoraanide, lõbulokaalide ümber ja sees, kus jahvatatakse tundide ja päevade kaupa inimeste aega, see on elu, ei ela kultuur, mitte tänavate surus ja rühkimises, suretavas hinge, söövas südant, tuimendavas meeli ja arendavas üksnes aju igasugu konksude, võtete, käänakute suunas, mille õis on paljukiidetud, kuid õõnes vaimurikkus ja vaimurikatsemine, ei edene kultuur, mitte vaateakende, vitriinide ja manekeenide kanda pole tema viljad, mitte Eiffeli torn, tühjalt ehk küll vägevasti taeva torkuv paljas raamistik, sisutu luukere, osutuv küll tehnikale vägevaks sümboliks, pole see õige teenäitaja, vaid väikesed hauasambad ja madalad kääpad, põlistatud ja põlistamatud, millede all puhkab nii palju vaimu, südant, meeli ja geeniuust.



Saarlneem („Kuradi saar“) Käsmu eel

A. Jürgenstein

Ajalehemeeste suvepuhkusest

Õigupärast on see pealkiri kitsas, sest see, mis ma tema all kirjutada tahan, käib iga linnalasegi kohta, kes oma leiba teenib sulega või muu vaimlise tööga, istudes laua taga.

Kõigile neile kõlbab suvepuhkus värske õhu käes kehaliigutustega, nagu nad seda võivad leida maal mõõdukalt tehtud põllutöös, ettevaatlikes spordiharjutusis jne. Üks niisuguseist meeldivaist ja tervisele häist suvepuhkuse abinõudest linnas närviliseks läinud inimestele on aerutamine veel ja õngitsemine.

Praktilised inglased on õngitsemisele suvepuhkusel võitnud laialise poolehoidu. On ka vaevalt teist aja viidet ja kehalist liigutust, mis mõjuks nii närve rahustavalt kui kalapüüdmine õngega, olgu see õng nüüd inglise spinning või meie lihtne korgiga käsiõng või põhjaõng. Kõige harilikum ja hõlpsam enesele muretseda on muidugi lihtne käsiõng. Kuid et õngitsemisest õiget lõbu tunda, selleks on tarvis teatavaid eeldusi.

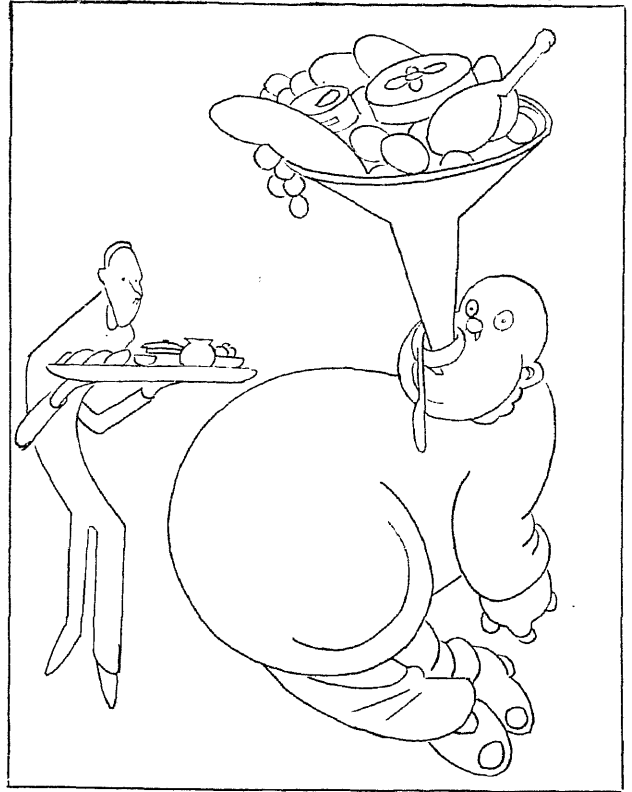
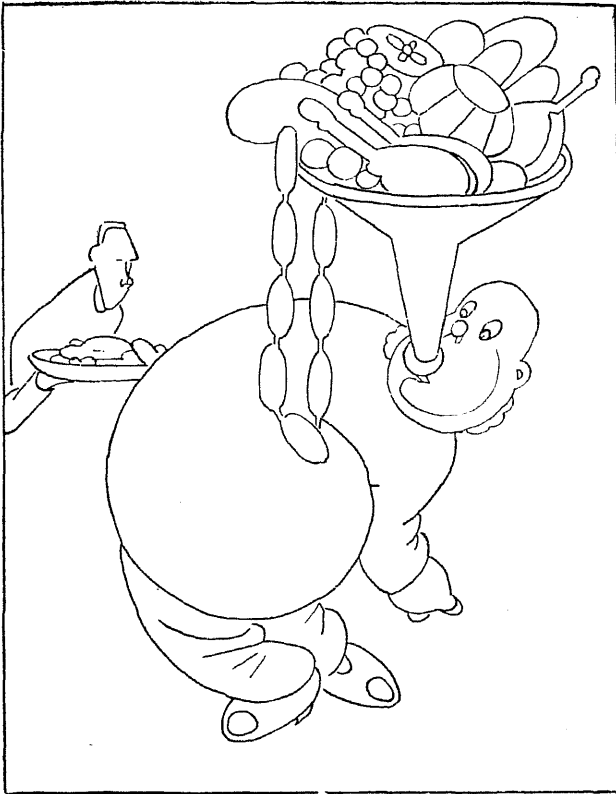
On ju ka inimesi, kes õngitsemist ja õngitsejat hindavad õige madalalt ja küsimisele, mis on õng, vastavad järgmiselt:

See on riistapuu, mille ühes otsas konksu küljes keerleb vaene vihmauss, teises otsas aga istub Jumala päevavaras.

Kes nii kõneleb, ei ole ilmaski suutnud tungida õngitsemise müsteeriumi. Nad on vaadanud õngitsemise kui lihtsa saagipüüdmise peale. Ja seal on neil teataval viisil õigus, kui nad drastiliselt väljendavad, et see talitus tihtigi tema peale kulutatud aega rahaliselt ära ei tasu. Aga rahateenimise peale ju õngespordi harrastaja välja ei lähe.

Et õngitsemisest õiget lõbu tunda, selleks peab õngitseja kalu, keda ta tahab püüda, nende eluviisi ja veekogusid, kus kalad elavad, hästi tundma. Et seda tundmist omandada, peab käima praktilist ja teoreetilist teed. Õngitsemise tehnika võib ju üsna hästi ära õppida vanadelt vilunud õngitsejatelt, kui nendega käiakse ühes kalal. Seal õpitakse, kuidas valmistada õnge igasuguse kalasordi jaoks, kuidas muretseda sööte, kuidas neid panna õnge otsa, kuidas iga kalasorti ja vee sügavust arvesse võttes seada korki, kuidas korki liikumise järele tõmmata välja õnge jne. jne. Kõik see tehnika võib viia nii kaugele, et õngitseda tagajärjerikkalt tuntud vees, kus sa tead ette (teiste ütelistest), missuguste kaladega seal tegemist. Kuid päris õiget mõnu ei paku kõik see veel mitte. Õige õngitseja peab olema niikaugel, et tema ilma kellegi nõuandeta ja juhatuseta tundmata jõe või järve peale sattudes varsti ise võib tunda, missugused kalad selles vees ja kus nad seal peaksid elutsema.

Seks peab ta põhjalikumalt tundma kalade elutingimusi ja eluviisi. Ja selleks on tarvis lugeda sellekohast kirjandust ja loetud ise tegelikult kontroleerida. Satub ta näit. jõe ääre, mis sügava ja vaikse vooluga, kus kalda ääred vesikõrkjaga garneeritud, siis ei hakka ta sealt püüdma ega lootma eherusi. Kus kasvavad kõrkjad, seal on pehme ja mudane põhi, kus eherus või forell ei ela. Kirjandusest võis ta lugeda, et forellid armastavad selget, külma, allikast vett, et seda võib leida jõgedest, mis voolavad läbi künklikust maast kõredal jooksul kivisel kruusasel põhjal. Ja tahab ta kustki jõest püüda angerjaid, siis peab ta endale kohe selgeks tegema, kas see jõgi on ühenduses

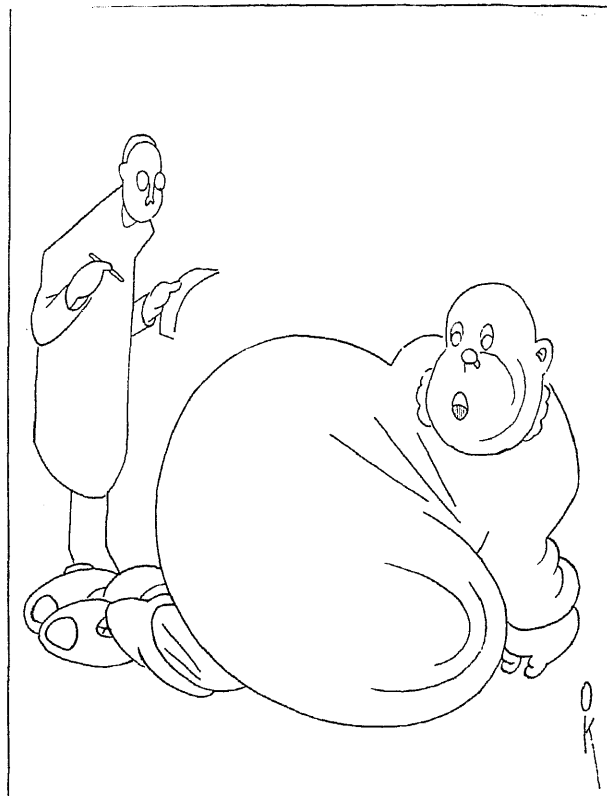
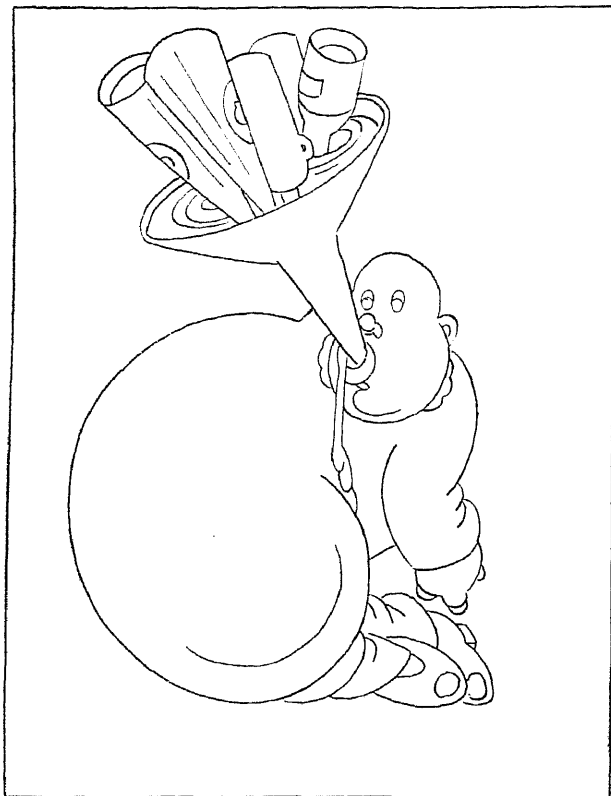


merega, sest teatavasti käivad angerjad meres kudem-
 mas ja ei ela üheski jões ega järves, mis ei ole otse-
 koheses ühenduses merega. Kui ta kodumaa vete ja
 kalade üle on lugenud, siis teab ta ka, et ta näit. säga
 ei lähe otsima kustki mujalt kui Emajõeest ja tema
 harudest, sest et see suur röövkala Eestis ainult seal
 elab. Ja ta ei lähe teda sealtki püüdma väikese õn-
 gega päeval, sest ta on vististi lugenud, et see röövik
 otsib saaki peaaesjalikult öösi, hommikul vara ja hilja
 õhtul, et ta sööb elavaid kalu, konne, liha jne., et un-
 nad tema püügiks peavad olema tugevad ja suured, sest et
 säga raskus ulatub puudadesse. Vaiksest ja sügavast,
 mudase põhjaga veest võib ta leida latikaid, särgi,
 ahvenaid. Muidugi kuuleb ta kohalikkudelt elanikke-
 delt, kas teatav kalasort antud vees ülepea elutseb.
 On mitmesuguseid veerohte, mille ümber teatud kala-
 sort armastab elada, sest et nende rohtude küljes neile
 meeldivaid putukaid leidub. Raamatutest võib end
 ka tutvustada kalade eluviisiga ja saada teada,
 millal ükski kalasort toitu otsib, s. o. millal on kõige
 parem õngitsemisaeg. Ta leiab sealt, et näit. tuul kalade
 elu peale vees on palju suurem mõju kui meie seda
 teaksime arvata. Külma hommiku- ja põhjatuulega
 ei lähe ükski vilunud kalamees õngitsema, sest siis on
 kalad otse haiged ja peidavad endid kuhugi rohtu või
 kõrkjasse. Samuti ei võta nad muristamise-ilmaga,
 kus õhk täis elektrit. Väljavõtte sellest teeb anger-

jas ja koha ehk sudak: need rändavad ja söövad just
 tormistel ja vihmastel öödel paremini kui muidu.

Kui kalapüüdja kõiki neid asju teoreetiliselt teab
 ja selle järele talitades need teadmised osutuvad õi-
 geks, siis valmistab see püüdjale teatavat üleolevat
 lõbu.

Ütleme, et ta suvitab Sillamäel, Võsul või aga
 mujal mere ääres Soome lahe kaldal ja ta himu käib
 angerjate järele. Siis tuleb tal vaikse ja päikesepais-
 tuse ilmaga, kus mere põhi hästi läbi paistab, see
 paadil sõudes läbi uurida. Ta teab, et angerjad on
 öörröövikud, kes päeval heameelega vaikselt asuvad
 kivide all korgastes ja sealt ööseti, õhtul hilja ja vara
 hommikul tulevad välja saagile lähemasse ümbrusse.
 Leiab ta seesuguseid kivilademeid merepõhjast, siis
 on see paik, kuhu maksab panna põhjanööri angerja-
 tele. Ta muretseb endale viiskümmend kuni sada
 sülda pikka ja peenikest kanepinööri ja niipalju väi-
 kesepäralisi, aga kaunis tugevast traadist õngekonkse,
 seob nad umbes kolme jala pikkuste tugevate õngenöö-
 ride otsa, korjab endale õöl laternaga kartulivagude
 vahelt või mujalt murult suuri vihmausse ja muretseb
 poest väikese, kerge ja tühja õhukestest laudadest
 pakk-kasti, mille servadesse ta väikese saega saab nii-
 palju rapse (poole tolli sügav.), kuipalju tal on õngi
 nööri külge siduda. Õhtul ajab ta ussid õngede otsa,
 seob 8—10-naelase kivi nööri ühte otsa ja paigutab



Intervjuu: Sir John Smith on täielikult veendunud, et Eesti majanduslikult seisab kindlal alusel.

ta kasti: siis kerib ta nõõri sülda paar kasti kivi peale, seob siis jooksva kalamehe sõlmega (nii et sõlm ühest otsast tõmmates kohe lahti jookseb) esimese õnge nõõri külge, surub õngenõõri kastiserva saetud rapsu sisse ja laseb õngekonksu ussiga kasti väliskülje poole rippuma. Nii läheb lugu ka teiste õngedega: ikka sülla paari järele (nii et õnge otsad mitte kokku ei ulata) seatakse uus õng, keritakse peanõõr kasti ja tõmmatakse õnge pael kasti järgmise ääre rapsu sisse, nii et uss kõlgub väljaspool. Peanõõri keskele kinnitatakse veel paar lapergust väiksemat kivi, nii et need pika nõõri õngedega viivad põhja, ja lõpuotsa jälle tüsedama ras-kusega kivi, nagu esimesegi otsa külge. Ühe nõõri-otsa külge kinnitatakse veel tähis või märk, mis nõõri põhjamineku puhul väikese lipukesega ujub vee peal ja näitab kohta, kust hommikul nõõri otsa leida.

Nüüd on nõõr merrelaskmiseks valmis. Kast tõs-tetakse paadi pärasse, üks mees hakkab sõudma ja teine nõõri sisse laskma. Sõutakse nüüd põhjas oleva kivilademe peale või selle kõrvale ja pikuti mööda kivilademe äärt sõudes heidetakse esiti sisse tähis, siis kivi, mis nõõri otsa viib põhja. Tähist nõõr peab muidugi olema nii pikk, et kivi teda põhja ei vea. Nüüd sõuab aerutaja edasi, nõõrilaskja hoiab kasti nii, et nõõr sealt seest sõudes venib välja ja õnged kasti serverapసుdest kisub välja vette. Õnged tulevad serva-rapsudest üksteise järele lahedasti välja, ei lähe segi ja kukuvad ilusasti üksteise järele vette. Vaja kasti

ainult vahel veidi selle järele pöördma, et väljajooksev nõõr ja õnged segi ei lähe.

See kast on midagi suurepärast oma otstarbeks. Ei ole lainetaval merel mingit võimalust õngi siduda nõõri külge. Paat viskleb ja sul on sidumiskatse juures mõni õng varsti päka sees. Kastist aga jooksevad nõõr ja õnged kergesti välja. Pärnu pool mässiti nõõr ja õnged kasti sisse, raputati siis, et õnged segi ei läheks, kord sõredat liiva nende peale, siis jälle kord nõõri ja õngi ja jälle kord liiva jne. Kuid see õngede isoleerimine liivaga on ikkagi kahtlane ja kast liivakoormaga läheb liig raskeks kanda.

Kuid enne kui nõõr kastis valmis seada, tuleb küsida, kas on ilm sarnane, et nõõri maksab sisse lasta. Ilm peab olema selleks sünnis, vastasel korral ootad asjata saaki. Ilm peab olema soojavõitu. Peaasi on aga tuul ja tema siht. On tarvis, et tuul päeval on puhunud mere poolt vastu randa, mida kõvem, seda parem, kuni tormini. Sarnane tuul ajab mere pinna-vee, mis soojem, randa ja ujutab ranna liiva ja muru kaugelt üle. Kui ta õhtul nii palju vaikib, et paadiga merele pääseb, tuleb nõõr sisse lasta. Sarnasel ööl, kus päeval oli meretuul, tulevad angerjad üsna madalale kalda ääre saaki otsima. Suur laine on kaldalt murult ja kivide vahelt uhtnud merre kõiksugu putukaid, mis neile kõlbavad toiduks, ja soe pinna-vesi näib neile, külma põhja elanikkudele, ka vahete-vahel meeldivat. Tormile järgnevatel päikesepaistes-

tel vaikesel päevadel võib neid raiuda västrigagi kivide vahelt, kus nad endid päikesepaistel soojendavad. Peab aga sõudma ja vaatlema vaikselt, ilma kolinata. Muidugi võib neid seesugusel korral veel paremini raiuda ööl tulega, kui on hele lambituli paadi ninas.

Nööri väljavõtmine peab sündima hommikul, sest kui päike läheb palavamaks, tahab angerjas oma korpasse tagasi ja hakkab õnge otsas kangesti mässima ja sikutama. Tal on suur jõud, ja kui põhjas on mingisugust hagu või rohtu, kuhu tahta ta ennast kinnitada ja nööri mässida saab, kisub ta enda õnge otsast lahti, ainult limase paela kalamehele visiitkaardina järele jättes. Angerjale pandud nööride otsa hakkavad tihti teisedki kalad, nagu lestad, ahvenad, särjed, vimmad, väiksemad mereforellid, meresäinad jne. Iseäranis vahva hakkama on väike kollakas mereluts, mille liha aga suurt ei kõlba. Kalamehed viskavad ta tagasi merre.

* * *

On ilus ja vaikne soe hommik. Võib ju vähe sooja tuultki olla. Sa sõuad õngedega jõeale või järvele, kus leidub latikaid. Otsid endale kõrkja ääres koha, kus, võib olla, veepinnal ujuvad kollased väikeste valgete õitega n. n. koerakeelelehedki või paistavad valged veeroosinupud. See on latikate ja roosärgede armas paik. Sa sead õngekorgi parajasse sügavusse ja viskad õnge sisse, lootes latikat. Õhk on veepeal tolmuta ja puhas, mida lõbutundega sisse hingad. Kõik tähelepanu pöördub korgile ja kõik muu unub väikese rõõmsa ärevuse ootel. See on suurepärase meeleolu, mis närvilise inimese mõtted asjadelt, mis teda närveerivad ja mille peale mõtted ikka ja ikka pööravad tagasi, täielikult elimineerib ja teda rahustab. Tähelepanu on pöördud korgi liikumisele. Vilunud õngitseja tunneb juba esimesest korgi liigutamisest, missuguse kalaga tal tegemist. Väriseb kork vähe, viskub siis küljeli ja hakkab mööda vett jooksuma edasi, siis tead, et sul on tegemist latikaga. Tema võtab põhjapoolt ussi ja tõuseb siis temaga veepinnale, mispärast kork ka küljeli heidab. Kui kork hakkab jooksuma ikka kiiremalt või vajub, siis on aeg kala välja tõmmata. Kuid latika juures pead, arvesse võttes tema õrna pealmist mokka, mis kergesti rebeneb, kui kala on raskem, esimese äkilise tõmbe sooritama ettevaatlikult, mis kalale õnge lööb küll suhu, kuid suure jõuga mitte mokka ära ei kisu. Tundub kala raskemana, siis ei ole muud tarvis kui õngenöör hoida pinevil. Latik jookseb hooga kord ühele, kord teisele poole, kus temale veidi järele tuleb anda, siis väsib ta, viskab enese küljeli ja siis võid ta vastupanemata julgesti pikalt tõmmata lootsiku ligidale, kahva-võrgu sirutada tema alla ja tõsta lootsikusse. Suurt latikat ilma kahvata õngega lootsikusse või kaldale tõmmata katsuda on alati riskant: kas rebeneb tema mokka või

õngejõhv. Sest nii vagusasti kui väsinud latikas mööda vett end vedada lasebki, veest väljatõmbamisel raputab ta ometi.

Ja kui sul nüüd tõesti lootsikus või kaldal on see kala, millega sa veeolude ja korgi liigutuste järgi rehkendasid, siis valdab sind õige mõnus meeleolu, sest sa oled end dokumenteerinud asjatundjana.

Haardakse aga korki sarnasel kohal marulise hooga kohe veepinnalt ja joostakse temaga ägedalt mööda vett põhjapoole, siis võid julge olla, et sul tegemist on temperamentliku roosärgjega või rutakaga. Tema raskus läheb harva üle naela ja ta on õnge kohe sügavasti sisse neelunud, seepärast võid tema väljatõmbamisel talitada vähe hoolimatult. Vajub kork väikese puudutamise järele kohe pikalt, aga järjekindlasti põhja, siis on sul tegemist kalade opmaniga, nagu meie noorel põlvel nimetasime aristokraatliku eluviisiga ahvenat. Temal on õng, olgu see nüüd ussiga või elusa viidikaga, enamasti sügavasti kurgus ja ta tuleb kindlasti välja. Võid teda väsitada, kui ta on raske, ja selleks nööri julgesti järele lasta. Tema juba naljalt otsast ei pääse. Ei tohi teda aga ka lasta minna kõrkjasse, lõmmulehtedesse või pilliroosse, sest seal mässib ta nööri ja asi läheb kriitiliseks. Väikese ahvena ja iga väikese kala tõmbad muidugi ilma pikema tseremooniata kohe välja.

Kõige rohkem tüütab kalameest harilik väiksem punasilmnene särk. Tema oma väikese suuga on väga kaval ussi õngest lahti harutama ja ära sööma, ilma et ta õnge hooga tõmbaks suhu. Seal peab korki õige hoolsasti silmas pidama ja ainult siis äkki rabama, kui kork natuke pikemalt hakkab vajuma. On aga üks särje alasortki pikema ja paksema seljaga ja poolpuna-kollaste silmadega, kes korgi tõmbab ahvena moodi hooga alla ja kindlasti otsa jääb. Seda särge elutseb näit. suurel hulgal Otepää Juusa ja osalt ka Pühajärves.

Erilist teadmist ja osavust nõuab säina õngitsemine pehmeks kupatatud hernelõigega. Säinas võtab väga harva vihmaussi või muud sööta. Tema armsam sööt on poolpehmeks keedetud hernes või jämedaks paisunud odra- või nisutera. Meil õngitsetakse eriliselt hernelõigega. Teatavasti on hernes pandud kokku kahest poolest, mida hoiab koos tera väline nahk. Õngitsemise jaoks peab hernes olema keedetud nii pehmeks, et nahk kaht lõiku veel koos peab, väikese pigistamise juures aga katkeb. Väike õng pistetakse kahe hernelõigu vahele, nii et kui nahk säina suus pigistamise läbi katkeb, õng kohe vaba on. Kuna muid kalu õngitsedes korgi esimese liigutuse järele mitte kohe õnge välja ei tõmmata, vaid oodatakse, millal ta põhja läheb, peab säinast, kes herne otsa hakkab, rabama kohe esimese korgiliikumise pealt. Esimese

korgiliigutusega on ta herne haarnud suhu ja kohe pigistanud katki. Vabakssaanud õnge tunneb ta oma tundeliste suunahkadega kohe ära kui miski kõva, mis ei sünni neelda. Ta võtab õngekonksu kohe moka-veere vahele ja läheb temaga nagu pool naljapäraselt ja kalamehe narritamiseks edasi ujuma, korki põhja tõmmates. Kui kalamees nüüd teiste kalade juures nähtud praktikat tarvitades arvab, et säinas nüüd kindlasti on õnges, ja tõmbab, on ta alati pettunud: õng tuleb ilma söödata ja ilma kalata säina moka pealt ära ja säinas ise ujub lustiliselt ja puutumata oma teed. Seepärast peab õnge kohe korgi esimese liikumise pealt järsu ja kerge käerandme liigutusega rabama, et õng, mis siis on veel kaunis sügavas kala suus, läheks kohe suulakke või sügavamasse moka sisse. Õng on nüüdki ikka nii õrnasti kinni, kala tihti naelu raske ja õnge jõhv nõrk, nii et säinast mitte kohe välja tõmmata ei tohi. Peab õngenööri pinevil hoides teda laskma joosta ja end väsitada, sealjuures hoidma, et ta ei saa minna rohtu, vaid kord-korralt tuleb õngitsejale ikka ligemale, kuni temale saab kahva alla ajada ja sellega välja tõsta. Säinas ei väsi nii hõlpsasti nagu latik, seepärast peab teda väsitama ettevaatlikult. Ei tohi temale õngenööri järsku järele anda, sest siis

viskub ta vees uperpalli ülepea ja väänab õnge konksu suust välja.

Kuidas havidele kaheharulisi undi panna elusate kaladega, selle õpib noor õngitseja vanemalt ruttu ära, samuti põhjanööri-panemise sudakatele ja haugidele. Tinakaladega röövikute õngitsemine ja vedela vedamine on ka lihtsad ära õppida, kuna inglise spinningiga viskamine ja kerimine tahab suuremat harjutust kui seda paari reaga saab selgitada. Spinningõng on peale selle kaunis kallis muretseda (maksab ju pehme bambusvarrega hästi varustatud spinning-õng oma 10 kuni 20 tuhat Emk.) ja see peab olema erilise kirega ja suure osavusega kalapüüdja, kes endale muretsseb seesuguse riistapuu, millega küll selgeis vetes rohkem ja suuremaid haugi ja ahvenaid (eherusi) võib tõmmata välja kui ühegi teise käsiõngega, merre jooksvate jõgede suus sügisepoole ka suuri lõhesid.

Õngitsemine igasuguste õngedega on nii keeruline asi, et see nõuab palju rohkem teadmisi ja tegevalikke harjutusi kui et seda kõike ühes väikeses artiklis võiks esitada. Minu kirjutuse esisihht oli ainult selle huvitava ja tervisele kasuliku spordi peale juhtida tähelepanu ja tähendada teid, mida mööda suvitaja siin ennast võib täiendada.

Süütunnistus kevadööl

Silmnähtavalt ärritasid noore prokurörihärra Tuulmetsa väited vana õpetajat. Ta paletele kerkis õrn puna, ta huuled tuksatasid.

„Ma ei tahaks teile, härra Tuulmets, heameelega vastu vaielda. Teie ütlete, et iga süütegu sunnib varem või hiljem end avaldama ja sel viisil ei pääse teo kordasaatja karistusest. Iga kord ei ole see aga nii. Elus on saladusi, mis jäävad aastakümneid inimese teada, ja ühtki sõna ei libise üle huulte nende avaldamiseks. Oli juhtum, kus sain niisuguse saladuse jälile suri-voodil, aga ärge mõtelge: mitte selleks, et seda pidin kõnelema edasi. Koguni mitte — ei kahetsetudki seda.“

Seltskonda huvitas see asi. Kas õpetaja ei võiks sest lähemalt kõnelda?

„Ma kõnelen, aga vabandage: nimed jätan nimetamata. Need pole siin ka tähtsad. See olekski vahest esimene kord aastakümnete järele, mil sellest teen juttu.“

Olin Kivineeme kihelkonnas õpetajaks kolmandat aastat. Ühel ööl, umbes kella ühe ajal, äratas tüdruk mu teatades, et üks naisterahvas tahtvat minuga kokku saada.

Naisterahvas ootas peretoas. Ma tundsin teda. See oli — ütlen — N. koha noor pereinaine.

Minu küsimisele, mis tal vaja, sõnas ta: „Kas õpetajahärra oleks nii hea ja tuleks meile? Vanaisal on väga halb, ta sooviks õpetajahärrat näha.“

Tundsin seda perekonda. Noored olid väga korralikud inimesed ja seisid oma naabrite hulgas kogu vallas heas lugupidamises. Mina oma poolt olin kuulnud neist aina head. Tähendan siin: vanaisa küll suur kirikusõber ei olnud, sest ma ei näinud teda pea millalgi kuulajate hulgas. Aga oma paar korda aastas käis ta lauakirikus, kirikumaksud maksis korralikult ja helde käega. Oma eas oli ta pidanud mitu korda vallavanema ja peakohtumehe ametit. Ka nüüdki oli ta sõnal igal pool raske kaal, ega olnud kogu kihelkonnas vist ühtki, kes poleks temast kõnelnud austades.

„Kas vanaisal on siis nii paha? Kas ei tuleks ma ehk hommikul?“

„Jah, tal on väga paha,“ tähendas noorik ja pühkis rätikuga silmi. „Kui õpetajahärra tuleks ikka nüüd.“

„Olete hobusega?“

„Ei. Jooksin niisama, ei tulnud meelegi. Ma jooksen koju ja tulen hobusega tagasi.“

„Pole vaja. Minge oodake mind õueväraval. Tulen kohe.“

Mis see versta kolm siis käia on, pealegi ilusal kevadööl.

Riietusin, võtsin kaasa kirikuleiva, -viina ja karika ja asusin teele.

Noorik läks mu eel. Kuulsin, kuidas tal tuli sageli rinnast raske ohe.

„Teie vastu on olnud vanaisa küll väga hea?“

„Mis seda rääkida,“ ütles noorik. „Parem ei või küll keegi olla. Ei ole ta mulle lausunud ühtki halba sõna. Peaks ta mitte surema.“

„Inimese elupäevad on Jumala käes,“ vastasin, „aga loota võime alati.“

Ilus oli see kevadine öö. Tasane öötuul, täis magusat õielõhna, heljus vastu palgeid, mis lõid kiirel käigul õhetama. Aedade ääres olid sirelid täies õieehtes. Eemalt loovast rukkist kostis räägu hääli ja maantekraavis viilised tirtud. Siin ja seal kasteses rohus hiilgas jaanisse.

Imeline — niisugune hõiskav kevadöö, aga sa ruttad surija juure.

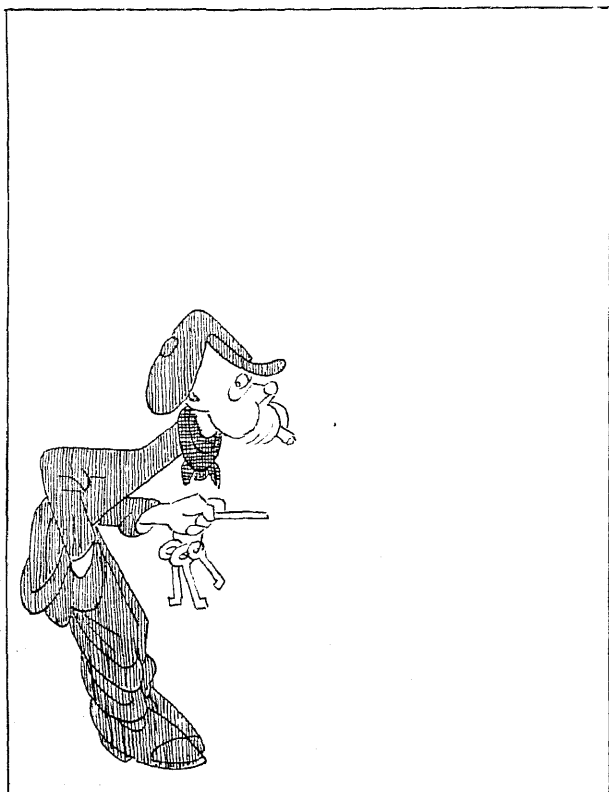
Jõudsime N. tallu.

Suures kambris põles tuli ja sinna oli kogunenud kogu perekond. Minu sisse astudes tõusti üles ja võeti vaikselt ja surutult vastu mu tervitus. Lapselapsed, kes olid esmalt vissionsi seisnud vanaisa voodi juures, läksid kõrvale ja vaatasid arglikult.

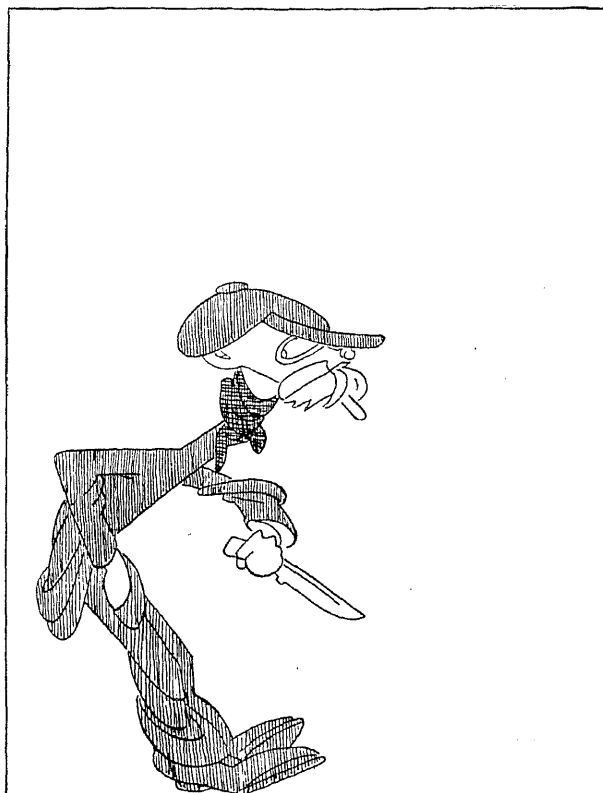
Noorperemees tuli mulle vastu ja võttis mu käekoti.

„Vabandage, õpetajahärra, et teid nii hilja öösel tülitasin,“ sõnas ta, „aga isa soovis“.

„Ons tal nii halb?“



1910. a. kujutas meie ajakirjandus kurjategijaid realistlikult ja loomulikus suuruses.



Iseseisvuse tulekul hakkas see tüüp kiiresti kasvama.

„On küll. Ta ise arvab, et hommikut ei näe.“
Ma astusin haige voodi ette, võtsin ta käe ja küsisin ta tervise järele.

Ta vaatas mulle suurte silmadega otsa, vaatas nii aineti, tungivalt, nagu küsides, järele kaaludes, nii et mul oli selle pilgu ees isegi veidi piinlik.

„Ah tulite ikka. See oli suur tüli, aga ma tänan teid.“

„Kas soovite jumalaarmu?“

„Seda ehk ka, aga esmalt tahaksin midagi kõnelda.“

„Olge head, kuulan teid heameelega.“

Ta pööris pead. Seda nägi noorik ja tõttas parandama ta peapatja.

„Hea küll, hea küll. Aga minge väheks teise tuppa, ma kõneleksin midagi õpetajahärraga.“

Seda ütles ta hoopis tasa ja argelt.

Ma sain sellest aru ja kordasin ta soovi pojale. Perekond jättis meid üksi.

„Kas on teil midagi südamel? Kui on, ütelge aga julgesti,“ tähendasin ma ta kätt võttes.

„Jah on. Kui saaksin selle süü andeks, siis kõneleksin, kui mitte — ei maksaks rääkida.“

„Issand võib andeks anda igasuguse süü,“ tähendasin. „Muidugi, kui inimene ise seda kahetseb.“

„Nii, nii,“ ütles ta enesele. „Kahetseb! Aga mis aitaks siin kahetsemine! See ei muudaks asja.“

„Kõnelge ometi. Küllap näete, te süda saab kergeks.“

Ta jäi veidi mõtlema. Äkki pööris ta palge minu poole.

„Aga, õpetajahärra, kas töotate mulle, et sellest, mis teile kõnelen, ei tule ühtki sõna üle teie huulte?“

„Pihti saladus on püha,“ tähendasin ma. Ma ei salga, vanakese tungiv nõue tegi mind veidi tusaseks.

Ta vaatas hetke oma ette. Pööris siis uuesti minu poole.

„Olgu siis. Teate, õpetajahärra, mu poja naine on minu oma tütar.“

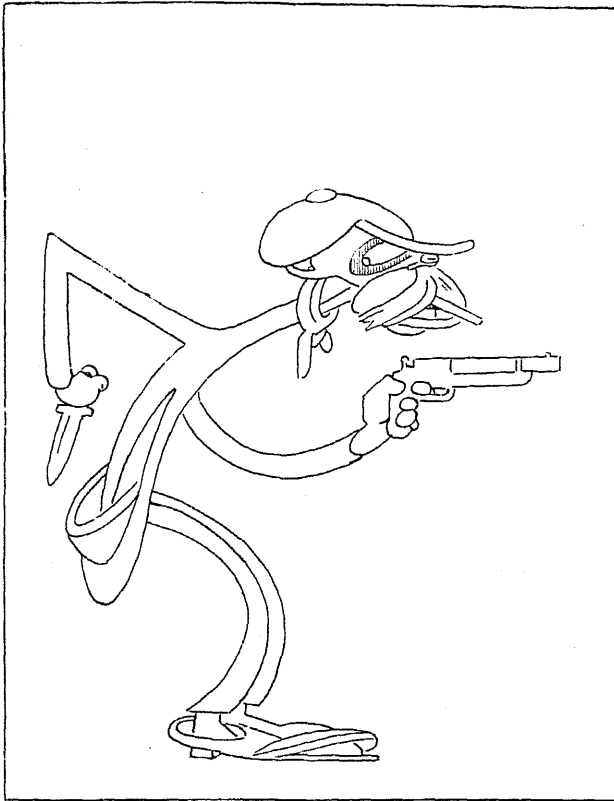
See teade mõjus mulle nagu hoop pähe. Tõepoolest — ma ei saanud esmalt sõna suust.

„Nad on vend ja õde?“ küsisin vähe aja pärast.

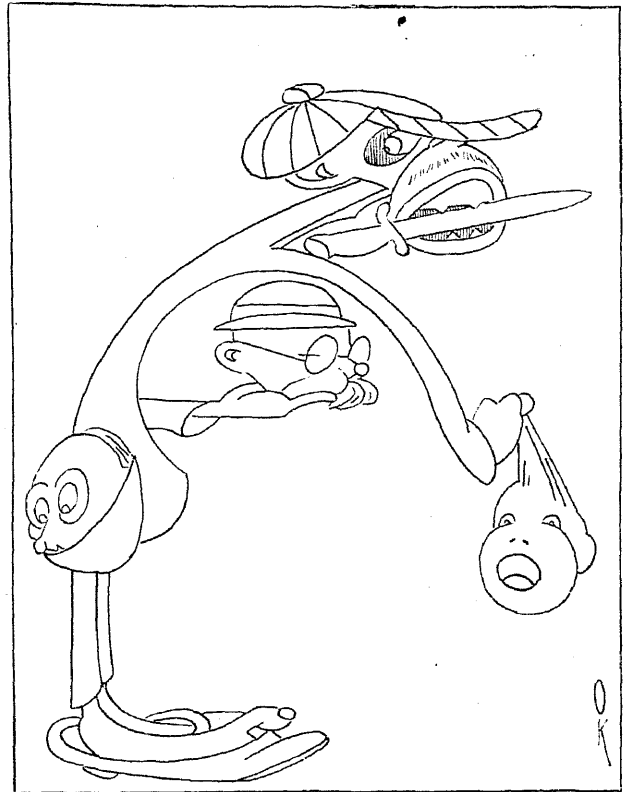
„Mitte just nii, nagu te ehk arvate. Neil on teisel teine ema.“

„Kuidas?“

„Noorik on minu tütar, aga sündinud väljaspool abielu.“



Ja võttis varsti õige õudse kuju.



1926. a. on ta juba fantastiliselt kohutavaks ja õudseks kasvanud.

Ma ei salga — mul tõusis hinges viha. Mis-sugune alatu patuelu!

„Ja nad elavad koos?“

„Nad ei tea ise seda.“

„Kuidas nii?“

„Nad ei tea. Kust peaksid nad seda teadma, kui keegi neile seda ei ole öelnud? Mina ei ole seda teinud, sest et ma seda ei võinud, ei suutnud.“

Ta jäi vait. Nägin ta pilgu viibivat nagu kuski kauguses, võib olla endistes aegades.

Pean tunnistama: mu südames tõusis otse põlgus selle vanamehe vastu, kes surmale silma vaadates võis kõnelda niisugusest süüst, kuriteost kõige külmema rahuga. Mis pidin ma tegema? Sel puhul ma ei teadnud seda mitte. Igatahes ei võinud niisugune patuelu ometikesta.

„Sa kahetsed seda,“ tähendasin talle, „ja kõneled sellepärast, et teeksin selle avalikuks?“

Ta keha läbistas äkiline tõmbus. End pooleldi istukile ajades haaris ta mu käe.

„Ei, seda mitte. Seepärast ma ei kõnelnud. Te lubasite mulle. Mitte sõna ei tohi teie kõnelda. Ma oleksin võinud seda teha ise, aga see oli võimatu.“

Ta tungiv, otse kirglikult paluv toon oli mõjuv.

„Ma pean teile, õpetajahärra, seda ometi seletama, miks seda ei või. Minust enesest

pole lugu, sest võib olla homme ei ole mind enam. Aga nende elu hävitaks see. Seda ei võinud mina teha, sest et nad teineteist armastavad. Seepärast ei tohi seda teha ka keegi teine.“

„Aga miks lasksite seda siis sündida?“

„Miks laskisin? Laskisin seepärast, et ma seda keelda ei saanud.“

Ma ei salga — omajagu huvitas mind see lugu.

„Seal ei ole midagi iseäralist. Nad on ühevanused. Tütarlaps toodi meie ukse ette. Mina ei võinud teda tagasi lükata. Ta ema ütles, et ma pean ta üles kasvatama. Ma lubasin seda teha, aga vannutasin, et ta kellelegi ei kõnele, kes on ta isa. Ta pidas oma sõna, sest oli aus ja hea inimene. Võtsin tütarlapse oma hoole ja pidasin teda oma lapse eest.“

Vanake puhkas, sest väsimus keelis teda edasi kõnelemast.

„Oi, kui lähedal oli ta mu südamele,“ so-sistasid ta huuled. „Kuidas ma teda armastasin, kui palju õnnelikke ja magusaid silmapilke valmistas ta mulle. Ma oleksin talle teatanud, et ta ongi minu tütar, aga ma ei suutnud seda. Õpetajahärra, te peaksite ometi saama aru, et see oli mul võimatu. Mul olid endal lapsed, mis oleksid öelnud need, mis oleksid öelnud inimesed!?“

„Ja teie hoidsite oma patu salajas?“

„Seda ma tegin ja ma arvasin, et seda ei ole kellelgi vaja teada. Aga seal olin ma ometi midagi jätnud tähele panemata. Ma ei olnud näinud, et ta kasvas kenaks neiuks ja et mu poeg oli sirgunud nooreks meheks.“

Vanake vaikis veidi ja kogus jõudu.

„Ma ei pannud tähele seda, ma ei teadnud seda karta, et nad hakkavad teineteist armastama. Kui see selgus, siis oli seda juba hilja takistada.“

„Ka siis ei kõnelnud teie neile tõtt?“

„Ma ei teinud seda, mul puudus selleks jõud. Ma püüdsin nende abiellumist takistada, aga see ei läinud mul kuidagi korda. Mu poeg oli valmis tema pärast jätma oma kodu, oma vanemad, sest arvas, et temata oleks tal võimatu elada. Ka mu naine oli nende abiellumisega päri, sest olgugi leitud laps, oli ta suutnud võita ka mu naise täieliku armastuse. Ja seal ei saanud mina siis enam midagi parata: neist said mees ja naine, olgugi, et nad on õde ja vend.“

„Miks teie seda siis minule nüüd kõneldate?“ tähendasin ma väikese vaikimise järel. Õieti tekkis see ütlus mu enesearmastusest, sest sain aru, et tema tunnistus oli mind pannud piinlikku seisukorda. Mul polnud aimugi, mis ma pidin edaspidi võtma ette.

„Vaadake, õpetajahärra,“ kõneles vanake, „see asi on mulle siiski teinud vaeva. Kui ma alati nägin, kui hästi nad elavad, kuidas nad oma lapsi armastavad, siis läks see vahel meelest. Aga nüüd ei saanud rahu ja ma tahtsin sellest teile kõnelda.“

Siis pööris ta oma näo minu poole, vaatas mulle aineti silma ja küsis:

„Kas see on niisugune süü, mida mulle andeks ei anta?“

„Kui te kahetsete, siis antakse andeks iga-sugune süü.“

Ta jäi mõtlema.

„Kahetsed? Kahetsed? Aga ma ei saa seda kahetseda. Ma arvan, see ei oleks tohtinud nii olla, aga kahetseda ma ei saa. Ma näen, nad on oma elus õnnelikud, õnnelikumad kui mina ise millalgi olen olnud. Ma ei saa kahetseda.“

Ma olin õieti halvast seisukorras: tundsin isegi, et ma ei saa teda hukka mõista, mu süda ei suutnud teda süüdistada, olgugi et oleksin pidanud talle elavalt näitama ta süü suurust. Ja peale selle olin annud oma sõna, et ma sellest asjast kellelegi ei kõnele.

Sain aru, et ta ootab minult vastust.

Äkitselt langes kustki nagu hele kiir mu südamesse ja see soojendas, peletas ära tumeda tusa. Ma kummardasin surija üle ja ütlesin:

„Usu mind. Su Issand ei ole seda üles märkinud kui süütegu.“

Ta silmad lõid heledasti särama, käsi haaris mu kää ja surus seda.

„Täna teid, õpetajahärra. Seda tahtsingi teada. Muud mul pole öelda. Nüüd on hea. Kas oleksite nii lahke ja lubaksite neid siia tulla? Tahaksin neid näha.“

Täitsin ta soovi ja pererahvas asus surija voodi ümber. Minija langes põlvili ja surus nuuksudes oma näo vanakese rinna vastu. Ta tõstis oma käe nooriku pea peale, silitas teda hellasti ja sosistas: „Ära nuta, armas laps!“

Andsin vanakesele jumalaarmu ja, uskuge, tegin seda nii kerge ja hea tundega, nagu vaevalt enne ja pärast niisuguseil juhtumel.

Ära tulles tähendas peremees mulle, et ta rakendab hobuse ette, aga ma lükkasin ta ettepanu tagasi. Tulin üksi koju kevadisel ööl, südames imelised mõtted. Juba oli hommikune udu lainetamas põldudel ja heinamail, olid ärganud varased linnud. Kui jõudsin kirikmõisa trepile, lõi hommikutaeva kaar heledasti põlema.

Oli oodata peatset päikesetõusu.

Don Juanito

Hoia Ronk

Ärge tehke ometi niisugust nägu,
mu herra, mil on ilme,
nagu oleksite Teie see kägu,
kes muudkui poodab omi mune,
diskreetselt maha lüües silmi,
igasse võõrasse pessa,
nagu oleksite iga öö ohverdanud une,
et karjatüdruk, ministress ja contessa
ei saakski muud kui kõike unustada
ja Teie võitmatust tunnustada.
Jätke suunurkadest see tuntud virve,
mis eitamist markeerib, aga peab jaatama,
et me peame Teie peale vaatama
kui suurhundi peale, kes kiiremagi hirve
ja emapõdra püüab,
ärge tehke nägu, milles iga varjav joon
hüüab,
et olete mehelikkuse kulminatsioon,
üldse meeste süntees,
et naine muudkui põlvita ees.

Muidugi, muidugi, mul ei puudu ju veene,
et Teil sel alal nii mõnigi teene,
kuid alati naer mulle peale kipub,
kui arvate, et see aina Teist ära ripub.
See on teine asi, kui näiteks Otepää manöövri-
[tel puhus

— pealt kuulsid militääratasee, kindral ja kel-
[ner —
kuidas . . . riimuv ametvend, noh, nii väik-
[selt muidu tõlner,

kuidas ta puhus, et juhused
naisüliõpilase reisikaaslaseks vagunisse viis
ja siis . . .
noh siin peame küll nägema võluvuse tippu
ühes ajakirjaniku sotsioloogilise huviga,
ja kui ta sai tõsta võidulippu,
siis on meil käepärast võrdlus kotka ja tuviga,
siin ei saa midagi parata,
tema vastu ei saaks Casanovagi karata.

Aga muidu, mu herra,
vaatame õige perra,
kas meie võidud
ja sõidud
Afrodiite riiki

ei tähenda vähemalt viiki
selles partiis,
kas sõitsime ise või meid keegi viis,
kas on need juhtumised
seda liiki,
et suhtumised
olid aina meie tahe,
või maksis „trahimur“? Selles on see vahe.
Küsimuse, mis küpseb praeguse aja süles,
võtsid teadupärast üles
Helmi Mäelo ja Tiibuse Mari;
tuli kaasvaidlejaid terve kari.
Helmi Mäelo väitis, ei mees on süüdi,
kui tüdruk tapab lapse, sest pole süüa,
Mari aga ütles, et seepärast, et parem oleks
[l . . . lüüa,

Tõnisson tõi ette vana müüdi
neitsilikust „aust“, ja ei tea,
et sellest ometi keegi midagi ei pea,
kui Karin Michaëlise ja teiste naisuuruste pro-
[paganda
soovib seda mõistet kõige hämaramasse mine-
[vikku kanda!

Kuidas leegion Euroopa kirjanikke
näitavad ja toetavad, et naine oma senise „ikke“
raputab maha
ning enam ajaloolisi eelarvamisi ei taha,
kuidas demivierge oli veel kontsessioon,
aga garçonne juba fanfaaritoon
üheõigustluse ja vabaduse hosiannas,
ja et naine oma jalakannas
ei mäletagi legendi mao nõelamisest enam,
sest et ta ussi juba surnuks tallas,
mis oli piltlikult — pime aeg mineviku vallas,
ja et uus tõusev aeg on palju kenam.

Nagu näete, aimate juba, mu herra,
on see täielikult kõlbline nova terra,
mille mõistmiseks ei aita küsida, kelle süü
ja kas mitte neitsi liiga odavalt ei müü
— vaatamata Tõnissoni edikti —

üht naissoo poolt ilmaaegseks peetavat relikti.
Tuleks ennem küsida, miks
on praegusel ajal tütarlaps eriti viks,
ja miks teeb peamurdmist lugemata paarel

see samm niisama vähe nagu van Zanteni
[õnnelikul saarel
pärisrahva seas,
kui ollakse parajas eas?

Pole meie silmad pimestatud kaega,
kui vaatame vanemat aega,
kus armastusküsimus oli samuti akuut,
kuid kus usk ja seepärast raudne komme
ikka käskis ütelda: homme,
siis kui olen naine ja mitte alles pruut.

Usk on aga muu seas ka elukogemuste vor-
[miks
inimkonna alalhoius,
ning ta käsib teha normiks,
et mitte taltsutamata, kergelt kättesaadavas
[loius
kaisutamises
ei väsiks inimsoo sigivust kandev lõke,
ta otsib nõu jõudude paisutamises
ja kõlblus on tõke.

Teisest küljest pole usk mitte absoluut,
painutab end, kus rahva seisukord nõuab,
me näeme, et teisiti mõtleb juut
ja buddist teistele tulemustele jõuab,
ja kui meie ütleme, et ei tohi last tappa,
siis viisid esivanemad süündind tütarlapsed
[rappa,

kui kippus liiga suures nende arv,
ning seda ei keelanud nende usk.
Ka Hiinas valitseb tusk,
kui suureks läheb tütarlaste parv,
ka nemad hävitavad või müüvad neid maha,
sest et nad muud kui tasakaalu ei taha,
ja nad teavad igivanast tarkusest, et kui naistel
[ülekaal,

siis see kaua ei tuuri,
siis on neil käes samasugune skandaal,
mille vastu meie otsime remedeuri.

Meil on ta käes nüüd, see jant.
Oleks veidi riskant
pajatada
ja end ainult sellele najatada,
nagu oleks see ainuüksi usupuuduse resultaat:
seda ütleb küll mõni eit ja taat,
kuid kas meie teame, kas mitte palvetest ja
[ohkusest

meie ei loobunud nimelt naiste rohkusest,
kas on see, mida tagajärjeks peame,
viimati põhjus? — Kust me seda teame?
Kas pole ka nii, et rahvale, kes rumal,
ikka palju lapsi annab Jumal?
Kas pole üldse mitte kultuur
kõige selle kurja juur?

Kultuur ja tsivilisatsioon, kas need ei kruvi
kõrgele üksiku isiku huvi
kõigi maiste mõnude vastu?
Kuid palun kuhugi ürgmetsa astu
paariviisi ja elu eest teistlaadi võidelda,
siis ei saaks keegi sõidelda
lastepuuduse pärast,
siis rõkkaks laas mudilaste kärast.

Aga praegu
ei aita meil mingi dekreet,
et olgu aga pulmi peet
ja mitte nii elat, et lapsi saab ainult peaaegu.
Kus on see messias, kes käsib, et too
jälle täiesti alla oma elu nivoo,
kes loob vägeva usu,
et oleks ikka tagajärjerikas iga musu?
Ja meie seisame tõsiasja ees,
et meil on liiga palju naiti ja oleme sees!
Sest nad on olemas, tahavad süüta,
meestel ametid käest ära lüüa,
nii et mees, kes oli vanast' perekonna toitja
[ning pea,

ise ennast mitte ära elatada ei tea.
Tekib ju juure järgmine viga,
et kuna käes on abiellumise iga,
et mõlemal sool on käed täis tööd:
vaata ainult, kuidas elus läbi lööd.
Õpitakse kõige ehtsamas eas koolis,
kes sellest vanal ajal nõnda hoolis?
Poiss käib peale selle veel sõjaväes,
kui kõige suurem kihlustung käes,
tütarlaps hakkab mõtisklema,
kuidas eksamis läbi pugeda,
kuna ta vanast' selles eas oli ema,
kes vaevalt sai oma lastekarja kokku lugeda.

Nii lüüakse mees mehe järele välja reast,
ning mõni oskab rehkendada ju peast,
kuidas seekaudu degenerereerunud maskultin
jääb üsna haruldaseks loomaks siin,
sest sarnases täbaras situatsioonis
areneb naiste juurekasv aritmeetilises progres-
[sioonis,
sest tütarlaste sündivusel on siis imelik ten-
[dents,

et tema ülekaalul on progresseeriv permanents.
Mõni usk on, et niisugust [nähtust ära
[hoida,
end mõistuse peale toetanud
ja mehele ühe naise kõrvale veel teisi soetanud,
kuid ega meil vist nii pea see aeg ei koida,
kus ses asjas korda võiks luua
ning kogu sesse segadusse mõtet tuua,
olguigi, et dr. Vilms ja iga mõtlev pea
ühtki teist mõjuvat abinõu ei tea.

Vast aitaks, kui importeeriksime mõne mor-
[moonii,
kes looks meie erootikas teise põhitooni,
sest meil on usuvabadus ja igaüks on pruu
uskuda nõnda või uskuda nii,
nõnda et võiks aegamööda meiegi suuta
seadusi ja moraali muuta,
et see, mis sünnib anarkiliselt täna ja rohkem
[veel homme,
oleks reguleeritud usuline komme,
et oleks üks naine brünett, teine pruun, kolmas
[blond,
kuid oleks ikkagi korralik perekond,
oleks tagajärgi garanteeriv pakt
ja mitte vastutuseta, vaba, resultaatideta akt.
Ja nüüd tagasi, mu lugupeetud herra!
Vaatame siis nüüd õige perra,
missugust osa Teie mängite praeguses jõudude
[konstellatsioonis,
kas olete veel kindel omas enesele antud ates-
[tatsioonis,
milles oma mehelikkuse ees kumardute sala,
kas olete kindel, et Teie võitmatuse on ala,
mille ise enesele olete loonud,
või on vast teinepool Teid ohvriks toonud?

Kujutage enesele ainult ette seda energiate
[lainet,
mis nüüd ülekaalus iseteenivatelt naistelt,
kes otsivad abielu asemel aseainet,
käib ikka kõrgemalt läbi ilma!
Vaadake asjale terasemalt silma,
kas ei võta see midagi Teie võluvuse paistelt?
Või arvate Teie, et nende töö ainult suudaks
[lahutada
meelt ja et laseb end narrida loodus?
Kas ei ole see, et arvate oma meesuhkust
[jahutada,
naistele mitte ainult pakkumus ja soodus?
Kas olete tõepoolest võtja või vast andja
ning teataval viisil ajalooliste reministsentside
kandja?
Kui Teie usute, et naise iseseisvusega tõuseb
[nende frigiditeet,
siis on see naiviteet.

Vast mõtlete nüüd natuke iseenele üle järgi,
loobute oma suunurkade virvest
ning legendist hundist ja hirvest
ja hakkate põletama oma pärgi.

Ajakirjanduse pale

Ajakirjandus on alati olnud tugevaks sõjariistaks ühiskonna arenemise võitlusareenil. Kui riiklik, majanduslik, nii vaimline poliitika peab arvestama selle sõnaga, mis ajakirjandus seisukohtade sõelumisel lõpplausena ütleb välja.

Ajakirjandus ideaalses vormis on rahva paremate peade mõtete väljendaja, rahva südametunnistuse hääl, mis elu võib olukordade nõuete kohaselt.

Et mõtlemisviisid on mitmesugused, tegutseb ajakirjanduski mitmes suunas; et rahvas sotsiaalselt jaguneb mitmesse kihti ja moodustab omad poliitilised parteid, jaguneb ajakirjanduski parteidesse.

Ajakirjanduse läbitungiv mõju ei seisa selles, mis üks või teine kirjutab ajalehes üksikult võetuna, vaid selles üldises resultaadis, mis filtreerub paljude mõtete keerust. On muidugi vastavalt aladel ajakirjanikke-diktatoreid, kelle iga sõna mõjub peaaegu otsustavalt.

Ajakirjanduse sõna on kui vasar, mis võib ühiskonnale sobimatud septsused kõrvaldada ühe hoobiga.

Seepärast oleme näinud, kuidas monarkide päevil ajakirjandust on hoitud tsensuuri-klambreis seda tugevamini, mida tugevam oli monark; me näeme praegu, kuidas enamuse diktatuur pahemalt tiivalt, sõjaväelaste diktatuur Hispaanias, Mussolini diktatuur jne. paremalt tiivalt ajakirjanduse on surunud oma huvide teenistusse.

Missuguste abinõudega võitleb ajakirjandus? Kas õpetamisega, noomimisega, avatlemisega, pealetoppimisega? Kõigea, mis rahvahulki viib veendumusele, tõmbab kaasa!

Agas ajakirjandusel ei olegi tarvis õpetada, ta mõjub juba isegi sellega, et avaldab kas või kirjeldades seletusi teatud nähtuse kohta, sest informatsioon ise on jõud, mis tegutseb ilma moraliseerimata. Moraliseerimine teeb ajakirjanduse igavaks, sobivaks aeglaselt temposse. Tänapäev on kärsik ja ei kannata igavust. Milleks kanavargust teatavale sõnumile veel lugeda lisa-lauseid, et kanavargus ei passi korralikule inimesele, või milleks noomida vallavolikogu liikmeid, kui teatame, et nad koolmeistri valimisel on joonud purju! Seda kõike mõtleb lugeja ise sinna juure.

Raudtee ja telegraaf töid lõpu romantikaaja pikale kirjavahetusele. Telegramm ütleb asja sisu, järelduste tegemine jääb telegrammi saaja asjaks.

Moodne ajakirjandus annab suure osa ruumist just reportaashile, informeerib kiiresti ja tõlevaaltlikult, ja publik

teeb ise oma järeldused. Moodne ajakirjandus ei ole koolmeister, kes tuubib pähe õigekspidamisi, ta arvestab sellega, et lugejaiks on täisealised inimesed. Seesugune suureviisiline reportaash tänapäeva ajakirjanduses on demokraatia sünnitus, kus igale jääb vabadus järelduste tegemiseks.

Kogu maailma ajakirjandus on käinud teed: alanud õpetamisega, manitsemisega, noomimisega ja tänapäev lõpetanud objektiivse informatsiooni kultiveerimisega. Muidugi ei kao selle kõrval selgitav, õpetav element, eriti poliitilisi küsimusi, kus parteide võistlus päevakorras. Siin enam ei selgitata, siin räägitakse „auku pähe“.

Eesti ajakirjanduse juures näeme sama arenemistendentsi, ainult selle vahega, et meil vanamoelisest tüübist üleminek uuele tüübile sündis suure hüppega paari viimase aasta kestes. Meie varem arenemine oli noor ja praegune olukord tuli ju ka samuti järsku ja ootamatult. Ajakirjanduse pale on meil nüüd nii, et kõneleme koguni mingisugusest amerikaniseerimisest.

Paljudel on arvamine, nagu oleks meie ajakirjandus selles uuetüübiliseks kujunemises liikunud languse suunas. See on eksitus, sest ajaleht täidab oma moodsat ülesannet moodsal kujul, s. o. informeerib sündmustega ootavat publikut. Ja see moodne ajakirjandus ei vabane lõpulikult ka õpetlikest, propageerivaist omadustestki, sest see jääb vaid enam ridade vahele ja vähem pealetoppivaks. Samuti jäävad alali tarvilised seisukohavõtmised juhtkirjades j. n. e.

*

Agas siiski, meie ajakirjandusega pole kõik korras.

Nagu meie elu on haige, demoraliseeritud, vaimuvaene, nii on seda ajakirjanduski, ilusas modernis elavas ehituses puudub vaimliselt väärtuslik sisuvalik.

Informatsiooni ülesanne on õige, aga peab valima mida informeerida.

Selles viimases on meie ajakirjandus langenud küll madalamale kui vääriline heale ajakirjandusele.

Me leiame, et ajaleht kipub tühiseimaid asju kujutama suurimaina ja tähtsamaina.

Kõige kaaluvamale maiusroa kohale on tõstetud teated kriminaalpolitseist ja kohtusaalest. Ajalehed näivad olevat nende asutustega nii kontaktis, otsegu oleksid nad kriminaalkuritegude häälekandjad. Kui sünnib mõn mõrtsukatöö, siis kirjeldatakse seda esimesel leheküljel

otse püha armastusega, tungides üksikajadesse, kas või varbavahede mustuse äratähendamiseni grammides. Ja seda kirjeldatakse korrates vähemalt kolm korda: kuriteole järgneval päeval, siis mõni päev enne kohut, et vaadake, nüüd tuleb see ja see asi harutusele, ja siis pärast kohut, kuidas seda harutati. Kui mõni tee äärest varastab kuke, siis võib peagi lugeda suurt kirjutust kolmekordse pealkirjaga umbes nii: „Suurejooneline kukevaras; mees maanteel, kukk kotiga kaelas; kuke laul andis varga välja“. Pole imestada meie ajalehtede juures, kui nii tähtsate sündmusele kulutatakse kas või veerand lehekülge ja siis kaevatakse, et ruum lehes jääb kitsaks. Ajaleht otse närveerib, et tähtsad kultuuriküsimused peavad ootama järke! Et pidi see kukk nüüd just maantee ääres olema ja teekäijale meeldima! Kui mõni enda poob üles, siis loeme: „Mees lakas, nõr kaelas“. Kui mõni sureb südamerabandusse, siis kirjutatakse: „Mis sündis südaõöl; mees surnud“, ja kirjeldatakse siis „viimast korisemist“ ja sarnaseid asju. Kui lendur langeb alla ja oma näo purustab, siis räägitakse pikemalt sellest verisest tombust ja „veremullidest“, mis näitavad hingamist. Ajalehed on nagu mures, kui mõni päev pole avaldada ühtki suuremat kuritegu. Siis puhutakse mõni kukevargus või kirbu ratsutamine elevantiks ja seisukord tundub päästetuna. Mitmesuguste afääride kirjeldamisel püütakse olla isegi ilukirjanduslik, kõneldes „meeleoluga“, kõneldes süüaluse toa sisseseadest, süüaluse ilusast naisest sinise või punase kübaraga jne.

Mõistan, et kultuuriline ajaleht võib tuua, on tarvilinegi tuua, kriminaalsündmusigi avalikkuse ette, aga see peaks olema kõrvaline osa (isegi enamasti väikese kirjaga laotud) ajalehes. Elu oma edasitõttavusega ja sajalpalgelises avalduses jääb avaliku arvamise ees kahvatult märgituks, kui juba umbes viiendik ajalehe ruumist kulutatakse kuritegude, väikeste kelmuste, joobnud inimeste rahurikkumiste, turukakeluste jne. kirjeldamisele. Ajakirjandus laskub kõrvale oma ülesandest, kui mõne kukevarguse kujutab sama „kõmuliseks“, „saladuslikuks“, „jõledaks“ sündmuseks, nagu on mõni ristiusuliste massiline tagakiusamine kuski muhameedi-mail.

Kuritegude aukohale järgneb sport, hipodroom ja mitmesugused paraadid. Sport, kui tänapäeva moodsa kultuuri avaldus, rahvahulkade huviala, nõuab kindlasti märkimist. Aga kas nii? Spordi-, jalgpallivõistlused on saamas äriks, ongi äri, mis kasutab ka rahva meeleolu. Ons ajalehe ülesanne hea kokkuvõtliku informatsiooni asemel igapäevastes kirjutustes (mis oma alla vahelgi kipub võtma peaaegu kolmandiku lehte) sellele ärile teha reklaami? Iga asja võib kujutada mitmes valguses, see on olnud vaid toonist, mis peegeldub vastu kirjutusest. Ja spordikirjutused ei ole olnud enam sõnumite toomine, ei ole olnud heatahtlik kiitleminegi, mõnulemine, vaid ülistamine, valimata ülistamine, kus üksikuid sportlasi kujutatakse kui mingisuguseid inimkultuuri muinasjutu-

lisi kuningapoegi (tuletatagu meelega kirjutusi Nurmi puhul). Samuti ei saa mõni ajaleht vabaks sellest, et tuua hooajal iga päev pikki kirjutusi sellest, kuidas hipodroomil hobused jooksevad ja kuidas inimesed seda vaatavad. Ja kui malevad paraaditsevad, kus siis ajal-his kulutatakse lehekülgi kirjeldusele ilusast ilmast ja peo kordaminekust! Terve läinud suvi polnud muud kui „suurpäevade“ rida. Aga kas olid need päevad kõik tõesti suurpäevad või aga olid nad suurpäevad vaid ajakirjanduse ridades, — katsutagu seda mõistatada. Nagu võib maja põlemisel kirjutada „alev leekides“, nii võib kas või tuleõrje paraadmarsistki teha „suurpäeva“, sest see on olnud ridade sisulisest stiilist.

Ma mõistan, meie elu on vaene väärtusist, oleme siin nagu alevi kodanikukesed, kes kõigest püüavad endile teha suuri nähtusi. Kuriteost võib alevirahvas leida enesele jutuainet paariks kuuks. Ja eurooplastena, ameerikaniseerunud eurooplastena tunneme endid, kui kõneleme nagu nemadki staadionest, hobuste võiduajamisist, poksisist j. n. e. Väikese kukevarguse kujutame endile sama põnevaks nagu suurilmas tunduks riigipanga tühjaksrõvimine. Ja nii teeme meie ajakirjandust ameerika mustrite järele.

*

Eesti olud ja eesti tingimused on mitmeti teissugused kui suurmasstaabilises Ameerikas või Euroopas. Nagu meile ei ole esijoonel veel tarvis mitukümmend staadioni Tallinna puhas spordi mõttes ja põllumehete pole tarvis tema terve maad juures järvede asemele ujumisebasseine, nii ei ole ajakirjandusele eriliseks plussiks oma mõjuvat sõna nii ohtrasti kulutada välismaa tööstusmaade närvilistest oludest tingitud nähtuste eeskujude propageerimisele.

Ajakirjandus võib muuta oma tegevuse stiili, aga ajakirjandus peaks jääma ikkagi oma maa mitmekülge elu kandvaks juhtijaks. Miks ajakirjandus võtab seisukohti parteipoliitikas, vaidleb riigi valitsemise üle, meeste üle, kes valitsevad j. n. e., miks ei leia ta end olevat kutsutud käsutama hoolsasti meie teisigi vaimlisi muresid ja vaimlisi käärimisi, mis sünnivad võõrsil?

Mis teeb meie ajakirjandus? Poob mõni mees enda üles või on mõni õnnetu tüdruk endale lasknud teha abordi, siis tehakse kummaski vähemalt sada rida kolme pealkirjaga. Peetakse aga meil mõni kongress, siis kirjutatakse sellest, et loeti ja kõneldi nende ja nende asjade üle, et „siis pidas väga huvitava kõne hra X selle ja selle küsimuse üle“. Aga mis ta kõneles, sellest mitte sõnagi. Ons kukevargus avalikule häälele tähtsam neist huvitavast kõnedest? Meil peeti 1925. a. sügisel teine kunsti ülevaate näitus, mis pakkus pildi meie viimase viie aasta produktioonist sel alal. Kukevarguste üle lugesime alati, aga selle näituse puhul ei toonud suuremadki lehed arvustusi. Meil ollakse huvitatud kultuurkapitalist, aga ajakirjandus saadab oma mehed välja

kas või alevi spordivõistlusele, küla tulekahjule või koh-
tusse, kus harutatakse mõnd protsessi joounud inimeste
katsest minna hotelli, aga kultuurkapitali nõukogu ist-
tungile ei ole kellelgi meeles olnud minna. Veel käes-
oleva aasta novembrikuu istungite üle tõi üks meie
suurem leht vaid 10—15-realise sõnumi. Ja ometigi aru-
tati seal küsimusi, mis puudutasid mitut meie kultuur-
ala. Ja kas ei ole just need probleemid eriti 1926. aastal
huvitanud seltskonda, sest mõningad kirjutused (näit. J.
Koori kirjutused „Päevalehes“) löid selle üsna tugevasti
lainetama. Samuti mälestame hästi, kuidas seda küsimust
käsitati 1926. a. kevadel riigikogu hariduskomisjonis nii,
et ajakirjandusel küll oleks olnud kohane seda sõeluda
rohkem kui mõnd kukevarguse protsessi.

Nii on küll ja küll alasid ja nähtusi, mis jäävad
meie ajakirjanduse poolt tähele panemata, aga mis meie
kultuuri seisukohalt enam kui tähtsad käsitamiseks.

Olen arvamisel, et kui meie ajakirjandus välises
käsitusvormis, tñnu meie üldisele olukorrale, on arenenud
tubli sammu edasi suurilma eeskujude poole, siis ei pea
meie siiski eeskujuks võtma neid tüüpe võõramaa aja-
lehist, mis ehituvad vaid kõmu ja kära peale. Eesti olud
on veel seesugused, et meie parem ajaleht ikkagi peab
teisigi rahva vaimlisi ülesandeid pidama silmas. Meil ei
ole võimalusi seesuguseks spetsialiseerumiseks, et võik-
sime pidada eriülesannetega ajakirju, mis oleksid
määratud mitmesuguste kultuuriprobleemide lahenda-
miseks.

Ajakirjandus ei ole vastav meie oludele, kui seal
pearõhk langeb vaid kõmulisele. „Amerikaniseerumine“
kõmu peale ehitatuna ei ole hea „amerikaniseerumine“
meie jaoks.

Materjalide tarvitamine meie lehis peaks tingimata
edaspidi omandama teatava tasakaalu mitmesuguste rah-
vaelu vaimliste, majanduslikkude, riiklikkude nähtuste

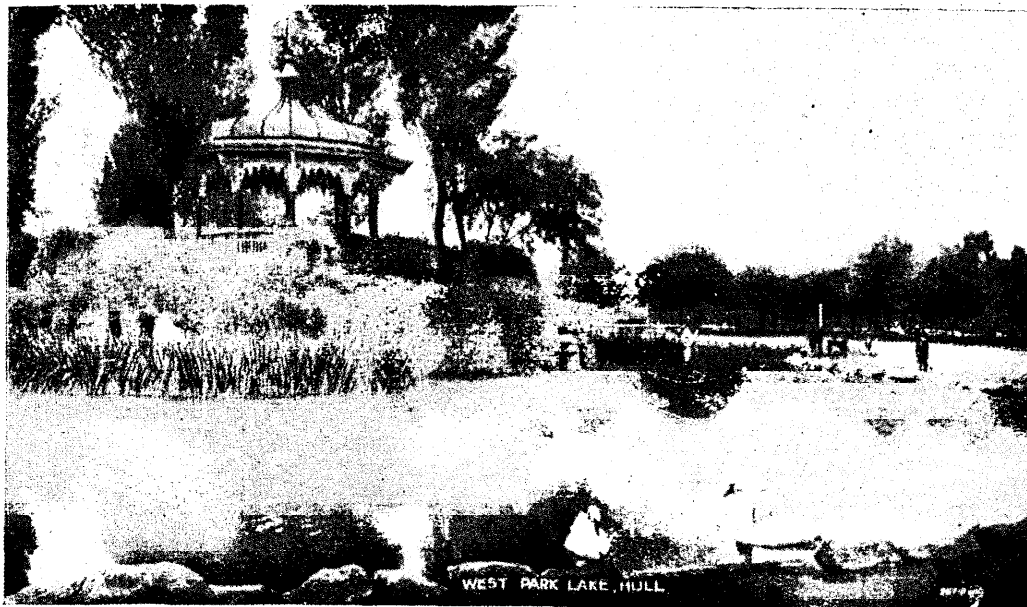
tähtsuse järele. Puhaskõmuline sisu peaks langema koo-
male ajakirjandusliku kultuuri nimel.

Meie ajalehe tüübi kujundajad võiksid võtta ees-
kujuks näit. saksa ajakirjandusest „Berl. Tageblatt“i“
„Frankfurter Zeitung“i j.n.e. sisu jaotust. Me leiame seal
alati mõne kultuuriprobleemi käsitava joonealuse või aga
joone all mitu sõnumit kultuurilisist nähtusist. Meil
joonealune on peaaegu harv nähtus. Näeme neis lehis
reklaami kirjandusele (ka teaduslikule) sellega, et lehed
toovad heast raamatust prooviks lühikesi väljavõtteid.
„Berliner Tgbl.“ toob iga nädal terve lehekülje mõnest
tähtsast vaimlisest päevaküsimusest sel kujul, et on in-
tervjuueeritud ses küsimuses paljusid tähtsaid seltskonna-
tegelasi ja asjatundjaid. Meiegi peaksime seda tegema.
Ja kas ei oleks kohane esimesena intervjuuerida meie
tähtsamaid mehi esitades neile küsimuse, mis nad ar-
vavad meie praegusest ajakirjandusest, selle sisust, stiilist
j.n.e. Seesugused intervjuud oleksid hädatarvilised
ja väga huvitavad mitmete küsimuste kohta, nagu mõtted
valitsemise süsteemi, presidendi küsimuse, teatri, kul-
tuurkapitali, kirjanduse, kooliküsimuse, omavalitsuse
j.n.e. j.n.e. aladel.

Meie elu on mitmeti oma arenemises veel väga noor.
Meie oleme seepärast koguni läinud segi paljudeski asjus.
Meil mõllab demoralisatsioon ja mõllab korrupsioon
ning oskamatus, saamatuse meelevald.²

Ajakirjandus, mis meil on kujunenud keset seda elu,
on teinud jõudumööda mitmeid edusamme oma arene-
mises. Aga see arenemine ei ole kaugeltki veel küllalt
kõps. Kõmu tüütab viimaks kõiki. Ajakirjandus peab
püüdma saada mitte ainult elu ühekülgselt peegeldajaks,
vaid elu mitmekesiselt peegeldajaks ja juhatajaks —
juhatajaks ilma koolmeisterliku moraalita, aga sisu va-
likuga nii, et see kultuurinimesele võiks olla rikastuseks
mõtete arendamisel.

8. XI. 26.



West Park Lake, Hullis

V. Kattenberg

Aurik „Pakril“ Inglismaale

Reedel, 14. mail, oli kindlaks määratud päev, mil Tallinna laevauhisuse aurik „Pakri“ Tallinnast teekonna Hulli pidi alustama. Sama laevaga võimaldati kaassõit ka nende ridade kirjutajale.

Kell 12 annab laev vile, sillavahid vabastavad laeva sillalt ja vedurlaev tirib ähkides koguka laeva sadamast suust välja. Sadama taga ronib habemik loots Rosen laevalt vedurlaevale, mille järele reidile sõidetakse ja kompassi hakatakse reguleerima. See kestis 3 tundi. Vahepeal oli aga päikesepaisteline ilm muutunud uduseks ja sõit algas raskustega. — Ei näe ega kuule Middelgrundi tuleboid, mis võimaldaks edasisõidu Suuropi poole. Laev liigub kõige väiksema käiguga. Lõpuks on kuulda tuleboi undamist, ja sõit läheb juba julgemalt Paljassaare ja Naissaare vahelt läbi. Udu on seevõrra paks, et mõni miil eemal asuvat randa näha pole. Kustki uduaugust paistub siiski mingisugune must viir, kuid see on ka kõik, mis silm nägi Eesti rannast.

Udu ei lahku ka öösel, laev viilistab vahetpidamata, kartes, et mõnele otsa võib sõita ja ümberpöörduks. Hommikul kell 4 mõeldume Hiiumaast ja oleme nii-ütelda Baltimere suus. Laupäeval hakkab osaliselt paistuma Rootsi saar Gotland. Selge ilmaga olevat saar päris hästi näha, kuid nüüd on takistuseks udu.

Ka pühapäeval, mil olime Olandi kohal, ei kadunud udu. Siin pidi olema tulelaev, kuid seda ei nähtud ega

kuuldud ka udusireeni. Kapten seletab, et õhtuks jõuame Bornholmi juure; ka sellest möödusime paksus udus... Öösel kihutasime mööda Rootsi randa, mööda Ystadist, Trelleborgist jne. Esmaspäeva hommikul olime Sundi suus, ilm oli enamvähem selge.

Udust seletas kapten, et Botnia lahes jääd olevat, mis sulamise tagajärjel udu tekitab, ja kui tuul sealtpoolt tuleb, siis kannab ta udu merele.



V. Kattenberg

Sellele vaatamata, et päeva kolm „paksuga“ (meremeeste keeles udu) tuli sõita, polnud elu laevas sugugi igav. Igal laevamehel oma töö ja aeg möödub kiirelt. Nende tegevust vaadeldes ei tunne isegi igavust. Igavust eemale tõrjuda aitasid ka lugupeetud kapten hra Jaanberg ja 1-ne tüürimees hra Teng. Lahkelt andsid nad igasugust seletust ja kõneldid, kuidas muistse vanal ajal merel sõidetud. Kõneldakse ka anekdoote... Hra Teng jutustab, kuidas kord keegi juut tormiga merel olnud ja haigeks jäänud. Siiski jatkunud tal veel niipalju jõudu, et kapteni juure komberdanud ja hädaldanud: — Ai kapitan, kapitan, satsstem leshed na volnõi, hodi gde gladko... Siis arvab hra Teng heaks hoiata

tada isikuid, kes esimest korda Inglismaale sõidavad, et nad oma tubakakotti inglase kätte ei annaks. Selle tegevust viimane kohe tühjaks. Temaga olevat sarnane lugu juhtunud. Merimees küsinud piipu tubakat, ulatanud talle koti, mille inglane enese kõrvale pannud, hakates ise noaga savipiipu puhastama.

Selle asemel, et tuht välja kraapida, õnnestanud ta piibu suuremaks, ja siis alanud „laadimine“. Vesiste silmadega vaadanud ta pealt, kuidas tubak kotis väheneb, kuid teha pole midagi, on kord lubatud piibutäis tubakat... Pool kotitäit mahtus ühte piipu, ja kui siis tuli külge süüdati, kerkis piibust tubakas kui heinakuhi välja. Seda ei pannud aga inglane tagasi kotti, vaid tasku, ja tagavara oli vähemalt kolmeks piibutäieks.

Kui eelnimetatud seltskonnaga ühinesid veel laeva teine tüürimees hra Peets ja meister hra Andt, siis oli juttu liiasti ning igavus nagu käega pühitud.

Tuleb vastu Daani tulelaev Dragö. Daani rand on hästi näha, paistub silma Drogdeni kindlus ja eemal punased maja katused. Rohelist on palju, kuid mis puudub, see on mets. Võib näha ainult ilupuid.

Pea oleme Kopenhageni kohal. Linn paistab eemalt, kirikutornid ja suured hooned. Valged postilaevad sõe-

disant, kroon peas ja hark peas. See olevat merejumal Neptun. Ta olevat teada saanud, et laeval isikud viibivad, kes esimest korda Balti merest välja sõidavad, ning tahab neid ristida. „Ristilapsed“, kelle hulgas ka nende ridade kirjutaja, kogutakse kokku ja Neptun peab päevakohase kõne. „Mina, merede ja maade valitseja, suure jumala asemik Neptun, avaldan dekreedid uute jüngrite vastuvõtuks. Et uuest jüngrist saaks merimees, siis peab tema alistuma alljärgnevatele põhimõtetele...“

Esimesena ristitakse noor laeva stuardess. Ta puikleb küll vastu, kui veetünni ja pintsli näeb, kuid merekomme tuleb täita. Neptun pöördub temale sõnadega: „Juustu- või vorstilõige leival olgu õhuke. Oma pesu meeskonnale nähtavasse kohta ei tohi sa rippuma panna. Meeskonnas ei tohi sa üht meesolevust paremaks pidada kui teist. Maale minnes pead meeskonna-

Eesti ja Soome ajakirjanikkude vastastikused külaskäigud

Soomlased Eestis — sügisel 1919



Istuvad (pahemalt pa emale): Räsänen, E. Teräskivi, L. M. Viherjuuri, J. Koskelainen, E. Junilo.
Seisavad (pahem. parem.): E. Tikkanen, Forsman.

luvad lahes edastagasi. Kopenhagen on ümbritsetud kindlustega. Üks neist olevat ehitatud Vene keisri poolt keset lahte. Miljonid kuldrublad on see kindlus-saar maksnud. Samal ajal, mil Kopenhageni ette kindlus ehitati, tegi keiser Wilhelm Kieli kanaali ehitusega algust, et Saksa laevadel mitte Daani väina kaudu tarvidust poleks Põhja ja Balti merre pääseda.

Möödume Landskronast, kus suuremad Rootsi suhkruruvabrikud. Kella 10 paigu hommikul oleme Helsingöri kohal, mille vastu teisel pool kaldal Rootsi linn Helsingborg. Väin on sellelt kohalt õige kitsas ja ühendust peetakse aurupraamidega, nagu Trelleborg-Sassnitzis vahel. Helsingöri kaldal on imeilus loss rohelse katusega. Selles olevat praegu meremuuseum. Maastik on seevõrra kena, et silmi ei taha pöörda. Rannal hiigla ujumishoone. Et hooaeg pole veel alanud, siis pole seal ka liikumist.

Kell 12 oleme Kullenis (suur kaljunina Rootsi rannal). Ootamatult ilmub laeva laele mingisugune mar-

ga olema solidaarne...“ Pintsliga vett ja „diploom“ on käes.

Dekipoisile: „Sina pead kuulma oma ülemuse käsku, hoia laevadekk puhas, iga paberossiots kuulutab sulle Neptuni karistust. Äratub sind kell, ole kohal, habe olgu aetud.“ Viimaste sõnade juures asetab Neptun dekipoisi, noorema madruse, puldaniga kaetud veeastjale istuma, võtab kätte suurikupoti ja võib selle värviga mehe lõua punaseks. Puunoaga aetakse habet ja on see valmis, juhtub mehele midagi ootamatut. Astjalt tõmmatakse laud ja mees kaob poole kehaga vette...

Kolmandana ristitakse kokapoiss. Noor, häbelik poiss tuleb Neptuni juure ja kuuleb hoolega temale öeldud sõnu: „Ära jäta sa kartulitesse konnasilmi, munder võta ühes pagunitega maha, sööginõud olgu puhtad, samuti ka küünealused. Pead olema sõnakuulelik, rasva ega võid ei tohi kõrvale toimetada, teeni ausalt kuni valge mütsi pähe saad, sinust võib merimeeski saada...“

Kütjat nõomis Neptun: „Ära jäta tuhka süsi, põleta kõik ära, see on sinu ja peremehe vara jne.“

Pärast ristseid peeti muidugi pidustus ja iga „ristilaps“ oli kohustatud Neptunile meeleheaks midagi kinkima.

Kapten Jaanberg jutustab, et vanal ajal „ristilastel“ puutõrvaga habe sisse määratud ning siis kõis ümber keha seotud ja laeva alt läbi tõmmatud. Kohti, kus merimehi ristitakse, on palju.

Teisipäeval sõidame pool päeva mööda Daani randa, Peatume Hantsholmi maanina juures, kus signaalide abil Inglise sõestreigist teateid päritakse ja vastuseks saadakse, et streik edasi kestab.

Nüüd oleme Põhjameres. Laevu on vähe liikumas, silma paistuvad ainult mõned üksikud kalalaevad ja veepinnal mänglevad „springerid“. Nii läheb sõit edasi,

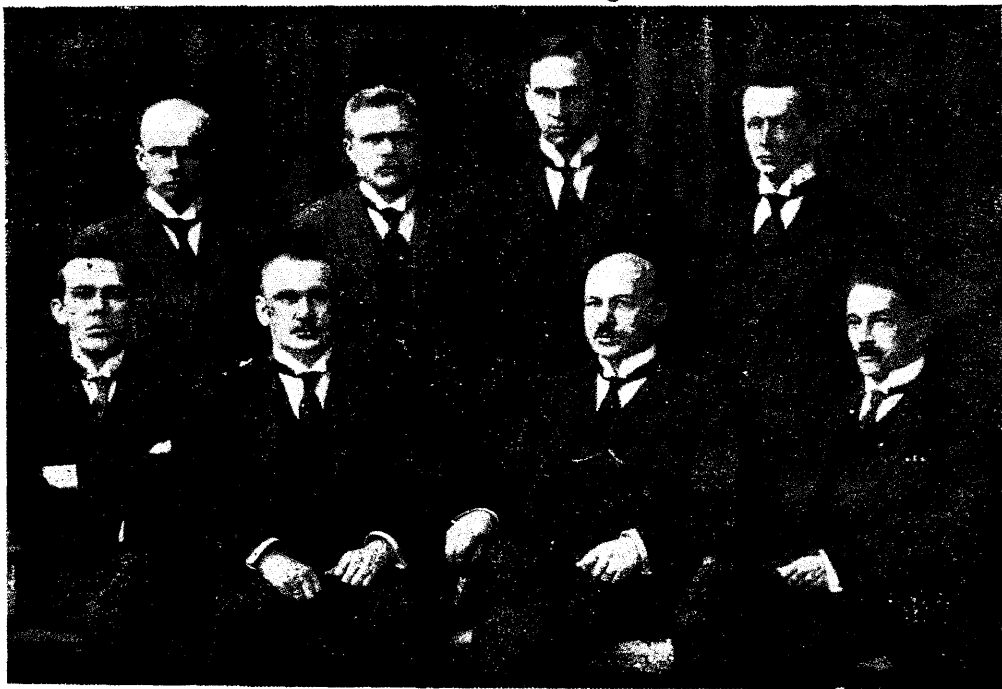
seegi, nagu oleks oodanud hoopis midagi muud. Mis aga silma paistub, on eeskujulik kord tänavaliikumises.

Linnas on palju vaatamisväärsed kohti, eriti nägusad on pargid. Oled pargis, oled vaba inimene. Keegi ei lausu sõna, kui haljale murule astud või sinna pikutama heidad. See on lubatud. Meil ei tchi sellest kõsatagi ja see on muidugi sellega seletatav, et rohelist linna läheduses küllaldaselt, kuna inglasele seda grammiga antakse. Kell 9 õhtuks suletakse kõik pargid.

Inglismaal pole küll keeluseadust, kuid alkoholi müük on piiratud. Kõrtsid on avatud hommikul kella 11—3 päeval ja 6—10 õhtul. Punktipealselt avatakse ja punktipealselt suletakse. Muud ärid on avatud õhtul kella 7-ni, kuid laupäeviti kella 9-ni, et töölisel võimalus oleks teenitud nädalapalga eest midagi osta.

Eesti ja Soome ajakirjanikkude vastastikused külaskäigud.

Eestlased Soomes — sügisel 19.0.



Istuvad (pahemalt paremale): A. Tupits, H. Rebane, J. Seljamaa, P. Olak.
Seisavad (pahemalt paremale): A. Rebassov, G. E. Luiga, J. Järve, J. V. Tuura (soomlane).

kuni 20. mail Hulli jõuame. Hiigla ookeanilaevad sõidavad vastu ja saadavad meid. Meie suur laev paistab kui karp nende kõrval. Laeval kõneldakse, mis suur laev meil on, vaat', kui läheme dokki mõne laeva kõrvale, siis tuleb must (neeger) ja sülitab meie korstna otsast sisse... Peatume „George King“ dokis, mis Hullis kõige suurem. Jõudsimme just veetõusu ajal doki värava taha, muidu oleks vast tulnud mõni hea tund seita.

Hull on Inglismaal suurem sadamalinn, kuid sõestreigi tõttu on liikumine väike. Dokid kujutavad enestest laevade surnuaeda, laevad seisavad auruta, pole süt', ei saa välja sõita. Iga juuretuliija laev otsib enesele aegasti valmis seisukoha, kus sõestreigi möödumist võib oodata. „Pakri“ seda hirmu polenud tarvis karta, sest Rotterdami sõiduks süsi jatkus.

Hull on sadamalinn, seepärast ei saa siin puhtusest palju juttu alla. Suur vahe puhtuse mõttes on küll sadama ja südalinna vahel, kuid mingipärast ei rahulda

Koomilisi stseene võib näha laupäeviti kõrtsi uste taga. Mees ja naine lähevad koos kõrtsi, laps aga jäetakse ukse taha. See olevat päris harilik nähtus, milles inglane midagi võrrastavat ei leidvat. Peab tähendama, et Inglise naine üliväga kõrtsis armastab istuda, imeb seal „Stauti“, tõmbab sigaretti ja tunneb end kodusena.

Pärast mõnepäevalist Inglismaal viibimist läks reis tagasi Eesti poole. Punkresüte puudusel oli „Pakri“ sunnitud Hollandi sisse pöörduma, kus 5 päeva tuli seista söesabas. Maasi jõgi oli laevu täis, kõik sõenäljas.

31. mail kell pool 9 hommikul lahkus „Pakri“ Hollandist ja võttis kursori Kieli kanaali poole, kuhu jõudsimme järgmisel päeval kell 2. Lühikese peatuse järele algas sõit mööda imellusat kanaali ja õhtuks olime Kieli lahes ning sealt juba edasi Pärnu poole.

Reis möödus kõigiti rahuldavalt. Nii mõndki võis näha, mis tarvilik silmaringi laiendamiseks. Tänu kapten Jaanbergile ja hra Tengile lahkete seletuste andmise ja sõbraliku ümberkäimise eest kogu reisi ajal.

Kaks luuletust

Juhan Jaik

Suvve

Nii näib, kui rohelises saarestikus
Kord viibisime venel, kauneil rannul
Siis metsatukad peegeldusid vette.
Helk roheline mängles kärestikul,
Soe tuuleõhk siis õõtsus meie kannul,
Kui venenina lõikas merevette.

Siis säras päike, poetas vette kulla
Värviakordidel kui ehtis aset,
Et ülalt alla meie juure tulla.
Kuid taevarannad kuldjashõbedased
Ta peitsid, tuhmunesid rannakased,
Ning tuul tõi meile lõhna põllumulla.

Ent nüüd ei ole seda. Oleks nagu
Vool kannud kaugele meid ära säält,
Ei näegi sinna enam, kuuldugi ei häält ...
Viib kaugemale veelgi laintevagu,
Ning sügis tummapalgne närtsind värvides
Ju peitub sala nendes lainetes.

Kas sinule see võimalik ei näi,
Et aerud vastu voolu suruksime,
Kui unelm lendaksime, sünniks ime, —
Taas saabuks rand, mis korra maha jäi,
Taas elaksime suves, vetes mõla vaid
Lööks lainevirveil lakse kõlavaid.

Ballaad

Tool ööl kuni hommikuni
Ei külstand Indat uni,
Kui kutse ta aknale tõi,
Ning selle lahti ta lõi.

Jõel näha udu kui lumi,
On unes hääletus suvi.
Vaid kuu ilmus taeva kui nõid,
Kui akna lahti ta lõi.

Kuu pilvepatjadelt alla
Kiir-palmiku riputand valla.
Kuu keskendund suviöö hing,
Ta ümber on vikerkaar-ring.

Koiti paisub metsade takka,
Ent ikka veel avatud aken.
Kuid udud on hiilunud soost
Ning aken on maet nende voost.

Kui sätendav päike soe
Maalt sulatand udude koe,
On akengi tühjaks jäänd siis —
Õõduvaim varjuks ta viis.



Suvitajad N.-Jõesuus

Hanno Kompus

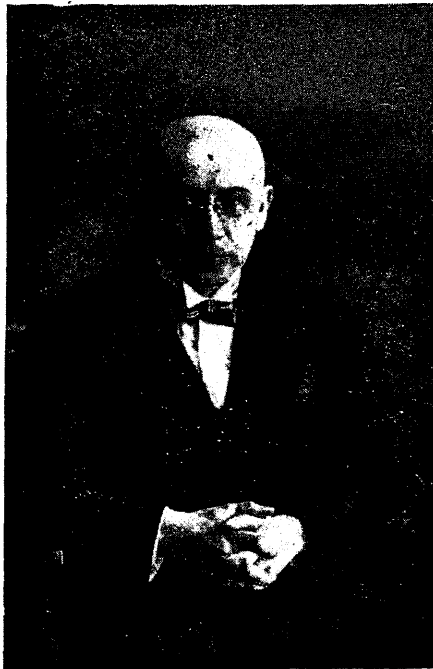
Arvustuse ülesandeist meil ja täna

Järgnevaid ridu on põhjustanud äratundmine, et meie täna oleme ilma vaimlise juhita ning juhtimiseta. Küsitagu vaid ja katsutagu anda selge ja vastuvaidlematu vastus sellele, kuhu sihib meie vaimlise elu suund, — kui seda üldse on, — ja missugune on see siht? Kes, isikud või aated või asutused, on siin toimimas mootoritena? Kas nad üldse veavad kedagi või jooksevad tühjalt?

Mida töötab valitsev kristlus ja tema protestantlik võsu meie religiooslikule tarbele? Kuuleme vaid tühiseid teoloogide jagelemisi: kas saksilase Lutheri jälgedes või ei? Kelleks tahab meid kasvatada me kooli- ja hariduspoliitika? Näeme pedagoogide purelemisi saksa ja inglise, prantsuse ja ameerika ideede ja meetodide pärast. Missuguste meie kirjanikkude missuguseid töid loetakse küll kõige meelsamini? Kas mitte vana- ja noorkirjanikkude vastastikku läkitusi ja entsüklikaid, kus ideede lagedus ja isu kultuurkapitaali toetuse järgi väidetakse olevat otsekohesest proportsioonist, ikka vastase juures muidugi. Ning kas meie kujutavaist kunst-

nikest teatakse üldse palju muud kui et nende loomingu peasisuks olevatki kultuurkapitaali õgimine, s. o. „rahva

Foto Jurich



Hanno Kompus

raha raiskamine“: lamanteeris ju sellest silmi pöördades üks nende eneste hulgast, Koort, oma sügiseses ekshibitsionismi tuhinas. Muusikud ja näitlejad aga higistavad tühjade saalide ees, et jälle hanguda tühjade kassade taga; ning teevad järgmine kord katset mõne teise ismiga. Mida lohutavat, lõppeks, võib lausuda meie poliitilisest mõtlemisest, mida kuulub meie rahvuslikest, ajaloolisist, filosoofilisist mõlgutustist? Kes meid juhib ja kuhu? Kas tõesti talutavad vaid riiuhimulised spetsialistid meid ringi ja ikka ringi? Mis täidab meie vaimlist elu? Kas jätkub tõesti vaid kinost ja kohvikust ning spordiväljast?

Ja siiski peab võtma aksioomina, et see näiline tohuvabohu ometi pole sihitu ja tarbetu, juba lihtsalt seepärast, et elu ialgi ei saa olla päris vil-

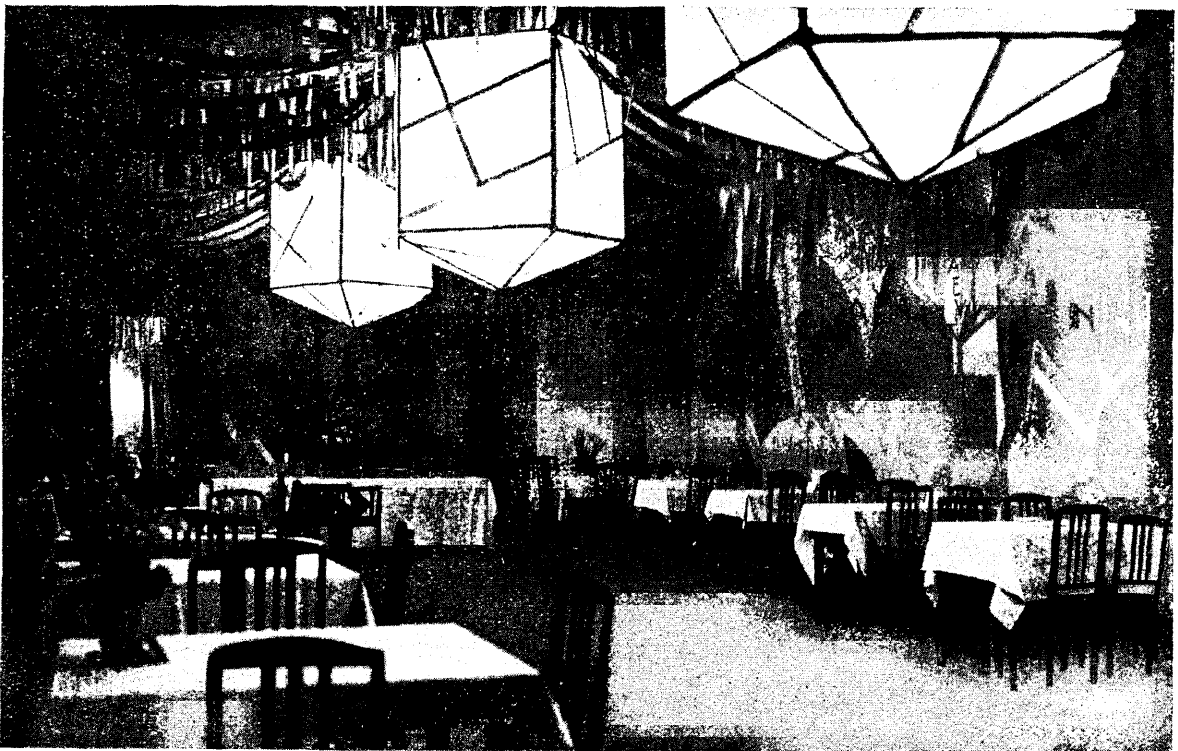
jatu. Ainult vaja nägijaid silmi, aimavaid ajusid, mõtisklejaid meeli, vaja arusaajaid arvustajaid. Arvustajaid-pioneere, kes ajaksid sihte siia rägastikku, arvustajaid-

aednikke, kes korraldaksid ja kultiveeriksid 'metsikult kasvavat, arvustajaid-ciceronesid, kes võtaksid rahva perra ja juhiksid sinna maailma, millest võõrdume enam ja enam.

Kuid on aeg tulla konkreetsemaks: kuis suhtub ssesse skeemi meie arvustus? Kui järgnevas kõnelen vaid kahe ala arvustusest, kujutava kunsti ja teatri omast, ja siit toon näiteid oma väidete põhjenduseks, siis seepärast, et need alad mulle on lähemad, kuna esimeses olen ise katsetanud, teises aga kuulun arvustatavate hulka. Ja siin julgeksin ette heita meie tänapäevasele arvustusele osavõtmatust arvustatava eseme vastu. See on õigupoolest rängem etteheiteist, mida võib teha arvustusele, rängem isegi etteheitest asjatundmatuses või pahatahtlikkuses.

kokkuvõtteis (Vaga, Kompus); ning isegi säärane juhuslik arvustaja veel, nagu Koort, lisab oma filippikale quasi-pedagoogilisi sugemeid, jutlustades tehnilist harjutust ja rajades kogu lootuse „meisterlikkusele“, s. o. tehnilisele oskusele. Ütlen quasi-pedagoogilisi, sest liig selgesti ilmneb, et siin ei taheta kasvatada, vaid tõrvata. Ning sellega ta vaid peletab publikut ja teeb kunstnikud peruks. Kus siin on aset veel uudismaade avajale, kasvatajale või juhile, kui arad eod jõhkralt jalge alla trambitakse ja kärkimisega kasvatatavad kui juhitud laiali kihutatakse? Kuid ka teised jäävad mõndki võlgu: kuna Vaga ignoreerib kunsti ühiskondlikku rippuvust, seevastu, otsides arenemise seisaku põhjusi üksi kunstis ja kunstnikes kui spetsialiteedis ja

Parikaste foto



I Eesti ajakirjanikkude ball 13. märtsil 1926, Tallinnas, ohvitseride keskkasiinos. Dekoreeritud saal

Teda võiks ju maskeerida, tarvitades osavõtmatuse asemel sõna impressionistlik suhtumine, kuid milleks? Sest on see ju lõppude lõpuks ometi osavõtmatuse, kui arvustaja sõnavõtmise tarve mingi ala kohta rahuldub teda enam või vähem erutanud üksiknähtuse nimetusest ja piirdub oma jätava või eitava juhusliku reaktsiooni sõnastamisega; kuni alles mingi uus nähtus sel alal jälle arvustavale väljendusele meelkitab. Ja lõppeks, kas hoolimatus meie vaimlise elu selle või teise ala saatuses juba üksi ei kõnele osavõtmatusest? Ja sellast hoolimatust paistab küllaltki silma.

Muide, vähem me kujutava kunsti arvustuslikus käsituses kui teatri retsensioones. Sest siin siiski on olemas katseid käsitada me kunsti arengut ka üld-

spetsialistes, eraldab kunsti muust ühiskonna elust omaette nähtuseks, milles maksavad ainuüksi temale immanentsed tegurid (eesti kunsti edu olenevat vaid kunstnikkude üldesteetilise haridusest), kuna ta kirjutustest pole paistnud huvi kunstile koguduse kasvatamise ja võhikute võitmise vastu, — ent ometi ei olene kunsti saatus üksi kunstnikust, vaid tähtsal määral just ta ühiskondliku resonantsi ulatusest, — siis pole Vagagi vaba osavõtmatuse etteheitest. Kompus esineb liig harva ja harukordselt, et teguriks saada. Kuigi tema probleemiks on: kuidas meie kunsti meie eluga tihedamini siduda, on ta katsed leida vastust sellele probleemile jäänud liig katkendlikeks: pole küll jatkunud püsi või mahti nende üksikasjalisemaks arendamiseks.

Kuid olgu kuis tahes, kujutava kunsti teosed vähe-
masti püsivad alles ning kõnelevad ise enda eest ka
tulevikuski, mil nad ise veel võivad endale kogudust
koguda. Lavakunstil peab ta kogudus aga olema täna-
päev, nüüdsama, et üldse eksisteerida. Tema teosed,
etendused, surevad saamisel, hääbuvad ühes oma teo-
nemisega. Kõik, mis jääb, ongi too arvustus, mille
näiteks Tallinnas valmistavad Andreesen ja Kangro-
Pool ning peeterburklased vennad Artur ja Teodor
Lemba, et nimetada mõnd. Kas neile peaks kordki
pähe tulnud olema, et nende kirjutused ongi peamine
aine eesti teatriajaloole? Igatahes pakub too impres-

malgi tahtel ühemõtteliselt määrata. Kord tundub, et
ta nõuab ajaviite-teatrit, väsinud ja igavate inimeste
ergutamiseks ja lõbustuseks, eriti siis, kui ta istub „Es-
toonias“, ning pahandab väga, kui pakuti midagi eba-
tavalist, novaatorlikku. Ent kui ta läheb „Draama-
studio“ etendusele, siis laulab ta hosianna sellele no-
vaatorlikule. Ma olen kindel, et mulle ei hakata kade-
dust „Draamastudio“ vastu ette heitma, kuigi ma töö-
tan „Estoonias“, sest loeb ju „Draamastudio“ ise mind
oma õpetajate hulka. Mis aga puutub Kangro-Poolisse,
siis näib mulle, et kuigi ta kirjutab juba mõnd aega
teatriarvustusi, ta ometi suhtub etendusse tujukalt

Paril aste foto



I Eesti ajakirjanikkude ball 13. märtsil 1926. Dekoreeritud saal

sionistlik teatri arvustuse viis, mis meil valitsemas,
tulevasele teatriajaloolasele õige kahtlast ja väga ette-
vaatlikult käsitatavat materjaali. Kui oleks arvustajate
credogi igakord selge ja täpne, nagu seda on vähe-
masti Lembade hindamismõõdupuu: kas see oper läks
meil Maria teatris ja kuivõrra ligines sinne etendus
tollele seal? See on vähemasti lihtne. Kuid Andree-
sen loorib omi väljendusi mingisuguse literatuursu-
suga; või väljendab see literatuurset käsitust ja suhtu-
mist teatrisse? Igatahes jääb enamasti tabamatuks,
kas meeldis või ei. Siiski tundub hämaralt Andreeseni
credo kuskil teatraalseks ekspressionismi ümbruskonnas,
nii siis novaatorlikule sümpatiseerivas vaimus. Kuid
millega sümpatiseerib Kangro-Pool, seda ei saa pare-

nagu publik, selle asemel, et olla vahetalitajaks lava
ja publiku vahel. Ja kuna ta tuleb „Estooniasse“ halva
tujuga, „Draamastudiosse“ aga läheb hea tujuga, siis
talle lihtsalt siin ei meeldi, seal aga küll.

Mida aga meie teatriarvustusel ajata on ooda-
tud, need on konkreetsed väljendused teatri kriisi pu-
hul, nagu nad on kujutava kunsti kriisi käsitusel aset
leidnud. Kas huvitab meie teatriarvustust üldse teaa-
ter kui ala või otsitakse ainult esietenduse sensa-
tsiooni? Ärgu mõistetagu valesti: jutt pole sellest, et
arvustus peaks halba kunsti kiitma — hoidku! Ei, kuhu
ma sihin, see on, et ma meie vaimlilisele elule ei näe
juhte, meie vaimlilisele loomingule eestkostjaid. Püüdsin
näidata eelpool, et kõik kutsed ja asutused, kellest seda

võiks oodata, on ametis puhtspetsiaalsete küsimuste selgeks või segaseks vaidlemisega, nii et neist pole loota juhte ega eestkõrget, et nad on nõnda öelda tühjalt jooksvad mootorid. Ning mulle näib, et meil praktiseeritav arvustamise viis ka on võimetu äratama hulkade huvi vaimliste nähtuste vastu. Veel enam, et ta koguni, õnneks vähemasti mitte alati meelega, peletab inimesi vaimlise loomingu osasaamisest eemale. Kuid ometi arvan, et just arvustus on kutsutud vakantsele juhi kohale asuma meie vaimlises elus, ning just täna. Et ikkagi just arvustus peab tulema pioneeriks, aednikuks, ciceroneks, — eriti viimaseks! Peab nimelt selgusel olema selle kohta, et tänapäev enam ei piisa väärtuste valmistamisest, neid peab ka propageerima ja serveerima. See käib ka vaimliste väärtuste kohta ja sellele ülesandele, usun ma, et tänapäeva arvustus eriti kohustatud tähelepanu kinkima. Huvi vaimliste nähtuste vastu variseb kohutaval kombel, kes muu peaks seda huvi jälle algatama ja õhutama kui mitte arvustus? Kuid loomulikult ei saa seda teha seniste võtete ja viisidega. Kujutlen endale toda praegu puuduvat, kuid vajalikku arvustajat mingi kultuurfilosoofina, kui nii ütelda võib, kes oma eriala jooksvalt huvitavate, kuid tõesti huvitavate esseedega viljeldab, tema alal juhtuvaid üksiknähtusi aga kui tähelepanu väärivaid sündmusi kommenteerib.

On kurdetud, ajalehtede toimetused lubavat liig vähe ruumi meie vaimuella puutuvaile kirjutusile, võrreldes näiteks sellega, mis sport oma alla võtab. Ajalehe toimetaja peab hoolitsema, et leht oleks huvitav; mis võib ta sinna parata, kui spordiartiklid tihti on huvitavamad, põnevamad kunsti ja kirjanduse omadest? Tuletatagu meele noid otse dramaatilisi jalgpallivõistluste kirjeldusi, tuletatagu meele, kuid reageerisid meie spordikirjanikud näiteks Nurmi Tallinnas viibimisele, jälgides teda lennukist raekotta, staadionile ja Pikale Hermanile, kus talle oletati otse napoleonlikke mõlgutusi pähe. On kellegi vaimutegelase külaskäik millalgi me arvustajaid nii mobiliseerinud? Selle vastu: kirjutused, mis käsivad meie vaimlise elu nähteid ja sündmusi, tunduvad, nagu kirjutataks millegi soovimatu üle, nagu täidetakse mingit vastikut, tüütut kohustust, nagu puhastatakse meie elu mingist reostavast saastast, niisugune kurjus poetab end kirjutuste tooni!

Kas on kujutletav cicerone, kes tutvustab külaliste rühmale talle usaldatud lossi või kirikut või muuseumi või parki — tigidalt arvustades tutvustatavat? Kas on mõeldav reisija, kes kõneleb kirudes läbimatkatud maadest ja maastikkudest? Meie arvustuses on ta teoks saanud. Ent millal saab teoks too teine arvustaja tüüp, kes oma aeda armastab, kes külalisi teda vaa-

tama kutsub ja neile rõõmuga omi hooli aluseid esitab?

Kui nüüd pärida selle järele, miks see meil täna nii ei ole, vaid otse vastupidi, siis ei tohi loomulikult midagi seletama tulla arvustajate pahatahtlikkusega või üldse tahtlikkusega. Selle vastu, see just ongi meie arvustuse suurim puudus, et ta on ilmutanud liig vähe tahtlikkust, olles loomult enamikus impressionistlikult-passiivne. Ja kus ta seda ei ole, nagu näiteks „Loomingu“ nii paljudes kirjandus-arvustuses, seal on ta võib olla veelgi vähem võimne meelitama inimesi tegetsema kirjandusega, luulega, kunstiga, vaimlisega üldse. Tõepoolest, kui luuletusi arvustatakse sel moel, nagu seda teeb Nurkse — et huupi rabada üht näidet — nii rida reall nende kallal sõrmitsedes, siis kaob lausa huvi üldse neid värsse veel lugeda. Võib olla, see kõik on väga väärtuslik ja tarviline, kui ülikoolides õpitav tekstikriitika jne., — midagi peab ju kirjandusteaduses siiski õppima, olgu see siis versioonidegi mäletamine, — siis ometi tuleb tunnistada, et see pole tavalisele lugejale kuidagi viisi huvitavgi, rääkimata sellest, et meelitav, kirjandusele, luulele ja tema naudingule meelitav ja kutsuv, kui ta peab nägema, et too kõrge ja teadlik kirjanduse nautimine seisabki selles, et niiviisi iga sõna sõrmitsetakse ja nuusutatakse ja kaalutakse ja katsutakse, kuni läilaks läheb. Kui see „teaduse“ pärast arvatakse tarviline olevat, siis tehtagu seda ka „teaduslikes“ eriväljaandis, kuid „Loomingu“ ei pruugiks olla kirjanduslooliste seminaariharjutuste avaldamispaik. Tahan öelda, kui impressionistlik arvustus on ulatamatu, siis sellane „teaduslik“ on lihtsalt igav ja peletav: kui kõikide ilusate asjade nautimine ja nendest osasaamine tehakse nii raskeks ja keeruliseks ja vastikuks kõigi nende sõnaohtrate, ilatsevate kommentaaride abil, siis söögu neid susi, kui kommenteeritavaid nii kommenteerijaid.

Ent imestada pole midagi, kõik on nii, kuis ulla võib. Kui „Noor-Eesti“-„Siuru“ laine aktsendi aetas vormile, mida muud võis teha arvustuski? Kui esile tõsteti tehnilist oskust, käsitööd — mille puudumine, muide, on suurim pahe, mille olemasolu ometi väikseim voores! — luuletajate ja maalijate jne. eneste poolt, siis pidi seda ju ka tegema meie iseseisvusetu, passiivne, impressionistlik arvustus. Ning luuletajate ja maalijate j. t. saades vormispetsialisteks, eraldudes teineteisest vaid oma tehniliselt võtelt või välismaistelt eeskujudelt, pidi ka arvustaja saama, kui ta tahtis „ajaga“ sammu pidada, eriteadlaseks ja asjatundjaks vormiliikide, tehniliste võtete, väljendusmetoodide klassifikatsioonil, — muud ju enam arvustajalt ei nõuta, peale politseikorealise nina, mis aga haistaks kõikjal mõjusid, mõjusid, mõjusid, ajaks usinalt jälgi ning demonstreeriks oma „eruditsiooni“ metoodiliste paljastamisega. Akademism siin kui seal, mil pole eluga tegu.

See ei rahulda aga laia publikut, heatahtlikku ja osavõtlikkugi publikut, reageerimisrõõmsat ja naudingut janunevat. Selle publikuga võime aga kaunis julgesti toda meie impressionistlikku arvustajat identifitseerida: see arvustaja on osa tollest samast publikust, tema vaid väljendab avalikus sõnas, kõnes, kirjas, trükis oma suhtumist, oma reaktsiooni, kuna publiku mass seda väljendab instinktiivses eemalejäämises, võõrdumises. Niisugune „spetsialistide“ ja „professionaalide“ tehniline, metoodiline, vorminokitsev, akadeemiline „looming“ ei suuda ju ka tõepoolest kedagi soojendada, ka meie impressionistlikku arvustajat mitte, ja oma rahuldamatust, oma pettumust üldsusele kättesaadaval kombel sõnastades ta aiva süvendab publiku massi võõrdumist, huvide varisemist. Ja aitab kõike vaimlisel alal tegutsemist veelgi ja veelgi ahtamale spetsialiteedi-ribale suruda. Kellele aga siis lõppeks luuletatakse salme, maalitakse pilte, seatakse viise? Eks ikka mittespetsialistidele, mitteprofessionaalidele, „võhikutele“ ja „lohele“? Või vahest kirjandusliku, kunstilise, muusikalise, üldse „intellektuaalse kultuuri“ akadeemilisele, abstraktsele mõistele? Mis keskaegsele kerjasmunkaude härraslikule ordule tahavad siis õieti sarnleda me intellektuaalsed loojad ühes oma kommentaatoritega? Sest nagu nood mungad olid ei midagi tegevad härrasmehed, kes võhikuilt oma ülespidamise kokku kerjasid ja neile vastutasuks ühe väga ebamäärase ja ebahaaratava lunastuse ja igavese elu valmistasid ja töötasid, nii tahetakse täna meilgi ülalpidamist ja muid maiseid hüvesid tollelt samalt põlatavalt võhikute lohelt, töötades talle omalt poolt igavest elu eriteadlikult, proovitud

retseptide järgi akadeemiliselt valmistatavas, mitte vähem ebamäärases intellektuaalses kultuuris.

Kuid ometi pöördub mu lootus jällegi arvustajate poole. Samade poole, kellele ette heitsin impressionistlikku passiivsust, tahtlikkuse puudust, osavõtmatust me vaimlise elu saatuse vastu. Nemad on need, kelles isu ning janu vaimlise järele on põlev; nemad on need, kes elavad võhikliku rahvaga lähemais sidemeis kui nood teised, „teaduslikud“ ja „asjatundlikud“; nemad on need, keda rahvas kuuleb, sest nad väljendavad rahva enda suhtumist, kuna nood teised ajavad tüütut, igavat juttu. Nemad on need, kes on kutsutud vaimliste rahvajuhtide vakantseile kohtadele, kui nad aga vääravad endas tahtetuse ja sõnastavad kord ka seda, mida tahab rahvas ja ühes rahvaga ka nemad, selle asemel, et ikka jälle öelda, mida nad mitte ei taha, millest jälle ollakse petetud ja rahuldamata.

Et juhiks hakata, peab sihti endas kandma. Ja peab uskuda jõudma ssesse sihti. Uut kultuuriaadet on vaja ning selle aate kuulutajaid. Niisuguseid kuulutajaid ehk lihtsamalt, — kui moodne sõna tundub seks lihtsam, — niisuguseid kultuurifilosoofe tahaksin oodata ja loota me arvustajaist, noist, kel veel alles püsinud vahetu suhtumine asjusse. Kui eespool vihjasin me arvustajaile ülesandeks, saada pioneereks, aednikeks, ciceronedeks, siis suurimaks, õilsaimaks ülesandeks küll tuleb seada see: püstitage uus kultuuri aade, seadke uus siht vaimule, taotlege seda uskliku innuga ja kiskuge meid, võhikuid, kaasa. Ent selles ülesandes juba sulavad ühte looja ning arvustaja. Kuid on siis lõplikus mõttes mõtet arvustusel, kui ta pole loov?

Eesti ajakirjanikud

Lühiksed eluloolised andmed

Heino, Teivo. Sünd. 7. juulil 1901. Keskkooli haridusega. Eesti vabadussõjast põhja- ja lõunaväerinnal osa võtnud ja lahingus haavata saanud. Eesti vabaturisti 2. liigi 3. järgu kavaler. Peale sõja lõppu töötas 1920. a. — 1. I 1922. a. Rakvere-Paide rahukogu kriminaalosakonnas vanema ametnikuna, hiljem Joh. Pitka & Pojad kontori laevade osakonnas ja 3. XII 1923. — 1. III 1926. a. välisministeeriumi ajakirjanduse-büroo referendina. Tegi juba koolipõlves Soome ajalehtede kaastööd, mida hiljem ka kõrvalteenistusena kasutas. 1926. a. märtsist alates elukutseline ajakirjanik. Soome, Rootsi ja Daani ajalehtede kaastööline. Akadeemilise Karjala Seltsi häälekandja, ajakirja „Suomen Heimo“ esitaja Eestis.

Jalak, E. Sündinud 24. veebruaril 1903. a. Harjumaal, Kuusalu kihelkonnas, „Kaidastel“, taluperemehe pojana. Alghariduse sai esiteks Hirvli küla-, siis Uuri ministeeriumikoolis. 1918. a. sügisel, Saksa okupatsiooni ajal, astus toleaeagisse Tallinna „Petri Ober-Realschule'sse“, mis a. 1919 muudeti Tallinna 1. Reaalkooliks.

Selle kursuse lõpetas a. 1925. Viimased õppeaastad õppis täiesti koduse toetuseta, teenides ülalpidamist tundide andmisega ja kaastööga ajalehtedele. 1925. a. sügisest peale Tartu ülikooli õigusteaduskonna üliõpilane, korp. Fraternitas Livienensis'e liige.

Ajakirjanduslikku tegevust algas juba a. 1921 vestete avaldamisega „Tallinna Teatajas“. Hiljem kirjutas õppur Viskeli kirju „Päevalehes“, tegi kaastööd teistele kohalikele ajalehtedele ja -kirjadele. 1926. a. suvest peale „Päevalehe“ toimetuse liige.

Sõerd, Roman. Sündinud 14. novembril 1902. aastal. Eelhariduse sai Tallinna linnakoolis, kust kooliõpilasena vabatahtlikult 16-aastasena läks vabandussõtta, mille tegi lõpuni kaasa. Peale vabandussõda tuli elama Tallinna, kus asus teenistusse riigiteenijana, ühtlasi poolelijäänud õppimist Tallinna Kolledžis jätkates. 1921. aastast alates tegutseb kaastöölisena mitmete pealinna ajalehtede juures. Kutselise ajakirjanikuna 1. detsembrist 1925. a. „Päevalehe“ toimetuses.

Eesti Ajakirjanikkude Liit

Jooni liidu 1925./26. a. tegevusest

19. juunil möödus liidu asutamisest 7 aastat. Píkema ülevaate liidu tegevusest tõime „Õitsituledes“ nr. 4, mis pärast siinkohal piirdume tegevusega 1. novembrist 1925. a. — 1. novembrini 1926. a., märkides üksikuid jooni ja arve liidu arenemisest ja kavatsusist.

Liidu liikmed.

1926. aasta alguks oli liidul liikmeid 96. Uue põhikirja alusel langesid liikmete nimekirjast välja kõik need, kes tähtjaks oma liikmemaksu ära ei tasunud.

Uusi liikmeid võeti vastu 8, nimelt: Evald Ammen-de, Alice Anderkopp, Peeter Grünfeldt, Toivo Heino, Evald Jalak, Arthur Roose, Roman Sõerd ja Voldemar Viidas.

Liidu auliikmeks valiti August Kitzberg tema 75-a. sünnipäeva puhul 25. novembril ulatus liikmete arv 90 peale.

Juhatuse koosseis.

Juhatusest lahkusid liisu läbi H. Sumberg, Ed. Laaman, P. Olak ja L. Johanson; välja astus M. Aitsam.

Aastakoosolekul valiti juhatusse P. Olak, L. Johanson (vanad), H. Vellner, Joh. Animägi ja A. Grünthal (uued).

Hiljem jagunesid ametid juhatuses järgmiselt: esimeheks Paul Olak, abiesimeheks Voldemar Koch; sekretäriks Erich Hansen, abiks Johannes Animägi; laekahoidjaks Aleksander Grünthal; ametita juhatusliikmeteks Leopold Johanson ja Harald Vellner.

Revisjoni-komisjoni valiti Konstantin Osvet, Nigulas Metslov ja Karl Kornel.

Liidu asjaajajaks valiti Mihkel Aitsam.

Esitus ja külaliste vastuvõtmine.

Aasta jooksul võttis liit esitajate kaudu osa mitmest kongressist ja seltskondlikust korraldustööst.

7. ja 8. juunil peeti Lübeckis Baltimere riikide ajakirjanikkude konverentsi, millel liitu esitas esimees Paul Olak.

Tartus ärapeetud üleilmlikul karskuskongressil ja põhjamaade karskuskongressil esitas liitu Jaan Tomp.

Vabadussõja mälestamise komitees oli esitajaks abiesimees Voldemar Koch; vabadussõjas langenud Tallinna õpetajate ja õpilaste mälestuskomitees — Joosep Prümmel; Soome-Ugri koonduse nõukogus Paul Olak.

Ajakirjanikkude sihtkapitaali valitsuses on liidul 3 peakoosoleku poolt valitud esitajat: Hermann Sumberg („Postimees“), Eduard Laaman („Vaba Maa“) ja Leopold Kenn („Päevaleht“).

Aasta varem käisid suvel Eestis rootsi suuremate ajalehtede toimetajad. Nende vastuvõtu korraldas liit välisministeeriumi toetusel. Näidati vaatamisväärsed kohti linnas, sõideti välja Piritale ja J. Venteri tallu „Harku-Järvele“, kus vaadati talumajapidamist ja eeskujulist hobusekasvatust.

Samal sügisel külastasid Tallinna veel suuremate Itaalia ajalehtede toimetajad, kes viibisid Euroopas ringreisil. Neidki tuli liidul vastu võtta ja neile kohapealsete olude tundmaõppimisel abiks olla.

1926. a. tuli liidul külalisi vastu võtta kolmel korral. Veebruaris külastasid Eestit 2 poola ajakirjanikku, juunis läti välisministeeriumi ajakirjanduse büroo juhataja dr. Bihlmann ja juulis „Patria“ klubi ekskursioon Ungarist. Kõigil neil kordadel anti külalistele mitmesugust informatsiooni Eesti elust ja olust, näidati tähelepandavaid kohti Tallinnas ja ümbruskonnas, käidi K. Pätsi talus Kosel ning kanti hoolt külaliste korteri ja ülalpidamise eest.

Meie vanema ja lugupeetud ajakirjaniku Georg Eduard Luiga 60. sünnipäeva puhul korraldas liit märtsis tema auks pidusöögi, millest võtsid osa ajakirjanikud ja seltskondlikkude organisatsioonide esitajad ja tegelased.

Kassa-aruanne 1925. a.

Tulud.	Mk.	Kulud.	Mk.
Liikmemaksud	29.000.—	„Õitsituled“ nr. 4 väljaandmine	417.131.—
Sisseastumismaksud	3.500.—	Välismaa ajakirjanikkude vastuvõtt	96.849.—
„Õitsitulede“ nr. 1, 2, 3 ja 4 arvel	440.205.—	Asjaajaja tasu	36.000.—
Välismaa ajakirjanikkude vastuvõtuks	74.964.—	Kantseleikulud	7.795.—
Hoiusumma protsendid	9.533.—	Trükitööd	6.745.—
Postikulud tagasi saadud	940.—	Koosolekute kulud	3.654.—
Ajakirjanikkude passide eest	100.—	Ettenägemata kulud	9.100.—
Pangast hoiult võetud	354.000.—	Panka hoiule pandud	339.170.—
Kassa saldo 1. jaan.	4.202.—		
Kokku: 916.444.—		Kokku: 916.444.—	

Ankeet puhkekodu ja ühissuvila üle.

Üldkooaleku otsusel korraldas juhatus Eesti Ajakirjanikkude Liidu liikmete seas 2 ankeeti. Esimene käsitas ajakirjanikkude puhke- ja vanadekodu, teine ühissuvila sisseseadmise küsimust. Välja saadeti kummagi kohta 96 lehte, tagasi tuli 38.

Vastustest selgus, et puhkekodu asutamise vajadust pooldasid kõik vastajad. Ühissuvila sisseseadmist ei'as 21, jaatas 17 liiget.

Puhkekodu otsimine.

Peale ankeetlehtede läbivaatamist astus juhatus samme puhkekoduks sündsa maakoha ja ruumide leidmiseks. Peeti läbirääkimisi põllutöoministeeriumiga mõisasüdamate asjus, mis veel saadaval, ja eraisikutegagi, kellelt tarvilist maa-ala ühiselumajaga oleks võidud osta. Kahel korral sõideti koha peale pakutavaid kohti järele vaatama. Selgus, et need ei vasta liidu

välja anda kaks korda aastas, kuid siingi ähvardas puudujääk saada möödapäasmatuks. Jäädi siis esialgu ühekordse väljaandmise juure.

Albumi nr. 4 toimetas Paul Olak.

1. ajakirjanikkude ball.

Mitmeaastaste kavatsemiste ja edasilükkamiste järele jõuti 1926. aasta algul nii kaugele, et esimene eesti ajakirjanikkude ball peeti ära 13. märtsil ohvitseride keskkasiino ruumides. Siingi tuli ette raskusi ruumide suhtes ja lõpuks võidi asuda ettevalmistustöödele suure hiljak-jäämisega. Seepärast ei saadud balli korraldada kõigiti nii, kuidas oli mõeldud, kui aga võtta balli esimese katsena, siis võib teda ometi pidada kordaläinuks. Külalistena võttis ballist osa 177 härrat ja 156 daami, peale selle oli liidu liikmetel — 96 isikul — ja tegelastel vaba sissepääs, nii et osavõtjate arv tõusis üle 400. Ka aineliselt läks ball rahul-



Eesti Ajakirjanikkude Liidu juhatus.

Seisavad (pahemalt paremale): H. Vellner, L. Johanson, V. Koch. Istuvad (pahemalt paremale): A. Grünthal, P. Olak, J. Animagi, E. Hansen.

poolt ülesseatud nõuetele ja et hooned vajaksid liig suurt remonti enne sisseasumist.

Ühissuvila sisseseadmine jäi tehnilistel takistustel täide viimata; võib olla, mõjus selleks kaasa kogemuste puuduski, kuid see ei tähenda veel, et meie puhkekodu ja ühissuvila on võimatud kavatsused. Kuigi see võtab aega, tuleb neid teostada ühel või teisel viisil.

„Õitsitulede“ väljaandmine.

Anti välja järjekorraline „Õitsitulede“ number. Selle numbri jaoks õnnestus peale kodumaise kaastöö saada kirjutusi ka läti ja soome ajakirjanikudelt, mis albumi sisu muutis mitmekesisemaks.

Albumi nr. 4 toimetamine ja trükkimine läks maksma 443.051 marka. 1. novembriks saadi tulusid — kuulutuste, müügi ja toetusraha näol — 417.265 marka. Seega veel puudujääki 25.786 marka.

Kaalumisel oli mitmel korral albumi muutmise kuukirjaks. Kalkulatsioon näitas aga puudujääki ja seepärast tuli sellest kavatsusest loobuda. Pikemalt peatuti veel küsimusel, kas ei oleks võimalik albumit

davalt korda, andes ümmarguse summa ülejääki, kuna korraldajad küll ainult otsotsaga kokkusaamist olid lootnud. Tulusid saadi 342.820 marka, kulusid oli 267.255 mk.; seega puhas ülejääk 75.565 mk.

Balli ülejääki aitasid tunduvalt tõsta — vabariigi valitsus, lubades veinilaua jaoks muretseda tollimaksuta veine, mitmed Tallinna töösturid ja ärid, annetades loosilauale väärtuslikke asju, lõpuks ka Tallinna linnavalitsus ja volikogu, vabastades balli linna lõbustusmaksust.

Järgmine ball kavatsetakse korraldada 4. detsembril s. a. „Seltskondlikus Majas“.

Mitmesugust tegevust.

Rahvasteliidu ringkondades ülesvõetud rahuaate propageerimise ja ajakirjandustöö hõlbustamise küsimuses väljendas E. A. Liit oma seisukoha järgmises resolutsioonis, mis tehti teatavaks:

„E. A. Liit kinnitab oma valmisolekut üldisele rahu organiseerimisele omalt poolt kõige jõuga kaasa aidata, olles teadlik, et niisuguse üleva sihi taotlemine ühenduses Rahvasteliidu ja selle organidega ei kit-

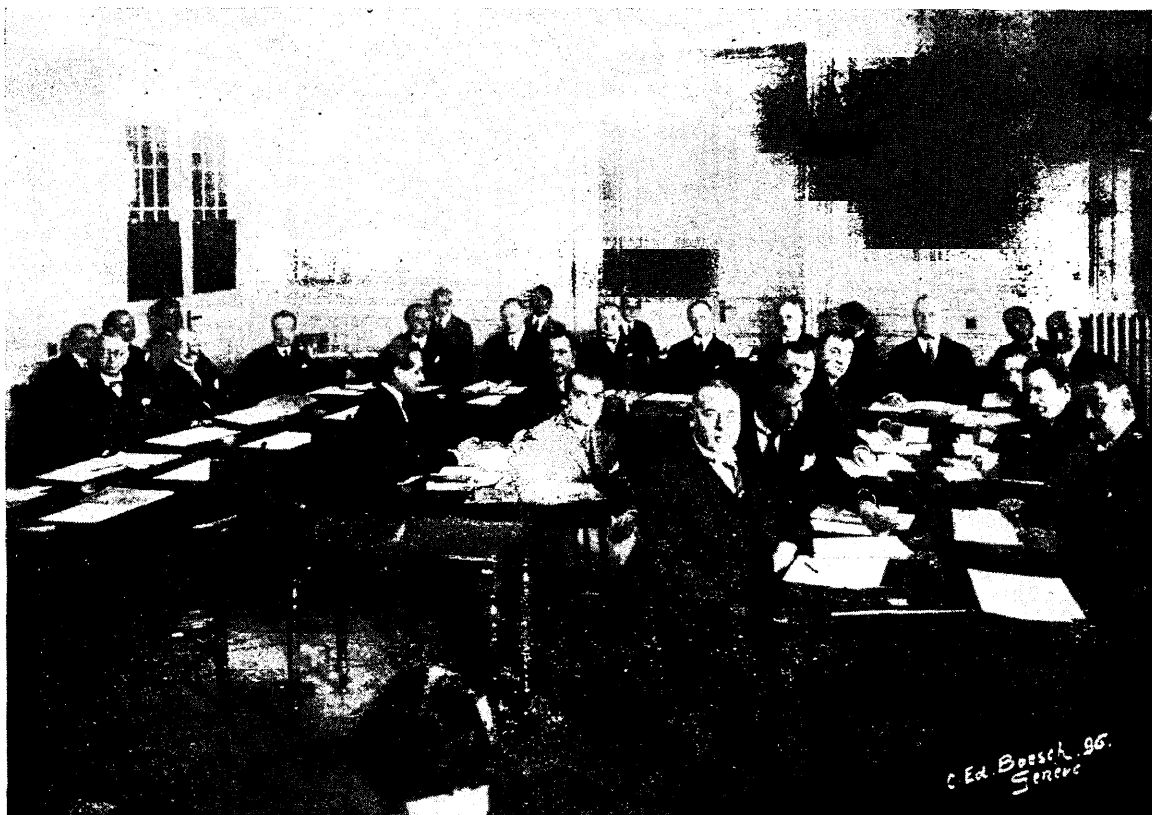
senda kuidagi eesti ajakirjanduse iseseisvust, kellele need püüded omased, vaid ainult eeldab ajakirjanduslikku korrektsust ja head tooni kui sise- nii välispoliitilistegi küsimuste käsitlemisel.

Oma geograafilise asendi suhtes seistes maailma poliitilistest keskkohtadest kõrval, tervitab E. A. Liit iga jõupingutust neid meile lähendada, mida teostab informatsiooni korraldamine ja ühenduste hõlbustamine. Ajakirjanduslike teadete odavus on seejuures vähearvulisele eesti ajakirjandusele elulise tähtsusega.“

Edasi puudutati resolutsioonis veel balti riikide ajakirjanikkude kongressi küsimust, mille järele tunatakse vajadust, et esitada ühiseid soovide Rahvasteliidu juure asutatud ajakirjanduse büros. Selles mõttes

kaküsimuste lahendamisel, mis tekkinud ajalehtede kui ka üksikute ajakirjanikkude vahel. Et liidul puudub vastav kodukord, mis määraks ära liidu tegevuse ja võimupiirid aukohtute loomisel ja tüliküsimuste lahendamisel lihtsamal teel, ei saadud neid küsimusi võtta sisulisele arutusele, küll aga tunnustati tarviliseks seesuguse juhatuskirja ja kodukorra väljatöötamine ja maksmapanemine. Materjaalide saamiseks pöördi läinud sügisel teiste maade ajakirjanikkude organisatsioonide poole.

Aruande-aasta jooksul astuti samme ajakirjanikkude sõidu hõlbustamiseks riigiraudteedel ja laevasõiduliinidel. Raudtee tariifinõukogu ei leidnud võimalikuks eesti ajakirjanikkudele anda mingisugust soo-



Ajakirjanduse-büroode juhatajate konverents Genfis, oktoobrikuus 1926.

Pahema laua ääres (eest tahapool): Kalopothakis (Greeka), Plemp v. Duiveland (Holland), Diano (Rumeenia); fagumise laua taga (pahemalt paremale): Bardossy (Ungari), Ludwig (Austria), Grabovski (Poola), Sir Eric Drummond Henriksson (Rootsi), Milec (Tsehhoslovakkia); parema laua ümber — eest tahapool, pahemal: Vielues (Norra), Yovanovic (Lõuna-Slaavia), Bihlmans (Läti), Talaskivi (Soome); paremal: Paulsen (Daani), Popoff (Bulgaaria), Pallo (Eesti), Cones (Belgia).

pöördi ka läti ajakirjanikkude poole, kes seda põhimõtteliselt toetasid ja soovis avaldasid, et kongress peaks leidma aset Tallinnas.

Genfis läinud sügisel, oktoobris, korraldatud informatsiooni-büroode juhatajate nõupidamisest võttis Eesti esitajana osa ajakirjanduse-büroo juhataja hra Pallo. Liidu juhatuses paluti hra Pallo't edasi anda ja toetada Eesti Ajakirjanikkude Liidu soovide abinõude maksmapanemisel, mis on sihitud ajakirjanikkude liikumise hõlbustuse, informatsiooni saamise ja edasiandmise, paberitollide kaotamise, ajakirjanduse levitamise kergendamise jne. poole.

Aasta kestes pöörsid liidu juhatus poole mitmed liidu liikmed ja üks organisatsioonigi, paludes liitu enda peale võtta vahemehe kohused mõnede au- ja eesti-

dustust. Küll aga andis Fr. Kangro ja Ko — hiljem ka osühisus „Mootor“ — ajalehe toimetustele priisõidukaardid liikumiseks kõigil tema omnibuseliinidel Tallinnas ja linna ümbruses. Samuti toimus ka E. Heinrichsoni ja Ko omnibuseliini omanik.

Päevakorras olid veel mitmed küsimused, mis ühenduses ajakirjanikkude majandusliku seisukorra kindlustamisega.

Liidu tegevust aruandes käsitledes tuleb märkida, et peeti 1925. a. jooksul 2 üld-, 22 juhatus ja 3 albumitoimkonna koosolekut. Üldkoosolekutel arutati 10 ja juhatus ja toimkonna koosolekutel 106 küsimust.

Välja saadeti 267 kirja ja 744 trükitööd; kassa alal anti välja 140 kviiitungit ja maksti raha 123 arve järele.

Eesti Ajakirjanikkude Liidu liikmed

25. novembril 1926. a.

Nime järele on märgitud liikmeksastumise aeg

Adson, Arthur, 1922.	Karro, Aleksander, 1921.	Neggo-Vössoketsky, Jen-ny, 1925.	Tammann, August, 1919.
Aitsam, Mihkel, 1919.	Karu, Jaan, 1921.	Nukk, Eduard, 1925.	Tammer, Harald, 1922.
Ammende, Evald, 1926.	Kask, Aleksander, 1921.	Nurk, Mart, 1922.	Tomp, Jaan, 1919.
Anderkopp, Ado, 1922.	Kattenberg, Voldemar, 1923.	Oengo, Julius, 1924.	Tomp, Tõnis, 1921.
Anderkopp, Alice, 1926.	Kenn, Leopold, 1922.	Olak, Paul, 1919.	Tupits, Artur, 1922.
Animägi, Johannes, 1921.	Kentmann, Voldemar, 1922.	Osvet, Konstantin, 1922.	Treifeldt, Jaan, 1921.
Braks, Tõnis, 1922.	Kikson, Hugo, 1919.	Peel, Aleksander, 1925.	Tõllasepp, August, 1924.
Fiskar, Anna, 1919.	Kink, Eduard, 1925.	Piip, Ants, 1924.	Tõnisson, Georg, 1922.
Grünfeldt, Peeter, 1926.	Kider, Karl, 1922.	Prümmel, Joosep, 1919.	Valdson, Karl, 1922.
Grünthal, Aleksander, 1921.	Klemkull, Hans, 1922.	Raudsepp, Hugo, 1919.	Vebermann, Ernst, 1921.
Hansen, Erich, 1921.	Koch, Voldemar, 1921.	Rebane, Hans, 1919.	Veidenstrauch, Johannes, 1919.
Heino, Toivo, 1926.	Kornel, Karl, 1921.	Rebane, Jaan, 1921.	Vellner, Harald, 1919.
Hennings, Helene, 1925.	Kotsar, Kustav, 1919.	Rebassov, Aleksander, 1921.	Veelmann, Johannes, 1922.
Hubel, Eduard, 1919.	Kreisberg, Aleksis, 1920.	Roose, Arthur, 1926.	Viidas, Voldemar, 1926.
Hunnius, Edmund, 1922.	Kukke, Hugo, 1925.	Sagar, Peeter, 1919.	Viik, Johann, 1919.
Jalak, Evald, 1926.	Küng, Nikolai, 1925.	Sumberg, Hermann, 1925.	Vismann, Harry, 1922.
Jansen, Helmi, 1919.	Laaman, Eduard, 1924.	Schulbach, Arnold, 1922.	Vinkler, Aleksander, 1924.
Johanson, Leopold, 1921.	Leppik, Jaan, 1924.	Schulmann, Helmuth, 1922.	Vistinghausen, Valter, 1925.
Jonas, Erich, 1924.	Lekstein, Mart, 1925.	Söder, Leonhard, 1924.	Vries, Axel de, 1921.
Jürgenstein, Anton, 1921.	Loorits, Aleksander, 1923.	Söder, Roman, 1926.	
Jürisson, Eduard, 1923.	Luiga, Georg, Eduard, 1921.	Sööt, K. E., 1922.	
Kangro-Pool, Rasmus, 1921.	Maran, Ida, 1924.		
Kangro, Samuel, 1922.	Moorson, Heinrich, 1922.		
	Mändmets, Jakob, 1919.		
	Mänd, Oskar, 1925.		

Auliikmed:

Kitzberg, August, 1926.
Vilde, Eduard, 1925.

SISUKORD:

	Lhk.		Lhk.
Eesti ajakirjanikkude noorusaegadelt IV — H. Prants	13	Fikal ja Iühikesel jalal — Ed. Laaman	73
Vaguni aknal — Marie Under	20	Mures — P. Grünfeldt	76
Ajakirjanduslik protsess vallakohtus — G. E. Luiga	21	Oma maa — P. Grünfeldt	76
Õne elegia — K. Osvet	25	G. E. Luiga — Ed. Hubel	77
Mälestusi — Kitzberg à la Tiibus	26	Pühapäevane väljasõit Paldiskisse — Edmund Hunnius	79
Võrdusi — M. Martina	29	Kevadine igatus — Pedro Krusten	80
Euroop, ja Eesti — K. R. Pusta	33	Pariisi kolm palet — Arthur Adson	81
Mõlemal pool Läänemerd — Pierre Backman	37	Ajalohemeeste suvepuhkusest — A. Jürgenstein	86
Kolm luuletust — Jaan Kärner	39	Sütunnistus kevadõöl — J. Mändmets	91
Rahu ja üksmeel — Mait Metsanurk	40	Don Juanito — Hoia Ronk	95
Avalik arvamine — Jaan Lintrup	46	Ajakirjanduse pale — Rasmus Kangro-Pool	98
August Kitzberg — J. Mändmets	49	Aurik „Pakrii“ Inglismaale — V. Kattenberg	101
Minu märkmikust — Milli Mallikas	52	Kaks luuletust — Juhani Jaik	104
Egipti printsess — Juhani Jaik	56	Arvustuse ülesand eist meil ja täna — Hanno Kompus	105
Anton Jürgenstein — Heinrich Helm	59	Eesti ajakirjanikke	110
Prantsuse ajakirjandus — Nordicus	63	Eesti Ajakirjanikkude Liit — M. Aitsam	111
Eerise Gunad — M. J. Eisen	67	Eesti Ajakirjanikkude Liidu liikmed	114
Mälestusi Peterburil boheemkonnast — Edgar Mesching	68		

Karikatuurid ses albumis on Gorilt ja O. Krustenilt, joonistused Ed. Viiraltilt ja P. Arenilt.



Eesti Tarvitajate Keskühisus

E. T. K.

Peakontor:

Tallinnas, Lai tän. 39/41, omas majas.

Posti-telegraafi-kontor „ETEKA“.

Telegrammid: „ESTOKO“.

Harukontorid:

Kuresaares, Rakveres, Narvas, Tartus, Viljandis, Valgas ja
Petseris.

**Tarvitajate- ja majandusühisuste suur-
sisseostu-keskkoht.**

Oma tehased.

Kalatööstus.

Kohvi- ja veinivalmistus.

Ühistegeliste asutuste keskpank EESTI RAHVAPANK.

Asutatud 1920. aastal.

Tallinnas, S. Karja 19, omas majas.

Maksab hoiusummade pealt 7¹/₂—12%.

Varustab laenudega põllumajandus-
likke ja teisi ühistegelisi asutusi.

Korraldab riiklikkude laenude väljaandmist — asu-
nikkudele inventaari muretsemiseks, kalameestele
püügiriistade ja paatide muretsemiseks ja raheõnne-
tuste läbi kannatanutele seemnevilja muretsemiseks.

Toimetab rahasaatmisi ja sissenõudmisi oma korres-
pondentide läbi kõikides Eesti linnades ja alevites.

Juhatus.

Tarvitajateühisus

Koloniaal- ja
toiduainete-
kauplused asuvad:



Saapakauplus
SUUR KARJA TÄN.
Nr. 18.

Vana Posti tän. 7.	Telefon nr. 10-19.
Paldiski maant. 11.	" " 8-36.
Kalju tänav 6.	" " 11-70.
Terase tänav 2.	" " 18-90.
Väike Pärnu mnt. 23.	" " 19-39.
Liivalaia tänav 31/23.	" " 19-77.
Õle tänav 33.	" " 29-65.
Lydia Koidula tän. 30.	" " 12-57.
Graniidi tänav 3.	

on kõige täielikum omal alal
Tallinnas; müügil tugevad ja
moodsad jalanõud.

Meie jalanõudel vastupidavuse,
nägususe ja hinna suhtes võist-
lejat ei ole.

Müügil alati värske ja täisväärtusl. kaup.

Müük vabriku täielisel vastutusel.

RIIDEKAUPLUS, S. KARJA TÄN. Nr. 15,

on kõige täielikum TALLINNAS.

Palitu-, ülikonna-, kleidi-, puuvilla- ja pesuriet kõige suuremas valikus. Valmispesu ja
pudukaupa. Paremate kodu- ja välismaa (Inglise) vabrikute saadusi.

Hinnad väljaspool võislust!

Võrrelge vastavate erakauplustega.

Eesti Ühistegeline
KINDLUSTUS-KESKSELTS

Tallinn, S. Karja 19. ** Kõnetraat 30-78

**Ühistegeliste asutuste kindlustuse-
keskkoht**

Kindlustab:

hooneid, kaupu ja vallasvara – tuleõnnetuste vastu,
vallasvara, kaupu ja väärtusi – murdvarguste vastu,
kariloomi ja hobuseid – õnnetuste, haiguste ja
varguste vastu j. n. e.

**Edasikindlustuse toimetamine ja maksuta
nõuandmine valla vastastikustele kindlus-
tuseseltsidele**

Eesti Ühistegelise Liidu

väljaandel ilmuvad järgmised ajakirjad:

I.

Pillide ja joonistustega kaunistatud rahvalik nädalaleht

„Ühistegelised Uudised“.

*Maksab: 12 kuu peale Mk. 250.–, 6 kuu peale Mk. 130.–, 3 kuu
peale Mk. 70.–, 2 kuu peale Mk. 50.–, 1 kuu peale Mk. 25.–*

II.

Ühingute tegelaste praktiline nõuandja kuukiri

„Ühistegevusleht“.

Maksab: 12 kuu peale Mk. 250.–

Üksiku numbril hind Mk. 25.–

Tellida saab lehti igast ühingust ja postiasutusest.

Sõidu-, veo- ja omnibus-automobiile

igas suuruses odavamatest kuni kallimateni.

Lokomobiile põllumajanduse ja tööstuse jaoks

Rehepeksugarnituure veetavaid ja isesõitjaid kõigis suurustes

Ristikheinaseemne-peksumasinaid

Naftamootore ja aurukatlaid

igas soovitud suuruses

Kuulsamaid Itaalia FIAT vabriku 20/30 HP traktore

Clayton'i vabriku 35 HP tank-traktore

Kõiki põllutööriistu traktorite jaoks, nagu:

põllu-, soo- ja uuemaa-künniatru, taldrik-äkkeid, kultivaatore, reaskülvimasinaid, niidumasinaid j. n. e.

Veskeid kõlbulikke traktoritega käimapanemiseks

Paadimootore kaluritele, ühispiimatalitustele ja teisteks otstarveteks

Igasuguseid keemiaaineid kodumaa tiku-, küünla-, naha- ja teistele vabrikutele

peab jooksvalt ladus ja müüb võistlemata hindadega

HANS VINNAL

Tallinn

S. Tatari tän. nr. 1, kõnetr.: 3-42, 3-72.

TALLINNA LINNAPANK

Tallinnas, Mundi uul. 2.

Telefonid: Juhatus 19-30.
Ariruum 3-13.



Pank toimetab kõiki
pangaoperatsioone
sise- ja välismaal.

Võtab kaupu oma
aidaruumidesse hoiale
ja annab nende vastu
laenusid.

Juhatus.

Kõige rikkalikum valik
ülikonna-, palitu-,
kostüümi- ja kleidiriietest

paremaid kodu- ja välismaa vabri-
kuist. Kõige uuemad mustrid ja värvid.

Niisama ka igasugu
puuvillaseid riideid.

Koolilastele villaseid kleidiriideid
kõikide koolide värvides.

A. Luup

Riidekaubaladu Suur Karja t. 9.

Asutatud 1900. aastal. Kõnetr. 10-84.

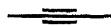
KAUBAMAJA

VENNAD MAASEPP

TALLINN, S. Tartu mnt. nr. 13.

Kõnetraat 4-16

Telegr.: MAASEPP -- TALLINN



Koloniaal- ja
tubakakaubad

petrooleum bensiin ja
nafta masinaõli

MÜÜK SUUREL JA
VÄIKESEL MÖÖDUL.

F-a BIRKI

värvimise ja keemilise
puhastuse äri

Tallinn, Maakri t. 23
asut. 1820. a.

Eeskujulikult
puhastatakse ja värvi-
takse kõiksugu piduüli-
kondi ja ballkleite

Tööhää-hinnad
ajakohased

Restoraan - Einelaud „PÕLLUMEESTE KODU”.

S. Ameerika t. 2, vastu Tõnismäge.
Telefon 39.

Mugavam ajaviitekoht linnalastele,
einevõtmiseks põllumeestele ja
ühistegelastele.

Lugemistuba
ajalehtede ja ajakirjadega.

Muusika.

Parim valik jookidest ja söökidest.

Võõrastemaja

„Põllumeeste Kodu”

Tallinn, Suur Ameerika tän. 4.

Tõnismäe juures, Suur Pärnu
mnt. alguse nurgal. Telef. 14-21.

Puhtad ruumikad toad
150 margast alates.

Odavad hinnad.

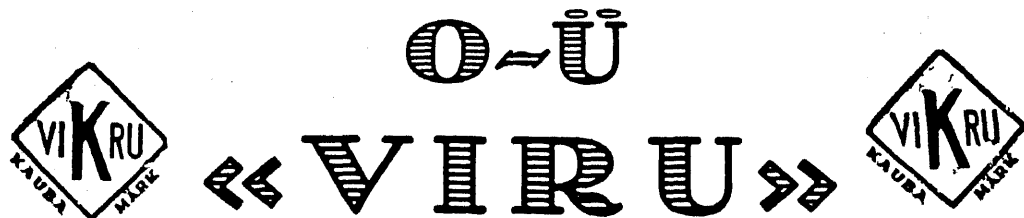
Rahulik puhkamine.

Kõik Tallinna sõitjad võõraste-
maja tarvitajad peatuvad

„Põllumeeste Kodus”.

Tallinna Eesti Põllumeeste Selts.

Eestimaa põllusaaduste ümbertöötamise



Tallinn, S. Kloostri tän. nr. 22/18, telefon 8-13.

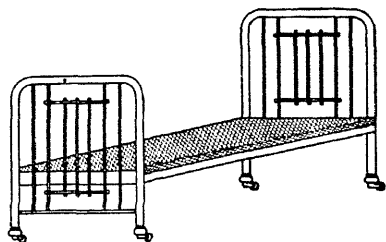
Vabrikud: Rakveres ja Kadrinas.

Ainuke kõige täielikum kartuli-
tärklise- ja siirupitööstus Eestis

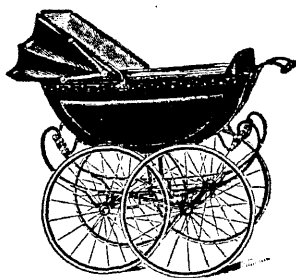
Mitmete kõrgemate auhindadega kroonitud

August Jürgens'i

voodivabrik Tallinnas.



Ladu: Jaani tän. nr. 8. Kõnetraat 16-93.



Lastevankreid suures valikus.

A.-S. „Massoprodukt“ Mööblivabrik

Tallinnas, S. Tartu m. 61-d
tel. 18-96.

Palume külastada
MEIE MÖÖBLILADU

S. Tartu mnt. nr. 61-d

Alati ladus mööbleid moodsas
väljatöötuses kogu toa sisse-
seadetena kui üksikultki.

**Söögitoad, magamistoad,
kabinetid, võõrastetoad,
nahkmööblid.**

Tellimised täidetakse kiiresti.

A.-S.

EESTI LAENU PANK

Põhikapitaal

Mk. 30.000.000.—

Tallinnas, Suur Karja uul. nr. 18.

Endine Eesti Vastastik. Krediit-Ühisus
Tallinnas.

Osakonnad.

Petseris ja Irboskas (jaam).

Maksab hoiusummade eest
7-12%o. Diskonteerib veks-
leid, annab laenusid väär-
paberite ja kaupade kind-
lustusel ja toimetab kõiki
pangaoperatsioone sise- ja
välismaal.

EESTI LAENU PANGA JUHATUS.

PHILIPS ARGENTA



OSKAR KILGAS

Esimene ja suurem

trikoo- ja sukavabrik Eestis

Tallinn, Püri t. 3,

kõnetraat 2-23



Valmistab:

siidisukki

floorsukki

puuvillasukki

lastesukke

puvillasokke

siidisokke

villast trikoopesu

puuvillast trikoopesu

siiditrikoopesu

võimlemissärke

supeluskostüüme

J. n. e. J. n. e.

Riigi trükikoda

Niine tän. 11.

Kõnetr. 12-47, 28-67, 28-66, 29-48, 8-40, 2-46.

Valmistab odavasti ja maitsekalt
igasuguseid trükiteid ühe- ja mit-
mevärvilises trükis

RIIGI SADAMATEHASED

Tallinn, Merepuiestee 13. -:- Telegr. aadr.: „Riidok“. -:- Telefon 67 ja 11-76.

Ujuvad dokid kuni 5.000 tonni kandejõuga.

Tõstekraanad kuni 110 tonni tõstejõuga.

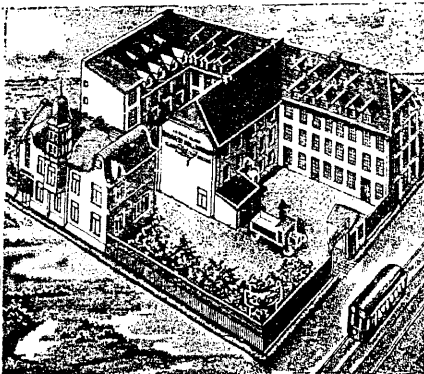
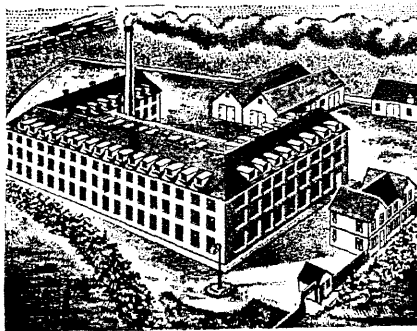
Tehased töötavad laevaparandus- ja laevaehitustööde alal. — Igasugune aurukatelde ja masinate ehitus ja parandus. Tehaste ja vabrikute sisseseadete ehitus, korstnad, retordid, transmissioonid, turbapressid, baggerid, transportöörid jne. Malm- ja pronksvalu kuni 1000 puudani. Tehased valmistavad ka igasuguseid puutöid. — On olemas suuremad masinate- ja materjalide-tagavarad. Töö valmistamise viis uemate tehniliste nõuete kohaselt. Eeskujulik konstruktsiooni- ja eelarve-büroo.

Kohapeal olemas järgmised töökojad:

valumaja	vasesepatöök.	purjetöök.
sepapada, auruhaamritega	lukusepatöök.	maalritöök.
masinate- ja mootorite-	saeveski	elektrotehnikatöök.
töökoda	tisleritöök.	elektri- ja atsetüleen sveis-
treialitöökoda	takleritöök.	simise-töök.
laevakateljepa töök.		4 ujuvat dokki.

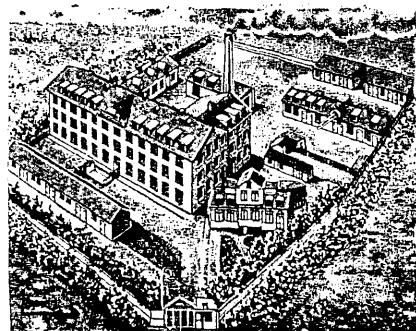
Tehased võtavad enda peale igasugu eelarvete ja projektide tegemise.

Nahavabrik „SAKALA“
Rakveres



Saapavabrik „ESTOKING“
Tallinnas

Nahavabrik „EESTIMAA“
Tallinnas



Ühendatud saapa- ja nahavabrikud A.-S.

Tallinn.

Soovitab oma saapavabriku
„ESTOKING“ jalanõusid,

Kaitsemärk.



missugused on väljaspool võistlust oma
nägususe, vastupidavuse kui ka hinna
poolest.



Vene tubakatest valmistatud
20 tk. — 25 mk.
Kestad varustat. vatiga

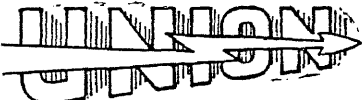
A.-S. Astoria



KÕRDEM SORT
VENE TUBAKATEST
20 tk. — 35 mk.

A.-S. Astoria

AUG. RAAMAT'U JALANÕUDE ÄRI

soovitab  vabriku

jalanõusid suures valikus, vastavate hindadega,
vabriku vastutusega.

Tõsise lugupidamisega

Aug. Raamat,
Tallinn, Suur Karja uul. 18,
Laenupanga majas.

A. S. „ROTERMANNI TEHASED“

endine Chr. Rotermann (asut. 1829. a.)

Tallinnas, Jaama t. 1.

Telef. nr. nr. 34-01 kuni 34-05.

Osakond Narvas: Tallinna t. 7. Telef. nr. 64.



Esimene ja kõige suurem nisupüüiveski Eestis.

Valmistab ainult puhast nisupüüli, maisi juure segamata.

Rukkijahu- ja -püüiveskid. Aurukruubiveski.

I. auruleivavabrik Eestis. Mehaanika-töökojad. Külmetusmaja.

Telegr. aadr.: Rotermann — Tallinn.

Ainuke
täielik MUUSIKARIISTADE
ja NOODI eri-äri Eestis on
o.ü.
„Esto-Muusika“
Tallinnas.

Ladus on alati suures valikus:
Tiibklaverid, pianiinod, harmoo-
niimid, puhkpillid. Suured ja
väikesed trummid. Viiulid, gitar-
rid, mandoliinid, lauted, fsiitrid,
domrad, banjod jne. Lööts-
pillid, suupillid ja laste muusika-
riistad. Grammofonid ja gram-
mofoninoodid. Grammofoni me-
haniigid, vedrud, membraanid
jne. Igasuguste muusikariistade
osad ja tarbeasjad. Kõiksuguste
keelpillide keeled mitmesuguses
väärtuses. Viiulikasid, kanifool,
poognad, noodipuldid jne.

Parandusitöökoda ja
klaverite häälestamine.

LAEVAMAAKLERI- ja SPEDITSIIONIÄRI
A. J. TRANKMANN & K^o
TALLINN,
Pikk tän. nr. 43. T. a. „Tranco“.

Korralik laevaühendus esimese-klassi
aurikutega

HAMBURG-Tallinn ja tagasi

üks kord, tarbek. kaks korda nädalas.

Kaubatoimetamine Hamburgi
kaudu, ka kõikidesse teistesse
maailma sadamatesse, otsekohe-
ste konossementidega. Kiire
kohaletoimetamine, mõõdukad
:-: prahid. :-:

A. J. TRANKMANN & K^o
LAEVAMAAKLERI- ja SPEDITSIIONIÄRI
Pikk tän. nr. 43. T. a. „Tranco“.

O. Pallas & Co.

Kaub.-tööstus Ühisus
TALLINN,
Maakri tänav nr. 6.
Telefon 16-80.

Tööriistad ja masinad.
Ehitustarbed.
Raua- ja teraskaup.
Majapidamistarbed.

OMA TOOSTUS:

Ukse- ja aknahinged, lukud j. m.

Kaupmeestele
kasulikum ostukoht.

Ahju- ja savitööstus

A. LAU

Tallinn, Paldiski mnt. nr. 14.

Elektrimasinate jõul.

Asutatud 1837. aastal.

Telef. 29-21.

Ahjumaterjalide müük:

saue, telliskive, punaseid ja
glasuuritud ahjupotte j. n. e.

Kivinõude müük:

kausse, keedupotte, moo-
sipurke, lillepotte, aluseid
j. n. e.

Müük suurel ja väikesel arvul.

KINNITUS-AKTSIASELTS

EESTI LLOID

PEAKONTOR TALLINNAS

PIKK UUL. nr. 28. - - - KÕNETRAADID: 6-24, 17-03.

TULE-, ELU-, ÕNNETUSJUHUSTE
JA VEOKINNITUS.

KINNITAGE OMA VARANDUST JA ELU
KUNI VEEL ON AEGA!

Kaubamaja

„MARS“

Tallinnas, Harju uul. 23.

Telefon 8-53.

Elektriosakond:

- Elektri-armatuurid,
- „ -lambid,
- „ -mootorid,
- „ -materjalid.

Majandusosakond:

- Portselaanserviisid,
- Klaasasjad,
- Alumiinium keedunõud,
- Emailkaubad.

Müük üksikult ja hulgani.

Soovitan heas
valikus

saapaid,
kingi,
kalosse.

M. Dubas

Tallinnas,

Jaani uul. 6. kõnetr. 22-19.



KAUBAMAJA
JOH. BERNER
 VÄIKE KARJA T. N^o12.



Klaas- ja kiviõud. Majapidamise riistad.
 Lambid. Elektri armatuurid.

AKTSIASELTS

TALLINNA **E. J. JOHANSON.** TALLINNAS,
 PABERIVABRIK Maakri uul. 27.

Valmistab kõiki sorte kirjutus-, post-, trüki-, raamatu-, joonistus-
 album-, ajalehe-, rotatsioon-, pöögnä- ja muid
 pabereid.

„KODU“

on kõige loetavam ja oda-
 vam perekonnaleht Eestis.

Ilmub kaks korda kuus.

Huvitav sisu ja pildid.

Tellimishind:

Üksiknr. mk. 35.-
 Veerandaastas (6 nrit) . . „ 150.-
 Poolaastas (12 „) . . „ 300.-
 Aastas (24 „) . . „ 600.-
 Välismaale veerandaastas „ 210.-

Tellimisi võtavad vastu kõik
 postiasutused linnas ja maal.

Toimetus ja talitus:

Tallinnas, Terase t. 2. Telef. 10-78.

Eesti vanem, suurem, odavam ja tuumakam rah-
 valik põllumajanduslik ajakiri

„PÕLLUMEEŠ“

Ilmub 1927. a. kaks korda kuus
 20.000 eksemplaris.

Väljaandja Eesti Põllumeeste Keskselts.

Toimetaja cand. agr. J. Hünerson.

Tellimishind: aastas 200 mrk., poolaast. 120 mrk.

Üksiknumber 12 marka.

Kuulutushind: välimistel ja sisemistel kaanekül-
 gedel ning tekstis 4500 marka, mujal 3000 marka
 lehekülg.

Kõik edukamad põllumehed
 loevad ainult oma häälekandjat

„PÕLLUMEEST“,

Kes „Põllumees“ kuulutab, seda põllumees
 kuuleb.

Kes ostjat otsib, see põllumeest ootab, sest põllu-
 mees on põliselt rikas ja jõuab osta. As atundlik
 ärimees kuulutab alati „Põllumees“.

Tellimisi võtavad vastu

kõik postiasutused, põllumajanduslikud instruk-
 torid ja kontrollassistendid ning põllutöökoolide
 kasvandikud.

Address:

„Põllumees“ Tallinnas, Suur Roosikrantsi tän. 12.
 „Põllumehe“ talitus.



Kaitsemärk

Esimene Eesti Kinnituse Selts

Peakontor: Tallinnas, Lai tänn. 1, oma maja, kõnetraat 7-85.
Osakond Tartus: Suuriurg 3, kõnetraat 9-78.

Kõige vanem kinnituseselts Eestis.

Asutatud 1866. aastal.

Kinnitab igasugust varandust tule vastu; koduloomi õnnetuste ja haiguste vastu; peegleid ja klaase pragunemise vastu. Kinnitab elu.

Der

«REVALER BOTE»

(Nachfolger der i. J. 1860 begründeten „Revalschen Zeitung“) ist das deutsche **kulturell, politisch und wirtschaftlich führende Blatt** in Estland. Vertritt die politischen und wirtschaftlichen **Interessen des Deutschtums in Estland**. Eingehende objektive Berichterstattung über das **gesamte Wirtschaftsleben Estlands**.

VERMITTELT DEN WEG IN DEN OSTEN.

Regelmässige Schiffslisten und Kursnotierungen.

Bezugspreis bei direktem Bezuge vom Verlag monatlich mit allen Beilagen 205 EMk., ohne Beilagen 150 EMk. Die Stat:postanstalten in Estland, Lettland, Deutschland, Danzig, Finnland, Schweden und Frankreich nehmen Abonnements entgegen.

Anzeigenpreis: für 1 mm Höhe der Spalte im Anzeigenteil für Estland 5 EMk., für Deutschland 10 Goldpfennig, für das übrige Ausland 3 amerik. Cents.
Zahlstelle in Deutschland: Postscheckkonto Berlin 122.02, in Riga: Rigaer Kreditbank.

Anzeigenaufträge empfangen: die Geschäftsstelle des „Revaler Boten“ (Reval, Raderstrasse 12, Postfach 51), im Auslande: alle grösseren Annoncen-Expeditionen.

Kõigi maade proletaarid, ühinege!

«Ühendus»

Eesti Sotsialistliku Töölise Partei häälekandja.

Ilmub Tallinnas igal kesknädalal ja laupäeval

*Tellimishind 40 marka kuus
Tellimisi võtavad vastu kõik
:- postkontorid :-*

Kuulutused: *tekstis 12 mrk., 1 lk. 10 mrk. ja kuulutusteküljel 5 mrk. millimeeter.*

Toimetus ja talitus:

Tallinnas, Suur Brookusmägi nr. 4.

Kõnetraat nr. 3-61.

Kirjad adresseerida: Tallinn, postkast nr. 367.

„Maa“

Põllumajandus- poliitiline ajaleht

**ilmub kolm korda nädalas,
igal teisipäeval, neljapäeval ja laupäeval.**

Toimetus ja talitus Lai tän. nr. 41, Tallinnas.

Telefon 27-41.

„Maa“ on võrdlemisi lühikese aja jooksul tõusnud üheks juhtivamaks poliitiliseks ajaleheks Eestis. „Maa“ kaastöolisteks on paljud seltskonna-, poliitika-, ajakirjanduse-, hariduse- jne. tegelased.

„Maa“ toob ainult värskeid päevauudiseid, huvitavaid kirjeldusi ja pilte kõigilt aladelt, jutte ja romaane, tarvilikke nõuandeid jne.

„Maa“ täieneb sisult iga numbriga, hinnates kaastööd kõigilt aladelt, eriti põllumajandusest, ja sõnumeid kohtadelt.

„Maa'd“ saab tellida igast postkontorist ja talitusest, Lai tän. 41, Tallinn.

„Maa“ maksab: 1 kuu — 70 mrk., 2 kuud — 135 mrk., 3 kuud — 200 mrk.,
1/2 aastat — 380 mrk. ja aasta 750 mrk.

„Maa“ on võitnud oma laialdase lugejaskonna usalduse, seepärast on temas avaldatud kuulutustel suur mõju.

Kuulutuste hinnad: lehe esiküljel 10 mrk., tekstis — 12 mrk., tekstis tekstikirjaga 15 mrk. ja kuulutuste osas 5 mrk. millimeeter ühel veerul.

Igaüks, kes ajağa sammu tahab
pidada, loeb „WABA MAAD“

„WABA MAAD“

on juhtiv, eeskujulikult toimetatud,
uudisterikkam ja kõige loetavam
päevaleht Eestis.

Peatoimetajad: **A. Anderkopp** ja **Ed. Laaman.**
Väljaandja K.Ü. „Waba Maa“.

Ilmub päevas 8—12 lehekülge piltidega.
Kõige värskemad päevauudised. = = =
Üle tuhande kaastöölise. = = = = =
Gori algupärased karikatuurid. = = =
Alati põnevad romaanid. = = = = =

Kõige kasulikum leht kuulutajatele.

Koju kätte saates ainult 120 marka kuus,
300 mk. kolme kuu eest.

Hinnata kaasandena piltidega nädalleht „Esmaspäev“ ja
ärarebitav seinakalender.

— — — — —
Aadress: „Waba Maa“, Pikk tänav 54 58, Tallinn.
— — Kuulutuste kontor Harju tänav 34. — —

Narva Kalevi Manufaktuur

Endine parun A. L. v. Stieglitzi kalevivabrik

Vabrik ja juhatus: Narvas.

Ladu ja engros-müük: Tallinn, Jaani tän. nr. 11.

Tel. 13-84 ja 24-58.

Telegrammide aadr.: Tuchmanufaktur.



Tarvitaja, kui soovid ennast moodsalt, odavasti ja hästi riietada, siis nõua omalt räisevalt ja riidekauplustest ainult

Narva Kalevi Manufaktuuri kaupu.

Sellega toetad kodumaa tööstust ja kindlustad Eesti margä püsivust. **Narva Kalevi Manufaktuuri kaubad saada kõigis paremates riideärides.**

„RAHVALEHT“ uuel teel.

„Rahvaleht“ ei seisa ühegi erakonna teenistuses. Ta võib tõtt ütelda igaühele suu sisse. „Rahvaleht“ ilmub kolm korda nädalas (teisipäeval, neljapäeval ja laupäeval). Ta on ajaleht neile, kel aega või raha ei jatku päevalehtede lugemiseks. Kõik, mis ilmas sünnib huvitavat, peegeldub „Rahvalehes“ sõnas ja pildis.

„Rahvaleht“ on nüüd täienenud uute värskete jõudude poolt. Sisus kui ka väimuses tahab toimetus anda lehele tusedamat ilmet, erilist rõhku panes päevauudistele. Endiselt toob „Rahvaleht“ ka kohtusõnumeid, mis kui elupeegel on laialdast lugejaskonda alati huvitanud.

„Rahvalehes“ leiab lugeja kõik, mis ta seni asjata teistest lehtedest on otsinud. Igavatel targutustel pole „Rahvalehes“ ruumi. Tema romaanid ja jutud on alati kaasakiskuvad. Nüüdsest peale ilmub „Rahvalehes“ ühel ajal kaks põnevat romaani, kõrvuti ühises joonealuses. Romaaniosa võib lehest välja lõigata ja raamatuks kokku kõita.

„Rahvaleht“ toob igas numbris kümnekond pilti. Kohalikkude sündmuste pildistamiseks on ametis oma alaline päevapiltnik.

„Rahvalehe“ toimetus ja talitus asuvad: **Tallinnas, Suur Karja tän. 2-Telef. 2-81.**

„Rahvaleht“ maksab **postiga koju saates 180 mk.** veerandaastas, 60 mk. kuus. Tellimisraha võib ka postmarkides saata. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused ja teiste lehtede tellimiste vastuvõtjad.

O.Ü.
Kreenholmi Puuvilla Manufaktuur

Asutatud 1857. a.

Keirusvärtnaid 500 000 :—: Kangrutelgi 4000

Valmistatakse:

Puuvillariiet

iğa seltsi: pleekimata, pleegitud ja värvitud; lõnga, sukalõnga ja vatti

VABRIK: Kreenholm, Narva kaudu. VALITSUS JA

LADU: Tallinnas, Pikk t. 68, telefon 7-31 ja 32-95

Tallinna ajaleht „Kaja“

ilmub 6 korda nädalas.

„Kaja“ on lühikese aja jooksul tõusnud mõjurikkamaks poliitiliseks, majanduslikuks ja kirjanduslikuks ajaleheks Eestis, kes enesele laialise lugejate hulga igal pool üle riigi võitnud.

Ta on kindel kodanlik ajaleht, kes poliitilisi eluavaldusi igakülgsest valgustab. Tema kaastöölise hulka kuuluvad tuntud riigi-, omavalitsuse- ja seltskonnategelased.

„Kaja“ toob täielikke ülevaateid sise- ja välismaa majanduselust, mille tõttu ta äri- ja töösturite ringkondades on leidnud erilist tähelepanu.

„Kaja“ seab endale ülesandeks põllumeestele nende ühinemispüüetes olla kindlaks teejuhiks ja põllumeeste elu-olu valgustada järjekindlalt ja igakülgsest.

„Kaja“ on sisuliselt ja tehniliselt kõige paremini toimetatud.

Lugege „Kaja“

Kuulutage „Kajas“

Peakontor Tallinnas, Pikk uul. 42, telefon 4-90.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused.

A.-S.
**BALTI PUUVILLA-
JA
SINDI KALEVI-
VABRIKUTE LADU**
TALLINNAS, S. Karja tänav 13.

Kõneiraaf:

Juhatus 24-66.

Üldine 2-41.

Arveosakond 31-58.



Igasugu pleekimata ja pleegitud pesuriide müük.

Värvilised, valitud muustritega voodri- ja naister. kleidirii- ded. Siisirätikud suures muustrite valikus.

Kaleviosakonnas füüeline valik igaseltsi villasest riidest.

Eesti niiti omas proovitud headuses kõigis numbrites. Kõik kaubad ainult oma vabriku saadused.

Müük suurel arvul.

MÜÜGIÜHISUS „MUNA“

ostab läbi aasta piiramata arvul

kanamune

ekspordiks kui ka siseturu jaoks.

Peale selle ostame sügisjooaja jooksul
hästi nuumatud kui ka nuumamata elus

kodulinde,

nagu: kanu, parte, hanesid ja kalkuneid,
maksstes kõrgemat päevahinda.

*Vastuvõtmine: pealaos, Tallinn, Jakobsoni tän. 4, tel. 32-73,
ja kõigis lao osakondades maakonnalinnades.*

Järelepärimistega pöörda peakontoris, Tallinn, Jaani 6, tel. 33-19

*Perenaised! Tehke oma sisseostud ainult müügiühisus „Muna“
juures, tema varustab teid kõige värskema kaubaga.*

PÕHJA-EESTI ÜHISPANK

TALLINN

Väike Karja uul. nr. 3

Kõnetraat nr. 602

Pank võtab raha hoiule, annab välja
laenusid oma liikmetele ja toimetab
kõiksugu pangaooperatsioone

Põllumajandusline Keskühisus
«ESTONIA»

Tallinn, Jaani t. 6.
Telegr. aadr. «Zentrestonia». Tel. 8-55.

Suurim ühistegelise põllu- ja karjasaaduste
väljaveo keskkorraldus Eestis.

Ostab oma liikmetelt ja võõrastelt eksport- ja siseturu-
võid, piima, juustu ja muid piimasaadusi.

Müüb igasugu meiereitarbeid, masinaid, piimaproo-
vimisabinõusid, õlikooke, kliisid.

Õisu mõisa sugulavadest soovitab:

Lindude sugulavast kõige paremaid puhasverd Plymouth-Rock
ja liaalia kanu, Pekingi parte, Tuluusi hanesid.

Sugusiigade lavast puhasverd valgeid Inglise tõugu sugukulte ja
kasupõrsaid.

Oma kauplustest Tallinnas soovitab:

igasuguseid toiduaineid — võid, piima,
juustu, mune, vorste, sinke, liha, konserve
jne. jne.

A. S.
A. EINPAUL

SUUREM KARJA-, LINNU-
JA PÕLLUSAADUSTE
EKSPORTARI EESTIS.



KONTOR, LADUD JA MEIEREID
TALLINNAS,
SIIMEONI UUL. NR. 19.



TELEFONID: 22-24, 34-49 JA 20-14.



TELEGRAMMIDE AADDRESS:
AEINPAUL, TALLINN.



ESITUSED ÜLE MAA.

A.-S.

„KÜLMETUS“

Eksport-tapamajad, külmetusmajad
ja vorstivabrik.

Tallinn, Koppel. :-: Telefon 21-12.

Linna-kontor Merepuiestee 12, telef. 4-70.



Ostab elussigu 4½–6½-puudaseid.

Eksporteerib liha- ja rasvasaadusi,
nahku, harjaseid ja muud.

Rasvasulatistehas valmistab:
söögi- ja tehnikarasvasid.

EESTI PIIMATÖÖSTUSTE ÜHING

„EPTÜ“

TALLINN, LAI TÄN. 41 (ETK MAJAS), TELEF. 20-91.

TELEGRAMMI ADDRESS: „EPTÜ“, TALLINN.

ÜHISTEGELINE PIIMASAADUSTE VÄLJA-
VEO KESKÄRI

EKSPORTEERIB

võid ja muid piimasaadusi, makstes kõrgemaid päevahindu

TOIMETAB

piimatalitustele kätte masinaid, pakkimismaterjaale ja igasu-
guseid muid meierei-tarbeid ainult kõige paremas headuses.

**Kõige
maitsevamad ja värskemad
on
„Ühisus Estonia Eksport-tapamajade“
vorstivabriku saadused,
missugused valmistatakse peaaesjalikult
noorte sigade lihast – pekoni lõigetest.**

Palume tähele panna äriplombe.

Kõige austusega

**«Ühisus Estonia Eksport-tapamajad»,
Tallinn, S. Tartu m. 79, postikast 33, telefon 29-53.**



**Aktsiaselts
„EESTI
FOSFORIIT“**

**Kaevandus ja tehas:
ÜLGASTES,
Harju maakonnas.
Posti aadress: Üle Raasiku.
Peakontor:
TALLINNAS, Lai t. 41.
Telef.: E. T. K. — 16.**

Eesti fosforiit 28–30% kõige odavam fosforiväetis.

Fosforiit annab kindlasti häid tagajärgi kõigil hapudel, liivastel, leetunud ja soomaadel, — üldse igas kohas, kus seni toomasjahu tarvitati.

Fosforiiti kasutavad kõige paremini: kõik loomasöödajuurikad, vikk, hernes, ristikkein, kartul, kanep ja ristikkeina allakülviga ka rukis ja nisu.

Fosforiit on kõige kohasem heina- ja karjamaade väetis ühes kaalisoolaga.

Fosforiiti müüakse kõigis majandus- ja tarvitajate-ühisustes.

KOMMERTS PANK

TALLINN, Suur Karja uul. 15

Telefonid: { Juhatus kabinett 9-89
Üldine 9-86
Välisvaluuta, kassa, inkasso 29-61

Telegr. aadress: „KOMMERTSPANK“.

Toimetab kõiki pangaoperatsioone

Parem seltsiline videvikutundidel on

Laenatud naine

O. Höckeri jutt. Hind 50 marka.
Pealadu „Päevalehe“ raamatukaupluses

Seemnekasvandused

Jõgeva, Luunja, Sandla (Saaremaal)
ja Putkaste (Hiiumaal) mõisates.

Seemnekauplused

kõigis maakonna-linnades.

Puhassordilisi seemnekartuleid ja mesindustarbeid

Puukoolid.

Ühtlasi on meie seemned müügil
Majandus- ja Tarvitajate-Ühisustes.

KONTOR ja PEALADU

Tallinnas, Estonia puiestee 23.

Telegr. aadress: „Seemne“, Tallinnas.
Kõnetraat 8-60, kaugekõne 31-29.

**EESTI SEEMNEVILJA
ÜHISUS**

asutatud 1919. a.

TALLINNA EESTI MAJANDUSÜHISUS

TALLINN, ESTOONIA PUIESTEE 21, TELEF. 85

ABIKAUPLUS

S. PÄRNU MAANTEE NR. 30, TELEF. 21-67

Soovitame ladust ja muretseme tellimise peale kohale

REHEPEKSUGARNITUURE

Soome „Kullervo“ ja teisi Inglise, Rootsi ja
Saksa vabrikutest

VICKSTRÖM MOOTOREID

Rootsi, Ameerika, Saksamaa rohu- ning vilja-
niitjaid, hobuserahasid ning nende osasid,
igasugu atru, äkkeid, külvimasinaid jne.

I l m a k u u l s a i d

A L F A ja A S T R A

koorelahutajaid

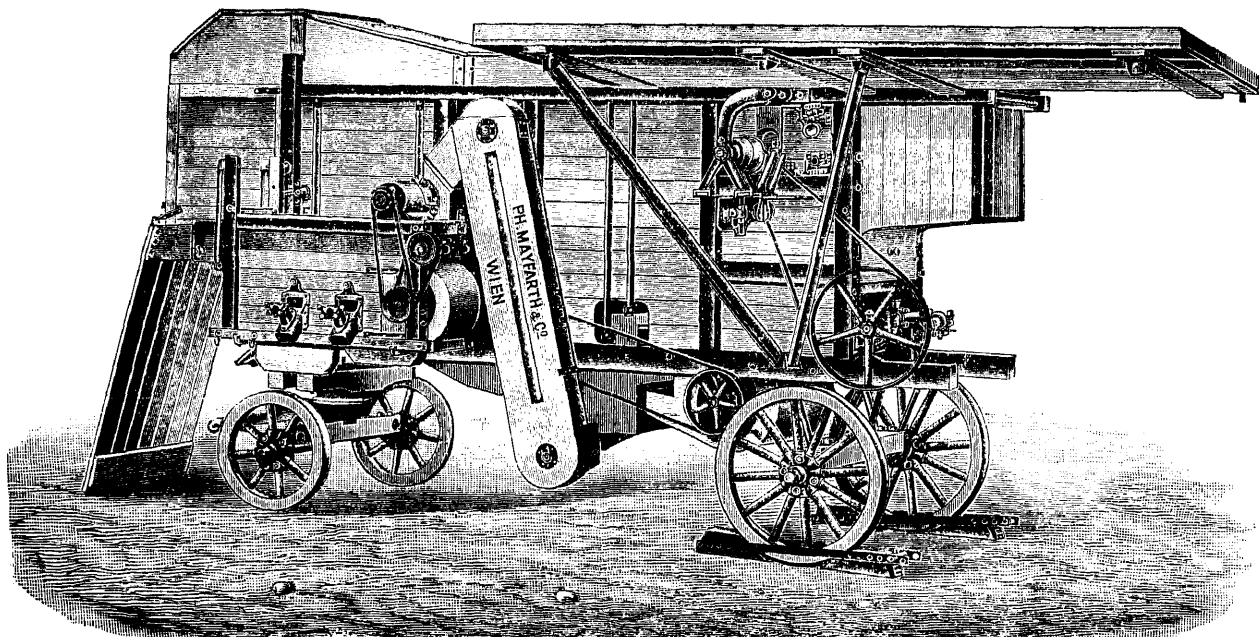
piimatalitusmasinaid

Valmistame aastakümnete jooksul saadud kogemuste
põhjal piimatalituste sisseadete eelarveid ja plaane.

A l a t i l a o s

PIIMAVEOKANNE

loomajõutoitu, kunstväetisaineid, masinarihmu,
masinaõli, veskikivi valamismaterjaali, rauda,
naelu jne.



Viljapeksumasin „Ph. Mayfarth & Co“.

Kõige suurem **terase**, **raua**, **ehitusmaterjalide**, **käsitööriistade**, **põllutöö** ja kõiksugu **masinate kauplus** Eestis.

Suur ladu kõiksugu õlisid ja masinarihmu.

Oma sahaterade ja asside vabrik

Kaubanduse ja tööstuse aktsiaselts

W. Schneider & Ko.

Tallinnas, Estoonia puisteel nr. 19.

Tartus osakond Raatuse tän. nr. 13.

Telegrammi-aadress: VALSCHNEIDER, TALLINN.

Telefonid: Juhatus ja kontor 18-42
Tehnika-osakond A. 26-34
põllutööstusmasinad jne.
Tehnika-osakond B. 26-34
puu- ja rauatööstuse masinad jne.

Kauplus 4-01
Kaupmeeste osakond (en gros) 4-02.
Sahaterade ja asside vabrik 30-87.
Tartu osakond Tartus 7-65.

Igaühele kasulik ostukoht.

VI rahvusvaheline



näitus-mess

Tallinnas 13.—22. augustini 1927. a.

23 üldosakonda tööstuse, põllumajanduse ja kaubanduse aladelt.

ERIOSAKONNAD: 1) Kodukäsitöö (meeste ja naiste).
2) Kodumaa toidu- ja maitseained.
3) Põllutöömasinad ja -riistad.

VÕISTLUSED: 1) Eksport-või.
2) Kodukäsitöö.
3) Keemiatööstus (peale seepide).
4) Toiduained: a) jahud ja jahusaadused,
b) šokolaad ja maiusajad, c) konservid.
5) Elektrotehnika ja raadio.
6) Trükitööstus ja selle kõrvalharud.
7) Reklaam.

BÜROO: Tallinn, V. Viru uul. 12. Telefon 23-64.

BALTI PÄÄSTESELTS

TALLINNAS, HOLLANDI T. No. 48. TEL. 2-47.

**MEREHÄDASSE SATTUNUD LAEVADE JA
TEISTE MERE-VEOABINÕUDE PÄÄSTMINE.
PUKSEERIMINE. UPPUNUD VARANDUSTE
PÄÄSTMINE. TUUKRI JÄRELEVAATUSED.**

BALTI PÄÄSTESELTSI EESTI RANNASÕIDU LIIN,

**TALLINNAS, SADAMAS,
VICTORIA SILD No. 3. TEL. No. 16-85.**

**ÜHENDUSE PIDAMINE I KLASSI REISIJATE-
JA KAUBAVEOA-RIKUTEGA SAARTE JA
MANNERMAA JA VIRU RANNA SADAMATE
VAHEL.**

EESTI PABERI

A.-S.

PEAKONTOR TALLINNAS, PIKK TÄN. 11.

KÖNETRAADID: { 33-06 Juhatus.
33-07 Üldine.
33-08 Müügiosak.

LADUD: { TALLINNAS, Viru tän. 9. Kõnetraat 1-49.
TARTUS, Kõuuri tän. 5. " 4-77.
TÜRIL " 11.

SOOVITAB OMAST LADUST:

Kirjutuspaberit, kõrgeväärtuslikku.

Postpaberit, pakkides.

Kantseleipaberit.

Trükipaberit, mitmes headuses.

Albumpaberit, mitmevärvilist.

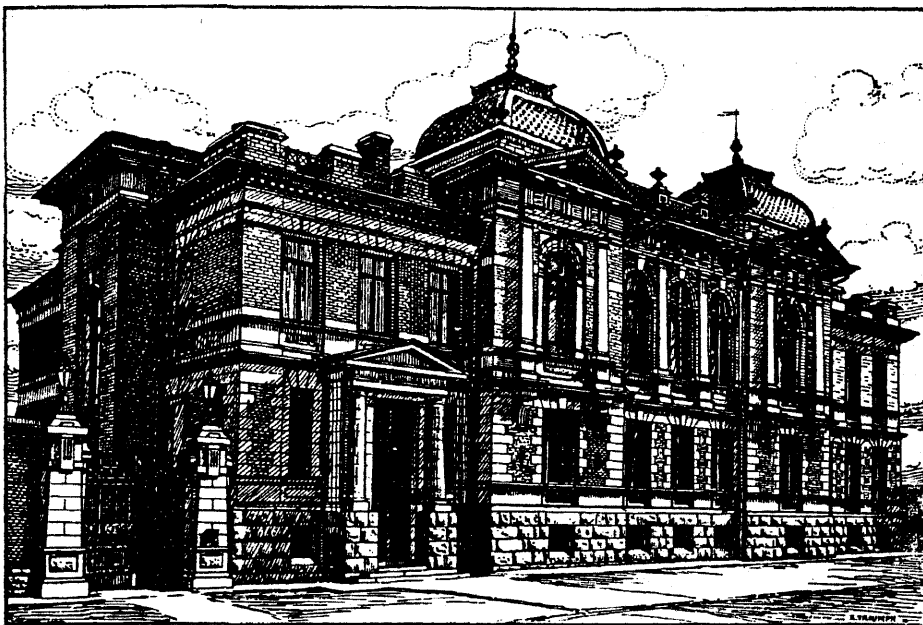
Kartongi, mitmevärvilist.

Kaanepaberit, trükitööde jaoks.

Pakkimispaberit, õhukest pagari-
ritele, valget ja pruuni, mitmes
paksuses.

Paberist kotte

(löötsad) $\frac{1}{2}$ - 20 naelalisi.



EESTI PANK

TALLINNAS

Telegrammide aadress: EESTIPANK

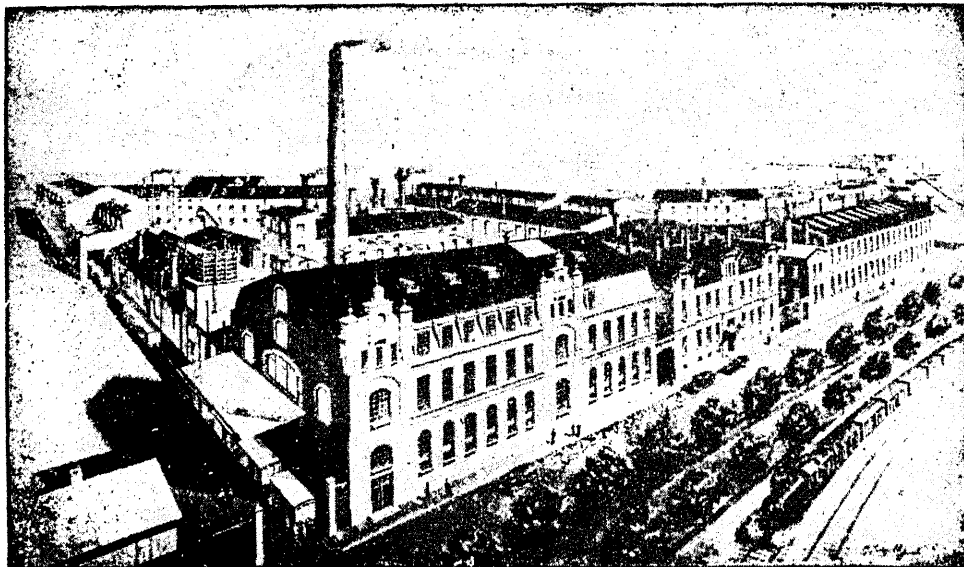
—
Põhi- ja tagavararakapitalid
Mk. 500.000.000.—

—
OSAKONNAD:

Haapsalus, Kuresaares, Narvas,
Paides, Petseris, Pärnus, Rakveres,
Tallinnas, Tartus, Valgas, Viljandis
ja Võrus

—
Kõigi pangaoperatsioonide
toimetamine

EESTI ETTEVÕTE TÖÖTAB EESTI KAPITALIGA



SUURVESKI J. PUHK JA POJAD

TALLINN, RANNAVÄRAVA PUIESTEE NR. 21



Telefonid: { 15-84,
26-15,
24-43,
24-33.

Kontorid:
Tartus, Suurturg 12, Pärnus, Nikolai tän. 6,
Narvas, Tallinna mnt. 5, Valgas, Vabaduse t. 32,
Viljandis, Tallinna tän. 3, Petseris, Võru tän. 2.

Kes hea leiva peale
rõhku ei pane, see hävi-
tab ennast ja oma peret.

Teie kosute ja ühes
Teiega kosuvad Teie kodu-
sed, kui Teie tarvitate ainult kõige
paremat jahu, mis meie suurveskis
valmistatud.

Tarvitaja, nõua ainult meie jahu
ja meie jahust valmistatud saadusi.

Meie jahu on müügil üle riigi igas koloniaalkaup-
luses, kus rõhku pannakse kauba headuse peale.